

Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2020–2022

Redovisning enligt 8 b §
förordningen (2012:989) med
instruktion för Naturvårdsverket

Åtterrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2020–2022

Redovisning enligt 8 b § förordningen (2012:989)
med instruktion för Naturvårdsverket

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

E-post: natur@cm.se

Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket

Tel: 010-698 10 00

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-7098-4

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2023

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2023

Omslagsfoto:

Överst: Påfågelöga. Foto: Marcus Rejnevik

Nederst: Våtmark. Foto: Cathrine Lundin

Förord

Den här rapporten är en sammanställning av hur anslagen för skydd av och åtgärder för värdefull natur användes under 2022. Den utgör Naturvårdsverkets redovisning till regeringen och visar utvecklingen under de senaste tre åren. Naturvårdsverket har en nationellt samordnande roll för dessa mycket viktiga anslag för det svenska statliga arbetet med naturvård.

Efter coronapandemin har antalet besökare i skyddade naturområden varit fortsatt högt och naturens allt större betydelse för många människor i vardagen är tydligt. Det är alltmer uppenbart att tillgång till natur är viktigt för hälsan, både på individ- och samhällsnivå.

Även under 2022 genomfördes omfattande insatser för att bevara och utveckla värdefull natur runt om i hela landet. Anslagen för värdefull natur är centrala när det gäller genomförandet av de nationella politiska målen som rör biologisk mångfald, friluftsliv och viltförvaltning. De leder också till ökad social och ekonomisk hållbarhet genom att bidra till sysselsättning runt om i hela landet, vilket vi också redovisar i rapporten. Regeringens särskilda satsningar kommer också till uttryck i rapporten och redovisas i särskilda teman – såsom satsningarna på våtmarker och vandringsleder. Några satsningar har avslutats under året, till exempel satsningen på att gynna vilda pollinatörer och satsningen på naturnära jobb. Effekterna av åtgärderna är normalt inte mätbara samma år som de genomförs men vi vet att anslagen har långsiktigt mycket stor betydelse för både människor och biologisk mångfald.

Många personer har bidragit till innehållet i denna rapport. Peter Dalin och Cathrine Lundin har samordnat hela arbetet och Anne-Li Maurin, Vesna Miljevic, Anette Karlsson, Christer Benktsson och många andra medarbetare på både Naturvårdsverket och landets länsstyrelser har gjort stora insatser i sammanställningen av det omfattande underlaget.

Till alla er som ser till att anslagen för värdefull natur används på ett effektivt sätt med god miljö- och samhällsnytta vill jag rikta ett varmt tack.

Stockholm 31 mars 2023

Claes Svedlindh
Chef Naturavdelningen

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	10
1. Skydd av värdefull natur	11
1.1 Övergripande om 1:14-anslaget	11
1.1.1 Regeringsuppdrag att skydda värdefulla fjällnaturskogar på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk och Sveaskog, M2022/01240	13
1.1.2 Regeringsuppdrag att skydda värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker, M2022/01523	14
1.2 Planering inför skydd av områden	15
1.3 Nya nationalparker	18
1.3.1 Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden, M2022/01239	19
1.4 Beslut om naturreservat	19
1.5 Öppna ärenden hos länsstyrelserna	24
1.6 Naturvårdsavtal	24
1.7 Ersättningar till markägare	25
2. Åtgärder för värdefull natur	29
2.1 Övergripande om 1:3-anslaget	29
3. Tema Naturskötsel	32
3.1 Skötsel av skyddade områden	32
3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden	33
3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper	35
3.1.3 LIFE	38
3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser	40
3.2 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper	42
3.3 Invasiva främmande arter	44
3.4 Den lokala naturvårdssatsningen – LONA	46
3.5 Samverkansprojekt – åtgärder för grön infrastruktur	48
3.6 Miljösamverkan Sverige	50
4. Tema Våtmark	51
4.1 Våtmarkssatsningen	51
4.2 Åtgärder för våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter	53
4.3 LONA våtmark	55
4.4 Skogsstyrelsens uppdrag om återvätning	57
5. Tema Pollinering	58
5.1 Arbete med förutsättningar för vilda pollinatörer	58
5.2 LONA pollinering	58
5.3 Åtgärder för vilda pollinatörer inom ÅGP	59

6. Tema Tillgänglighet till naturen	62
6.1 Friluftsliv och allemansrätt	62
6.1.1 Utveckling av friluftslivet	62
6.1.2 Allemansrätt	63
6.1.3 SLU Centrum för naturvägledning (CNV) – naturvägledning	64
6.1.4 Fjällsäkerhetsrådet	65
6.1.5 Lavinprognoser	65
6.1.6 Statliga ledsystemet – fjälleder	65
6.1.7 Vandringsleder där staten inte är huvudman	67
6.1.8 Terrängkörningsplaner	68
6.2 Naturumverksamhet	69
6.3 Friluftslivsarbete i skyddade områden	70
6.3.1 Friluftslivsarbete i nationalparker	74
6.4 LONA – friluftslivsprojekt	77
7. Tema Fastighetsförvaltning	78
7.1 Fastighetsförvaltning	78
7.2 Investeringar för byggnader och anläggningar	79
8. Tema Kunskapsstöd och uppföljning	80
8.1 Grön infrastruktur m.m.	80
8.1.1 Kunskapsunderlag för grön infrastruktur och ekosystemtjänster	80
8.2 Genetiska resurser och traditionell kunskap	81
8.2.1 SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) – expertstöd	81
8.2.2 Stöd till Sametinget för utförandet av nationellt fokalpunktsuppdrag om traditionell kunskap	83
8.3 Inventering och kunskapsstöd	83
8.3.1 Våtmarker – inventering och information	84
8.3.2 Biogeografisk uppföljning	85
8.3.3 Fynddatahantering	86
8.3.4 SLU Artdatabanken – kunskapsstöd	87
8.3.5 Nationella marktäckedata	90
8.3.6 NNK – Natura-naturtypskartering	91
8.3.7 Ändrade planer för Arktiska rådet och CAFF	91
8.3.8 Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och Bernkonventionen	92
8.3.9 Underlag för nya Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet (RU 2021/01160)	92
8.3.10 Omprövning av vissa riksintressen för naturvård	93
8.4 Övrigt	93
8.4.1 Åtgärder mot översvämningsmygg	93
8.4.2 Projekt IT-utveckling hos länsstyrelserna	94
8.4.3 Informationshantering inom naturområdet	98
9. Tema Rovdjur och annat vilt	100
9.1 Rovdjursförvaltning	100
9.2 Övrig viltförvaltning	102
9.3 Rovdjursinventering och annan kunskap	103
9.3.1 Inventeringar och metodutveckling	103
9.3.2 Resultat och rapporter	105
9.3.3 Rapportering av observationer	105
9.3.4 Ökad rapportering från allmänheten	105
9.3.5 Användning av inventeringsresultat	106
9.4 Viltförvaltning kunskapsunderlag	106

10. Insatser som gynnar kulturarvet	108
10.1 Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet	108
10.2 Världsarv	108
10.3 Biosfärområden	109
11. Naturnära jobb	111
12. Sysselsättningseffekter	113
13. Anslagens spridnings-effekter till externa leverantörer	121
Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning	124
Bilaga 2. Nya naturreservat 2022	128
Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2022	131
Bilaga 4. Naturvårdsverkets återrapportering av länsstyrelsernas uppdrag om att samordna och leda det regionala friluftslivsarbetet	135
Bilaga 5. Länsstyrelsernas arbete med vilda pollinatörer	141

Sammanfattning

Anslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur omfattade för år 2022 drygt 3,7 mdkr. I denna rapport redovisas hur medlen har använts och vilka resultat som åstadkommit. Både Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas disposition redovisas. Totalt beräknas anslagen ge upphov till cirka 2 500 helårsarbetskrafter.

Skydd av värdefull natur

Anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* används till att skydda värdefull natur så att den bevaras och görs tillgänglig för upplevelser i natur- och kulturlandskap – nu och i framtiden. Den största andelen av anslaget går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas (cirka 90 %). Under 2022 disponerade Naturvårdsverket cirka 1 671 mnkr av anslaget för *Skydd av värdefull natur*.

Under 2022 togs det 144 statliga beslut om bildande, utökning eller förstärkning av naturreservat. Under perioden 2020–2022 var antalet statliga beslut om nybildande av naturreservat 282. Detta var en minskning jämfört med perioden 2019–2021 då antalet statliga beslut om nybildning var 366.

Två projekt för bildande av nya nationalparker pågår; för Bästeträskområdet på Gotland och Nämndöskärgården i Stockholms län.

Åtgärder för värdefull natur

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* har under året omfattat 2 065 mnkr, vilket är en ökning jämfört med 2021. Av dessa har länsstyrelserna själva disponerat 123 mnkr. Åtgärderna omfattar både naturskötsel och insatser för friluftslivet. Under 2022 har särskilda satsningar gjorts på det statliga ledsystemet och skötsel av naturreservat. Sammanlagt pågick fyra LIFE-projekt där Naturvårdsverket var medfinansierare, varav ett av dem avslutades under året. Två projekt beviljades projektfinsiering från EU 2022 och kommer att medfinansieras av Naturvårdsverket; LIFE2Taiga och TRIWA LIFE.

Hotade och invasiva arter

Under 2022 användes närmare 73 mnkr för länsstyrelsernas arbete med åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP). Vid årets början var antalet åtgärdsprogram 132, men ett program (spindelörtsskinnbagge) avslutades under året. Några ÅGP-arter som visade positiva trender under året och som beskrivs närmare i denna rapport är fjällräv, vitryggig hackspett, fjällgås och bredbandad ekbarkbock.

Medelstillelningen till arbetet med invasiva främmande arter (IAS) har 2021 och 2022 varit högre jämfört med 2020 och tidigare år. Under 2022 använde länsstyrelserna närmare 40 mnkr för arbete med bekämpningsåtgärder, inventeringar och informationsinsatser. Det operativa arbetet på länsstyrelserna har kommit i gång ordentligt och man redovisade över 700 bekämpningsåtgärder mot invasiva främmande växtarter för år 2022. Utöver detta har informationssatsningar genomförts nationellt och Svenska Jägareförbundet har ansvarat för utrotningsåtgärder mot invasiva främmande ryggradsdjur. Engagemang och intresse från allmänheten

är fortsatt hög. Naturvårdsverket finansierar driften av Artportalen och har under 2021 även gett fortsatta uppdrag till SLU Artdatabanken om kunskapsunderlag och utredningar.

Naturnära jobb

Under 2022 har Naturvårdsverket genomfört det sista året i satsningen på naturnära jobb. Satsningen har riktat sig till den som är ny i Sverige, den som varit arbetsökande länge och till unga. Uppdraget har samordnats av Skogsstyrelsen och genomförts tillsammans med länsstyrelserna, Arbetsförmedlingen och Sveriges geologiska undersökning (SGU). Av de medel Naturvårdsverket disponerade lämnades den största andelen som bidrag till Skogsstyrelsen som redovisar att totalt 833 personer deltagit i satsningen under hela programperioden 2020–2022, och sammanlagt utförde Skogsstyrelsens arbetslag över 3 800 åtgärder under alla år.

LONA och särskild satsning på våtmarker

Inom den ordinarie lokala naturvårdssatsningen (LONA) har 75 mnkr använts under 2022. Projekten handlar om både friluftslivsinsatser och naturvårdsinsatser. För 2022 beviljades 275 projekt, som består av 823 åtgärder, inom ordinarie LONA. År 2021 återkom våtmarkssatsningen, denna gång med ett större fokus på våtmarker för minskad klimatpåverkan. Cirka 78 mnkr har använts till kommunernas insatser inom LONA våtmarker under 2022. Länsstyrelserna och andra aktörer har arbetat med insatser för våtmarker i skyddade områden, där cirka 94 mnkr har förbrukats under 2022.

Satsningen på vilda pollinatörer

Den treåriga satsningen på vilda pollinatörer har slutförts under 2022. Förutom arbetet med regeringsuppdraget om vilda pollinatörer har Naturvårdsverket fördelat medel för detta ändamål via LONA och ÅGP. Länsstyrelserna har även disponerat medel för eget arbete med vilda pollinatörer. Satsningen har varit framgångsrik och ett viktigt bidrag för att förbättra förutsättningarna för vilda pollinatörer.

Tillgänglighet till naturen och leder

Intresset för friluftsliv är fortsatt stort och mycket händer inom området. 2022 års statistik visar en 30-procentig ökning av vistelse i skog och mark under 2021. Det är troligen en effekt av coronapandemin, men studier visar också på att människor uppger att de tänker fortsätta vara ute i naturen. Naturvårdsverket har i samverkan med andra aktörer, fortsatt arbeta för tillgång till natur med en god kvalitet för människors friluftsliv. Under 2022 har en strategi tagits fram för Naturvårdsverkets arbete med friluftsliv och en strategi har förnyats kring kommunikation om allemansrätten.

Naturvårdsverket har under 2022 fördelat nära 6 mnkr till 18 informationsprojekt av organisationer som syftar till att öka kunskapen om allemansrätten.

Naturvårdsverkets arbete med fjällsäkerhet innebär bland annat att främja och ansvara för nationell samordning av fjällsäkerhetsarbetet. Naturvårdsverket driver sedan år 2016 tjänsten www.lavinprognoser.se där allmänheten kan hitta information och prognoser om var och när det råder lavinfara i svenska fjällen. Förvaltningen

av det statliga ledsystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag. Lättillgängliga och hållbara vandringsleder i hela landet utgör en viktig förutsättning för friluftslivet, bidrar till stärkt folkhälsa och är en viktig resurs för turismen och dess aktörer. I enlighet med den särskilda satsningen på vandringsleder och fjälleder har Naturvårdsverket år 2022 även haft möjlighet att fördela bidrag till vandringsleder där staten inte är huvudman.

Fastighetsförvaltning och investeringar i byggnader och anläggningar

Naturvårdsverket har förbrukat 113 mnkr för fastighetsförvaltning. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden såsom nationalparker och naturreservat. Inom beståndet finns bland annat naturum, entréer, parkeringar, broar och ligghallar för betande djur. Sju av objekten utgörs av statliga byggnadsminnen. Naturvårdsverket har även beviljat 58 mnkr till 34 investeringsåtgärder varav 15 investeringsåtgärder färdigställdes under 2022.

Rovdjur och vilt

Under 2022 har Naturvårdsverket fördelat bidrag till länsstyrelserna med syfte att nå de övergripande och långsiktiga målen inom rovdjurs- och viltförvaltningen. Bland annat har medel utbetalats till åtgärder för genetiskt viktiga vargindivider och revir. Två rovdjurscentra har fått bidrag för spridning av information, fortbildning och råd kring våra stora rovdjur. Riktade inventeringar av björn genomfördes i Dalarnas och Gävleborgs län. Allmänheten bidrar med viktig information om rovdjur genom ökad användning av Skandobs som är en digital plattform för inrapportering av rovdjursobservationer. Under vinterhalvåret rapporteras cirka 400–1 000 observationer av cirka 2 000–4 500 användare varje vecka. Ett tjugotal kunskapsunderlag om vilt har tagits fram under 2020–2022 till stöd för viltförvaltningen och de långsiktiga målen.

Inledning

Naturvårdsverkets ansvar att redovisa medelsanvändningen och resultat av anslagen för värdefull natur finns reglerat i § 8 b i förordningen (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket.

Lydelsen är:

”Naturvårdsverket ska senast den 31 mars varje år redovisa arbetet med naturvård och biologisk mångfald. Redovisningen ska redogöra för

- 1. medelsanvändning för åtgärder för värdefull natur och arbetet med skydd av denna,*
- 2. genomförda åtgärder för värdefull natur och arbetet med skydd av denna,*
- 3. sysselsättningseffekter av 1 och 2,*
- 4. statistik om ärenden för att bilda naturreservat, och*
- 5. arbetet med genomförandeplanen för planerade nya och utvidgade nationalparker.*

Redovisningens struktur ska likna tidigare års redovisningar så att uppgifterna i dem är enkla att jämföra med varandra.”

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* och är en förutsättning för att vi på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljö kvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och internationella åtaganden.

Förlust eller förstörelse av naturmiljöer är de största orsakerna till hoten mot biologisk mångfald. Återställning är mycket kostsamt i de fall det ens är möjligt. Genom att skydda den värdefulla naturen, det vill säga genom att förhindra förstörelse av kvarvarande värden, bidrar vi till att på ett kostnadseffektivt sätt nå målen.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*.

I den här åtterrapporeringen vill vi ge en samlad bild av hur anslagen används och vilken nytta och effekt de ger för arbetet med att nå miljö- och friluftsmålen. Även för att nå målen med viltförvaltningen är anslagen ett viktigt verktyg.

Åtterrapporeringen för 1:3-anslaget bygger i stora delar på de redovisningar som länsstyrelserna lämnar till Naturvårdsverket. Redovisningen av 1:14-anslaget bygger huvudsakligen på Naturvårdsverkets egna underlag samt data från VIC Natur. De medel av dessa anslag som länsstyrelserna disponerar redovisas översiktligt.

I kapitel 1 redovisas medelsanvändning och resultat av anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*. Kapitel 2–9 visar detsamma för anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Kapitel 10 lyfter fram insatser som gynnar kulturmiljön. Kapitel 11 redovisar den del av 1:3-anslaget som Naturvårdsverket disponerat inom satsningen på *Naturnära jobb*. Sysselsättningseffekter redovisas i kapitel 12 och gäller båda anslagen. Där ges också en kort beskrivning av metoden som ligger till grund för beräkningarna, inklusive en redogörelse för varför ersättningar som ges vid anspråk av mark inte leder till någon beräknad effekt på sysselsättningen. I kapitel 13 redovisas anslagets spridningseffekt, det vill säga hur många leverantörer som anlitas genom länsstyrelsernas medelsanvändning.

1. Skydd av värdefull natur

Anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* används till att skydda värdefull natur så att den bevaras och görs tillgänglig för upplevelser i natur- och kulturlandskap – nu och i framtiden. Den största andelen av anslaget går till att ersätta markägare när nya naturreservat bildas. Naturvårdsverket ersätter markägare när de avstår skogsbruk eller annan markanvändning som påverkar områdets marknadsvärde i skyddad natur eller när de säljer marken till staten. Kringkostnader är bland annat värdering av marken, förhandlingar mellan markägaren och staten samt IT-stödsystem. Naturvårdsverket fördelar också bidrag till länsstyrelsernas arbete. Där ingår bland annat att besluta om naturreservat och genomföra inventeringar. Även kommuner som bildar naturreservat kan få bidrag från Naturvårdsverket.

1.1 Övergripande om 1:14-anslaget

Tabell 1. Anslaget 1:14 för skydd av värdefull natur 2020–2022 (tkr).

	2020	2021	2022
Kostnader för skydd av värdefull natur (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.1	870 700	580 700	820 700
Skydd av värdefull natur, RRF-medel (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.3		1 100 000	850 000
Skydd av värdefull natur till Länsstyrelsen i Örebro län (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.2	4 800	4 800	49 800
Summa	875 500	1 685 500	1 720 500

Källa: Regleringsbrev för Naturvårdsverket 2020–2022. Se även bilaga 3 för 2022 års regleringsbrev.

Anslagspost 2 disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och fördelas ut till länsstyrelserna för att genomföra programmen för skydd av tätortsnära natur, länsstyrelsernas kostnader för områdesskydd samt för en tillfällig insats för att slutföra ärenden och fatta beslut om naturreservat. Medel för dessa ändamål har under tidigare år fördelats av Naturvårdsverket, förutom när det gäller tätortsnära natur. Anslagspost 3 får endast användas till avtal och ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken till privata fastighetsägare, upp till den angivna nivån. Anslagspost 3 särskiljer därigenom de medel som kan komma att finansieras via EU-medel, hänförlig till EU:s facilitet för återhämtning och resiliens (RRF). Anslagspost 1 kan användas för avtal och ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken till resterande privata fastighetsägare samt de offentliga fastighetsägarna. Alla övriga kostnader, såsom kringkostnader, bidrag, IT-kostnader med mera finansieras också med anslagspost 1.

Tabell 2. Budget och utfall för anslaget 1:14 åren 2020–2022 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).

Kostnadsslag	2020	%	2021	%	2022	%
Budget	870,3*		1 677,4*		1 670,7*	
Markersättningar	694,4	79,5 %	1 488,8	89,4 %	1 501,5	89,9 %
Kringkostnader	73,1	8,4 %	54,8	3,3 %	54,8	3,3 %
Nationalparksprojekt	3,5	0,4 %	6,0	0,4 %	6,2	0,4 %
Naturtypskartering, GIS, IT	20,4	2,3 %	36,6	2,2 %	38,5	2,3 %
Bidrag till länsstyrelser	56,2	6,4 %	52,8	3,2 %	29,7	1,8 %
Övrigt (avsättningar, interna löner, utredningar, räntor m.m.)	25,9	3,0 %	25,7	1,5 %	39,3	2,4 %
Summa utfall	873,6	100,0 %	1 664,7	100,0 %	1 670,0	100,0 %

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

* Anslaget minus föregående års använda anslagskredit.

Under 2022 disponerade Naturvårdsverket cirka 1 671 mnkr av anslaget för *Skydd av värdefull natur*. Under 2020 nyttjades anslagskrediten vilket innebar att den tillgängliga budgeten för anslaget efterföljande år, 2021, minskade med samma belopp. Ersättningar till markägare är den absolut största kostnadsposten och uppgår 2022 till cirka 90 % av disponibelt anslag. Kringkostnaderna låg kvar på samma nivå som året innan, se vidare under avsnitt 1.7. Naturtypskarteringarna är grunden för att Naturvårdsverket ska kunna redovisa Sveriges skyddade natur internationellt, till Statistiska centralbyrån (SCB) och i andra sammanhang, till exempel i årsredovisningen och i samband med olika regeringsuppdrag.

Efter en tillfällig minskning av nationalparksarbetet under ett par år, har arbetet återigen tagit fart under 2021 och 2022. IT-utvecklingen som drogs ner under 2019–2020 har ökat till nivåer liknande tidigare år. Bidrag till länsstyrelserna som omfattar bidrag för arbete med inventeringar och särskilda satsningar på områdeskydd och reservatsbeslut har legat på ungefär samma nivå som åren 2020 och 2021, men för 2022 minskade bidragsnivån. Dock har beloppet med dispositionsrätt för länsstyrelsen samtidigt ökat, så totalt har medlen som går till länsstyrelsernas eget arbete ökat. Kostnadsslaget ”övrigt” har ökat (se tabell 2), dels på grund av interna personalkostnader som ökat från cirka 6,2 mnkr 2020 till cirka 13,4 mnkr 2022, dels på grund av avsättningar (se nedan). Denna kostnadsökning över tid hänger samman med de villkor i Naturvårdsverkets regleringsbrev som möjliggjort en satsning på att stärka förutsättningarna att kunna skydda värdefulla naturområden med anslagsmedlen, där personalkostnaderna har använts för bland annat arbete med utredningar, inventeringar, systemförvaltning och etablering av nya nationalparker.

Sedan 2020 gör Naturvårdsverket avsättningar i sitt bokslut för de naturreservatsbeslut som länsstyrelsen tagit och där det finns sakägare som inte fått sin ersättning reglerad. Detta ersättningsanspråk belastar 1:14-anslaget som en kostnad. Under 2022 har cirka 28,6 mnkr avsatts på grund av ersättningsanspråk med anledning av beslut om naturreservat. Under året minskades även avsättningen med cirka 8,2 mnkr i och med att berörda utbetalningar gjordes. Detta dels på grund av att utbetalning skedde till berörd markägare i de berörda ärendena, dels på grund av att ersättningsrätten hade förlorats och därmed aldrig kommer att betalas ut.

Med områdesskydd avses i denna återrapportering i första hand statens arbete med att bilda nationalparker och naturreservat samt skydd genom upprättande av naturvårdsavtal. Naturvårdsavtal görs dock i begränsad omfattning av Naturvårdsverket och länsstyrelserna. Områdesskyddsarbetet består av flera olika arbetsuppgifter, där markersättningsverksamheten med berörda fastighetsägare är en

del och länsstyrelsernas formella beslutsfattande enligt miljöbalken och områdes- skyddsförordningen är en annan del. Beslutsfattandet enligt miljöbalken och mark- ersättningsarbetet sker i olika steg. Markersättningsfrågorna löses oftast före det formella beslutsfattandet enligt miljöbalken. Ett blivande naturreservat berör i genomsnitt fem till sex olika fastigheter, som dessutom ofta ägs av mer än en ägare per fastighet. Att förhandla med var och en av dessa och att komma överens om beslutets utformning och om eventuell ersättning är en tidskrävande process. För arbetet med värdering av intrång vid områdesskydd, liksom för arbetet med att förhandla fram avtal med berörda fastighetsägare anlitar Naturvårdsverket och länsstyrelserna sedan början av 1990-talet fristående, oberoende konsulter. Det är två olika uppdrag som Naturvårds- verket lägger ut, ett för värdering och ett för förhandling om avtal med fastighetsägare.

Anslaget uppgick 2022 till cirka 1 720 mnkr, från marginellt lägre anslag 2021 (cirka 1 685 mnkr) respektive betydligt lägre nivå 2020 (cirka 875 mnkr). Områdesskyddet har under 2019–2021 fortsatt arbetet med skydd av värdefull skogsmark. Fram till 2020 gällde ett etappmål som innebar bland annat formellt skydd av ytterligare 150 000 hektar skog nedan gränsen för fjällnära skog under åren 2012–2020.¹ Arbetet med områdes- skydd har gjort att vi under 2022 uppnådde etappmålens antal hektar. Fokus på skydd av skog liksom marina områden följer också av regleringsbrevet. Under 2022 betalade vi ut drygt 32 mnkr för ersättningar i blivande marina naturreservat jämfört med cirka 40 mnkr 2020 och drygt 47 mnkr 2021.

1.1.1 Regeringsuppdrag att skydda värdefulla fjällnatur- skogar på fastigheter som ägs av Statens fastighets- verk och Sveaskog, M2022/01240

Naturvårdsverket har fått ett uppdrag av regeringen att arbeta för att värdefulla skogar ovan och i nära anslutning till gränsen för fjällnära skog på fastigheter som ägs av Statens fastighetsverk (SFV) och Sveaskog får ett långsiktigt formellt skydd. Berörda skogar på SFV:s fastigheter ska överföras till Naturvårdsverket, medan de skogar som berörs på Sveaskogs fastigheter kvarstår i bolagets ägo.

Naturvårdsverket har valt att dela upp uppdraget i två delar, en del för skogarna på Sveaskogs fastigheter och en för skogarna på SFV:s fastigheter.

Arbetet med skogarna på Sveaskogs fastigheter har genomförts tillsammans med Sveaskog och länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län. Inom ramen för genomförandet har även konsultation hållits med Sametinget och Svenska Samernas Riksförbund (SSR). En överenskommelse mellan Sveaskog och Naturvårdsverket ska träffas som innebär att 108 områden med en total areal av cirka 103 000 hektar, varav cirka 48 000 hektar produktiv skogsmark nu kan få ett långsiktigt skydd.

Arbetet med skogarna på SFV:s fastigheter har genomförts tillsammans med SFV och länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Inom ramen för genomförandet har även konsultation hållits med Sametinget och SSR. Några överens- kommelse om överföring av förvaltningsansvar för berörda fastigheter har ännu inte tecknats mellan myndigheterna. Arbetet tillsammans med SFV pågår i en stegvis process som kommer att fortsätta även 2023.

¹ Naturvårdsverket (2021). Rapport 6968 *Miljömålen – Årlig uppföljning av miljömålsarbetet 2021*. <https://www.naturvardsverket.se/contentassets/4583bccbe9cf4395aa97dd94c8660b87/978-91-620-6968-1.pdf>

1.1.2 Regeringsuppdrag att skydda värdefulla skogar genom att använda ersättningsmarker, M2022/01523

Regeringsuppdraget inkom till Naturvårdsverket i mitten av augusti 2022. Uppdraget består av två delar där den del som benämns ”Sveaskogsprogram” innebär att 25 000 hektar icke skyddsvärd, produktiv skogsmark ska överföras från Sveaskog till Naturvårdsverket för att användas som ersättningsmark vid områdesskydd i huvudsak utanför fjällnära områden. Mottagaren av ersättningsmarken ska vara enskilda markägare, allmanningsskogar eller häradsallmänningar. Dessa marker ska överföras till Naturvårdsverket utan ersättning till Sveaskog.

Den andra delen som benämns ”Utökat markförsäljningsprogram” innebär att Sveaskogs markförsäljningsprogram ska förändras till att ha ett naturvårdssyfte och upp till 60 000 hektar kan användas som ersättningsmark för skyddsvärda områden i och i nära anslutning till fjällnära områden. Målgruppen är densamma som för Sveaskogsprogrammet, men för dessa områden ska Sveaskog erhålla marknadsmässig ersättning.

Inom Sveaskogsprogrammet har Naturvårdsverket tillsammans med länsstyrelserna och Sveaskog identifierat områden med cirka 8 500 hektar produktiv skogsmark lämpliga som ersättningsmarker, se länsvis fördelning i tabell 3. Målsättningen är att hitta områden utan höga naturvärden, men det går inte att helt undvika. De områden med höga naturvärden som kommer med som en del av ersättningsmarken kommer att hanteras som naturvårdsavtal eller naturreservat. Sveaskog har överfört de utsedda områdena till ett eget bolag för vidare hantering inom Sveaskogsprogrammet. Utöver dessa områden har cirka 700 hektar identifierats i Jämtlands län och cirka 7 900 hektar var i Norrbottens och Västerbottens län. För dessa områden kommer konsultation att genomföras med berörda samebyar med start i februari 2023.

Enligt regleringsbrevet kan högst 35 mnkr användas för genomförandet av arbetet med ersättningsmarker från Sveaskog. Arbetet är i ett inledande skede och under 2022 användes totalt 296 000 kronor för arbetet med den del som benämns ”Sveaskogsprogram” för att analysera lämpliga fastigheter och ta fram kartunderlag för genomförandet av samråd. Under kommande år kommer kostnaderna för genomförandet att bli betydligt högre eftersom det då blir aktuellt att genomföra värderingar av ersättningsmarkerna. Detta kommer att ske av Naturvårdsverkets upphandlade konsulter via fältmetoder.

Tabell 3. Tabellen visar den länsvisa fördelningen av de områden på Sveaskogs mark som har identifierats som lämpliga som ersättningsmark för skyddsvärda områden och som har överförs till ett bolag för vidare hantering inom Sveaskogsprogrammet.

	Total areal, hektar	Produktiv skogsmark utan höga naturvärden, hektar*	Produktiv skogsmark med höga naturvärden, hektar*
Uppsala län	254	214	8
Södermanlands län	1 056	804	51
Östergötlands län	590	385	19
Jönköpings län	872	721	48
Kronobergs län	610	537	34
Kalmar län	1 734	1 508	134
Skåne län	693	572	71
Hallands län	186	135	14
Västra Götalands län	742	791	53
Örebro län	1 481	1 186	65
Västmanlands län	38	27	10
Dalarnas län	1 440	663	47
Gävleborgs län	1 074	660	57
Västernorrlands län	368	311	20
Summa	11 138	8 514	631

Källa: Uppgifter från Sveaskog.

1.2 Planering inför skydd av områden

I detta avsnitt redovisas översiktligt hur länsstyrelserna använt tilldelade medel till inventeringar. Exempel på uppnådda resultat redovisas.

20 länsstyrelser har under 2022 använt totalt cirka 26,7 mnkr för att genomföra framför allt olika typer av inventeringar inom ramen för arbete med områdesskydd av värdefulla naturmiljöer. Därutöver har länsstyrelserna också genomfört visst planeringsarbete.

Tabell 4. Genomförda åtgärder för 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.

Typ av åtgärd	Län som genomfört åtgärder (antal)	Antal funna objekt av reservatsklass	Areal, nya/uppdaterade objekt av reservatsklass, totalt
Inventering områden/naturtyper 2020	19	594 ¹	512 471 ²
Inventering områden/naturtyper 2021	21	417 ³	92 153 ⁴
Inventering områden/naturtyper 2022	20	408 ⁵	65 047 ⁶

¹ Varav 388 i fjälläna (Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Dalarna). Exklusive Värmlands län.

² Varav 500 009 hektar i fjälläna (Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Dalarna). Exklusive Värmlands län.

³ Varav största antalen i Norrbottens län med 129 och i Östergötlands län med 60.

⁴ Varav 58 500 hektar i Norrbottens län och 10 700 hektar i Dalarnas län.

⁵ Varav största antalen i Norrbottens län med 126 och Jämtlands län med 56.

⁶ Varav 33 200 hektar i Norrbottens län och 8 567 i Västerbottens län.

Huvudfokus i länsstyrelsernas arbete har under 2022 varit inventeringar av naturvärden i skogsområden som är, eller kan komma att bli, aktuella för områdesskydd. Naturtyper som inventerats är värdefull skog, framför allt kalkbarrskog, ädellövskog och sandtallskog. Riktade artinventeringar av bland annat marksvampar, lavar och insekter har genomförts. Satsningar har också gjorts på inventering av marina områden inför bildande av marina naturreservat inom ramverket för skydd av marina områden. Totalt har länsstyrelserna bedömt att minst 408 nya eller uppdaterade objekt, med en areal om drygt 65 000 hektar av de områden man inventerat, är objekt av reservatsklass. Av de 408 objekten bedömer länsstyrelserna att 29 % av antalet och 28 % av arealen är av nationellt intresse.

RESULTAT

Här presenteras några viktiga resultat som redovisas av länsstyrelserna. Många län lyfter att viktiga resultat av inventeringsinsatserna är ökad kunskap om skyddsvärda områden med höga naturvärden i länen. Ökad kunskap om specifika skogstyper som till exempel kalkbarrskogar, sandbarrskogar och ädellövskogar är också ett betydelsefullt resultat. Flera län rapporterar också att satsningen på marina inventeringar bidragit till ökad kunskap om länsens marina värden samt skapat bra underlag för arbetet med marint områdesskydd. Kunskapsunderlagen som tas fram är viktiga för att kunna prioritera vilka områden som bör skyddas i första hand och också för att kommunicera med markägare samt skapa förståelse för behovet att skydda områden. Underlaget bidrar dessutom till sammanställning av hur mycket oskyddade värdekärnor som finns och vilka större, skyddsvärda områden som återstår att bevara för att uppnå nationella miljömål och internationella åtaganden. Uppdatering av utpekade värdeetrakter, och komplettering med nya, är också viktiga resultat som inventeringarna bidragit till.

Ytterligare exempel på resultat från redovisningarna och nyttor som länsstyrelserna lyft:

- Underlagen kommer att vara värdefulla i kontakt med skogsbolag, markägare och allmänhet inom arbetet med grön infrastruktur och områdesskyddsfrågor.
- Värdefullt kunskapsunderlag har framkommit inom arbetet med värdeetrakter. Nya värdekärnor av prioriterade skogstyper har kartlagts och avgränsats i flera län.
- Ökad kunskap om skyddsvärda områden och rödlistade arter ger bättre förutsättningar för strategiskt arbete med områdesskydd.
- Resultatet av inventeringarna bidrar till att länsstyrelsen kan göra bättre prioriteringar mellan skyddsvärda områden och bedöma behov av naturvårdande skötsel.
- Samverkan med skogssektorn om kalkbarrskogar samt ett ökat samarbete mellan länsstyrelserna och Skogsstyrelsen har bidragit till ett ökat intresse för naturvärden i kalkbarrskog hos virkesuppköpare och skogsbolag.
- Ökat kunskapsunderlag har legat till grund för överenskommelser om ersättning och skydd för stora arealer fjällnära skog.
- Ökad kunskap om var det finns höga naturvärden knutna till sandbarrskogar.
- Resultatet av inventeringarna utgör ett värdefullt kunskapsunderlag för miljömålsarbetet, Agenda 2030 samt kommunal planering.
- Resultatet av genomförda marina inventeringar kommer att leda till ett utökat och stärkt nätverk av marina skyddade områden.
- Satsning på marina inventeringar och skydd av marina områden har också lett till starkare samverkan i nätverket av marina handläggare på länen.

MARINA INVENTERINGAR I EGENTLIGA ÖSTERSJÖN OCH BOTTNISKA VIKEN

Länsstyrelserna i Västra Götalands län, Kalmar län och Västerbottens län har tilldelats 2 mnkr vardera till marina inventeringar inför skydd av marina områden i havsområdena Västerhavet (Västra Götaland), Egentliga Östersjön (Kalmar) och Bottniska viken (Västerbotten). De tre länsstyrelserna skulle samordna fördelningen av beviljade inventeringsmedel mellan kustlänsstyrelserna i respektive havsområde. Bidragen har använts för inventeringar av preciserade bevarandevärden, med fokus på bland annat marina utsjöinventeringar, mjuka bottnar, ålgräs, tumlare, sjöfågel, revmiljöer, rekryteringsområden för kustlevande rovfisk, smala östersjövikar, laguner, stora grunda vikar och sund, samt ängar av höga fröväxter och tångbälten. Resultaten kommer att ge underlag till beslut för eventuella nya skyddade marina områden (nationalpark, reservat, biotopskydd, Natura 2000) enligt miljöbalken. Resultaten kommer också att ge bättre kunskap och beskrivningar av de preciserade bevarandevärden, som ska prioriteras för skydd enligt de regionala planerna för marint områdeskydd. Bidraget har under året lett till starkare samverkan i nätverket av marina handläggare på länen, inom och mellan havsområden, och kommer på sikt att leda till ett utökat och stärkt nätverk av marina skyddade områden.

RIKTADE INSATSER INOM OMRÅDESSKYDD I NORRBOTTENS LÄN 2020–2022

Länsstyrelsen i Norrbottens län har under tre år fått bidrag från Naturvårdsverket för att genomföra riktade insatser inom områdesskydd. Bidragsperioden gällde budgetåren 2020–2022 och bidraget har använts för en tillfällig insats för att slutföra ärenden och fatta beslut om naturreservat samt för en satsning på naturvärdesinventering av skog. Under bidragsperioden har länsstyrelsen fattat beslut i 35 naturreservatsärenden, vilket motsvarar ett genomsnitt om cirka 12 reservatsbeslut per år. Utöver detta har länsstyrelsen även tecknat 18 naturvårdsavtal. Den sammanlagda arealen natur som fått formellt skydd är cirka 21 700 hektar. Andelen produktiv skogsmark i den skyddade arealen är cirka 64 %. Under bidragsperioden har även arbete gjorts som kommer leda till att ytterligare cirka 10 nya naturreservat kan bildas första halvåret 2023, och ett naturreservat utökas. Det kommer innebära att ytterligare cirka 13 000 hektar mark skyddas, varav cirka 5 900 hektar produktiv skogsmark. Frågan om hur reservatsobjekt som ansluter till befintliga fjällurskogsreservat bör hanteras har utretts. I arbetet med inventering av skog har totalt 387 områden inventerats och bedömts hysa naturvärden av reservatsklass, sammantaget cirka 209 000 hektar. Kunskaperna om dessa värdefulla skogsområden utgör ett värdefullt underlag i arbetet med exempelvis grön infrastruktur, frivilligt formellt skydd samt även vid olika exploaterings- och infrastrukturprojekt samt för kommunal planering.

SÄRSKILD SATSNING FÖR ATT FÖRSTÄRKA ARBETET MED OMRÅDESSKYDD I KALMAR LÄN 2019–2022

Länsstyrelsen i Kalmar län beviljades en extra satsning på totalt 4,5 mnkr under åren 2019–2022 för att förstärka arbetet med områdesskydd. Bidraget användes bland annat för att rekrytera två ytterligare reservatshandläggare, starta upp en samverkan inom KOMET med Skogsstyrelsen och skogsnäringen, ta fram underlag och analysera skyddsvärda skogar med hjälp av GIS-data samt komplettera med

fältinventeringar. Under perioden har länsstyrelsen totalt fattat beslut om fem nya naturreservat och tre utökningar av naturreservat samt tecknat två naturvårdsavtal. Länsstyrelsen har även fattat beslut om förstärkta föreskrifter som begränsar skogsbruk i ett befintligt reservat som föranledde över 60 mnkr i ersättning till markägarna. Parallellt med beslutsfattande har länsstyrelsen startat upp cirka 25 nya reservatsärenden och haft framgångsrika dialoger med markägare. Länsstyrelsen har även kunnat bistå med stöd för kommunalt och tätortsnära områdesskydd samt stöttat kulturmiljöenheten med inrättande av ett kulturresevat med mycket höga naturvärden.

1.3 Nya nationalparker

Arbetet med nationalparksbildning är en del av arbetet med att nå friluftsmålen och de miljö kvalitetsmål som är inriktade mot naturmiljö samt genomföra den samlade naturvårdspolitik. Arbetet som pågår är i linje med Nationalparksplan för Sverige, en långsiktig plan för vilka områden som är lämpliga för nationalparksbildning eller utvidgning. Arbetet med naturskötsel i befintliga nationalparker redovisas i avsnitt 3.1.1 och åtgärder för friluftslivet i avsnitt 6.3.1. Arbetet med att ta fram underlag inför beslut om en ny eller utvidgad nationalpark genomförs i nära samarbete med berörda länsstyrelser, kommuner och övriga parter i området. Detta är en förutsättning för en god lokal delaktighet.

Under 2022 har vi i samverkan med Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland och Havs- och vattenmyndigheten (HaV) fortsatt arbetet med att bilda en nationalpark i Bästeträsk-området på norra Gotland. I en nationalpark ska all mark vara statligt ägd. Arbetet med att köpa in mark och vatten har fortsatt under året, genom kontakt med berörda markägare om möjligheter till markköp, arbete med värderingar, ansökningar om lantmäteriförrättningar för vissa samfälligheter, samt kontakter med Lantmäteriet om fastighetsutredningar och pågående lantmäteriförrättningar. Arbete med och planering av naturvägledning och besökarmottagning har fortsatt, och en viktig utgångspunkt har varit områdets upplevelsevärden som tidigare har definierats inom projektet. Två utredningar har genomförts, en om hydrologiskt påverkade våtmarker i området, den andra om förutsättningarna för naturvårdsbränning som skötselåtgärd. Utredningarna utgör viktiga underlag för planerade restaureringsåtgärder samt i arbetet med att ta fram en skötselplan för den blivande nationalparken. Kommunikation om den planerade nationalparken har fortsatt genom bland annat webb, digitala nyhetsbrev, enkät och olika möten.

Arbetet med att bilda en nationalpark i Nämöskärgården har fortsatt under 2022. Vi arbetar med bildandet av nationalparken i samverkan med Länsstyrelsen i Stockholms län, HaV och Värmdö kommun. Vi har under året fortsatt dialogen med samtliga berörda markägare om möjligheter till markköp, samt genomfört värderingar och förhandlingar. Planering av bildandet av nationalpark inklusive skötsel och friluftslivsanordningar har fortsatt i en samverkansprocess. Insamling av ytterligare kunskap om natur- och kulturvärden inom området har skett under året genom bland annat inventering av vedlevande insekter och marina miljöer. Vi har löpande uppdaterat webbinformation på länsstyrelsens webbplats och även informerat via Instagram. En mobildatanalys har genomförts för att vi ska ha en god uppfattning om antalet besökare. Uppskattningsvis 70 000 besökare kommer hit årligen.

1.3.1 Öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden, M2022/01239

År 2022 beslutade regeringen att ge Naturvårdsverket i uppdrag (M2022/01239) att öka takten i arbetet med nationalparker och främja naturturism i nationalparker och andra formellt skyddade områden. En analys av hinder och möjligheter för naturturism och förslag på hur verksamheten kan främjas i skyddade områden slutredovisas till regeringen 2023 i en separat skrivelse.

Det förberedande arbetet genomförs i samarbete mellan Naturvårdsverket, Sveaskog, Skogsstyrelsen och berörda länsstyrelser och för att senare föreslå bildande av nationalparker på delar av Sveaskogs ekoparker. Arbetet bedrivs inom ekoparkerna Böda och Hornsö i Kalmar län, Halle- och Hunneberg i Västra Götalands län och Hornslandet i Gävleborgs län. Under 2022 påbörjades en övergripande kartläggning av områdenas natur-, kultur- och upplevelsevärden, kunskap om vilka verksamheter och aktörer som använder området idag och den lokala inställningen till att det bildas en nationalpark i området. Under året hölls också avstämningsmöten med berörda länsstyrelser, Skogsstyrelsen och Sveaskog. Resultatet av kartläggningen ska ligga till grund för fortsatt arbete och vara underlag för att aktuella delar av områdena kan tas med i handlingsplanen för nationalparksarbetet. Naturvårdsverkets arbete med att utveckla ett arbetssätt som bidrar till ett effektivt genomförande av nationalparksarbetet fortgår med inriktning att ta fram en strategi och handlingsplan till slutet av 2023 och löpande uppdatera vägledningar, rutiner och förbättrad information.

1.4 Beslut om naturreservat

Under 2022 togs det 144 statliga beslut om bildande, utökning eller förstärkning av naturreservat, se tabell 8. Under perioden 2020–2022 var antalet statliga beslut om nybildande av naturreservat 282. Detta var en minskning jämfört med perioden 2019–2021 då antalet statliga beslut om nybildning var 366. Tabell 5 och tabell 6 visar antalet beslut om bildande och utökning per län och år. Tabell 5 redovisar statliga beslut. Tabell 6 innehåller kommunala beslut. Variationen mellan länen och mellan åren är stor. Tabell 7 visar totalt antal och areal för både kommunala och statliga naturreservat. I bilaga 2 finns en förteckning över de beslut om bildande av naturreservat som har tagits under 2022. Hur naturmiljöer fördelar sig i de naturreservat som bildats eller utökats under åren 2020–2022 framgår av tabell 9 (statliga naturreservat) och tabell 10 (kommunala naturreservat). Under 2022 tillkom totalt 58 700 hektar jämfört med 26 600 hektar år 2021 och cirka 185 000 hektar år 2020. Av den tillkommande arealen 2022 utgjordes 53 600 hektar av landareal vilket är mer än 2,5 gånger så mycket som den tillkommande landarealen 2021 och cirka 75 % mer än den tillkommande landarealen 2020. Tillkommande areal av produktiv skogsmark år 2022 var cirka 11 300 hektar vilket är något lägre än motsvarande areal som tillkom 2021 (tabell 8). Den största arealen tillkom under 2022 i Västerbottens län där nybildningen och utökningen av naturreservat var cirka 42 000 hektar vilket är 37 000 hektar mer än 2021.

I Norrbottens län tillkom cirka 3 500 hektar jämfört med cirka 9 000 hektar 2021. Effekterna av att skydda områden som naturreservat är framför allt bevarande av nödvändigt livsutrymme för biologisk mångfald i form av arter och naturtyper.

Tabell 5. Antal beslutade statliga naturreservat per år (2020–2022) samt antalet beslutade utökningar för 2020–2022, arealer i hektar.

Län	2020				2021				2022			
	Beslut om nybildning		Beslut om utökning		Beslut om nybildning		Beslut om utökning		Beslut om nybildning		Beslut om utökning	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	1	56	2	58 332	3	79	1	8	3	41		
Uppsala län	8	547	1	9	2	279			3	330	1	42
Södermanlands län	2	61			3	251			3	180		
Östergötlands län	6	202	1	6	4	162	1	2	8	538	6	114
Jönköpings län					3	343	1	3	5	164	1	5
Kronobergs län	4	434			5	777	3	118	2	174		
Kalmar län	4	13 885	1	81					1	174	1	21
Gotlands län	5	863	1	72	2	244			3	185		
Blekinge län	2	14 218	1	19	2	160	1	7	2	203	1	17
Skåne län	7	59 016	7	426	7	429	5	127	8	660	4	15
Hallands län	5	1 724	2	94	2	287			3	240	3	232
Västra Götalands län	3	6 956	1	15	7	377	2	108	7	2 284	4	60
Värmlands län	7	4 491	3	358	7	2 379						
Örebro län	5	193	2	43	4	276	3	37	5	352	2	194
Västmanlands län	4	162			3	452			3	161	1	30
Dalarnas län	4	548	1	19	5	2 205			3	231		
Gävleborgs län	8	2 416	3	26	3	1 333	1	310	7	917		
Västernorrlands län	4	150	1	30	1	175	1	24	4	1 351	1	700
Jämtlands län	13	8 088			9	1 413	2	51	4	1 785		
Västerbottens län	8	1 898	1	39	3	4 760	1	65	4	41 856	1	0,3
Norrbottens län	16	8 128	2	888	9	8 955			4	2 931	3	574
Totalt	116	124 037	30	60 456	84	25 336	22	858	82	54 758	29	2 004

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2023-01-20, tidigare år har korrigerats.

Tabell 6. Antal beslutade kommunala naturreservat per år (2020–2022), arealer i hektar.

Län	2020*		2021				2022			
	Beslut om nybildning		Beslut om nybildning		Beslut om utökning		Beslut om nybildning		Beslut om utökning	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län			2	87			5	667	1	5
Uppsala län					1	2	3	435		
Södermanlands län	1	87					1	277		
Östergötlands län										
Jönköpings län	1	33					2	293		
Kronobergs län										
Kalmar län							1	15		
Gotlands län										
Blekinge län										
Skåne län	3	155	4	141						
Hallands län	1	54								
Västra Götalands län			1	19	1	13	1	32		
Värmlands län			1	147			2	29		
Örebro län							1	6	1	168
Västmanlands län	1	75								
Dalarnas län	4	223	1	28			1	11	1	33
Gävleborgs län	2	208							1	1
Västernorrlands län										
Jämtlands län										
Västerbottens län										
Norrbottens län										
Totalt	13	836	9	423	2	14	17	1764	4	207

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2023-01-20.

* 2020 togs inga beslut om utökning.

Tabell 7. Totalt antal nybildade reservat (statliga och kommunala) 2020–2022 samt antal utökningar 2020–2022, arealer i hektar.

Län	2020				2021				2022			
	Beslut om nybildning		Beslut om utökning		Beslut om nybildning		Beslut om utökning		Beslut om nybildning		Beslut om utökning	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	1	56	2	58 332	5	167	1	8	8	708	1	5
Uppsala län	8	547	1	9	2	279	1	2	6	765	1	42
Södermanlands län	3	148	0	0	3	251	0	0	4	457	0	0
Östergötlands län	6	202	1	6	4	162	1	2	8	538	6	114
Jönköpings län	1	33	0	0	3	343	1	3	7	457	1	5
Kronobergs län	4	434	0	0	5	777	3	118	2	174	0	0
Kalmar län	4	13 885	1	81	0	0	0	0	2	189	1	21
Gotlands län	5	863	1	72	2	244	0	0	3	185	0	0
Blekinge län	2	14 218	1	19	2	160	1	7	2	203	1	17
Skåne län	10	59 172	7	426	11	570	5	127	8	660	4	15
Hallands län	6	1 779	2	94	2	287	0	0	3	240	3	232
Västra Götalands län	3	6 956	1	15	8	397	3	120	8	2 316	4	60
Värmlands län	7	4 491	3	358	8	2 526	0	0	2	29	0	0
Örebro län	5	193	2	43	4	276	3	37	6	358	3	361
Västmanlands län	5	237	0	0	3	452	0	0	3	161	1	30
Dalarnas län	8	770	1	19	6	2 233	0	0	4	243	1	33
Gävleborgs län	10	2 624	3	26	3	1 333	1	310	7	917	1	1
Västernorrlands län	4	150	1	30	1	175	1	24	4	1 351	1	700
Jämtlands län	13	8 088	0	0	9	1 413	2	51	4	1 785	0	0
Västerbottens län	8	1 898	1	39	3	4 760	1	65	4	41 856	1	0
Norrbottens län	16	8 128	2	888	9	8 955	0	0	4	2 931	3	574
Totalt	129	124 873	30	60 456	93	25 759	24	872	99	56 522	33	2 211

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2023-01-20, tidigare år har korrigerats.

Tabell 8. Antal beslut om statliga naturreservat samt areal för nybildade och utökade naturreservat (hektar) 2020–2022.

Antal beslut om statliga naturreservat	2020	2021	2022
Bildade naturreservat	116	84	82
Utökade och/eller förstärkta* naturreservat	53	35	62
varav utökade naturreservat	30	22	29
Totalt** antal statliga beslut	385	150	172
Areal, bildade och utökningar av reservat, hektar land	30 220	20 716	51 828
Areal, bildade och utökningar av reservat, hektar land och vatten	31 434	22 227	56 762
Areal bildade och utökningar av reservat, hektar produktiv skog	15 472	12 186	11 260

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2023-01-20.

* Med förstärkta naturreservat avses de där det har tagits beslut om utökad beslutssyfte eller nya skäl.

** I totalt antal statliga beslut ingår alla beslut, även till exempel ny skötselplan, ny förvaltare, upphävande etc.

Tabell 9. Fördelning av marktäcke i naturreservat bildade och utökade under 2020–2022, arealer i hektar, statliga beslut.

	2020		2021		2022	
	Nybildning	Utökning	Nybildning	Utökning	Nybildning	Utökning
Produktiv skogsmark	14 365	1 107	11 705	481	9 980	1 280
Improduktiv skogsmark	4 893	254	3 176	53	13 641	179
Öppen våtmark	5 706	233	3 915	39	4 423	204
Öppen mark	3 279	151	1 114	61	21 877	61
Odlingsmark (åker)	81	22	48	17	44	27
Sjöar och vattendrag	854	360	1 494	16	2 425	167
Hav	94 718	58 304	3 785	182	2 282	60
Oklassat/bebyggd mark	141	25	99	7	86	26
Summa	124 037	60 456	25 336	858	54 758	2 004

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2023-01-20 och Nationella marktäckedata.

Tabell 10. Fördelning av marktäcke (enligt Nationella marktäckedata) i naturreservat bildade och utökade under 2020–2022, arealer i hektar, kommunala beslut.

	2020*	2021		2022	
	Nybildning	Nybildning	Utökning	Nybildning	Utökning
Produktiv skogsmark	470	294	6	1 260	150
Improduktiv skogsmark	9	10	1	86	12
Öppen våtmark	7	7	0	45	0
Öppen mark	56	59	4	106	17
Odlingsmark (åker)	8	17	0	61	24
Sjöar och vattendrag	93	33	0	50	0
Hav	175	0	0	135	0
Oklassat/bebyggd mark	18	3	2	21	4
Summa	836	423	14	1 764	207

Källa: Uttag ur VIC Natur, 2023-01-20 och Nationella marktäckedata.

* 2020 togs inga beslut om utökning.

1.5 Öppna ärenden hos länsstyrelserna

I detta avsnitt redovisas antalet årsarbetskrafter som länsstyrelserna under 2020–2022 lagt på bildande av naturreservat samt antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat hos länsstyrelserna. Vid årsskiftet 2022/2023 fanns vid länsstyrelserna 98,9 årsarbetskrafter för bildande av naturreservat vilka finansieras av länsstyrelsernas ramanslag, länsstyrelsernas disposition på 1:14-anslaget och bidrag till reservatsbeslut från Naturvårdsverket.

Under 2022 har medel för arbete med öppna ärenden hos länsstyrelserna fördelats av Länsstyrelsen i Örebro län med dispositionsrätt. Redovisning av dessa medel görs i länsstyrelsens egen redovisning (inte via Naturvårdsverket).

Tabell 11. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat, 2020–2022.

Län	Antal årsarbetskrafter			Antal öppna ärenden		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Stockholms län	3,2	4,5	6,1	33	30	40
Uppsala län	4,4	4,5	3	12	14	17
Södermanlands län	2,8	3	3,4	27	30	29
Östergötlands län	2,6	4,5	5,5	21	28	30
Jönköpings län	3,6	3,2	5	24	24	14
Kronobergs län	2	1,9	2,1	32	22	25
Kalmar län	5,2	5,2	4,5	15	20	25
Gotlands län	1,7	1,6	2,6	32	27	15
Blekinge län	2,9	3,4	3,3	12	16	17
Skåne län	8,6	8	8	16	17	19
Hallands län	5	4,7	4,8	39	42	40
Västra Götalands län	8	7	8	72	74	79
Värmlands län	5	5	5	63	62	65
Örebro län	5	5	1	39	60	66
Västmanlands län	2,5	3	3	28	25	21
Dalarnas län	2,3	4	3,6	38	43	53
Gävleborgs län	3,5	3,5	5	40	30	31
Västernorrlands län	4,3	4,5	5,5	15	22	30
Jämtlands län	6,5	5,9	5,5	60	72	106
Västerbottens län	8,5	8,5	9	66	68	74
Norrbottens län	6	5,5	5	26	22	23
Totalt	93,6	96,4	98,9	710	676	753

1.6 Naturvårdsavtal

Antalet tecknade naturvårdsavtal, det vill säga frivilliga överenskommelser mellan staten och en markägare om skydd av natur, har under flera år haft en nedåtgående trend. Naturvårdsverket har tolkat att orsaken är att ersättningen till markägare för naturvårdsavtal är cirka hälften jämfört med intrångsersättningen vid bildande av naturreservat samt att effekten av ursprungliga Komet-uppdraget² har avtagit.

² Naturvårdsverket (2014). Rapport 6621 *Kometprogrammet 2010–2014*. Slutredovisning av regeringsuppdrag om att påbörja ett samverkansprogram med markägare med kompletterande metoder för skydd av natur.

Under de två senaste åren har trenden dock vänt och ett 20-tal naturvårdsavtal har tecknats under respektive år. För 2022 har 21 naturvårdsavtal tecknats varav två avtal för ädellövskogar och fem avtal för andra typer av skogsobjekt. Den sammanlagda arealen för årets naturvårdsavtal utgör cirka 208 hektar land, varav närmare 100 hektar är produktiv skogsmark. Naturvårdsavtal används även inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter för att åstadkomma skydd och skötsel i miljöer med hotade arter. Under 2022 tecknades åtta avtal för detta ändamål.

Tabell 12. Antal naturvårdsavtal 2020–2022 fördelat på huvudsakliga objekt-kategorier.

	2020	2021	2022
Barr-, bland- och trivallövskog nedan gränsen för fjällnära skog	1	6	5
Ädellövskog	2	3	2
Odlingslandskap	4	4	3
Sjöar och vattendrag	1	2	1
Objekt där åtgärdsprogram för hotade arter är grund för avtalet	0	4	8
Våtmark	0	0	2
Kuster och skärgårdar	0	1	0
Summa	8	20	21

Källa: VIC Natur.

1.7 Ersättningar till markägare

Under år 2022 säkrades cirka 19 800 hektar produktiv skogsmark genom köp, intrång och bidrag. Vi har säkrat totalt cirka 29 600 hektar mark under 2022, vilket är en minskning jämfört med 2021. Statens verksamhet med att genomföra områdes-skyddet sker genom 1) överenskommelser om intrångsersättning enligt miljöbalken, 2) förvärv av mark, 3) upprättande av naturvårdsavtal eller 4) markersättningsbidrag till kommuner. Naturvårdsverket kan lämna bidrag till kommuner för skydd av värdefull natur genom bildande av naturreservat och biotopskyddsområde. Det förekommer också att vi förvärvar mark som inte ska skyddas, för att senare använda den som bytesmark vid ett samtidigt köp av mark som ska skyddas. Verksamheten med naturvårdsavtal beskrivs särskilt ovan i avsnitt 1.6 och siffrorna redovisas därför inte i tabellerna nedan.

Tabell 13. Markersättningslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, 2020–2022, arealer i hektar.

	Landareal			Produktiv skog		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Köp	3 893	10 083	1 144	1 960	6 112	658
Intrång	14 420	21 360	28 279	9 092	13 348	19 011
Bidrag	943	764	153	592	644	119
Summa*	19 256	32 207	29 576	11 644	20 104	19 788

Källa: VIC Natur.

* Exklusive naturvårdsavtal.

Totalarealen, liksom arealen säkrad produktiv skogsmark, varierar mellan åren beroende på vilka avtal som träffats. Naturvårdsverket har fattat 426 beslut om ekonomisk ersättning för skydd av värdefulla områden, vilket är en rejäl minskning jämfört med 2021. Anledningen till detta är troligen en kombination av prisökningar under perioden och satsningen på ett flertal stora affärer under 2022. Genomsnittsersättningen per avtal har en ökande trend under perioden. Det högsta ersättningsbeloppet 2022 avsåg det blivande naturreservatet Uddaberget, ett objekt i Stockholms län om närmare 370 hektar, för vilket drygt 80 mnkr utbetalades till en privatperson. Det dyraste köpet uppgick till drygt 13 mnkr för ett köp av cirka 80 hektar av Lunds skogar i Mälardalen AB inom det planerade naturreservatet Nya Munkhyttan i Örebro län.

Tabell 14. Markersättningslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr), 2020–2022.

	2020		2021		2022	
	Antal	mnkr	Antal	mnkr	Antal	mnkr
Köp	123	84,2	139	186,7	74	41,8
Intrång	313	578,4	503	1 256,8	346	1 449,3
Bidrag	9	30,7	10	36,9	6	7,5
Summa*	445	693,4	652	1 480,4	426	1 498,5

Källa: VIC Natur.

* Exklusive naturvårdsavtal.

Av de i tabellen angivna beloppen finansieras hittills totalt 1,95 mdkr genom RRF-medel från EU under åren 2021–2022, i enlighet med anslagspost 3 i regleringsbrevet, se även avsnitt 1.1. Tabell 14 visar hur beloppet fördelar sig mellan intrång och köp för respektive år.

Tabell 15. Fördelning av RRF-medel (mnkr) 2021–2022.

	2020*	2021	2022
Köp		119,0	22,3
Intrång		981,0	827,7
Summa		1 100,0	850,0

Källa: VIC Natur.

* RRF-medel är beslutade för perioden 2021–2023, därmed saknas helt denna finansiering för år 2020.

Som framgår av tabell 15 är intrångsersättningarnas andel av den årliga förbrukningen av markersättningsmedel stor. År 2010 utgjorde intrångsersättningarnas andel cirka 51 % och år 2022 över 95 %. Den huvudsakliga förklaringen till detta är ändringen av expropriationslagen 2010, som innebär ett påslag med 25 % på intrångsersättningen i bland annat naturreservatsärenden. Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgick det 25-procentiga påslaget till cirka 280 mnkr år 2022. Under den senaste femårsperioden har det 25-procentiga påslaget uppskattningsvis uppgått till totalt cirka 970 mnkr.

Tabell 16. Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt kategorier av skyddade områden (mnkr), 2020–2022.

	2020	2021	2022
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	425	909	970
Ädellövskogar	64	195	79
Fjällnära skogar och fjällområden	75	132	255
Myrar	40	142	83
Sjöar och vattendrag	51	44	66
Odlingslandskap	10	12	31
Geologiska objekt	1	16	5
Havsområden	41	47	32
Summa	707	1 497	1 522

Källa: VIC Natur.

Ersättning till markägare går framför allt till skogar nedan fjällnära gränsen (tabell 16). Under 2022 rör det sig om 64 % av ersättningarna, inkluderas ädellövskogarna är det 69 %. Skyddet av fjällnatureskogar med höga naturvärden har fortsatt öka under 2022 och det utbetalades drygt 255 mnkr under året för objekt ovan eller i nära anslutning till fjällnära gränsen. Av de i skogsutredningen utpekade skyddsvärda 525 000 hektar fjällnatureskogar har vi skyddat eller ersatt cirka 15 000 hektar, varav cirka 10 000 hektar under 2022. Bland annat gjordes en överenskommelse med Vilhelmina Övre Allmänningskog om cirka 72 mnkr under 2022.

Tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr), 2020–2022.

	2020	2021	2022
Värdering	13 940	14 998	16 018
Förhandling	16 808	15 633	12 935
Förrättning	33 260	16 776	16 562
Lagfart	39	32	73
Ombud	3 482	3 354	2 998
Fastighetsutredning	5 595	4 002	6 193
Summa	73 124	54 795	54 779

Källa: Agresso.

För att kunna genomföra skyddet av värdefull natur uppstår det kostnader för värdering, förhandling, lantmäteriförrättning och lagfart. Dessutom ersätter Naturvårdsverket privata fastighetsägares kostnader för ombud i naturreservatsförhandlingar efter prövning i varje enskilt fall. Kostnaderna för markägarombud regleras genom att Naturvårdsverket tillämpar ett förfaringsätt med upprättande av en så kallad kostnadsram i varje enskilt ärende. Förrättningskostnaden, som under bytespaketet ESAB:s färdigställande var högre, har nu minskat med cirka 16 mnkr och är därmed i nivå med förrättningskostnaderna för 2017–2018. Värderings- och förhandlingskostnaderna har trots ett högre anslag de två senaste åren legat på ungefär samma nivå under 2020–2022. Detta beror huvudsakligen på att vi har ett mer fokuserat arbetssätt, vilket innebär att vi arbetar med färre objekt parallellt, och försöker att korta genomförandetiden för varje förhandling. Genom att på detta sätt

arbeta med färre objekt samtidigt, kan alla berörda parter prioritera ett snabbare genomförande för varje överenskommelse, vilket innebär att värderingsuppdateringar inte behövs i samma utsträckning. Under 2022 rörde sig dock marknaden så snabbt att värderingar behövde uppdateras i något högre utsträckning än normalt, vilket ökade värderingskostnaden detta år. Kostnaderna för fastighetsutredning, som har varierat mellan åren, beror på hur många ärenden som slutförs och deras komplexitet.

Totalt höll sig kringkostnaderna på samma nivå som 2021.

2. Åtgärder för värdefull natur

2.1 Övergripande om 1:3-anslaget

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* finansierar åtgärder för att bevara naturvärdena inom skyddade områden, men också i resterande landskapet genom bland annat åtgärdsprogram för hotade arter samt den lokala naturvårdssatsningen (LONA), åtgärder för återskapande av våtmarker och arbete med grön infrastruktur. Anslaget används också för att skapa förutsättningar för friluftsliv i skyddade områden, i tätorts-nära natur och på de statliga fjällederna samt för att sprida kunskap om svensk natur, bland annat via naturum. Anslaget bidrar även till arbetet med viltförvaltning, till exempel rovdjursinventeringar och information om rovdjur.

Anslaget finansierar också förvaltning av Naturvårdsverkets fastighetsinnehav, investeringar och underhåll av byggnader, utstakning, inmätning och gränsmarkering av nya naturreservat samt drift av naturum.

I tabell 18 visas omfattningen av 1:3-anslaget under de senaste tre åren.

Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2020–2022 (tkr).

	2020	2021	2022
Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv med mera (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap.2	1 065 035	1 844 035	1 938 035
Åtgärder värdefull natur – del till Länsstyrelsen i Örebro län (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap.1	89 000	128 000	123 000
Summa	1 154 035	1 972 035	2 061 035

Källa: Regleringsbrev för Naturvårdsverket 2020–2022. Se även bilaga 3 för 2022 års regleringsbrev.

I tabell 19 redovisas hur medlen har förbrukats på olika anslagsområden. Anslagsområdena är en ny indelning sedan 2018 som bättre belyser anslagets effekter på olika politikområden och regeringens satsningar. Indelningen i anslagsområden har även styrt upplägget av denna rapport.

Det väsentligt höjda anslaget under 2021 och 2022 har möjliggjort extra satsningar. Under 2022 har till exempel särskilda satsningar gjorts på det statliga ledssystemet och skötsel av naturreservat. Satsningen på vilda pollinatörer och våtmarker har fortsatt under 2022. Höjningen har även betytt förstärkning av det pågående arbetet med åtgärder för värdefull natur, bland annat tillgängliggörande av och naturskötsel i skyddade områden, åtgärder för hotade arter (ÅGP), arbetet med invasiva främmande arter (IAS), lokala naturvårdssatsningar (LONA) samt rovdjursinventering och rovdjursförvaltning.

För 2022 lämnar Naturvårdsverket samtidigt cirka 23 mnkr oförbrukade på anslaget. Det är framför allt arbetet med våtmarker som resulterat i störst mängd oförbrukade medel.

Naturvårdsverket har även fördelat medel för arbete med regeringsuppdrag om marina särskilda skyddsområden för fåglar till berörda kustlän. Länsstyrelserna har arbetat med medlen under 2021–2022 och uppdraget slutredovisades 2022.

En liten del av anslaget har använts till interna personalkostnader. Dessa kostnader uppgick till cirka 19,2 mnkr 2020, 31 mnkr 2021, och 32,4 mnkr 2022. Kostnadsökningen över tid hänger samman med en vilja att stärka förutsättningarna för att kunna genomföra satsningarna på arbetet mot invasiva främmande arter, arbetet med våtmarker, kunskapsunderlag om rovdjur, rovdjursförvaltning, grön infrastruktur med mera. Särskilda villkor i regleringsbrevet har gjort dessa satsningar möjliga.

Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, 2020–2022 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2020 (tkr)	Total förbrukning 2021 (tkr)	Total förbrukning 2022 (tkr)
TEMA NATURSKÖTSEL			
Skötsel av skyddade områden (exklusive friluftsliv)	367 376	510 732	662 334
ÅGP (exklusive pollinering)	56 620	66 932	64 941
Invasiva främmande arter	24 117	49 690	63 017
Naturnära jobb	0	24 000	37 749
LONA ordinarie (exklusive pollinering)	53 263	71 423	75 087
TEMA VÅTMARK			
LONA våtmark	28 235	70 306	78 430
Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	25 524	52 489	93 776
TEMA POLLINERING			
LONA pollinering	14 950	13 065	12 523
ÅGP pollinering	7 408	9 505	9 513
TEMA TILLGÄNGLIGHET TILL NATUREN			
Friluftsliv och allemansrätt	61 361	95 049	87 945
Naturumverksamhet	49 237	57 629	69 514
Skötsel av skyddade områden – friluftsliv	106 415	141 668	196 630
TEMA FASTIGHETSFÖRVALTNING			
Fastighetsförvaltning	66 326	99 313	113 727
Byggnader och anläggningar (investeringar)	15 147	28 287	57 855
TEMA KUNSKAPSTÖD OCH UPPFÖLJNING			
Grön infrastruktur	18 098	26 235	27 842
Genetiska resurser och traditionell kunskap	2 423	4 089	6 574
Inventering och kunskapsstöd	44 802	51 609	64 698
Övrigt	12 228	28 353	21 554
TEMA ROVDJUR OCH ANNAT VILT			
Rovdjursförvaltning	26 060	26 784	32 976
Rovdjursinventering och övrig kunskap	73 639	74 788	91 251
Viltförvaltning kunskapsunderlag	7 696	9 342	14 368
Viltförvaltning	3 112	6 176	5 095
ÅTERTAG OFÖRBRUKADE MEDEL*	-32 639	-63 676	-231 947
Summa	1 031 397	1 453 786	1 667 977
Länsstyrelsernas disposition – anslagspost 1			
Friluftsliv, grön infrastruktur, invasiva främmande arter, pollinatörer, våtmarker	76 000**	90 451	114 000
Naturnära jobb	13 000**	24 557	9 000
Summa användning av hela 1:3-anslaget	1 120 397	1 568 794	1 790 977

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok. För anslagspost 1 är underlaget fördelningsbeslut från Länsstyrelsen i Örebro län, och kan även omfatta oförbrukade medel från året innan.

* Återttaget gäller oförbrukade medel året innan.

** För anslagspost 1 år 2020 redovisas fördelade medel, och inte faktisk medelsförbrukning. Alla övriga siffror i tabellen avser faktisk medelsförbrukning.

Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, per länsstyrelse 2020–2022 (tkr).

Län	Utbetalt 2020	Andel av 1:3 2020	Utbetalt 2021	Andel av 1:3 2021	Utbetalt 2022	Andel av 1:3 2022
Stockholms län	44 089	4 %	69 313	4 %	82 894	4 %
Uppsala län	28 671	2 %	53 047	3 %	51 340	3 %
Södermanlands län	31 984	3 %	64 013	3 %	64 479	3 %
Östergötlands län	46 044	4 %	88 442	5 %	82 386	4 %
Jönköpings län	32 030	3 %	66 703	3 %	49 119	2 %
Kronobergs län	22 148	2 %	31 198	2 %	43 324	2 %
Kalmar län	63 196	6 %	107 466	6 %	101 420	5 %
Gotlands län	40 207	4 %	65 172	3 %	74 900	4 %
Blekinge län	25 684	2 %	41 073	2 %	50 847	2 %
Skåne län	76 443	7 %	131 938	7 %	134 731	7 %
Hallands län	32 605	3 %	59 564	3 %	66 560	3 %
Västra Götalands län	91 461	8 %	144 278	8 %	167 815	8 %
Värmlands län	30 551	3 %	50 044	3 %	56 656	3 %
Örebro län	30 556	3 %	59 740	3 %	58 938	3 %
Västmanlands län	21 849	2 %	41 263	2 %	41 711	2 %
Dalarnas län	45 471	4 %	71 480	4 %	64 846	3 %
Gävleborgs län	33 441	3 %	61 486	3 %	58 835	3 %
Västernorrlands län	28 042	2 %	44 455	2 %	48 908	2 %
Jämtlands län	43 901	4 %	70 086	4 %	73 416	4 %
Västerbottens län	49 690	4 %	108 119	6 %	95 254	5 %
Norrbottnens län	53 109	5 %	86 495	5 %	76 359	4 %
Totalsumma	871 170	76 %	1 522 374	79 %	1 544 739	76 %

3. Tema Naturskötsel

Tabell 21. Användning av 1:3-medel inom Tema Naturskötsel 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2020 (tkr)	Total förbrukning 2021 (tkr)	Total förbrukning 2022 (tkr)	Läs mer här
Tema Naturskötsel, anslagspost 2				
Skötsel av skyddade områden	367 376	510 732	662 334	
varav LIFE*	13 523	16 200	27 035	3.1.3
varav inmätning**	30 801	35 284	28 964	3.1.4
ÅGP (exkl. pollinering 2020–2021)	56 620	66 932	64 941	3.2
Invasiva främmande arter	24 117	49 690	63 017	3.3
Naturnära jobb	0	24 000	37 800	Kap 11
LONA ordinarie (exklusive pollinering 2020–2022)	53 263	71 423	75 087	3.4
Summa	501 376	722 777	903 179	

Källa: Del av tabell 19 samt länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter och övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

* Se tabell 25.

** Se tabell 28.

I det här kapitlet redovisas medel som främst använts till skötsel av arter och naturtyper. Sammanlagt omfattar insatserna cirka 903 mnkr, och arbetet genomförs till mycket stor del av länsstyrelserna. Huvuddelen av de medel som används till skötsel av skyddade områden, inklusive både naturskötsel och åtgärder för besökare, fördelas som ett schablonberäknat bidrag till varje län. I det här kapitlet redovisas den del av detta bidrag som använts till skötsel av arter och naturtyper, medan den del som bekostar friluftslivsåtgärder redovisas i kapitel 6 *Tema Tillgänglighet till naturen*.

Förutom detta stora bidrag till länsstyrelserna används för naturskötsel även medel till LIFE-projekt, inmätning av naturreservat och annat områdesskydd, ÅGP, arbete med invasiva främmande arter, restaurering av våtmarker samt LONA. Även från LONA-medlen går en stor del till friluftslivsutveckling, och resultatet redovisas samlat med annat friluftslivsarbete i kapitel 6 *Tema Tillgänglighet till naturen*. Medel till LONA våtmark redovisas i kapitel 4 *Tema Våtmark* liksom medel till *Åtgärder för våtmarker i skyddade områden*. De medel som Naturvårdsverket disponerat inom satsningen på naturnära jobb redovisas i kapitel 11 *Naturnära jobb*.

I kapitlet redovisas även länsstyrelsernas samverkansprojekt om *Åtgärder för grön infrastruktur*, samt Miljösamverkan Sveriges projekt *Grön utveckling*.

3.1 Skötsel av skyddade områden

Länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och Laponiatjuottjudus använder en stor del av 1:3-medlen till åtgärder som kan ses som skötselns basverksamhet. Basverksamheten utvecklas och förfinas, bland annat efter uppföljning, utveckling av nya skötselmetoder och genom samverkan med till exempel ÅGP.

Alla siffror som presenteras i tabell 22 och 23 nedan är tagna från de nämnda organisationernas ekonomiska redovisningar till Naturvårdsverket. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Uppgifterna i tabell 22 är en sammanställning av hur schablonbidraget för skötsel samt särskilda medel har använts, exklusive medel som rör friluftsliv.

Tabell 22. Kostnader hos länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden (tkr), 2020–2022.

Kostnadspost	2020	2021	2022
Skötsel av naturtyper	161 538	194 794	292 567
Gränsmarkeringar	17 396	20 903	21 320
Uppföljning naturtyper och arter	12 092	14 779	17 620
Övrigt*	101 807	169 572	212 934
Summa	292 833	400 048	544 441

Källa: Länsstyrelsernas med flera redovisningar.

* Innehåller exempelvis kostnader för övergripande arbete samt vägunderhåll och skötsel av byggnader som inte ägs av Naturvårdsverket. Västkuststiftelsens totala kostnader redovisas också som övergripande arbete, vilket innebär att denna post i sammanställningen blir stor. Innehållet i övrigt kan också variera mellan åren.

3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden

Arbetet med skötsel av skyddade områden följs upp genom länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus åiterrapporing för hur bidragen från Naturvårdsverket har använts, samt genom verksamhetsberättelser där de beskriver genomförda insatser och konkreta resultat. Naturvårdsverket har ett årligt avtal med SLU Artdatabanken och SLU Centrum för biologisk mångfald (SLU CBM) som med vår finansiering bidrar till att den senaste kunskapen om arter och naturtyper kan tas in i arbetet med skyddade områden.

För verksamhetsåret 2022 framhåller flertalet länsstyrelser att de tack vare årets tilldelning har kunnat komma i kapp med flera eftersatta åtgärdsbehov och genomföra omfattande och välbehövliga satsningar. Verksamhetsberättelserna visar att fortsatt och utökad skötsel samt restaurering är nödvändig för att nå och upprätthålla gynnsam bevarandestatus för många arter och naturtyper i de skyddade områdena. Länsstyrelserna betonar vikten av en långsiktig och stabil finansiering, inte minst för att upprätthålla värden i nyligen restaurerade områden och för att fortsatt kunna bekämpa invasiva främmande arter i skyddade områden. Effekter av ökade resurser och långsiktiga restaureringsinsatser lyfts bland annat av Länsstyrelsen i Västra Götalands län, där de hotade arterna fjädergräs, tidig fältgentiana och sen fältgentiana rekordnoterades år 2022.

En stor del av länsstyrelsernas löpande skötselkostnader är knutna till bevarande av ängs- och naturbetesmarker. Stora arealer av naturbetesmarker underhålls och betas, och ängar hävdas, däribland de marker som tidigare har restaurerats. En mycket viktig del i finansieringen av skötseln av skyddade områden är dessutom de medel som söks från landsbygdsprogrammets miljöersättningar, antingen av lantbrukare själva eller i vissa fall av länsstyrelsen. Dessa medel är inte knutna till 1:3-anslaget och ingår därför inte i denna ekonomiska redovisning. Att förvaltarna även behöver använda betydande medel från 1:3-anslagen beror i regel på att miljöersättningarna inte är sökbara för vissa marker, eller att ersättningsnivåerna inte motsvarar de faktiska skötselkostnaderna och därmed är för låga för att motivera brukare att själva söka medel för att sköta markerna.

Tabell 23. Inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidrag (tkr).

Åtgärdskategori	Kommentar*	2020	2021	2022
Betesdrift	Alla åtgärder för bete, inkl. stängsling och annat som krävs för betet.	49 569	58 895	92 425
Ängsbruk	Alla åtgärder för ängsbruk som krävs för att upprätthålla hävden.	23 449	24 375	31 329
Restaurering	Åtgärder för att återställa naturtyper eller objekt till ett tidigare mer gynnsamt tillstånd, t.ex. naturbetesmarksrestaurering eller våtmarksrestaurering. Vanligtvis mer omfattande och avgränsat till en kortare tidsperiod.	57 341	69 967	114 478
Skötsel av träd	Skötsel av enstaka träd, t.ex. frihuggning av ekar, hamling etc.	4 529	6 566	11 194
Naturvårdsbränning	Alla former av naturvårdsbränning i t.ex. skogs-, hed- eller gräsmarker.	5 508	9 546	13 563
Artinriktad skötsel	Exempelvis artbefrämjande åtgärder som handlar om att gynna miljöer för fjärilar och liknande (finansierat med skötselmedel och utfört inom skyddade områden).	4 382	6 946	7 039
Åtgärder mot invasiva främmande arter	Här ingår artbekämpning, såsom minkjakt och skydds jakt (finansierat med skötselmedel och utfört inom skyddade områden).	1 414	2 393	6 449
Marin skötsel	Sammanställt för de organisationer som angivit detta specifikt i redovisningsmallen för 2021 och 2022.**		2 614	3 597
Övrig skötsel	Skötsel av mer udda markslag såsom åker/vall, tomtmark eller trädgårdar.	15 344	13 492	16 358
Summa av ovanstående		161 536	194 794	296 432
Uppföljning naturtyper och arter		12 092	14 779	17 620

Källor: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus ekonomiska redovisningar av 1:3 skötselschablonbidrag.

Bruttokostnader anges, det vill säga ej avdrag för eventuella intäkter. Observera att kostnader redovisade under andra poster i ekonomisk redovisning av skötselschablonbidrag (*Övergripande skötsel* samt *Övriga VHT som ingår i EXTANSL-koden men som inte specificerats ovan*), samt ytterligare kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden som finansieras av andra medel (till exempel miljöersättningar inom landsbygdsprogrammet, LIFE-medel från EU, våtmarkssatsningen, ÅGP- och LONA-medel), tillkommer.

* Observera att kommentarerna i den ekonomiska redovisningsmallen har förtydligats 2022 och är mer utförliga i mallen än vad som redovisas i denna tabell.

** Under verksamhetsposten Övriga VHT som ingår i EXTANSL-koden men som inte specificerats ovan.

UTMANINGAR FÖR ATT NÅ GYNNSAM BEVARANDESTATUS

Utöver långsiktig och stabil finansiering av skötselåtgärder i skyddade områden lyfter förvaltningsorganisationerna fram en rad faktorer som påverkar möjligheterna att nå gynnsam bevarandestatus. Flera av dem handlar om igenväxningsproblematik i odlingslandskapets miljöer där hävd av betes- och slåttermark som inte uppfyller miljöersättningarnas krav särskilt nämns, och i viss mån även brist på betesdjur.

Effekter av olämpliga väder- och markförhållanden har även under 2022 lett till att flera skötselåtgärder runt om i landet, som restaurering, slåtter och naturvårdsbränning, fått skjutas upp. Flera länsstyrelser framhåller att de ser ökade utmaningar till följd av pågående klimatförändringar. Liksom föregående år upplevde ett flertal länsstyrelser också en brist på entreprenörer med rätt kompetens och utrustning, vilket har inneburit att planerade åtgärder ställts in eller skjutits upp. Andra exempel som beskrivs är långa handläggningstider för dispens- och tillståndprocesser för naturvårdsåtgärder och utmaningar för åtgärder i mer svårtillgänglig skyddad natur.

Förvaltningsorganisationerna betonar också ett behov av kunskap, strategier och planer, framför allt vad gäller uppföljning av åtgärder för att möjliggöra en adaptiv förvaltning.

3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper

SKÖTSELDOS

SkötselDOS är Naturvårdsverkets databas som kan användas av förvaltare av statliga skyddade områden för att strukturera information om anordningar och skötselområden och bland annat planera och registrera åtgärder som utförs i skyddade områden, för åtgärdsprogram för hotade arter och för statliga leder i fjällen. Länsstyrelsen i Kalmar län använder ett eget, liknande system som heter Sidos.

Naturvårdsverkets ambition är att skötselåtgärder som genomförts med pengar från 1:3-anslaget ska registreras löpande i SkötselDOS. Förvaltningsorganisationerna rapporterar dock uppgifter i SkötselDOS på ganska olika sätt vad gäller hur stor andel av åtgärderna som registreras, hur uppgifterna klassas och hur noga de ritas in. Det gör att det är svårt att sammanställa och göra jämförelser mellan år, naturtyper och län. Flera län har återkommande framhållit i sina redovisningar att verktyget behöver förbättras.

Nedanstående tabell innehåller arealsiffror för 2022 från SkötselDOS och Länsstyrelsen i Kalmar läns verksamhetsberättelse. Uttaget från SkötselDOS för 2022 har gjorts på ett annat sätt än föregående år vilket har gjort det möjligt att manuellt sortera bort uppenbart felaktiga arealuppgifter. Mot den bakgrunden finns inte någon jämförelse med 2020 och 2021 med eftersom den skulle bli missvisande. Naturvårdsverkets bedömning är att siffrorna från SkötselDOS är osäkra och bör betraktas som exempel på vad som rapporterats in, inte som en fullständig, konsekvent eller representativ beskrivning av det skötselarbete som genomförts.

Tabell 24. Area med olika typer av naturvårdsåtgärder 2022 (area i hektar).

Åtgärdskategori	Area 2022 (exkl. Kalmar)*	Area Kalmar län 2022
Löpande skötsel	27 512	1 398
<i>varav betesdrift</i>	19 833	1 255
<i>varav ängsbruk</i>	1 786	97
<i>varav naturvårdsbränning</i>	278	12
<i>varav artinriktad skötsel</i>	2 923	
<i>varav skötsel av träd</i>	(antal åtgärder: 45)	(antal träd: 100)
<i>varav övrig skötsel</i>	1 408	34
Restaurering**	8 189	569
<i>varav betesmark och äng</i>	1 260	278
<i>varav naturvårdsbränning</i>	392	

Källor: SkötselDOS (avser inrapportering av samtliga länsstyrelser utom Kalmar), samt Länsstyrelsen i Kalmar läns verksamhetsberättelse.

Observera att detta endast är ett urval av åtgärds kategorier i skyddad natur. Urval i SkötselDOS utifrån Kategori "Artinriktad skötsel", "Betesdrift", "Ängsbruk", "Skötsel av träd", "Naturvårdsbränning", "Restaurering naturtyper", samt "Övrig skötsel naturtyper"; Status "Avslutad" samt "Genomförd"; och Typ "Löpande skötsel/drift", "Nyanläggning/Nyskapande", samt "Restaurering".

* Uttagsdatum 2023-01-20. Exklusive åtgärder för 2022 som rapporterats finansierade med medel från våtmarkssatsningen (markerade VÅMÅ i SkötselDOS) och fyra objekt där uppenbart felaktig geometri registrerats.

** Angivna totalarealer under "Nyanläggning/Nyskapande" och "Restaurering" i SkötselDOS. För Kalmar län angivet under Åtgärd: Restaurering.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2022

För att ge exempel på det som länsstyrelserna, Stiftelsen Tyrestaskogen och Laponiatjuottjudus har genomfört under 2022 presenteras här ett urval ur deras verksamhetsberättelser vad gäller betesdrift och slåtter, naturvårdsbränning, artinriktad skötsel, restaurering, andra intressanta erfarenheter, samt kunskapsutbyte och samverkan. Ett par län framhåller att åtgärderna har bidragit till att nå miljö kvalitetsmålen Ett rikt växt- och djurliv, Levande skogar, Myllrande våtmarker och Ett rikt odlingslandskap och även att åtgärderna har bidragit till arbetstillfällen på landsbygden för småföretagare, entreprenörer, lantbrukare och markägare.

BETESDRIFT OCH SLÅTTER

Länsstyrelserna lägger mycket resurser på skötsel av artrika ängs- och naturbetesmarker i skyddade områden, bland annat via avtal med djurhållare och med medel från skötselschablonen, miljöersättningar och pågående LIFE-projekt. Den löpande skötseln innebär framför allt betesdrift och slåtter med slåtterbalk eller lie, men även till exempel upprustning av stängsel, fagning och mindre underhållsröjningar som naturvårdsbränning, mossrivning, tuvfräsning och återkommande borttagning av sly. I Västra Götalands län har anpassningar i slåtter- och betestidpunkt bland annat resulterat i att den hotade arten korskovall ökat i antal och utbredning.

NATURVÅRDSBRÄNNING

Naturvårdsbränning och förberedande arbete för naturvårdsbränning har genomförts i såväl gräs- och ljunghedmarker som i skog under 2022. Flera länsstyrelser ger exempel på god samverkan i naturvårdsbränningsarbetet såväl inom den egna organisationen som med Skogsstyrelsen, Försvarsmakten och skogsbolag. Länsstyrelsen i Jönköpings län lyfter ett exempel på en lyckad gräsbränning som resulterade i god tillgång på blottlagd sand för insekter och blomrik flora med bland annat den starkt hotade arten klockgentiana. I samband med bränningen erbjöd länsstyrelsens landsbygdsavdelning en kurs i gräsmarksbränning för intresserade lantbrukare. På Gotska Sandön genomförde Länsstyrelsen i Gotlands län en första naturvårdsbränning där cirka 20 hektar tallskog brändes efter omfattande förberedelser.

ARTINRIKTAD SKÖTSEL

Flera länsstyrelser har under 2022 arbetat med artanpassad röjning, slåtter och betesdrift för att gynna hotade kärlväxter och fjärilar som omfattas av art- och habitatdirektivet eller nationella åtgärdsprogram. För fågelarter som är hotade eller omfattas av åtgärdsprogram har länen bland annat arbetat med jakt på predatorer, röjning av häckningsöar och stödutfodring på vintern.

RESTAURERING

Under 2022 har samtliga län utom ett arbetat med restaurering av igenvuxna hävdmiljöer. Miljöerna består bland annat av skogsbete och trädklädd betesmark, ljunghed, slåtteräng, alvar, löväng, rikkärr och strandängar. I flera län, däribland Jönköpings län, sker restaureringen successivt i anslutning till befintliga

hävdmarker, exempelvis genom att glesa ut träd- och buskskikt, utöka betesfällor och sprida frön med hö till intilliggande restaurerbar slättermark. Vissa län lyfter även restaurering av mager åkermark till slätteräng och insatser för att öppna upp igenvuxna sandmiljöer.

Flera län har arbetat med restaureringsinsatser i skogsmiljöer. Åtgärderna här har framför allt varit kopplade till att gynna ädellövträd, lövträd och tall, att skapa en mer variationsrik struktur och åldersfördelning och öka mängden död ved. Förvaltningsorganisationerna har även arbetat med friställning av värdefulla träd och andra trädvårdande insatser med hjälp av arborister. De flesta åtgärderna som rör hydrologisk restaurering av våtmarker, svämskog och sumpskog i skyddade områden har finansierats med medel från våtmarkssatsningen, men ett par län har även använt medel från skötselschablonen.

EXEMPEL PÅ ANDRA INTRESSANTA ERFARENHETER

I verksamhetsberättelserna ges flera exempel på resultatuppföljning av olika skötselinsatser som pågått. I stort sett samtliga förvaltningsorganisationer har under 2022 arbetat med uppföljning av arter och naturtyper. Uppföljningen rör främst inventeringar riktade mot arter som omfattas av art- och habitatdirektivet eller åtgärdsprogram, återkommande uppföljning av tillstånd i hävdade marker och uppföljning av olika skötselåtgärder såsom naturvårdsbränning. Flera förvaltningsorganisationer har inventerat arter och naturtyper som underlag för kommande uppföljning. Länsstyrelsen i Kronobergs län har under året tagit fram en strategi för uppföljning av skötsel och förvaltning av skyddad natur.

Arbetet med att inventera och bekämpa invasiva främmande arter som förekommer i skyddade områden har fortlöpt under året. Åtgärderna har till stor del bekostats med särskilt riktade medel för bekämpning (se 3.3 Invasiva främmande arter). Länsstyrelsen i Värmlands län lyfter att de under 2022 fastställde en strategi för arbetet mot invasiva arter i skyddade områden och att de till följd av årliga insatser snart har utrotat bestånden av invasiva arter i några områden.

KUNSKAPSUTBYTE OCH SAMVERKAN

Under 2022 har verksamhet såsom kurser och träffar för att samverka och bidra till kompetensutveckling återigen kunnat genomföras efter avvaktandet under coronapandemin. Flera länsstyrelser framhåller lyckad samverkan såväl inom länsstyrelsen (med exempelvis landsbygdsenhet, kulturmiljöfunktion och ÅGP-handläggare), som med kommuner, andra förvaltningsorganisationer, föreningar och aktörer, till exempel inom naturnära jobb.

Med medel från skötselschablonen har många länsstyrelser under 2022 fortsatt arbetat mycket med att hantera effekterna av de kraftiga granbarkborreangrepp som skett efter torråret 2018. Flera ger exempel på god samverkan och dialog med markägare, Skogsstyrelsen och skogsbolag kring inventering, förebyggande och åtgärdande till följd av angrepp i skyddade områden. Länsstyrelsen i Kronobergs län har fortsatt att samordna det nationella arbetet med granbarkborreangrepp i skyddade områden och detta redovisas i ett separat regeringsuppdrag.

3.1.3 LIFE

EU:s miljöfond LIFE bidrar med betydande belopp till naturvårdsåtgärder, framför allt i Natura 2000-områden. Naturvårdsverket är nationell kontaktpunkt för LIFE-programmet och erbjuder stöd i form av information och vägledning till dem som vill söka LIFE-medel.

För de projekt som beviljas medel kan LIFE-fonden normalt finansiera 60 % av den totala projektkostnaden. Naturvårdsverket har dessutom i många fall medfinansierat den nationella delen av projektkostnaderna för LIFE-projekt inom området Natur och Biologisk mångfald. Det är ett sätt att växla upp 1:3-anslaget och genomföra prioriterade åtgärder som behövs för att klara kraven enligt art- och habitatdirektivet.

En viktig styrka med LIFE-projekten är att de fokuserar på långsiktiga satsningar och att deras tydliga fokus bidrar till kompetens- och kapacitetsuppbyggnad. Med hjälp av projekten kan storskaliga restaureringar och skötselåtgärder genomföras som har stor betydelse för att förbättra statusen för många värdefulla naturtyper och hotade arter. Projektåtgärderna kan även bidra till viktiga ekosystemtjänster och få positiva socioekonomiska effekter. Målsättningen är att uppnåda förbättringar ska kunna upprätthållas på lång sikt. Därför kräver LIFE-programmet ofta en plan för den fortsatta förvaltningen efter att projekten avslutas.

SKRIVARSTÖD 2022

Naturvårdsverket vill uppmuntra länsstyrelser och andra organisationer att söka LIFE-medel för projekt som bidrar till att uppfylla myndighetens uppdrag – att miljö kvalitetsmålen nås och att värdefulla naturområden förvaltas för statens räkning. Därför kan de som är intresserade av att göra LIFE-ansökningar söka skivrarstöd från Naturvårdsverket för att ta fram en ansökan inom området LIFE Natur och Biologisk mångfald.

Inga projekt beviljades skivrarstöd 2022. Endast en ansökan inkom vilken inte bedömdes uppfylla Naturvårdsverkets kriterier.

Två projekt beviljades projektfinsiering från EU 2022 och kommer att medfinansieras av Naturvårdsverket; LIFE2Taiga och TRIWA LIFE. Projektet LIFE2Taiga som leds av Länsstyrelsen i Västmanlands län fick skivrarmedel från Naturvårdsverket 2019. LIFE2Taiga utgör en efterträdare till projektet LIFE Taiga och är inriktat på naturvårdsbränning i västlig taiga och andra brandberoende skogsnaturtyper i Natura 2000-områden. Det berör 17 länsstyrelser och kommer att pågå till december 2028. Naturvårdsverket och finländska Metsähallitus kommer att delta i projektet. Projektet TRIWA LIFE (The Torne River International Watershed LIFE) kommer att pågå 2023–2030 och ledas av Länsstyrelsen i Norrbottens län. I projektet ska vattendrag restaureras, negativ miljöpåverkan från diken minskas och vandringshinder för fisk tas bort i Torneälvens biflöden. Utöver länsstyrelsen, HaV, Sveaskog, Luleå tekniska universitet har projektet även samarbetspartners i Finland.

LIFE-PROJEKT 2022

Sammanlagt pågick fyra LIFE-projekt där Naturvårdsverket var medfinansier, varav ett av dem avslutades under året.

Tabell 25. Pågående LIFE-projekt 2022 som Naturvårdsverket medfinansierar från 1:3-anslaget.

Projekt	Beskrivning	Projektperiod	Total budget hela projektet (€)	Bidrag från EU (€) av total budget	NV medfinansiering (€) av total budget*
LIFE BTG (LIFE15 NAT/SE/000772)	Restaurering av värdefulla ekmiljöer genom att överbrygga rumsliga och tidsmässiga luckor i Natura 2000-områden	2016–2022	8 343 675	4 999 784	1 592 829
GRIP on LIFE-IP (LIFE16 IPE/SE/000009)	Implementera PAF** för Natura 2000 med funktionella vatten- och våtmarks-ekosystem som modell	2017–2025	16 653 702	9 693 702	3 331 779
LIFE RestoRED (LIFE19 NAT/SE/000172)	Restaurering av hävdberoende gräsmarker i Natura 2000-områden	2021–2027	14 547 148	8 728 288	4 364 145
LIFE2Taiga (LIFE21-NAT-SE-Life-2Taiga/101074359)	Naturvårds-bränning i västlig taiga och andra brandberoende skogs-naturtyper i Natura 2000-områden	2022–2028	23 452 195	15 712 970	4 507 164
Totalt för dessa projekt			62 996 720	39 134 744	13 795 917

* Inkluderar ej kostnader för Naturvårdsverkets projektdeltagande.

** Prioriterad åtgärdsplan för Natura 2000 år 2021–2027 (Prioritised Action Framework for Natura 2000).

Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2020–2022 (tkr).

Projekt	Utbetalt 2020	Utbetalt 2021	Utbetalt 2022
BushLIFE	3 496	0	
LIFE Taiga*	0	0	-1 213
SemiAquaticLife	1 027	0	
LIFE BTG	3 300	3 750	3 171
GRIP on LIFE-IP	5 700	5 700	11 400
LIFE RestoRED		6 750	13 500
LIFE2Taiga			0
Summa	13 523	16 200	26 858

Värdet noll i tabellen innebär att projektet varit aktivt men att det inte erhållit medel från Naturvårdsverket det året. Tom ruta innebär att projektet varit inaktivt (antingen avslutat eller ännu ej uppstartat).

* Projektet har pågått under perioden men slututbetalning av medel har skett innan 2019. Återtag 2022 av oförbrukade bidrag avseende Naturvårdsverkets medfinansiering.

AVSLUTADE LIFE-PROJEKT 2022

Under året avslutades LIFE-projektet LIFE Bridging the Spatial and Temporal Gaps in Threatened Oak Habitats (LIFE BTG) där Naturvårdsverket varit medfinansierare och projektdeltagare.

Tabell 27. Avslutade LIFE-projekt 2022 som Naturvårdsverket har medfinansierat.

Projekt	Projektperiod	Projektledare	Partners	Total budget (€)	NV medfinansiering (€)
LIFE BTG (LIFE15 NAT/SE/000772)	2016–2022	Länsstyrelsen i Östergötlands län	Naturvårdsverket, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Linköpings kommun	8 343 675	1 592 829

I projektet arbetade länsstyrelserna i Blekinge, Kalmar och Östergötlands län samt Linköpings kommun med att förstärka värdefulla ekmiljöer inom 30 Natura 2000-områden utifrån ett landskapsperspektiv. Projektets övergripande mål var att överbrygga glapp i åldersfördelning, struktur och förekomst av ekar. Detta problem finns även i värdefulla ekmiljöer, där de äldsta ekarna ofta är runt 300 år och uppåt, medan de näst äldsta ekarna ofta inte är mer än 150 år. I många miljöer är även förnyringen av ek en begränsande faktor för långsiktigt bibehållande av värden. Då många rödlistade arter både är knutna till ekar som är äldre än 200 år och ofta även är mycket spridningsbegränsade innebär detta gap en stor risk för lokala utdöenden såväl i nära framtid som på längre sikt.

Projektet omfattade bland annat restaurerings- och skötselåtgärder, tillskapande av värdefulla strukturer och återetablering av den akut hotade arten större ekbock som även omfattas av ett nationellt åtgärdsprogram. Sammanlagt har cirka 950 hektar igenvuxna ekbetesmarker restaurerats och över 900 större ekar samt över 23 000 mindre träd och blommande buskar planterats i områden som saknat naturlig ekförnyring. För att överbrygga åldersglappet mellan de riktigt gamla trädens strukturer och nästkommande äldre trädgeneration har död ved tillskapats till exempel genom att cirka 1 450 utvalda träd har veteraniserats. Vidare har 480 mulmholkar och 197 ekoxekomposter placerats ut med syfte att efterlikna naturliga miljöer för många hålträds- och vedlevande organismer. Inom projektet har även uppfödning och utsättning av den akut hotade nyckelarten större ekbock genomförts i syfte att återskapa försvunna populationer. Arten har sedan 50 år tillbaka bara funnits kvar på en lokal i Sverige, men har nu tack vare projektåtgärderna en reproducerande population på ytterligare två lokaler. Sammantaget har projektet ökat de långsiktiga förutsättningarna för ovanliga skalbaggar och andra organismgrupper som är beroende av äldre ekmiljöer och gamla trädstrukturer, till exempel svampar, fladdermöss och fåglar. Förutom konkreta bevarandeåtgärder har projektet även omfattat bland annat metodutveckling, uppföljning av åtgärdseffekterna, uppdatering av skötselplaner, internationell samverkan med andra LIFE-projekt, samt olika typer av kommunikations- och informations-satsningar till berörda parter och allmänhet.

Mer information om projektet och resultat som har uppnåtts går att läsa på projektets hemsida.³

3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser

Inmätning av områdesskyddsgränser (i huvudsak naturreservatsgränser) görs för att få korrekt och rättssäker redovisning av gränserna i naturvårdsregistret och i förlängningen även i fastighetsregistret. Gränserna stakas ut i terrängen och mäts in i fält. I de fall naturreservatsgränsen sammanfaller med eller går fram till en fastighetsgräns mäts också fastighetsgränsens gränspunkter in för att säkerställa att reservatet hamnar på rätt berörd fastighet.

Inmätning av områdesskyddsgränser har sedan 2017 utförts av Skogsstyrelsen som då tog över efter Lantmäteriet. Under 2021 kunde Skogsstyrelsens inmätningens verksamhet öka i omfattning jämfört med 2019–2020 tack vare höjd budget och utökade resurser för inmätning (tabell 28). Under 2022 var omfattningen av Skogsstyrelsens inmätning på samma nivå som 2021. Med en årlig omfattning av cirka 30 mnkr

³ <https://lifebridgingthegap.se/>

är förutsättningarna bättre att hinna med inmätning av tillkommande skyddade områden och även en del av de äldre områden där inmätning behövs. Skogsstyrelsens inmätningar av fastighetsgränspunkter (som sammanfaller med reservatsgräns) levereras löpande till lantmäterimyndigheterna som använder mätdata för att förbättra kvaliteten i den digitala registerkartan.

Viss inmätning av områdesskyddsgränser har under 2022 fortfarande utförts av Lantmäteriet inom projekt på områden ägda av SFV. Lantmäteriet arbetade mer aktivt med dessa projekt under 2020–2021 och under 2022 avslutades dessa inmätningsarbeten.

Tabell 28. Förbrukade medel till inmätning av områdesskyddsgränser (tkr).

	2020	2021	2022
Skogsstyrelsens inmätning	23 558	28 535	28 500
Lantmäteriets inmätning	7 243	6 749	464
Summa	30 801	35 284	28 964

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

Skogsstyrelsen har under 2022 arbetat med mätuppdrag i 511 olika områdes-skyddsobjekt (i huvudsak naturreservatsobjekt) spridda över hela landet (jämfört med 480 objekt under 2021). Under 2022 beställdes inmätning på 222 objekt och 224 mätuppdrag har slutförts under året (motsvarande siffror för 2021 var 218 beställda och 196 slutförda). Skogsstyrelsen lade ner cirka 21 årsarbetskrafter på inmätning-verksamheten under 2022 vilket är samma som 2021.

Målsättningen är att reservaten ska vara inmätta innan beslut tas för att säkerställa att gränser är tydliga och korrekta vid beslut. Av de statliga naturreservat som bildades under 2022 är nästan 50 % slutligt inmätta. Av de totalt cirka 5 500 statliga naturreservat som bildats innan 2023 så är cirka 3 200 slutligt inmätta (cirka 60 %). Detta är en förbättring jämfört med tidigare år.

Avseende kvalitetshöjande åtgärder i den digitala registerkartan i samband med inmätning av områdesskyddsgränser så gjorde Skogsstyrelsen 223 mätdataleveranser till lantmäterimyndigheterna under 2022 som resulterade i 2 043 incheckade och förbättrade fastighetsgränspunkter (under 2021 levererades 101 mätdataleveranser och 1 352 incheckade fastighetsgränspunkter).

Lantmäteriet har vissa år utfört kontrollmätningar för att säkerställa att Skogsstyrelsens inmätningar håller den kvalitet som behövs. Under 2022 genomförde Lantmäteriet dock inga kontrollmätningar, men Lantmäteriet har för avsikt att framöver utföra stickprovskontroller vartannat år vilket både Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen uppskattar då det är en bra kvalitetssäkring av arbetet.

Det nya IT-stödet som togs i drift hösten 2021 underlättar arbetet med att beställa och leverera inmätning av skyddade områden genom att arbetet kan delas upp i delsträckor. Det finns även stöd för att dokumentera data om inmätta punkter, till exempel om bestämmelsegränspunkten sammanfaller med fastighetsgränspunkt, mätkvalité och markeringstyp.

3.2 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper

Arbetet inom åtgärdsprogrammen för hotade arter och naturtyper (ÅGP) fokuserar på att bevara de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade i Sverige. I arbetet ingår att identifiera och genomföra viktiga åtgärder utifrån arternas habitatkrav. Genom ÅGP har artperspektivet fått en tydlig tillämpning i naturvårds- och bevarande-arbetet med biologisk mångfald.

Totalt pågår 131 terrestra åtgärdsprogram. Vid början av 2022 fanns 132 gällande åtgärdsprogram och under 2022 beslutade Naturvårdsverket att avsluta ett åtgärdsprogram (tabell 29) som omfattade en insektsart spindelörtskinnbagge.

Tabell 29. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper 2020–2022.

	2020	2021	2022
Antal gällande, fastställda program i början av året	132	132	132
Antal nya fastställda program under året	0	1	0
Antal uppdaterade/reviderade åtgärdsprogram	0	0	6
Antal uppdaterade åtgärdstabeller	0	1	5
Antal avslutade program under året	0	0	1

Källa: Länsstyrelsernas redovisning samt förteckning över gällande åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.

För en av däggdjursarterna som omfattas av åtgärdsprogrammen, fjällräv, ser vi en positiv trend. Fjällrävspopulationen är fortfarande liten men antalet föryngringar i Sverige och Norge var rekordhög 2022. I Finland föddes en kull med tre valpar och det var den första föryngringen på 25 år. För 2022 beräknas antalet vuxna individer i Fennoskandia uppgå till cirka 560, vilket är en ökning med 88 vuxna individer sedan förra året. Även om trenden har vänt dröjer det innan fjällräven är utom fara. Genomförda åtgärder såsom utfodring, rödrävsjakt och behandling av sjukdomar är bevisat effektiva och behöver fortsätta för att säkra fjällrävens långsiktiga överlevnad i Sverige/Skandinavien. Samtidigt behöver vi vara uppmärksamma på andra, nya hot, exempelvis på grund av ett alltmer förändrat klimat.

Populationerna av vitryggig hackspett och fjällgås har också ökat under året. Detta är i båda fallen ett resultat av ett långsiktigt arbete med stort engagemang från flera aktörer. 2022 var ett bra år för den vitryggiga hackspetten. Under vårens häckningssäsong observerades omkring 60 individer, varav 17 parbildningar, runt om i landet. Det är det bästa resultatet för arten på många år och en fortsättning på den försiktigt positiva trend som observerats de senaste åren. Fjällgåspopulationen ökar försiktigt och uppgick under 2022 till omkring 130 individer i Norrbottens län. Trots dåliga väderförhållanden under häckningssäsongen lyckades fjällgässen producera 26 viltfödda ungar vilket är fler än vad som setts under det senaste decenniet. För fjällgässen har riktad rödrävsjakt i kärnområdet varit en bidragande faktor till lyckad reproduktion precis som för fjällrävarna.

Inom åtgärdsprogrammet för bredbandad ekbarkbock hittades flera nya fyndlokaler inom ett större utbredningsområde för denna väldigt sällsynta skalbaggsart, samtidigt som återetablering på tidigare kända lokaler bekräftades. För asknät-fjäril, som är en av de 33 habitatdirektivarter som omfattas av åtgärdsprogrammen, visade data från 2022 det bästa inventeringsresultatet hittills för delpopulationen i Bergslagen med 1 082 kolonier på åtta lokaler. När jämförbara inventeringar

började göras här 1992 var antalet kolonier 486 på 14 lokaler. Arten har försvunnit från ett antal lokaler, men fungerar bättre på flera av de återstående, och ytterligare några lokaler som lämnats har åtgärdats för att åter kunna ta emot arten. Trots den positiva utvecklingen är framtiden inte säkrad för denna skötselkrävande art.

Den positiva utvecklingen av dessa populationer som observerats under 2022 är resultat av länsstyrelsernas prioriteringar och långsiktiga arbete på utvalda arter.

Den riktade treåriga satsningen för vilda pollinatörer i södra Sverige avslutades under 2022. Satsningen redovisas under kapitel 5.

Under 2022 förbrukades cirka 73 mnkr inom länsstyrelsernas arbete med ÅGP. Utöver det har cirka 1 mnkr använts för bidrag till Naturskyddsföreningen för arbetet med projekt vitryggig hackspett samt 0,7 mnkr till Svenska Jägarförbundet för projekt fjällgås. Projektet för strategiskt arbete för bevarande av Ölands Mittland unika värden har fått 0,8 mnkr. Avsikten med projektet är att bevara och stärka natur- och kulturmiljövärdena på lång sikt och samtidigt skapa mervärden för lantbruks- och landsbygdsutveckling.

Länsstyrelserna redovisar årligen hur mycket av bidragen som används inom varje åtgärdsprogram för dialog och samverkan, aktiva åtgärder, datainsamling och analyser samt hur mycket som läggs på den övergripande koordineringen av ÅGP-arbetet. Länsstyrelsernas kostnader de senaste tre åren redovisas i tabell 30.

Tabell 30. Länsstyrelsernas kostnader för arbetet med åtgärdsprogram (tkr).

	2020	2021	2022
Dialog och samverkan	9 328	8 993	11 119
Aktiva åtgärder	17 627	18 819	23 321
Datainsamling och analyser	10 512	14 602	15 422
Övergripande regional koordinering av ÅGP	16 306	21 069	22 796
Summa	53 774	63 484	72 657

Källa: Länsstyrelsernas redovisningar.

Länsstyrelsernas samverkan är en viktig del av arbetet med åtgärdsprogrammen. Den innefattar både den interna samverkan med bland annat förvaltning av skyddade områden, områdesskydd, grön infrastruktur, invasiva främmande arter med flera och den viktiga externa samverkan med bland annat markägare, kommuner och andra myndigheter, universitet, ideella organisationer och andra aktörer.

Arbetet med datainsamling och uppföljning sker i samverkan med bland annat biogeografisk uppföljning och regional miljöövervakning. Många åtgärdsinsatser har genomförts med medel från pollineringsuppdraget och våtmarkssatsningen. Externa aktörer har under 2022 genomfört åtgärder i samråd med länsstyrelserna. Ideell miljöövervakning, som till exempel Floraväxteriet, är en viktig del av uppföljningen av en rad ÅGP för kärlväxtarter och bidrar med verifierade fynduppgifter till Artportalen. Medborgarforskning har också bidragit till uppföljning av åkerogräs som omfattas av åtgärdsprogram genom en riktad insats med fokus på utveckling av övervakningsmetodik.

SLU Artdatabankens organismgruppsansvariga fungerar som ett viktigt kunskapsstöd i ÅGP-arbetet och har under 2022 bistått Naturvårdsverket, länsstyrelserna, berörda myndigheter och andra aktörer med expertstöd och underlag i genomförandet av åtgärdsprogram.

Naturvårdsverket arbetar med att effektivisera arbetssättet inom ÅGP och har under 2021 och 2022 genomfört digitala möten med samtliga länsstyrelser för att intervjua dem om ÅGP-arbetet och få input på vad som behövs på operativ nivå i ÅGP-verksamheten. Inför vidareutveckling av arbetet med ÅGP beställdes 2022 en vetenskaplig analys av dessa möten. Analysen ska bistå med stöd och vägledning till hur arbetet kan förbättras, och kommer presenteras för Naturvårdsverket och länsstyrelserna under våren 2023.

3.3 Invasiva främmande arter

Här redovisas medelsanvändning för arbetet med att förebygga och förhindra introduktion och spridning av invasiva främmande arter (IAS).

Invasiva främmande arter har identifierats som ett av de största hoten mot biologisk mångfald. Flera invasiva främmande arter kan även påverka människors och djurs hälsa negativt eller orsaka ekonomisk skada. Naturvårdsverket samordnar tillsammans med HaV IAS-arbetet i Sverige. En EU-förordning om IAS (1143/2014) trädde i kraft 2015 och kompletteras av en förteckning över 88 IAS-arter av unionsbetydelse. Mot dessa arter ska utrotnings- eller hanteringsåtgärder vidtas. I Sverige kompletteras EU-förordningen av bestämmelser om IAS i miljöbalken, samt en nationell förordning om IAS (SFS 2018:1939) som beskriver den nationella ansvarsfördelningen. IAS-arbetet i Sverige omfattar även andra invasiva arter som ännu inte berörs av förbud, men som ändå är av nationell betydelse eftersom de utgör hot mot den biologiska mångfalden.

Naturvårdsverket har ett övergripande ansvar för landlevande invasiva arter. Mot invasiva ryggradsdjur genomför *Svenska Jägareförbundet – Invasiva Arter* utrotningsåtgärder på uppdrag av Naturvårdsverket (tabell 31). Personal från projektet kan vara på plats för att genomföra bekämpning inom ett dygn över hela landet, vilket ger god beredskap för att snabbt hindra etablering och spridning av nya invasiva fågel-, reptil- och däggdjursarter. Mot invasiva landväxter är det länsstyrelsen som ansvarar för att åtgärder vidtas; antingen genom att länsstyrelsen själva ser till att ta bort växter på mark där man har rådighet eller genom information och tillsyn av förekomster på andra fastigheter.

En sammanfattning av medelsanvändningen för anslagspost 2 presenteras i tabell 31. Under 2022 gav Naturvårdsverket länsstyrelserna medel från anslagspost 2 till åtgärder, inventeringar och informationsinsatser. Länsstyrelsernas IAS-arbete finansieras även av 1:3-medel via anslagspost 1 som fördelas genom Örebro län. Resultat av medelsanvändningen från anslagspost 1 redovisas i länsstyrelsernas årsredovisning. Åtgärder mot IAS kan även ha genomförts av länsstyrelserna inom ramen för generell skötsel av skyddade områden (tabell 23), eller inom ramen för projekt finansierade av LONA, ÅGP och naturnära jobb.

Tabell 31. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).

	2020	2021	2022
Svenska Jägareförbundet – invasiva arter	12 930	16 330	16 396
Bidrag till länsstyrelser, förbrukat	4 234	27 274	39 875
Bidrag till stiftelser, förbrukat	0	322	0
Nationellt väglednings- och utvecklingsarbete	6 953	4 928	5 515
Totalt	24 117	45 854	61 786

Källa: Länsstyrelsens redovisning samt Naturvårdsverkets huvudbok (Agresso).

RESULTAT

Naturvårdsverket har utvecklat webbsidor med vägledning om IAS för att ge aktuell information. Cirka 800 frågor besvarades genom kundtjänst. En ny vägledning riktad till tillsynsmyndigheterna har tagits fram. Även mer generell vägledning om bekämpningsmetoder och hantering av särskilt besvärliga växtarter har uppdaterats på webben. Vägledningen om parkslide har förnyats och fördjupats, samt kompletterats med en informationsfilm. Flera digitala seminarier har genomförts och en fysisk träff med IAS-samordnarna på länsstyrelserna har genomförts för att ge ändamålsenlig vägledning.

Årets informationsinsats riktad till allmänheten, som från början initierades av den svenska IUCN-kommittén, har haft temat ”*Störigt värre*”. Närmare hundra organisationer deltog i år, bland annat samtliga länsstyrelser och många kommuner. Upplägget är att de inblandade ska sprida vidare budskap och information som Naturvårdsverket och HaV har tagit fram. Ett omfattande material har tillgängliggjorts och byggts på från år till år, deltagarna i kampanjen kan plocka relevanta delar och lokalanpassa utifrån behov. I år gjordes även en särskild PR-insats riktad till riks-, regional och lokalmedia. Det bidrog till att antalet inslag i media (TV, tidningar etcetera) om invasiva främmande arter ökade i genomsnitt med 20 % jämfört med föregående år. Den sammanlagda räckvidden i sociala medier, som är ett mått på antal potentiella mottagare av informationen, blev 3,5 miljoner personer.

Länsstyrelserna har genomfört över 700 bekämpningsåtgärder mot invasiva främmande växtarter finansierat av anslagspost 2. Fokus har varit att bekämpa förekomster av de arter som finns med på EU:s förteckning: jättebalsamin (totalt 240 åtgärder redovisade), jätteloka (138), gul skunkkalla (48), tromsöloka (4), sidenört (3) och gudaträd (1). Förekomster på statlig mark och i skyddade områden har prioriterats. Genom information, rådgivning och tillsyn har länsstyrelserna även uppmanat privata fastighetsägare att åtgärda förekomster av invasiva växtarter på sina marker. Länsstyrelserna har även med stöd från anslagspost 2 utfört bekämpningsåtgärder mot andra invasiva främmande växtarter som i dagsläget inte omfattas av EU-förordningen men som är av nationell betydelse: blomster-/sandlupin (128 åtgärder rapporterade), jätte-/parkslide (43), kanadensiskt gullris (40), vresros (30), och mink (26). Enstaka åtgärder har även genomförts mot videokornell, vejkسل, blekbalsamin, druvfläder, snöbär, parksallad och spireor. Flera län rapporterar framgång i arbetet men också att det behövs fortsatt goda resurser för att på sikt lyckas vända trenden för invasiva främmande växtarter på land.

Svenska Jägareförbundet – Invasiva Arter har under året oskadliggjort 28 mårdhundar (15 vuxna + 12 valpar), samtliga i Norrbotten. Man bedömer att artens förekomst i landet är under kontroll och att man med nuvarande insatsnivå kan förhindra etablering och vidare spridning av arten i Sverige. Bisam fortsätter att minska i områden söder om Höga Kusten vilket reflekteras i antal individer som oskadliggjorts inom ramen för projektet (2020: 86, 2021: 36, 2022: 14). Övervakning av potentiella bisamsjöar i norra Sverige visar också på nedåtgående trend. Bisam är under 2022 endast konstaterad i ett tiotal vattendrag. En uppskattad punktinsats mot bisam genomfördes i Umeälven och Umeälvens delta. Enligt Artportalen har 22 fynd av nilgås validerats i landet under 2022. Av dessa oskadliggjordes fyra individer. Nilgås har ingen föryngrande population i Sverige och alla fåglar kommer in i landet söderifrån under våren och sommaren. Genom samarbete med ornitologer som rapporterar in fynd av nilgås så snart de landar kan etablering förhindras. Under

året har 18 vattensköldpaddor av släktet *Trachemys*, plus tre individer av andra släkten vattensköldpaddor, fångats. Eftersom vattensköldpaddorna inte verkar kunna förnyra sig i vårt kalla klimat förväntas insatserna resultera i att vattensköldpaddorna minskar. Det är dock sannolikt att det fortfarande kommer att släppas ut oönskade sköldpaddor, varför en del av de redan tömda vattendragen kan komma att återigen få nya individer. Projektet rapporterar dock att man med nuvarande insatser kan hålla antalet på en mycket låg nivå framöver tills de är helt utrotade. En brun majna oskadliggjordes och inga bekräftade fynd gjordes av amerikansk kopparand, tvättbjörn eller sibirisk jordekorre under 2022. Stenmård har bekämpats i ett område nära Bromölla i Skåne. Mink har bekämpats på Holmöarna i Västerbotten, samt i en fågelrik del av Stockholms skärgård.

3.4 Den lokala naturvårdssatsningen – LONA

Den lokala naturvårdssatsningen (LONA) ger kommuner möjlighet att söka bidrag för att genomföra projekt till nytta för naturvård, friluftsliv och folkhälsa. LONA startade redan 2004 och blev ett permanent stöd från 2010. Föreningar och andra lokala aktörer kan också initiera och driva projekt men kommunen måste stå bakom ansökan. Bidraget kan uppgå till 50 % för LONA ordinarie och LONA pollinering och för LONA våtmark kan bidrag beviljas upp till 90 %. Bidraget förutsätter en egen medfinansiering av resterande kostnader, vilket därmed ger en god uppväxling av statligt satsade medel. Grundstenarna i LONA-arbetet är de lokala initiativen och behoven. LONA-bidraget skapar möjligheter för kommuner att driva ett aktivt och långsiktigt arbete med naturvård, friluftsliv, ökad tillgänglighet, kunskapsinhämtning och informationsspridning. Målet är också att öka arealen skyddad tätortsnära natur för att på så sätt öka allmänhetens tillgång till naturen och skapa ökade rekreativmöjligheter i vardagen, vilket visar sig alltmer viktigt för folkhälsan. För många kommuner har LONA-bidraget stor betydelse för att de ska kunna satsa lite extra på såväl friluftsliv som naturvård och engagera lokala föreningar och ideella aktörer. Genom sin stora spännvidd av projekt, bidrar LONA-bidraget till att uppfylla minst 12 av 16 av de nationella miljö kvalitetsmålen och att stärka Agenda 2030-arbetet.

Tabell 32. Medelsanvändning för projekt inom LONA ordinarie (tkr).

År	2020	2021	2022
Förbrukade medel för projekt	45 000	52 000	56 000

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2023-01-11. Förbrukade medel avser endast medelsanvändning inom projekt. Projekten kan vara beviljade tidigare år. Tabellen stämmer inte helt med tidigare redovisade siffror för 2020 och 2021 eftersom vissa projekt avslutats tidigare eller blivit försenade. Den totala förbrukningen, inklusive länsstyrelsernas administrationskostnader, redovisas i tabell 21.

För år 2022 beviljades 275 ansökningar bestående av 823 åtgärder inom LONA ordinarie. Ansökningarna omfattade cirka 59 mnkr i beviljat stöd och den totala projektkostnaden uppgick till cirka 120 mnkr. Mellan år 2020 till och med 2022 beviljades 827 projekt inom LONA ordinarie. För fördelning mellan åren, se tabell 33.

Tabell 33. Antal beviljade LONA-projekt 2020–2022 (LONA ordinarie, ej våtmark- eller pollineringsprojekt), samt antal åtgärder och kommuner som ansökt om LONA-medel.

År	2020	2021	2022
Antal beviljade projekt	247	305	275
Antal åtgärder som genomförts/genomförs i ovanstående projekt	819	938	822
Antal kommuner som beviljats bidrag från LONA ordinarie	141	161	145

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2023-01-23. Tabellen stämmer inte helt med tidigare redovisade siffror för 2020 och 2021, då vissa projekt och åtgärder kan ha blivit flyttade mellan åren på grund av tidigareläggande eller förseningar samt att vissa åtgärder inte har genomförts eller tillkommit.

År 2022 var första året då alla kommuner någon gång sökt LONA-bidrag, vilket visar på att bidraget nu är känt och väl använt runt om i Sverige. Under den senaste treårsperioden har antalet ansökningar och beviljade projekt legat på en hög och jämn nivå.

Cirka 60 % av projekten med startår 2022 inom LONA ordinarie drivs av enskilda kommuner. Övriga projekt drivs av ideella organisationer, föreningar och privata aktörer ofta i nära samverkan med kommuner. Av de beviljade projekten genomförs cirka 75 % i eller i nära anslutning till en tätort.

Inom LONA ordinarie har under perioden 2020–2022 en mängd insatser genomförts för att stärka naturvärden och den gröna infrastrukturen samt öka tillgängligheten till naturen. Det kan handla om restaureringsinsatser för att öka den biologiska mångfalden genom att skapa sandblottor för sandlevande insekter, frihuggning av naturvårdsträd i skogsbyn, bekämpning av oönskade arter och uppförande av holkar för småfåglar. Åtgärdernas syften går ofta i varandra och gynnar flera miljö kvalitetsmål eller friluftslivsmål samtidigt. En åtgärd kan exempelvis handla om att ta fram en skötselplan och röja vegetation på en plats för att öka biodiversiteten, vilket i sin tur bidrar till att tillgängliggöra naturen och gör att fler människor kan få tillgång till tätortsnära natur.

Tabell 34. Antalet avslutade åtgärder inom LONA ordinarie med slutår 2020–2022 fördelade på olika åtgärds-kategorier. Projekten kan ha startat tidigare.

Åtgärds-kategori	2020	2021	2022
Framtagande av underlag	84	87	116
Information, folkbildning	195	199	230
Kunskapsuppbyggnad	101	93	124
Områdesskydd	12	22	34
Restaurering	70	62	105
Vård och förvaltning	146	174	216

Källa: LONA-tjänsten. Projekten byggs ofta upp av många olika åtgärder. Tabellen ovan visar en ungefärlig fördelning av avslutade åtgärder mellan olika kategorier och år. Projekten behöver inte vara avslutade för att åtgärden är avslutade.

LONA-åtgärder bidrar till att bevara, skapa eller återskapa värdefulla naturmiljöer. De bidrar även till att informera om naturen, biologisk mångfald och andra för människan livsviktiga ekosystemtjänster. Åtgärderna gör det också lättare för människor att komma ut i naturen, vilket är vetenskapligt bevisat bra för hälsa och välmående. Åtgärds-kategorin ”**framtagande av underlag**” i tabell 33 ovan inkluderar grönstrukturplaner, friluftsplåner, fiskevårdsplaner, naturvårdsprogram, skötselplaner för oskyddade natur- eller kulturområden med mera. Det kan också

handla om att ta fram underlag för undervisning om naturen i olika forum. Åtgärds-kategorin "**kunskapsuppbyggnad**" handlar ofta om inventeringar och sammanställningar av befintliga underlag. Inom kategorin "**information och folkbildning**" inkluderas många digitala självguidningar, informationsbroschyrer, informations-tavlor, guidningstillfällen, vandringskartor, rådgivning, dialogträffar samt aktiviteter inom naturskolor. Den största delen av kategorin "**områdesskydd**" handlar om att förbereda och bidra till arbetet med att bilda natur- eller kulturresevat. De olika åtgärder inom "**restauration**" kan handla om biotopförbättrande åtgärder genom bekämpning av invasiva arter och anläggande av ängsmark och slyröjning. Inom den sista kategorin "**vård och förvaltning**" har vindsydd med grillplatser upprättats samt vandringsleder, stigar, aktivitetsbanor/anläggningar, fågeltorn, cykelleder och bryggor anordnats. Många tillgänglighetsanpassningsåtgärder har genomförts för att alla medborgare ska kunna få komma ut och ta del av naturen och att lära sig om den.

Under 2022 har mycket informationsmaterial kring LONA tagits fram i form av foldrar och filmer. Dessa finns på hemsidan och vill ni läsa mer om vilka effekter LONA ger för naturvård och friluftsliv i Sverige hittar ni även en utvärdering gjord 2021 på Naturvårdsverkets hemsida: www.naturvardsverket.se/bidrag/lona/stod-och-inspiration/. Utvärderingen visar att projekten och åtgärder inom LONA medverkar till många långsiktiga positiva effekter på naturvärden i miljön. LONA bidrar till gynnsam utveckling för såväl miljömål som friluftsmål, och ger därmed viktiga bidrag till genomförandet av såväl miljöpolitiken som friluftspolitiken. Ytterligare information om alla projekt och åtgärder kan man hitta i LONA-tjänsten: <https://lona.naturvardsverket.se>.

Mellan 2020–2022 genomfördes en lyckad pollineringsåtgärder där LONA varit en stor del. Denna satsning redovisas separat i kapitel 5 *Tema Pollinering*.

Våtmarksprojekt inom LONA redovisas separat under kapitel 4 *Tema Våtmark*, samt LONA-projekt med inriktning friluftsliv redovisas under kapitel 6 *Tema Tillgänglighet till naturen*.

3.5 Samverkansprojekt – åtgärder för grön infrastruktur

Länsstyrelserna har beviljats bidrag till åtgärder för grön infrastruktur. Åtgärder genomförs inom samverkansprojekt, som under 2022 hade fokus på restaurerings-åtgärder för biologisk mångfald i odlingslandskapet. Exempel på miljöer som restaurerats är naturbetesmarker och slätterängar. 15 projekt i 10 län har beviljats medel på totalt cirka 3,5 mnkr. Av de förbrukade medlen har 70 % använts till att genomföra fysiska åtgärder.

De beviljade projekten utgörs av samverkansprojekt med minst två aktörer. Projekten har sin grund i de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur och ska bidra till genomförandet av prioriterade åtgärder och satsningar. Projekten utgör goda exempel som visar på hur olika aktörer kan arbeta tillsammans för att stärka landskapets kvalitet och konnektivitet. Projekten ökar samverkan, är kunskapshöjande och bidrar till ett långsiktigt hållbart nyttjande av landskap lokalt och regionalt.

RESULTAT

Projekten har till största del inneburit genomförande av fysiska restaureringsåtgärder som stimulerat till fortsatt hävd (till exempel bete) av mark som håller på att växa igen. De mest framstående resultaten är ökad areal och ökad kvalitet av ängs- och betesmarker. Totalt har cirka 60 hektar ängs- och betesmark restaurerats på strategiska platser i landskapet för att stärka gräsmarkernas konnektivitet. Projekten har på ett tydligt sätt bidragit till det öppna landskapets värde för friluftsliv och en levande landsbygd. Flera av projekten har skapat och stärkt habitat för vilda pollinatörer, vilket ger positiv effekt på livsmedelsproduktion i anslutning till de restaurerade miljöerna.

Flera av projekten har genomförts i värde-trakter för gräsmarker. En värde-trakt har en särskilt hög täthet av värdekärnor (eller värdeelement) för djur- och växtliv, inklusive biologiskt viktiga strukturer, funktioner och processer jämfört med omgivande landskap. Värde-trakterna som stärkts av projekten omfattar över 200 000 hektar.

Länsstyrelsernas erfarenhet är att det varit enklare för markägare/lantbrukare att genomföra restaurering av betesmarker inom samverkansprojekt för grön infrastruktur jämfört med vissa andra stödsystem. Några av projektens restaureringsobjekt ligger i skogsbygd som varit alltför igenvuxna för att kunna omfattas av eventuella jordbrukarstöd, vilket gör att grön infrastruktur-projekten fyllt en viktig kompletterande funktion i arbetet med att restaurera igenvuxna landskap.

Dialog och samverkan med landskapets aktörer är centralt vid genomförandet av åtgärder för grön infrastruktur. Samverkansprojekten har resulterat i samarbeten med framför allt markägare, företagare, djurägare, arrendatorer, civilsamhälle, föreningar, andra myndigheter och kommuner. Länsstyrelserna lyfter att projekten breddat samverkan med externa aktörer, vilket underlättar det fortsatta naturvårdsarbetet. De flesta av projekten har arbetat med flera markägare vars fastigheter gränsar till varandra. Exempelvis har Länsstyrelsen i Blekinge län samarbetat med sex markägare, där igenväxande betesmarker inom värde-trakter för gräsmark har restaurerats genom röjning och avverkning. Därtill så har nya stängsel uppförts och markägarna avser att släppa antingen nötkreatur och/eller får på restaureringsytorna.

Information om de genomförda åtgärderna har spridits genom bland annat fältträffar, rådgivning till markägare, riktade informationsinsatser, föredrag och informationsskyltar. Samverkansprojekten fungerar som inspiration och förebild för andra som vill göra liknande insatser.

Några av samverkansprojekten har tagit fram underlag för att bättre kunna rikta åtgärder i landskapet – för att få rätt åtgärd på rätt plats. Exempelvis har Länsstyrelsen i Södermanlands län tagit fram en bränningsplan för att kunna prioritera områden för naturvårdsbränning. Länsstyrelserna kommer att använda underlagen vid planering och prioritering av framtida naturvårdsåtgärder och vid rådgivning. Underlagen är också användbara för kommuner, exempelvis vid fysisk planering.

Exempel på hur samverkansprojekten bidragit till kunskapsuppbyggnad inom den kommunala organisationen, är Länsstyrelsen i Hallands län, som i samverkan med en kommun skapat livsmiljöer och spridningsmöjligheter för odlingslandskapets växter och djur längs en 5 kilometer lång cykelled på en före detta banvall. Kommunen äger och underhåller ett stort antal anläggningar med liknande förutsättningar, där projektet kommer agera som ett gott exempel på hur skötseln kan bedrivas.

Sammanfattningsvis har länsstyrelserna genom projekten fått värdefulla insikter och erfarenheter kring att genomföra fysiska åtgärder med utgångspunkt i det kartunderlag som finns i de regionala handlingsplanerna för grön infrastruktur, i samverkan med en bred palett av aktörer som verkar i våra öppna landskap.

3.6 Miljösamverkan Sverige

Naturvårdsverket beviljade 2022, 1,3 mnkr till Miljösamverkan Sveriges projekt *Grön utveckling*. Tre projektledare har under året arbetat deltid inom fyra olika områden; strandskydd, invasiva främmande arter (IAS), solcellsanläggningar på mark samt tillsyn av natur- och kulturvärden i jordbrukslandskapet.

Miljösamverkan Sverige har under året kunnat satsa på bland annat tillsyns-utbildningar, tillsynskampanjer kopplade till den nationella tillsynsstrategin och utveckling av arbetssätt inom tillsynen för att nå effektivitet och stabilitet. Inom strandskyddet har Miljösamverkan Sverige jobbat med strategisk tillsyn, samverkan mellan länen, bidragit med stöd i tillsynen och i tillsynsvägledningen, haft utbildning i naturtillsyn, drivit tillsynskampanj kopplat till den nationella tillsynsstrategins fokusområde grunda havsvikar, samt uppdaterat handläggarstöd vid tillsynskampanjer och tillsynsvägledningsmaterialet till kommunerna.

Inom området invasiva främmande arter (IAS) har det tagits fram ett tillsynsprotokoll som ska ge länsstyrelsehandläggarna de verktyg som behövs för att initiera och underlätta tillsynen gentemot trädgårdsnäringen. Protokollet innehåller även informationsmaterial till verksamhetsutövaren för att öka medvetenheten hos näringen samt lyfta tanken kring ansvar kopplat till spridning av IAS. Det har även genomförts föreläsning om invasiva främmande arter och öppna akvatiska system i samarbete med HaV. Under hösten beviljades Miljösamverkan Sverige ytterligare 200 000 kronor som användes till revidering av fälthandboken om invasiva främmande arter som först lanserades till länsstyrelserna i februari 2022. Den nya utgåvan av fälthandboken innehåller 9 nya arter, trycks i 7 000 exemplar och är avsedd för Sveriges 290 kommuner.

Under hösten genomfördes ett seminarium om solcellsanläggningar på mark riktat till länsstyrelserna. Seminariet var indelat i block med fokus på utmaningar, möjligheter och lösningar och föreläsare från olika discipliner inledde varje block. 46 personer från 17 olika länsstyrelser deltog och de fick möjlighet till bland annat erfarenhetsutbyte, stöd och kontaktskapande.

Det har även tagits fram handläggarstöd i form av till exempel mallar och blanketter till hjälp för handläggare att genomföra den planerade tillsynen av landskapselement som regleras av Jordbruksverkets föreskrifter om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket. Tillsynen behövs för att minska förlusten av livsmiljöer och spridningsvägar för hotade pollinatörer i jordbrukslandskapet. Arbetet var kopplat till den nationella tillsynsstrategins fokusområde ”Påverkan på naturvärden i jordbrukslandskapet”.

4. Tema Våtmark

Inom våtmarkssatsningen (2019–2022) pågår åtgärder inom flera områden för att öka den biologiska mångfalden och bidra till klimatnyttan. Under året aviserade regeringen att våtmarkssatsningen kommer att bli en permanent satsning från 2023. Skogsstyrelsen har under året utökat sin verksamhet och bidragit till att större arealer av torvmark kunnat återvätas, i syfte att minska utsläpp av växthusgaser. Det lokala engagemanget från markägare, företag och andra aktörer, som genom kommuner, söker och genomför LONA våtmarksprojekt är också viktiga komponenter.

Länsstyrelsernas åtgärder i skyddade områden och för hotade arter och naturtyper med åtgärdsprogram förbättrar den biologiska mångfalden men bidrar även med andra viktiga nyttor. Naturvårdsverket har i samverkan med andra myndigheter fortsatt att utveckla våtmarksarbetet för att nå målen i den klimatpolitiska vägvalsutredningen, art- och habitatdirektivet samt de nya målen från EU:s strategi för biologisk mångfald och eventuella krav som kan komma till följd av EU:s restaureringslagstiftning.

Tabell 35. Användning av 1:3-medel inom Tema Våtmark, 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2020	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022
Tema Våtmark, anslagspost 2			
Åtgärder för våtmarker i skyddade områden	25 524	52 489	93 776
varav Skogsstyrelsens uppdrag om återvätning	0	6 109	16 354
LONA våtmark	28 235	70 306	78 430
Summa	53 759	122 795	172 206

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning enligt mall 99 samt Skogsstyrelsens rapportering.

4.1 Våtmarkssatsningen

Naturvårdsverket har under 2022 vidareutvecklat de arbetssätt och processer som ska säkerställa en långsiktig och storskalig restaurering av våtmarker. Det har skett genom samverkan med länsstyrelserna och andra myndigheter. En viktig del i detta arbete har varit att komma vidare i hur vi samlar in och delar information om våtmarksrestaureringar. Det saknas idag en helhetsbild av genomförda åtgärder vilket är kunskap vi behöver för att kunna bedöma effekten av genomförda restaureringar för att styra mot effektiva och nyttoskapande investeringar som gynnar både klimat och biologisk mångfald.

Information om vilka bidrag det finns, hur man kan restaurera våtmarker samt status för våtmarker i Sverige är centrala delar i våtmarkssatsningen. Naturvårdsverket har uppdaterat och förbättrat temasidan om våtmarker för att underlätta att rätt målgrupp hittar rätt information.

I alla län finns en eller flera våtmarkssamordnare vars roll och uppdrag varierar men som alla jobbar med restaurering, kommunikation och strategiska frågor. Naturvårdsverket stöttar dessa våtmarkssamordnare genom att samordna, och skapa mötesplatser för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling. Det genomfördes tre fälträffar om våtmarksrestaurering i skyddade områden på olika platser i landet

i syfte att främja erfarenhetsutbytet. Det genomfördes också ett webinarium om hantering av markavvattningsföretag tillsammans med ett konsultbolag. Juridiska hinder upplevs vara ett av de största hindren för att restaurera större arealer våtmarker. Ett annat hinder har varit kortsiktigheten i finansieringen. Regeringens beslut om en permanent våtmarkssatsning på 200 mnkr från och med 2023 är en viktig signal för entreprenörer, markägare, konsulter och myndigheter så att de vågar satsa på våtmarksrestaureringar som i många fall tar flera år att genomföra.

RESULTAT

Bidraget för restaurering av våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter samt bidraget via LONA våtmarker har resulterat i att stora arealer har restaurerats hydrologiskt. Under 2022 har 1 900 hektar våtmarker restaurerats hydrologiskt genom Naturvårdsverkets bidrag. Dessa restaureringar har resulterat i utsläppsminskning av växthusgaser motsvarande 3 000 ton CO₂-ekvivalenter. Totalt beräknas all våtmarksrestaurering som utförts 2022 bidragit med utsläppsminskningar av drygt 4 000 ton CO₂-ekvivalenter. Förutom att minska utsläppen av CO₂ har åtgärderna bidragit till att stärka den biologiska mångfalden på flera hundra hektar och förbättrat bevarandetillståndet för arter och naturtyper. Det finns även flera andra viktiga nyttor så som främjande av rekreation, näringsretention och vattenbalansering som åtgärderna bidragit till.

Ny kunskap som underlättar planering och genomförande av våtmarksrestaurering har också tagits fram med bidrag från våtmarkssatsningen av Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), SGU, SLU Artdatabanken och Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) på uppdrag av Naturvårdsverket.

SMHI har bland annat genomfört en modelleringsstudie för att se effekterna av dikesigenläggning på vattenflöden samt vattenkvalitet. Studierna visar små effekter på dikesigenläggning på flöden och vattenkvalitet vilket beror på att modellen inte är tillräckligt sensitiv för att upptäcka skillnader på en mindre skala. Under 2023 kommer modellen förfinas och nya modelleringar göras för att se om det påverkar utfallet/för att ge mer exakta resultat.

SGU har bland annat publicerat en rapport som visar effekterna av dikesigenläggning i olika våtmarkstyper på angränsande marker vilket är ett viktigt underlag för de som planerar restaurering av våtmarker. SGU har också utvecklat sitt webbaserade kunskapsstöd med information om hur kommuner, konsulter och andra aktörer kan identifiera lämpliga lägen för att restaurera våtmarker där det finns potential att öka tillskott till grundvatten i små eller medelstora grundvattenmagasin.

SLU Artdatabanken har tagit fram information om påverkan på och åtgärds-potential för olika naturtyper och arter för våtmarker i skyddade områden. Underlaget visar att åtgärds-potentialen varierar mellan våtmarkstyp och län. Det är ett viktigt underlag för Sveriges utfästelse i den biologiska mångfaldsstrategin till EU men också för att se framtida åtgärdsbehov.

SVA har undersökt vilka myggor som kan påträffas i hydrologiskt restaurerade myrmarker. Att veta vilka myggor man kan förvänta sig är viktigt om Sverige har som ambition att öka arealen intakt myrmark. Deras studie visade att stickmyggor finns på myrmarker men oftast ganska få arter och antal. Myggorna som påträffas tillhör främst de vanliga skogsmyggorna och inte de mer aggressiva myggarterna såsom vårsvämmyggan. Att veta vilka myggarter det finns vid restaurering av våtmarker är väldigt viktigt för att skapa acceptans för restaurering hos allmänheten.

En genomgång av restaureringsarbetet, tillstånd för våtmarker samt de olika kunskapsunderlagen som togs fram i våtmarkssatsningen finns som ett webinarium på Naturvårdsverkets Youtube-kanal för konferenser och möten. Webbinariet heter ”Så gick våtmarksarbetet 2022”.⁴

4.2 Åtgärder för våtmarker i skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter

Alla länsstyrelser har genomfört restaureringar eller nyanläggningar av våtmarker i skyddade områden även under 2022, och 15 länsstyrelser har också genomfört våtmarksprojekt inom åtgärdsprogram för hotade arter utanför skyddade områden. Särskilt hotade naturtyper och arter, som är beroende av våtmark, är särskilt prioriterade. Liksom förra året kunde länsstyrelserna söka bidrag för aktuellt år och bemyndigande för de följande två åren (det vill säga 2023 och 2024), vilket har gjort det möjligt för flera län att satsa på större och mer komplicerade projekt som till exempel kräver noggranna utredningar, mer dialog med berörda och juridiska prövningar.

RESULTAT

Under 2022 har totalt 325 våtmarksåtgärder genomförts i skyddade områden, varav 72 utredningar och 253 restaureringar, finansierade med de särskilda medlen. Åtgärderna har varit spridda i stora delar av landet utom i fjällen. Tabell 36 nedan anger antal och yta för de sex huvudtyperna av åtgärder som utförts i skyddade områden och i tabell 37 för åtgärdsprogram för hotade arter. Areal anges inte för utredningar då åtgärdernas omfattning inte är fastställd i det skedet. Normalt utreds en större yta än den som till slut åtgärdas.

Intrycket är att alla länsstyrelser ökat kapaciteten för att genomföra åtgärder. Åtgärdstakten behöver fortsätta öka till ungefär det dubbla för att nå upp till det som anges i den prioriterade åtgärdsplanen för Natura 2000 år 2021–2027 (PAF).

I hela Sverige är hydrologisk återställning genom att lägga igen eller plugga diken den vanligaste åtgärdstypen, och detta gäller särskilt i norra Sverige. I mellersta och södra Sverige görs mer arbete genom att ta bort igenväxningsvegetation och återskapa hävdnaturtyper än i norr. Åtgärder av småvatten för groddjur är vanligast längst i söder, där våra mest hotade grodor och paddor finns. Flera av åtgärderna kommer att bidra till att bevara några av Sveriges mest hotade arter som är beroende av fungerande våtmarker.

Några exempel:

Under 2022 har 18 våtmarksåtgärder genomförts i Västerbottens län, oftast återställande av hydrologin (vattenförhållandena) genom att lägga igen diken. Arbetet har under 2022 förbättrat hydrologin för bland annat aapamyror, rikkärr, öppna mossar och kärr och skogbevuxna myrar. Totalt har 15 730 meter diken åtgärdats och därigenom har 90 hektar våtmarker restaurerats. Det mest utmanande arbetet var några myrar/områden/våtmarker i ett bergigt område, Vitbergens naturreservat.

⁴ Naturvårdsverkets Youtube-kanal för konferenser och möten

Efter en del klurande, en säker grävmaskinist och två dagars transportsträcka till området hade 150 höjdmeter passerats och arbetet kunde börja. Efter cirka 3 veckors grävande hade 6,7 hektar fina, öppna mossar restaurerats.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har genomfört hydrologiska restaureringar i flera områden. Röjningsarbete, med huvudsyfte att gynna våtmarksfåglar, har utförts på Gölsjömyrens högmosseplan, omfattande cirka 30 hektar. Återupptagen hävd av våtmarker har prioriterats genom fortsatt restaurering av Kråkemaden i Norreryd samt fräsning och stängsling av en våtmark i Vedåsa. Länsstyrelsen arbetar vidare med utredningar för framtida våtmarksåtgärder vid bland annat Videsjön, Hedsjön, och Stockmyr-Brännan.

Länsstyrelsen i Skåne län har använt våtmarkssatsningen både för åtgärdsprogram och skyddade områden. Bland annat har man anlagt och restaurerat vatten för att förbättra bevarandestatusen för groddjur och restaurerat rikkärsmiljöer. Man har även restaureringsröjt högmossar, återställt hydrologi genom bland annat dikesigenläggning samt gjort hydrologiska utredningar för kommande restaureringsprojekt. Detta har bidragit till att gynna den biologiska mångfalden, minskad klimatpåverkan och utjämning av vattenflöden.

Tabell 36. Antal och areal av våtmarksåtgärder för skyddade områden under 2022.

Åtgärdstyp	Antal åtgärder	Areal (hektar)
Utredning	72	-
Praktiska åtgärder		
Hydrologisk restaurering	157	1 579
Borttagning av vedartad vegetation	54	755
Återskapa hävdnaturtyp	29	148
Vattenspegel	4	9,3
Hävd av mark	3	-
Övriga fältåtgärder	6	4
Totalt	325	2 495

Källa: Länsstyrelsen i Gotlands län (2023): Länsstyrelsernas våtmarksarbete. Redovisning av uppdrag 6. Våtmarker i länsstyrelsernas regleringsbrev 2022. Data ur Skötseldos. Statistiken är ny för 2022.

Tabell 37. Antal och areal av våtmarksåtgärder 2022 för arter och naturtyper med åtgärdsprogram (ÅGP). Siffrorna inkluderar inte de åtgärder inom skyddade områden som även gynnar ÅGP.

Åtgärdstyp	Antal	Area (hektar)
Utredning	15	-
Praktiska åtgärder		
Hydrologisk restaurering	11	49
Borttagning av vedartad vegetation	27	28
Återskapa hävdnaturtyp	8	9
Vattenspegel	5	0,2
Hävd av mark	14	1,2
Övriga fältåtgärder	2	1,4
Totalt	82	88,8

Källa: Länsstyrelsen i Gotlands län (2023): Länsstyrelsernas våtmarksarbete. Redovisning av uppdrag 6. Våtmarker i länsstyrelsernas regleringsbrev 2022. Data ur Skötseldos. Statistiken är ny för 2022.

4.3 LONA våtmark

LONA våtmarker ingår som en del i satsningen på våtmarker. Genom LONA-bidraget kan kommuner söka bidrag för våtmarksprojekt. Även privata markägare och andra intressenter kan också initiera och driva projekt genom kommunen. De övergripande syftena med LONA våtmark är många. Projekten kan handla om att stärka landskapets förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden samt öka tillskottet till grundvattnet. Projekt kan också bidra till en ökad biologisk mångfald, ökad klimatanpassning, minskad klimatpåverkan samt minskad övergödning. Ofta kan flera syften uppnås i synergi. Vissa våtmarksprojekt kan resultera i förbättrad vattenhushållning och flödesutjämning, vilket ger skydd mot översvämning. Andra projekt kan handla om klimatanpassning (eftersom våtmarker till exempel kan försvåra bränders framkomst). Om man restaurerar en våtmark på organogena jordar kan detta också leda till minskade koldioxidutsläpp. Våtmarker har många funktioner och stärker den gröna infrastrukturen och viktiga ekosystemtjänster.

De allra flesta våtmarksprojekt inom LONA är fleråriga och består av flera åtgärder. Delar av denna återrapportering bygger därför på både pågående och avslutade åtgärder och projekt.

RESULTAT

Tabell 38. Naturvårdsverkets beslutade medel till länsstyrelserna och länsstyrelsens beviljade projekt för LONA våtmarksprojekt (2020–2022).

	2020	2021	2022
Beslut om medel för respektive år (mnkr)	38	87	102
Antal nya beviljade projekt	52	142	164

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok samt LONA-tjänsten. Uttag 2023-01-10 och 2023-01-24. De medel som är beslutade om för varje år ska även täcka tidigare beviljade beslut som har utbetalningar innevarande år.

År 2022 beviljades 164 nya projekt. Från 2020 till 2022 har det genomförts (eller genomförs) omkring 904 åtgärder i 358 LONA våtmarksprojekt, se tabell 38.

Om man tittar sedan starten för LONA våtmark (2018) har 397 åtgärder avslutats och 311 av dem är avslutade mellan 2020–2022, (se tabell 39). Tiden från det att projekt beviljas till det att åtgärders avslutas kan alltså innebära flera års fördröjning tills resultaten redovisas.

Nästan hälften av alla LONA våtmarksprojekt handlar om förstudier eller framtagande av kunskapsunderlag. Dessa kan inbegripa projekteringar, juridiska prövningar eller analyser om möjliga våtmarkslägen.

Tabell 39. Antal avslutade åtgärder i LONA våtmarksprojekt (2020–2022), med startår från 2018. Åtgärdstyper som är genomförda endast en gång är inte medtagna i tabellen.

Åtgärdstyp	2020	2021	2022
Ta fram plan för genomförande av åtgärder och skötsel	10	2	90
Skapa dammar/småvatten/våtmark	7	2	60
Projektledning och administration	2		31
Genomföra provningar enligt t.ex. miljöbalken	3		8
Övriga biotopförbättrande åtgärder	1		9
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning) och vandringshinder	3		14
Övrigt (exempelvis nyskapa naturområde)	3		9
Övrig hydrologisk restaurering			14
Återmeandring			5
Igenläggning och/eller dämning av diken	2		10
Informationstavla/skylt			3
Skapa tvåstegsdiken			3
Skapa skydds-zoner för näringsretention			4
Informations-/dialogträffar och utbildningsåtgärder			5
Fågeltorn/plattform			2
Stängsling för betesdrift samt stängsleövergång/grind			3
Stödjande åtgärder för rödlistade arter och biotopförbättrande åtgärd	1		3
Provtagning – kemisk/biologisk	2		
Summa	34	4	273

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2023-01-27.

Många våtmarksprojekt som startade 2020–2022 är ännu pågående och projekten inkluderar 797 åtgärder (tabell 40).

Tabell 40. Antal pågående åtgärder med start 2020–2022 i LONA våtmarksprojekt. Tabellen ger en ögonblicksbild av vilka typer av åtgärder som genomförs inom LONA våtmarker. Bara åtgärder som genomförs mer än 4 gånger visas.

Åtgärdstyp	Antal pågående åtgärder
Ta fram plan för genomförande av åtgärder och skötsel	201
Skapa dammar/småvatten/våtmark	186
Projektledning och administration	91
Igenläggning och/eller dämning av diken	50
Genomföra provningar enligt t.ex. miljöbalken	40
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning)	39
Övriga biotopförbättrande åtgärder	26
Övrig hydrologisk restaurering	21
Informationstavla/skylt	11
Återmeandring	11
Biotopförbättrande åtgärder	7
Inventering	7
Stängsling för betesdrift	7
Uppföljning av LONA-åtgärd	6
Vandringsled/stig	5
Borttagning av anläggningar/vandringshinder	4
Evenemang (t.ex. invigning)	4
Restaurering	4
Skapa tvåstegsdiken	4
Vindskydd med rastplats	4

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2023-01-13.

4.4 Skogsstyrelsens uppdrag om återvätning

Skogsstyrelsen kunde under 2022 maximalt använda 75 mnkr för arbetet med återvätning av tidigare dikade eller torrlagda våtmarker. Högst 5 mnkr av dessa medel fick användas för rådgivning till skogsägare. Skogsstyrelsens arbete med återvätning har som huvudsyfte att minska avgång av växthusgaser från våtmarksområden som tidigare utdikats för att brukas som skogs- eller jordbruksmark. Återvätningen sker genom att ett återvätningssavtal tecknas mellan Skogsstyrelsen och markägaren där markägaren får ersättning för förlorat markvärde. Skogsstyrelsen tar sedan ansvar för planering och genomförande av restaureringen vilken innebär igenpluggning av befintliga diken. Skogsstyrelsen kan också teckna avtal med markägare som avstår från att rensa sina diken vilket på sikt leder till återvätning av marken.

Under 2022 har Skogsstyrelsen fortsatt utvecklingen av arbetssätt och processer för att kunna genomföra flera återvätningar. Bland annat har ett nytt ramavtal för entreprenörer upphandlats. Analys, planering och handläggning av återvätningssprojekt genomförs av Skogsstyrelsens återvättningsplanerare.

Skogsstyrelsen har utnyttjat närmare 16,5 mnkr av de 75 mnkr som kunde rekvideras vilket beror på att kompetens och kapacitet fortfarande var under uppbyggnad 2022. Resterande medel kommer återbetalas. Det tar tid att sprida kännedom om stödet och att det har varit svårt att rekrytera återvättningsplanerare till distrikten. Arbetet med återvätning har dock ökat under 2022 jämfört med nivån 2021.

RESULTAT

Sammanlagt har drygt trehundra intresseanmälningar från privatpersoner inkommit. Dessutom har ett flertal skogsbolag, flera stift, en häradsallmänning och en skogsägarförening anmält intresse. Parallellt har Skogsstyrelsen utvecklat uppsökande arbetssätt och mallar för brev som skickas till skogsägare med intressanta återvättningsobjekt.

Under 2022 har sammanlagt 72 avtal skrivits som omfattar totalt 237 hektar. Av dessa kommer 60 hektar att återvätas genom att markägaren avstår från att rensa befintliga diken. På den resterande arealen, 177 hektar, sker aktiva åtgärder genom att befintliga diken ska pluggas igen. 36 hektar var färdigställda vid slutet av 2022 medan det kvarstår åtgärder på resterande 141 hektar.

5. Tema Pollinering

Den treåriga satsningen på vilda pollinatörer har slutförts under 2022. I denna rapport lyfter vi fram och sammanfattar satsningen i detta kapitel. De insatser som Naturvårdsverket har initierat beskrivs nedan, medan länsstyrelserna redovisar sitt arbete med pollinatörer (finansierat via anslagspost 1) i bilaga 5.

Tabell 41. Användning av 1:3-medel inom Tema Pollinering, 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	2020	2021	2022
Tema Pollinering, anslagspost 2			
LONA pollinering	14 950	13 065	12 523
ÅGP pollinering	7 408	9 505	9 513
Summa	22 358	22 570	22 036

Källa: Länsstyrelsernas förbrukning enligt mall 99.

5.1 Arbeta med förutsättningar för vilda pollinatörer

Naturvårdsverkets arbete med det treåriga regeringsuppdraget om vilda pollinatörer och den ekonomiska satsning som gjorts har varit viktiga bidrag för att förbättra förutsättningarna för vilda pollinatörer och för att gynna biologisk mångfald. Uppdraget har syftat till att förbättra förutsättningar för vilda pollinatörer genom ökad kunskap och konkreta åtgärder. Centrala delar i arbetet har varit samverkan, kommunikation och vägledning.

Genom den särskilda satsningen på vilda pollinatörer har Naturvårdsverket även under 2022 kunnat fördela ut extra medel till länsstyrelserna, för att de i sin tur ska fördela ut bidrag till lokala pollineringsprojekt inom LONA. Projekten har resulterat i bättre förutsättningar för vilda pollinatörer, i form av ökad födotillgång, fler boplatser samt fler och bättre spridningsvägar. Många av projekten har även ökat kunskapen om vilda pollinatörer genom information till allmänhet och markägare och olika kunskapssammanställningar. Naturvårdsverket har också fördelat medel under 2022 till insatser inom arbetet med ÅGP, för att hjälpa de allra mest hotade arterna av vildbin i södra Sverige. Det har förbättrat tillgången av bland annat de blommor och livsmiljöer som de är särskilt beroende av.

En delredovisning av regeringsuppdraget gjordes i oktober 2022 och regeringsuppdraget slutredovisades den 28 februari 2023.

5.2 LONA pollinering

Under 2022 tilldelades länsstyrelserna initialt cirka 17 mnkr extra för finansiering av LONA pollineringsprojekt. Den totala förbrukningen anges i tabell 41. Alla medel förbrukades inte utan resterande medel kommer återbetalas. Ett extra ansökningstillfälle anordnades även detta år i september för att ge kommunerna ytterligare tillfälle att söka medel för projekt som gynnar våra vilda pollinatörer.

För pollineringsprojekt kan bidrag beviljas med 50 % vilket innebär medfinansiering från kommuner, föreningar eller ideella organisationer och ger därmed god utväxling av statligt satsade medel. Under 2022 beviljades bidrag till 92 nya pollineringsprojekt med 304 åtgärder. Projekten är ofta fleråriga och kan bestå av flera olika typer av åtgärder för att gynna pollinatörer. Resultat av åtgärderna ser man allt eftersom de genomförs och avslutas.

Från starten av satsningen år 2020 har det beviljats 309 pollineringsprojekt, se tabell 42. Det är nästan en fjärdedel av dem som har hunnit avslutats (76 projekt) och resterande är pågående. Åtgärderna har syftat till att skapa boplatser för vilda pollinatörer genom att exempelvis gynna biologisk mångfald i brynmiljöer och kantzoner, skötselåtgärder som slåtter och röjning, anläggande av insektshotell genom ditläggande av död ved och skapande av sandblottor. Kommunerna och ideella aktörer har även skapat matplatser åt pollinatörer genom att odla växter som pollinatörer livnär sig på. Många projekt består även av inventeringar, kunskaps- höjande insatser som guidningar och informationsmaterial.

Tabell 42. Beviljade och avslutade projekt 2020–2022.

Startår	2020	2021	2022
Beviljade projekt	116	101	92
Avslutade projekt	48	24	4
Avslutade åtgärder	142	49	7

Källa: LONA-tjänsten. Uttag 2023-01-23. LONA-tjänsten uppdateras kontinuerligt vilket gör att siffrorna kan justeras allteftersom.

5.3 Åtgärder för vilda pollinatörer inom ÅGP

Naturvårdsverket har även år 2022 fördelat medel i bidrag för att förbättra situationen och stärka bestånden för de allra mest hotade vildbina. Principen har varit att bygga vidare på de projekt och områden som startade 2020. Gemensamt för de utpekade områdena är att det handlar om varma och sandiga områden med stor blomrikedom och hög biologisk mångfald med förekomst av många sällsynta och hotade vildbiarter. De åtta län som omfattas av satsningen är Blekinge, Gotlands, Hallands, Kalmar, Skåne, Västra Götalands, Östergötlands och Jönköpings län.

Målsättningar för arbetet har varit att skapa bättre livsmiljöer för vildbina, i form av fler boplatser, större tillgång till blomrika miljöer med lämpliga värdväxter och att minska fragmenteringen genom att knyta samman isolerade förekomster i ett nätverk i landskapet.

Viktiga åtgärder har bland annat varit:

- Grävning och schaktning för att skapa blottad sand.
- Röjning av igenväxningsvegetation och stubbdragning.
- Slåtter av blomrika marker.
- Stängsling för att kunna återinföra bete.
- Sådd och utplantering av nektar- och pollenrika växter för att öka pollen och nektarresurserna.

I flera av länsstyrelsernas redovisningar finns tidiga observationer på positiva effekter på arternas förekomst och utbredning av satsningen. Länsstyrelsen i Skåne län har till exempel noterat att av de 13 fokusarter för länet så har 10 av dessa arter setts på nya lokaler eller återfynd efter åtgärder. Till exempel nyupptäcktes storbandbi (rödlistekategori CR = akut hotad), flera spridda fynd av det sällsynta taggblodbiet (CR), samt fynd av dådresandbiet (EN = starkt hotad). Under 2021 och 2022 gjordes en inventering i länet av tidigflygande vildbin (ÅGP-arter) där bland annat batavsandbi (VU = sårbar) noterades inom flera områden och det extremt sällsynta fältsandbiet (CR) återupptäcktes. Efter att tallskogen öppnats upp och sanden blottlagts i Horna sandar hittades bland annat många fynd av smalgräsmott (EN) samt en ovanligt stor population av platt frölöpare (EN, ÅGP-art). Flera individer noterades även av stäppbandbi (EN), stäppsmalbi (VU), stortapetserarbi (NT = nära hotad), hedsidenbi (NT) och klöversidenbi (NT). Även den i Sverige extremt sällsynta brokparasitstekeln (*Syzeuctus irrisorius*) (VU) noterades med flera individer.

Länsstyrelsen i Skåne län har inte kunnat hitta några nya arter av vildbin för länet men flera arter expanderar i landskapet såsom stortapetserarbi (NT), stengnagbi (nyupptäckt i Sverige 2014), guldmurarbi, rödtoppebi (NT), stäppsandbi (CR) och ölandsgökbi (VU). Även svartblodbi (VU) har upptäckts på flera nya lokaler och det extremt sällsynta storbandbiet expanderar västerut längs Kåsebergaåsen. Det är inte enkelt att förklara anledningen till att arter expanderar i landskapet eftersom det kan bero på allt ifrån en ökad uppmärksamhet till att livsmiljöerna har återställts. Detta är mycket spännande fynd som behöver följas upp i Skåne och i de övriga länen för att kunna belägga om satsningen haft avsedd effekt.

Vid genomförandet av åtgärderna har samverkan skett med många aktörer, såsom privata markägare, kommuner, golfklubbar, Svenska kyrkan, Trafikverket, Fortifikationsverket, Forsvarsmakten, Skogsstyrelsen, E.ON, Svedavia och många andra. Länsstyrelserna berättar att det är lätt att nå ut till samhället för ”alla vill hjälpa vilda pollinatörer”. I vissa fall har dessa samverkansparter bidragit till eller bekostat åtgärder. Länsstyrelserna berättar vidare att den riktade satsningen på så kallade hot-spot områden, både i och utanför skyddade områden, uppmuntrat till intresse och samverkan från övriga aktörer.

Nedan redovisas länsstyrelsernas totala kostnader för åtgärder och arealer under den treåriga satsningen.

Tabell 43. Jämförelse av totala kostnader för åtgärder 2020–2022 (tkr).

Total förbrukning (tkr)	2020	2021	2022
Sådd och plantering av ängsväxter	1 008	9 632	593
Plantering av buskar och träd	0	84	128
Slätter	22	337	419
Naturvårdsbränning	165	123	318
Bekämpning av dominant växter	196	439	1 191
Röjning av igenväxningsvegetation	2 331	1 266	2 824
Avverkning och stubbdragning	667	1 184	1 450
Grävning, schaktning, anläggande av bibädd	2 598	3 846	3 663
Stängsling	239	1 048	1 803
Annat*	183	875	1 310
Summa	7 409	9 632	13 700

* I posten finns kunskaps- och intressehöjande utställningar skyltar etc.

Tabell 44. Jämförelse av total areal där åtgärder för vilda pollinatörer inom ÅGP-verksamheten genomförts 2020–2022 (hektar).

Total areal (ha)	2020	2021	2022
Sådd och plantering av ängsväxter	24,3	8,7	24,8
Plantering av buskar och träd	0	0	6,7
Slåtter	5,4	15	25,4
Naturvårdsbränning	13,3	11,9	35,6
Bekämpning av dominant växter	9	36,9	32,6
Röjning av igenväxningsvegetation	96,1	35,5	133,0
Avverkning och stubbdragning	24	20,1	51,5
Grävning, schaktning, anläggande av bibädd	27,7	54	57,6
Stängsling	17,5	13 km*	116,9
Annat	16,6	0	1,8
Summa	233,8	182,1*	486,0

* Under 2021 redovisades längden stängsel i kilometer i stället för hektar instängslad betesmark, vilket gör att det är svårt att jämföra den totala arealen mellan alla år. Jämförelse kan däremot göras för de andra åtgärderna i tabellen, och för stängsling mellan 2020 och 2022.

Under de tre år som riktade åtgärder genomfördes delades totalt 30,7 mnkr ut till olika åtgärder som gynnar sandlevande vildbin i södra Sverige. Tabellerna visar tydligt det som länsstyrelserna berättat i sina verksamhetsberättelser, att under de tre åren har arbetet växlats upp och både medelsanvändningen och arealerna har ökat. Exempelvis har cirka 1,8 mnkr använts för att stängsla in 117 hektar betesmark under 2022, jämfört med 2020 då 17,5 hektar betesmark för 239 000 kronor stängslades. Detta tyder på att allt fler marker och markägare berördes under 2022. På samma sätt visar arealen slåtter en ökning under åren vilket kan återspegla den erfarenhetsuppbyggnad hos de lokala entreprenörer som anställdes av länsstyrelserna för att utföra åtgärderna.

6. Tema Tillgänglighet till naturen

Tabell 45. Användning av 1:3-medel inom Tema Tillgänglighet till naturen 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2020 (tkr)	Total förbrukning 2021 (tkr)	Total förbrukning 2022 (tkr)
Tema Tillgänglighet till naturen, anslagspost 2			
Friluftsliv och allemansrätt	61 361	95 049	87 945
<i>Varav:</i>			
<i>Utveckling av friluftslivet</i>	3 309	31 669	2 379
<i>Allemansrätten</i>	3 227	5 712	6 569
<i>Naturvägledning</i>	3 500	3 606	3 835
<i>Fjällsäkerhet</i>	10 587	11 397	15 922
<i>Statliga ledssystem i fjällen*</i>	32 178	36 621	42 467
<i>Vandringsleder där staten inte är huvudman</i>			10 514
<i>Terrängkörningsplaner</i>	2 000**	2 300	1 700
<i>Nationalparker, varumärke med mera</i>	6 619	6 401	4 561
Naturumverksamhet inkl. naturvägledning	49 237	57 629	69 514
Friluftsliv i skyddade områden	106 415	141 668	196 630
Summa	217 013	294 346	354 091

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

* För länsstyrelsernas och Laponiatjuottjuddus förbrukning av medel till statliga leder, se tabell 47.

** Beslutat bidrag, ej faktisk förbrukning.

6.1 Friluftsliv och allemansrätt

6.1.1 Utveckling av friluftslivet

Intresset för friluftsliv är fortsatt stort. 2022 års statistik från SCB visar en 30-procentig ökning av vistelse i skog och mark under 2021. Det är troligen en effekt av coronapandemin, men studier visar också på att människor uppger att de tänker fortsätta vara ute i naturen. Det är därför viktigt att Naturvårdsverket, i samverkan med andra aktörer, fortsätter att arbeta för tillgång till tillgänglig natur med en god kvalitet för människors friluftsliv. För detta arbete har vi under 2022 tagit fram en strategi för Naturvårdsverkets arbete med friluftsliv.⁵

I arbetet med vardagsnära natur har vi nått ut med kunskap om naturens effekt på folkhälsa och hur kommuner kan arbeta med frågan. Stödmaterialet i form av text och bilder, framtaget i samverkan med Folkhälsomyndigheten, Skogsstyrelsen och länsstyrelserna, har laddats ned cirka 700 gånger.⁶ I fyra webinarier på temat nådde vi tillsammans cirka 1 000 deltagare. Utvärderingen av webinarier serien visar att majoriteten av deltagarna kom från kommuner och myndigheter och att de var nöjda eller mycket nöjda.

⁵ Ärende NV-00741-22

⁶ Tillgång till vardagsnära natur är bra för folkhälsan (naturvardsverket.se) (hämtad 2023-01-02)

Den årliga utmärkelsen Sveriges friluftskommun syftar till att uppmuntra kommuner att arbeta långsiktigt med friluftslivsfrågorna. Utmärkelsen baseras på en enkätundersökning om kommunernas friluftslivsarbete. Undersökningen visar att arbetet utvecklas positivt i kommunerna. Bland annat märks detta genom att allt fler får högre poäng i undersökningen, detta trots att frågorna utvecklats och ribban höjts för att nå maxpoäng. 2022 fick Trollhättan högst poäng och blev därmed Sveriges friluftskommun.

I syfte att öka och sprida kunskap om friluftsliv har vi finansierat uppdatering av websidan <https://www.friluftsforskning.se> och rapporten *Naturen* som kraftkälla. Vi har också, tillsammans med SCB, förbättrat kunskapen om och förutsättningarna för att använda statistik om tätortsnära natur på kommunal nivå. För att ytterligare öka kunskapen om förutsättningar för friluftslivet har vi sammanställt utbudet av friluftslivs- och naturturismutbildningar samt påbörjat arbetet med att kartlägga förekomsten av betalleder.

SAMORDNING AV FRILUFTSLIVETS AKTÖRER

Naturvårdsverket har stimulerat samverkan mellan friluftslivets aktörer och ökat kunskapen om friluftsliv genom konferensen Tankesmedja för friluftsliv, som i år samlade cirka 180 deltagare. Konferensen hade temat *Friluftsliv som ger hälsa för individer, platser och planeten*. Vidare har Naturvårdsverket samordnat myndigheters och länsstyrelsernas friluftslivsarbete via flera nätverksträffar.⁷ Med en utbildning i dialog och samverkan samt allemansrätten för länsstyrelsen har vi ökat förutsättningarna för genomförandet av deras regeringsuppdrag om friluftsliv. Länsstyrelsen har under 2022 genomfört stora insatser för att skapa förutsättningar för friluftsliv regionalt, stimulera till friluftsliv och lyfta friluftslivets värden på lokal och regional nivå för beslutsfattare. Se mer i bilaga 4 om länsstyrelsens arbete.

6.1.2 Allemansrätt

Som en del i arbetet med att nå det friluftspolitiska målet om att kunskapen om allemansrätten ska vara god har Naturvårdsverket under 2022 fördelat nära 6 mnkr till 18 informationsprojekt som alla syftar till att öka kunskapen om allemansrätten. Bidrag fördelades till både övergripande satsningar, exempelvis informationsmaterial om allemansrätten som många kan använda och målgruppsnära satsningar, det vill säga projekt där målet är att kunskapen omsätts i praktisk handling. Samtliga bidrag riktar sig till någon av Naturvårdsverkets prioriterade målgrupper: barn och unga, nya svenskar och de som utövar aktiviteter med risk för störning och skador på mark. Totalt sökte 36 organisationer bidrag för drygt 12,8 mnkr. Naturvårdsverket har gjort en effektutvärdering av bidraget som visar att många projekt är relevanta utifrån de i förväg satta kriterierna för projektbidragen. Utvärderingen omfattar också förslag på förbättringar och vidareutveckling av bidraget.

Naturvårdsverket har sedan 2016 en strategi för kommunikation om allemansrätten. Under 2022 har vi förnyat den så att den förhåller sig till nutida trender inom friluftslivet och aktuella förutsättningar för kommunikation, både för Naturvårdsverket och för vidareförmedlare. Kommunikationsstrategin är en del i Naturvårdsverkets övergripande strategi för friluftsliv och ska bidra till att kunskapen om

⁷ Ärende NV-09993-22

allmansrätten fortsätter att vara hög. Inom ramen för arbetet med att uppdatera kommunikationsstrategin har vi även gjort en kännedomundersökning bland allmänheten och den ovannämnda effektutvärderingen av Naturvårdsverkets bidrag för att öka kunskapen om allmansrätten.

Naturvårdsverket har tagit fram stödet Arrangemang i naturen och Dialog om arrangemang i naturen som ersätter Allmänna råd (96:4). Syftet med stödet är dels att förtydliga relationen mellan de olika parterna; länsstyrelsen, markägare/rättighetsinnehavare och arrangören, dels att ge stöd till dialog och samverkansprocesser kopplat till arrangemang och att bidra till miljömässigt hållbara arrangemang. En extern referensgrupp bestående av Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Svenska Jägareförbundet, Svenska Orienteringsförbundet, SSR, Svenskt Friluftsliv, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västerbottens län samt Naturskyddsföreningen, har bidragit i arbetet. Vi har även tagit in synpunkter från Sametinget samt via en enkät och en öppen workshop.

Under året har Naturvårdsverket varit en drivande part i den nationella dialoggruppen för arbetet med allmansrätten. Dialoggruppens syfte är att förbättra förutsättningarna för nationell samverkan för aktörer som arbetar med allmansrätten och att främja nationell samordning och kunskap i arbetet med allmansrätten. Inom ramen för arbetet har gruppen gjort en omvärldspaning och utifrån det identifierat utmaningar och möjligheter för allmansrätten som därefter förankrats med deltagare på Tankesmedjan för friluftsliv. Under 2022 har dialoggruppen testat och etablerat ett arbetssätt för att fånga upp behov och stimulera inkluderande dialog i öppna arbetsgrupper. Bland annat har det under året funnits aktiva grupper som arbetat med frågor kring elcykel och allmansrätt, infrastruktur, anläggningar och betalning samt hur man informerar om allmansrättens rättigheter och skyldigheter med fokus på platsspecifik information.

6.1.3 SLU Centrum för naturvägledning (CNV) – naturvägledning

SLU Centrum för naturvägledning (SLU CNV) har i uppdrag att bidra till utveckling av arbetet med naturvägledning i Sverige. I uppdraget ingår att stötta Naturvårdsverket och erbjuda kompetensutveckling för naturvägledare. Enligt ramavtal får SLU CNV 3,5 mnkr för uppdraget, vilket ökades till 4,14 mnkr år 2022, då intresse från Naturvårdsverkets sida att beställa uppdrag var stort.

Utöver att erbjuda rådgivning, ge ut nyhetsbrev och ordna seminarier har SLU CNV på uppdrag av Naturvårdsverket bidragit till att utveckla och stödja processer kring naturvägledning för naturum, varumärket Sveriges nationalparker, tankesmedjan för friluftsliv, en vägledning för allmansrätten, ett nytt verktyg för att planera och genomföra dialogprocesser samt former för planering av naturvägledning i blivande nationalparker. SLU CNV har även arbetat med information om LONA-projekt samt tagit fram en utställning om invasiva arter för naturum. Inom naturnära jobb har centret stöttat utbildningar inom naturvägledning med fokus på nya svenskar och ordnat en konferens. Kvalitetssäkring och utveckling för utbildare inom naturguidning var tema för ytterligare en nationell konferens. SLU CNV var också aktiva i nordiskt och europeiskt samarbete. Som fördjupat underlag för uppföljning av friluftsmålen har SLU CNV tagit fram rapporten *Naturvägledning i Sverige 2022 – nuläge och framtidsperspektiv*.

Leveranserna för projekten kan vara allt från webinarier och rapporter, men i år även en utställning. Utöver projekt som direkt stöder Naturvårdverket samarbetar centret med andra aktörer och växlar därmed upp befintliga medel som till exempel i arbete med de svenska geoparkerna.

6.1.4 Fjällsäkerhetsrådet

Naturvårdsvverkets uppgifter där vi bidrar till fjällsäkerhetsarbetet innebär bland annat att främja och ansvara för nationell samordning av fjällsäkerhetsarbetet, bedriva information och utbildning, följa och stödja forskning samt utvecklingsarbete kring fjällsäkerhet. I uppgiften ingår även att stödja och vägleda det lokala fjällsäkerhetsarbetet. Under 2022 samlades Naturvårdsvverkets Fjällsäkerhetsråd vid två tillfällen med syfte att diskutera aktuella fjällsäkerhetsfrågor. Kommunikation är ett viktigt område för Naturvårdsvverkets fjällsäkerhetsarbete och under året har fyra pressmeddelanden skickats ut, en sommarfjällenkät har genomförts, webbplatsen www.fjallsakerhetsradet.se har besökts av drygt 80 000 personer. Bland övriga insatser kan nämnas en revidering av fjällsäkerhetsrådets fjälledarnorm samt analys av besöksmönster i svenska fjällen med stöd av en kartläggning av mobiltelefontrafik. Fjälledarnormen är en vägledning till vad en utbildning av fjälledare ska omfatta.

6.1.5 Lavinprognoser

Naturvårdsvverket driver sedan år 2016 tjänsten www.lavinprognoser.se där allmänheten kan hitta information och prognoser om var och när det råder lavinfara i svenska fjällen. Målet med lavinprognoserna är att förebygga olyckor och tillbud, bidra till tryggare fjällupplevelser och öka kunskapen om laviner och lavinfara. Bedömningar av lavinfara görs för sex välbesökta fjällområden och prognoserna uppdateras varje dag, från mitten av december till början av maj. Tjänsten får mycket uppmärksamhet med cirka 150 000 besökare under vintersäsongen 2022. Den andra viktiga delen av Naturvårdsvverkets lavinsäkerhetsarbete är huvudmannaskapet för Sveriges lavinutbildningar som är en utbildningsform inom lavinsäkerhet som vänder sig både till fritidsutövare och dem som behöver hantera lavinrisk yrkesmässigt. Kostnaderna för att driva lavinprognostjänsten med angränsande verksamheter under 2022 uppgick till cirka 9,2 mnkr, se tabell 46. En stor andel av utgifterna är kopplade till bemanning av lavinprognostjänsten och fältarbete lokalt i prognosområdena för att kvalitetssäkra lavinprognoserna.

Tabell 46. Användning av 1:3-medel inom lavinprognoser 2020–2022, ap.2 (tkr).

	2020	2021	2022
Medelsanvändning	6 100	6 500	9 200

Källa: Agresso. Uttag 2023-03-13.

6.1.6 Statliga ledsystemet – fjälleder

Det statliga ledsystemet i fjällen utgör en viktig förutsättning för friluftsliv och turism i fjällen och är en viktig del av fjällsäkerheten. Naturvårdsvverket är huvudman för ledsystemet och länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Dalarnas län samt Laponiatjuottjudus har det regionala förvaltningsansvaret.

Förvaltningen av det statliga ledssystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag. I bidraget till Laponiatjuottjudus ingår även kostnader för förvaltningen av ledssystemet. Den faktiska medelsanvändningen för perioden 2020–2022 redovisas i tabell 47, och inkluderar överföringar mellan olika bidragsposter.

Tabell 47. Länsstyrelsemas och föreningen Laponiatjuottjudus faktiska medelsanvändning för det statliga ledssystemet i fjällen (tkr).

	2020	2021	2022
Medelsanvändning	32 178	36 298	42 412

2022 var ytterligare ett år där medelsfördelningen möjliggjorde stora upprustningsinsatser längs lederna samt en höjning av de medel som fördelas för att löpande förvalta ledssystemet. Upprustningsinsatserna är avgörande för att ledssystemet ska vara i ett säkert skick och förvaltningsresurserna för att inte ledssystemet ska försämrats över tid.

Under 2022 användes cirka 16,3 mnkr av de använda medlen till upprustningsåtgärder. Utöver detta finns det kostnader för byggnader och anläggningar på Naturvårdsverkets fastigheter som ingår i det statliga ledssystemet (se kapitel 7).

UPPRUSTNINGEN AV LEDSYSTEMET

År 2015 påbörjades ett arbete med att rusta upp det statliga ledssystemet i fjällen och en särskild redovisning görs för att kunna följa arbetet. I tabell 48 redovisas vilka upprustningsåtgärder som genomförts under perioden 2015–2022.

Tabell 48. Genomförda upprustningsåtgärder av statliga ledssystemet i fjällen 2015–2022.

Genomförd upprustning	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Summa
Antal nya broar	37	45	24	36	17	32	19	29	239
Antal upprustade broar	36	38	25	16	16	21	43	52	247
Antal nya rastskydd	11	13	1	3	0	3	2	3	36
Antal renoverade rastskydd	14	18	13	17	8	26	4	3	103
Antal nya vägvisare		1 490	2 146	1 310	1 050	490	539	670	7 695
Kilometer förbättrad ledmarkering	607	627	486	321	286	1 580	274	730	4 911
Kilometer röjd led	365	316	72	107	25	1 167	121	159	2 332
Kilometer spång	24	20	13	12	7	4	15	33	128

Under 2022 har sammanlagt 29 nya broar tillkommit till ledssystemet och 52 har renoverats. Tittar man på några exempel länsvis så har Länsstyrelsen i Norrbottens län bytt cirka 5 300 meter spång längs Kungleden i Jokkmokk och Kiruna och i Laponia har ett nytt rastskydd byggts upp. I Västerbotten har man jobbat med att uppföra en hängbro och ett antal balkbroar samt färdigställt två entréer/ledterminaler. I Jämtland har 310 kilometer vinterled rustats upp med nya ledstolpar, kryss och reflexer. I Dalarna har nya spånger längs sommarleder anlagts, nya ledmarkeringar har målats och leder har blivit röjda.

Upprustningen av det statliga ledssystemet har gett resultat och i Västerbotten, Dalarna samt Laponiatjuottjudus har merparten av upprustningsbehovet åtgärdats. Den största delen av det kvarvarande upprustningsarbetet finns i Norrbotten och delar av Jämtland. Under nästa år kommer detta upprustningsbehov att kartläggas

närmare. Länsstyrelsen i Norrbottens län påbörjade under 2022 en digitaliserad inventering av sommarlederna som kombinerar information i Skötseldos med fält-data och som möjliggör en djupinventering av leder. Detta kommer, förutom att bidra till kartläggningen av upprustningsbehovet, även underlätta prioritering av insatser och planering framåt. Länsstyrelsen i Jämtlands län har arbetat med att digitalisera ledsystemet genom att de skapat en samlad filgeodatabas där information om samtliga sommarleder för vandring, vinterleder för skidor och vinterleder upplåtna för skotertrafik finns.

En annan viktig del framöver är att säkerställa ledsystemets funktion i ett förändrat klimat. I detta avseende har Länsstyrelsen i Västerbottens län påbörjat en kartläggning av hur lederna kan påverkas av ett förändrat klimat och vilka åtgärder som krävs för att fortsätta hålla lederna säkra. Som i ett led av detta har även ett antal nya balkbroar byggts för att öka säkerheten över vattendrag.

6.1.7 Vandringsleder där staten inte är huvudman

Lättillgängliga och hållbara vandringsleder i hela landet utgör en viktig förutsättning för friluftslivet, bidrar till stärkt folkhälsa och är en viktig resurs för turismen och dess aktörer. I enlighet med den särskilda satsning på vandringsleder och fjälleder som regeringen aviserat mellan 2022–2027 har Naturvårdsverket år 2022 haft möjlighet att fördela bidrag till vandringsleder där staten inte är huvudman. För vandringsleder där staten inte är huvudman har det under en längre tid efterfrågats möjligheter till bidrag för att finansiera en organisation som förvaltar och underhåller vandringsleder. Naturvårdsverket har därför haft ett särskilt fokus på regional organisering och har valt att styra bidragsmöjligheten i den riktningen.

Totalt inkom 27 ansökningar omfattande 14,2 mnkr. Av dessa fördelade Naturvårdsverket 13,2 mnkr till 24 olika aktörer som under 2022 arbetat för att stärka organisationen kring vandringsleder. Naturvårdsverket prioriterade särskilt de aktörer som tar ett regionalt övergripande ansvar för ledsamordning.

Den förväntade effekten av satsningen med fördelat bidrag är ett tydliggörande av ansvarsförhållanden och ett stärkt regionalt arbete med vandringsleder, vilket i sin tur bidrar till de tio friluftspolitiska målen.

Naturvårdsverket har under 2022 också redovisat regeringsuppdraget – *En plan för att utveckla arbetet med landets vandringsleder och fjälleder*. Redovisningen beskriver Naturvårdsverkets prioriteringar och hur vi avser att genomföra och utveckla arbetet med landets leder på kort och lång sikt. Planen bygger på tidigare och pågående arbeten och på de utvecklingsbehov som Naturvårdsverket identifierat under de senaste åren. Särskilt kommer Naturvårdsverket ta flera steg för att utveckla samordningen inom landet och mellan Sveriges olika ledansvariga inom det så kallade nätverket för låglandsleder. Det utdelade bidraget för organisering av vandringsleder är en viktig del då de som ingår i nätverket behöver ha en gedigen förankring både geografiskt och organisatoriskt.

Under förutsättning att den aviserade satsningen på vandringsleder kvarstår i kommande budgetar avser Naturvårdsverket att fortsätta fördela medel till stärkt organisering av vandringsleder där staten inte är huvudman. Detta kommer fortsatt förbättra förutsättningarna för en stärkt folkhälsa genom tillgängliga leder för friluftsliv samt en hållbar landsbygdsutveckling genom attraktiva och kvalitetssäkrade leder. Naturvårdsverket ska även undersöka möjligheterna att kunna ge bidrag för underhåll och skötsel av vandringsleder där staten är inte huvudman.

RESULTAT AV BIDRAGET

Inkomna bidragsredovisningar vittnar om att bidraget på kort tid haft en stor effekt för det regionala arbetet med vandringsleder och i synnerhet i riktning mot en mer förankrad regional och lokal organisering. Frågorna om organisering har som nämnts varit ett identifierat utvecklingsområde och bidragsmottagarnas redovisningar vittnar om att möjligheten till bidrag är ett välkommet och efterlängtat initiativ vilket leder deras arbete framåt.

Hela det beviljade bidraget kunde inte användas (se tabell 49). Detta kan bero på att bidraget kunde betalas ut först i mars 2022 efter ändring i Naturvårdsverkets regleringsbrev.

Tabell 49. Beviljade bidrag, belopp och utfall 2022 (tkr). 2022 är första året bidraget betalas ut.

Bidragssökande organisation	Beviljat belopp (tkr)	Utfall (tkr)
Föreningen Paxwalk	520	523
Jämtland Härjedalen Turism Ekonomisk Förening	675	378
Laxå kommun	183	173
Linköpings stift	139	139
Länsstyrelsen i Gävleborgs län	550	532
Länsstyrelsen i Stockholms län	1 000	387
Länsstyrelsen i Västerbottens län	1 140	366
Nedre Dalälvens Intresseförening	330	272
Region Gotland	637	501
Region Halland	325	325
Region Jönköpings län	400	189
Region Kronoberg	800	236
Region Sörmland	650	649
Region Västernorrland	550	370
Region Östergötland	500	475
Sigtuna församling	378	378
Svenska kyrkan i Växjö stift	430	224
Sydöstra Jämtlands pastorat	367	367
Visit Stockholm, Stockholm Archipelago	1 492	1 441
Visit Värmland Ekonomisk Förening	347	342
Västerås stad	384	356
Västerås Stift	535	535
Åre kommun	99	99
Östersunds kommun	773	609
Summa	13 204	9 864

Källa: Ärende NV-05611-22.

6.1.8 Terrängkörningsplaner

2022 fördelade Naturvårdsverket 2 mnkr till samebyarnas arbete med terrängkörningsplaner. Medlen fördelades till Länsstyrelsen i Västerbottens län som i sin tur fördelade medlen till samebyarna i samråd med länsstyrelserna i Norrbottens, Jämtlands och Dalarnas län.

Totalt ansökte samebyarna om bidrag för projektkostnader på sammanlagt 7,39 mnkr. Länsstyrelsen beviljade 11 samebyar medel för ett projekt vardera. Totalt fördelades 1,7 mnkr till samebyarna. En mindre del av bidraget har gått till länsstyrelsens handläggning och administration.

Enligt slutredovisningen från samebyarna hade alla samebyar utom en genomfört åtgärder. En del samebyar hade högre kostnader än beräknat och andra hade lägre kostnader. Länsstyrelsen beslutade att omfördela medlen så alla samebyar fick cirka 80 % täckning för sina faktiska kostnader.

Beviljade markförstärkningsåtgärder har funnits med i respektive samebys terrängkörningsplan och åtgärderna har till största del bestått av att anlägga spång (träbyggnationer), men även anläggning av broar och arbete med att dra om leder till fastare mark. Åtgärderna bidrar till att körsador på våtmarker minskar genom att samebyns terrängkörning kanaliseras. Det leder även till förbättrad arbetsmiljö och säkerhet inom renskötselarbetet.

6.2 Naturumverksamhet

Idag finns det 32 naturum i Sverige, varav 23 har statliga huvudmän (eller av staten utsedd förvaltare) och bekostas av Naturvårdsverket. Nio naturum har andra huvudmän och Naturvårdsverket lämnar ett visst bidrag till deras verksamhet. Naturum ska visa vägen ut i naturen, bidra till kunskap om skyddad natur och de fyller en viktig funktion för bland annat barn, unga och ovana naturbesökare.

Totalt fördelades 62,7 mnkr till naturumverksamhet (inklusive utställningsförnyelse) varav 58,6 mnkr fördelades till länsstyrelser, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen och 4,05 mnkr till icke statliga naturum. Genom att använda intäkter i verksamheten och omföring från andra bidragsposter har förvaltarna förbrukat totalt 68 mnkr till naturumverksamheten under 2022, vilket är mycket högre än året innan. En förklaring är att det funnits mer pengar än vanligt i skötselschablonen som kunnat användas även till satsningar på naturum. Dessutom har verksamhetsbidraget ökat med 3 mnkr samt cirka 5 mnkr mer gick till utställningsförnyelser.

Tabell 50. Medel till naturum 2020–2022.

	2020	2021	2022
Förbrukade medel, länsstyrelser/statliga naturum*	45 363	55 018	68 065
Bidrag till kommuner/icke statliga naturum	3 150	4 050	4 050
Besökarundersökning, utbildning av naturumpersonal m.m.	44	68	275
Övrigt	679	0	0
Summa förbrukade medel	49 263	59 136	72 390

Källa: Länsstyrelsernas, Laponiatjuottjudus samt Stiftelsen Tyrestaskogens redovisningar samt Naturvårdsverkets bokföring.

* Inklusive förbrukning av omföringar från andra bidragsposter och för 2020 även förbrukning av intäkter. Inklusive naturum i Lapponia och i Tyresta.

Besöken på naturum har ökat markant jämfört med föregående år och ligger idag på nära 1,7 miljoner, men är fortfarande något under året innan pandemin, då besökssiffran låg på 1,8 miljoner (2019).

Tabell 51. Antal besökare i naturum 2020–2022.

	2020	2021	2022
Antal besökare totalt	1 081 896	1 152 461	1 672 432
Antal skolelever	11 421	14 114	31 198
Antal deltagare i programaktiviteter	10 449	193 958	246 025

Även antal deltagare i programaktiviteter har ökat markant. Det kan vara en ”pandemieffekt” då många naturum utvecklade i stort sett självguidande uteaktiviteter. Till exempel ger personalen barn och unga i uppgift att lösa mysterier, skattjakt och hemliga uppdrag i naturen.

Antal skolelever har fördubblats. Här utvecklar naturumen olika sätt att få dem att besöka naturum vilket kan vara samarbeten som att utbilda traktens skolelever till ”miniguider” men även smarta sätt att kunna ta emot fler skolklasser exempelvis genom att utbilda lärare och erbjuda lånekit med utrustning som gör att läraren själv kan hålla i aktiviteter ute.

Glädjande att se är naturum som utvecklar aktiviteter för ovana naturbesökare, till exempel för personer med psykisk ohälsa som får delta i naturguidningar, friluftsliv och matlagning i naturen. Även ukrainska flyktingbarn har tillsammans med naturvägledare fått prova på olika aktiviteter.

2022 var Sverige värdland för Världsmiljödagen och ansvaret för att hålla i dagen låg hos Naturvårdsverket. Alla naturum fick 100 000 kronor extra för att lyfta aktiviteter kopplat till Världsmiljödagen den 5 juni och mycket energi lades även på att lyfta dagen på sociala medier.

Samarbetet med Utbildningsradion fortsatte under våren och avslutades med en extra serie med föreläsningar för barn som sändes på SVT Kunskapskanalen under hösten – allt finns på www.urplay.se.

Följande naturum har fått medel från Naturvårdsverket 2022 för att förnya sina basutställningar: Dalarna, Söderåsen, Store Mosse samt naturum Vindelfjällen Hemavan och Vindelfjällen Ammarnäs. De två sistnämnda är nu färdiga att inviga sina utställningar i mars 2023.

6.3 Friluftslivsarbete i skyddade områden

I det här avsnittet redovisas resultatet av de bidrag från 1:3-anslaget som går till friluftsliv och tillgänglighet i skyddade områden. Den ekonomiska redovisningen av bidragen för skötsel av naturreservat och nationalparker ingår i den totala redovisningen från länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen, se tabell 22. Se även tabell 45 där fördelade medel för tillgänglighet till naturen redovisas. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Tabell 52. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag för skötsel av skyddade områden – friluftsliv, 2020–2022, (tkr).

Kostnadspost	2020	2021	2022
Information, naturvägledning	30 415	37 259	54 560
Friluftsanordningar och renhållning	48 721	70 591	99 698
Leder	24 582	30 398	39 574
Uppföljning friluftsliv	2 697	3 421	2 798
Summa	106 415	141 669	196 630

Källor: Länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus ekonomiska redovisningar av 1:3 skötselschablonbidrag. Bruttokostnader anges, det vill säga ej avdrag för eventuella intäkter. (Kostnadsposterna *Vägunderhåll*, *P-platser* (ej Naturvårdsverkets fastigheter) och *Andra byggnader och anläggningar* (ej Naturvårdsverkets fastigheter) redovisas i tabell 21.)

Sammantaget omfattar friluftslivsarbetet i skyddade områden drygt 196 mnkr, 2022, se tabell 52. De senaste årens anslagsnivåer har möjliggjort såväl nödvändigt underhåll som satsningar för att främja friluftslivet i landets skyddade områden. Insatser för att möjliggöra besök för fler människor genom att förbättra tillgängligheten till och i naturområden har genomförts. Det har även genomförts insatser för att kanalisera och möta det höga besöksstrycket på många håll. Det är en utmaning för förvaltningsorganisationerna att hantera en ökning av medel på kort tid. Dels tar det tid att växla upp verksamheten, dels är det begränsad tillgång på erfarna entreprenörer. Länsstyrelserna och anlitade entreprenörer har nu kunnat växla upp sin kapacitet och kompetens. Det utgör en viktig grund för långsiktig förvaltning och fortsatt utveckling men det bygger på att det finns en långsiktighet även i finansieringen. Med anledning av den kraftigt minskade budgeten för 2023 avbröts många planerade åtgärder i slutet av 2022.

Generellt har en stor ökning av antalet besökare skett under pandemin, för att sedan minska något eller återgå till nivåerna innan pandemin. Variationen är dock stor mellan områden och olika delar av landet. Några områden, främst de med långväga besökare, hade en minskning av besöksantalen under pandemin och har nu i stället fått fler besökare igen när restriktioner kring resande har släppts.

Friluftslivet bidrar med många positiva värden för samhället och utgör en grundpelare inom naturvården. Arbetet med att visa vägen ut, tillgängliggöra naturen, väcka intresse och öka kunskapen om naturen pågår löpande och skapar förutsättningar för att fler ska kunna utöva friluftsliv. Men för att arbeta för hållbara besök och möta det höga besöksstrycket behövs en strategisk och långsiktig förvaltning i samverkan med berörda aktörer. Utmaningar så som överbelastade parkeringar, trängsel vid friluftsanordningar, slitage, ökat underhållsbehov och i viss mån ökad nedskräpning behöver tas om hand. Förvaltarna gör både platsbundna åtgärder och proaktiva insatser i större skala, ofta i samverkan med andra myndigheter och lokalsamhället. Runt om i landet finns många goda exempel, bland andra:

- Länsstyrelsen i Västra Götalands län har anpassat information och annonsering för att styra marknadsföring av områden som tål besökare genom samverkan med ett kommunalt destinationsbolag.
- Länsstyrelsen i Jämtlands län har tät samverkan med Strömsunds kommun kring skyddade områden längs med den så kallade Vildmarksvägen. Dialogen har varit väldigt viktig för att till exempel gemensamt hantera frågor kopplade till renhållning och naturinformation under den periodvis intensiva turist-säsongen sommartid.
- Många länsstyrelser beskriver ett tätt samarbete med arbetslag för naturnära jobb som utfört en stor bredd av friluftslivsåtgärder i skyddade områden.
- Länsstyrelsen i Jönköpings län uppmuntrar till cykling genom att de har satt ut cykelställ i tre reservat, där parkeringarna inte är så stora.
- Länsstyrelsen i Hallands län har möjliggjort fler besök genom att komplettera och utöka parkeringar och förbättra markering och skyltning på dessa. De har även haft tillsyn av naturvårdsvakter och parkeringsvakter under vissa tider med många besökare.

En viktig del i ett strategiskt och proaktivt arbete med friluftsliv i skyddade områden är att kunna följa besöksmönster. Flera förvaltningsorganisationer arbetar med att utveckla sin besöksräkning men den är kostsam och har tekniska utmaningar. Kunskapsuppbyggnad och tillgång till medel är en förutsättning för en mer tillförlitlig besöksräkning.

Alla län arbetar utifrån någon form av klassningssystem för de områden de förvaltar. Klasserna utgör en grund och stöd för prioritering och målsättningar för vad som ska uppnås, främst med fokus på fysisk tillrättaläggning, tillgängliggörande och information. Klassningen medför också att skyddade områden erbjuder ett brett spektrum av möjligheter till friluftsliv, från det mer tillrättalagda till det med en större känsla av orördhet.

Arbetet med att tillgängliggöra naturen sker genom att anlägga och underhålla anordningar för friluftslivet, exempelvis vandringsleder, vindskydd och eldstäder. Det sker även genom ett kontinuerligt arbete med information och naturvägledning via hemsidor, sociala medier, skyltar, kartappar och guidning ute i reservaten. Varje år genomförs ett omfattande arbete för att tillgängliggöra landets skyddade områden, några exempel från 2022:

- En 17 kilometer lång vandringsled, som binder ihop fyra naturreservat, har färdigställts på Gotland (Torsburgenleden).
- I Bredforsens naturreservat i Gävleborgs län har en ny rastplats anlagts och ett litet torp har renoverats för att bli en öppen övernattningsstuga.
- Länsstyrelsen i Kronobergs län har varje månad utsett *Månadens naturreservat* där en guidad tur för allmänheten genomförts.
- Länsstyrelsen i Uppsala län har under året producerat korta filmer med olika teman. Exempelvis vad man ska tänka på när man eldar i ett naturreservat och om en skogsbrand i Natura 2000-området Gårdskärskusten. Filmerna har publicerats på länsstyrelsens sociala medier.
- Länsstyrelsen i Västerbottens län har anlitat en tillgänglighetskonsult som upplevt naturen ifrån perspektivet att ha rörelsenedsättning. Konsulten har besökt fyra av de områden där länsstyrelsen strävar efter att ha en hög tillgänglighet och listat möjliga åtgärder.

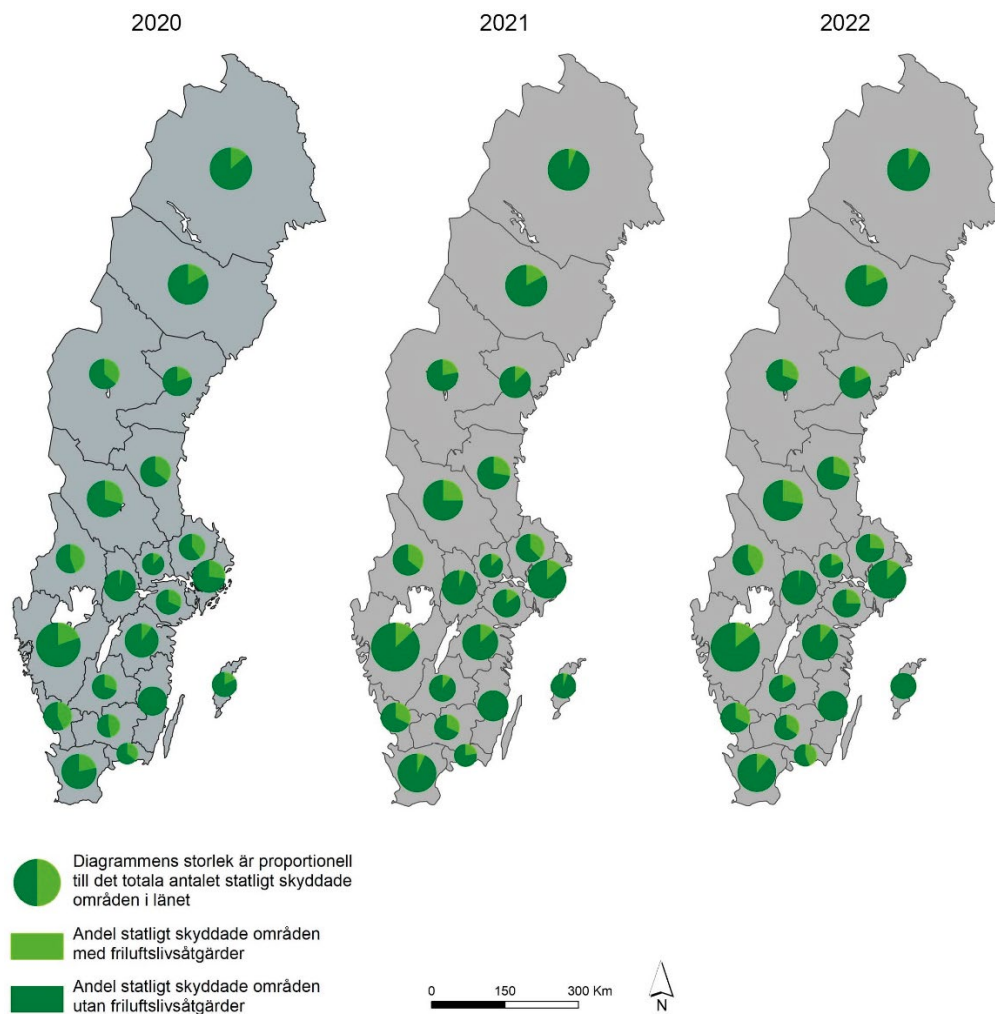
Inom många länsstyrelser finns en nära samverkan mellan reservatsförvaltningen och kulturmiljöfunktionen, genom vilken skötsel och informationsarbete samordnas, bland andra:

- Länsstyrelsen i Hallands län har satt upp kulturskyltar i tre naturreservat. Skyltarna beskriver de fornlämningar och kulturspår som besökare passerar, och har tagits fram i samarbete med länsstyrelsens kulturmiljöfunktion och en konsult inom kulturgeografi.
- I Karums naturreservat i Kalmar län har naturvården ett tätt samarbete med kulturmiljöenheten kring information och skyltning längs med vandringslederna. Reservatet ska bland annat visa hur en by kunde se ut och brukas på 1800-talet och informationen ska beskriva gamla odlings- och skötselmetoder samt hur människorna bodde.

Precis som föregående år lyfts granbarkborreangrepp fram som en växande utmaning i många län. Kostnaderna för nödvändiga åtgärder kan komma att öka framåt. Många insatser görs redan för att upprätthålla framkomlighet och säkerhet i välbesökta

områden. Det kan handla om att fälla riskträd och att hitta nya sträckningar för vandringsleder, och i vissa fall att stänga av vandringsleder.

Förvaltare av statligt skyddade områden registrerar åtgärder som genomförs med medel från 1:3-anslaget i en gemensam databas (Skötseldos). Under 2022 har friluftslivsåtgärder genomförts i en stor andel av de statligt bildade områdena, se figur 1. Skötseldos används i de flesta länen men i olika stor utsträckning och ett par länsstyrelser har inte registrerat några friluftslivsåtgärder för 2022 även om det genomförts åtgärder även där. Sammanställningen ger därför inte en fullständig bild av de åtgärder som utförts.

Figur 1. Andel statligt skyddade områden där det genomförts friluftslivsåtgärder under 2020–2022. Källa: Skötseldos, 2021-02-04, 2022-02-07, 2023-01-19. (2020 genomfördes en överlappsanalys, 2021 och 2022 sammanställdes alla områden med kopplade åtgärder.)

I samverkan med förvaltningsorganisationerna tillhandahåller Naturvårdsverket öppna geodata om friluftslivsordningar och leder i de statligt skyddade områdena (nationalparker och statligt bildade naturreservat och naturvårdsområden). Informationen publiceras av förvaltningsorganisationerna, företrädesvis länsstyrelserna. Ett kontinuerligt arbete pågår i syfte att kvalitetssäkra, komplettera och anpassa informationen efter besökarnas behov. Andelen skyddade områden som finns publicerade som öppna data ökar stadigt, i nuläget finns 66 % av de statligt skyddade

områdena som öppna data (tabell 53) att jämföra med 58 % för ett år sedan. Arbetet bidrar till att göra naturen tillgänglig genom att externa aktörer, och förvaltningsorganisationerna själva, kan presentera informationen i kartapplikationer. Det varierar mellan länen hur många områden som publicerats. För Kalmar, Östergötlands och Värmlands län är öppna data mer eller mindre komplett och flera ytterligare län har publicerat merparten av sina områden. En del län, exempelvis Stockholm och Norrbotten, har i stället prioriterat andra informationskanaler och har därför inga eller ett fåtal områden publicerade som öppna data.

Tabell 53. Andel statligt skyddade områden som det finns information för i öppna data.

Län	Antal områden att publicera	Antal publicerade områden	Andel publicerade områden
Stockholms län	266	1	0 %
Uppsala län	176	123	70 %
Södermanlands län	164	120	73 %
Östergötlands län	284	277	98 %
Jönköpings län	156	145	93 %
Kronobergs län	136	103	76 %
Kalmar län	204	202	99 %
Gotlands län	153	115	75 %
Blekinge län	116	66	57 %
Skåne län	306	235	77 %
Hallands län	199	136	68 %
Västra Götalands län	492	250	51 %
Värmlands län	210	205	98 %
Örebro län	257	205	80 %
Västmanlands län	124	113	91 %
Dalarnas län	324	168	52 %
Gävleborgs län	243	230	95 %
Västernorrlands län	213	200	94 %
Jämtlands län	236	60	25 %
Västerbottens län	398	394	99 %
Norrbottens län	448	33	7 %
Total	5 105	3 381	66 %

Källa: Skötsel-dos-rapport 2023-02-21.

6.3.1 Friluftslivsarbete i nationalparker

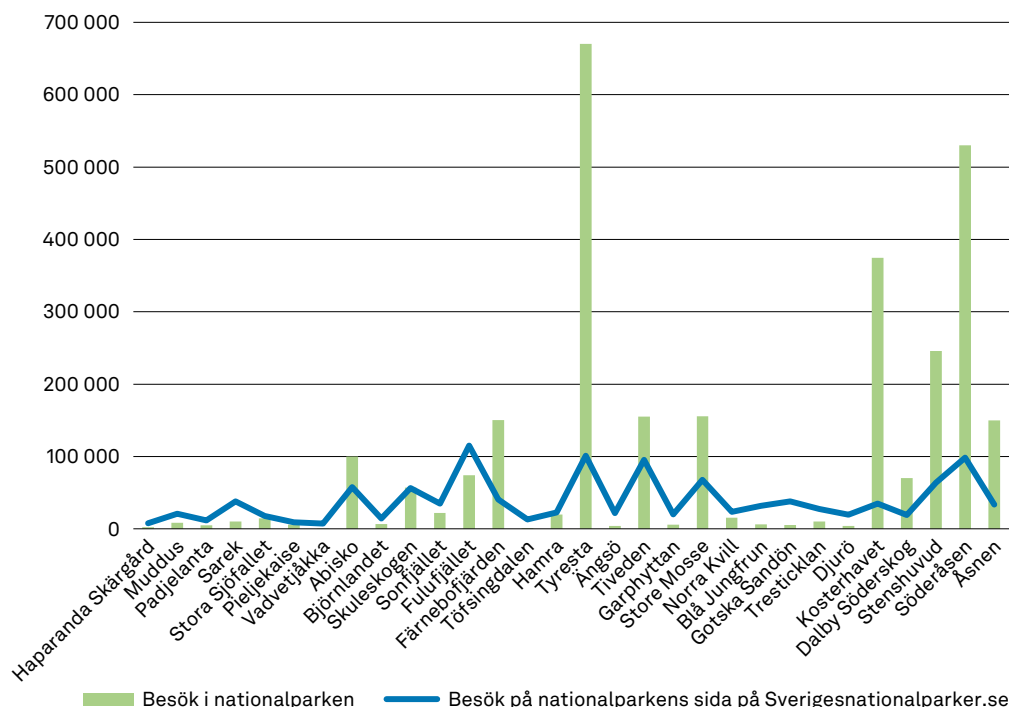
Besöksantalen i Sveriges 30 nationalparker har totalt sett fortsatt att minska något efter rekordnoteringen under det första pandemiåret, se tabell 54. Årets besöks-siffror för Sveriges nationalparker (totalt 2,88 miljoner) är dock högre än antalet besökare före pandemin. 2019 var de totala besökssiffrorna 2,78 miljoner. En jämför-bar utveckling syns för besöken på hemsidan <https://www.sverigesnationalparker.se> som också sjunkit något efter pandemin. Instagramkontot Sveriges nationalparker är ytterligare en gemensam kanal där nationalparkerna turas om att göra inlägg. Vid årets slut hade kontot 74 000 följare.

Tyresta och Söderåsens nationalparker har haft flest besök under 2022 (figur 2). Besöksutvecklingen för de båda parkerna skiljer sig däremot åt då Tyresta haft en viss minskning av antalet besökare jämfört med 2021 samtidigt som Söderåsen haft en markant ökning. Störst procentuella ökning av antalet besökare hade av förklarliga skäl Gotska Sandöns nationalpark, där turbooten återigen varit i trafik efter uppehållet under pandemin.

Tabell 54. Antal besök i Sveriges nationalparker och på <https://www.sverigesnationalparker.se> 2020–2022.

	2020	2021	2022
Besök i nationalparkerna	3,13 miljoner	3,01 miljoner	2,88 miljoner
Besök på Sverigesnationalparker.se	1,70 miljoner	1,70 miljoner	1,17 miljoner

Källa: Nationalparksförvaltarna och besöksstatistik från hemsidan <https://www.sverigesnationalparker.se>.

Figur 2. Diagrammet visar antal besök i de olika nationalparkerna och antal på besök på respektive nationalparks sida på hemsidan www.sverigesnationalparker.se. Källa: Nationalparksförvaltarna och besöksstatistik från hemsidan <https://www.sverigesnationalparker.se>. Olika metoder används för uppskattningen av antalet besökare i nationalparkerna varför besökssiffrorna inte är direkt jämförbara mellan olika nationalparker.

I de mest välbesökta nationalparkerna förekommer utmaningar kopplade till det höga besöksstrycket. Det som lyfts fram som särskilt problematiskt är trafik- och parkerings-situationen men det förekommer även utmaningar med slitage, nedskräpning och ökat tryck på avloppstömning och sophämtning. Många åtgärder har utförts under året för att kanalisera besökare, strukturera mottagandet och minska felparkeringar. Vid Skuleskogens nationalpark har länsstyrelsen finansierat en buss till två av nationalparkens entréer under högsäsongen som besökare kunnat nyttja utan kostnad.

Ängsö hör till de nationalparker som har ett lågt besöksantal. Här finns behov av att utöka möjligheterna för besökare att komma med reguljär trafik. Vid Garphyttans nationalpark finns också en ambition om att ta emot fler besökare eftersom det skett en stor minskning av antal besökare. Minskningen kan bero på de stora förändringar som skett i naturen på grund av stora angrepp av granbarkborre, askskottsjuka och almsjuka. Insatser har gjorts för besökares framkomlighet och en ny rundslinga har grusats för förbättrad tillgänglighet.

Som en del i förvaltningen av Sveriges nationalparker pågår införandet av den visuella identiteten som genom ett gemensamt designkoncept syftar till att lyfta fram och förtydliga Sveriges nationalparker som varumärke, idé och attraktion.

Varumärket är infört i drygt hälften av nationalparkerna och implementering pågår i bland annat Tyresta, Sonfjället och Fulufjället. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har fått positiv respons från besökare för den nya huvudentrén vid Tresticklans nationalpark som färdigställdes under året.

Samarbetet med aktörer och företag som är verksamma i eller i direkt anslutning till en nationalpark fortgår. Aktörerna kan gå en utbildning och har då möjlighet att bli samarbetspartner till nationalparken som de är verksamma inom eller i närheten av. I dagsläget finns samarbetsavtal med aktörer för nio nationalparker. Under pandemin har utbildningar och uppföljningsmöten gått på sparlåga men nu har ett antal nya avtal tecknats med aktörer i flera nationalparker. Fulufjällets nationalpark har samarbetsavtal med 17 företag som bidrar till att erbjuda aktiviteter för nationalparkens besökare. Erfarenheterna från Fulufjället är att det är bra att ha utbildningar och träffa företagarna runt fjället. Nationalparksförvaltningen informerar och vidareutbildar aktörerna kontinuerligt och samarbetar kring aktiviteter. Aktörerna är viktiga ambassadörer som hjälper besökarna att få fina upplevelser både i och utanför nationalparken.

Även andra former av samverkan är betydelsefulla för besöksmottagningen i landets nationalparker, exempelvis:

- Vid Blå Jungfruns nationalpark genomförs årligen ett par skötselråd i syfte att samverka med aktörer kring Blå Jungfrun. Just nu pågår ett samarbete med kommunen för att iordningsställa en välkomnande informationsplats i Oskarshamn i anslutning till angöringsplatsen för turbotarna till Blå Jungfrun.
- För Tivedens nationalpark finns ett naturvårdsråd samt en kontinuerlig samverkan med turismaktörer i Destination Tiveden.
- Tyresta nationalpark har ett samarbete med en ideell grupp som assisterar med brandbevakningen med hjälp av drönare och bildanalysverktyg.
- Vid Skuleskogens nationalpark har ideella föreningar anlitats för att bemanna en av nationalparkens entréer.
- Förvaltningen för Tresticklans nationalpark har inlett ett samarbete med Tistedalen Friluftslag på den norska sidan av gränsen. Samarbetet rör bland annat historiska vandringsleder som syftar till att uppmärksamma kulturarvet kring gamla historiska vandringsleder. Genom Tresticklan går den gamla handelsleden Hallevägen till Halden som använts av lokalbefolkningen i hundratals år.

6.4 LONA – friluftslivsprojekt

Inom LONA ordinarie, där projekten för att främja friluftsliv ryms, har en mängd olika anläggningar för det rörliga friluftslivet anlagts under perioden 2020–2022. Det handlar om fågeltorn/plattformar, rast- och grillplatser, leder, broar, spänger och stängselövergångar, vilka underlättar för allmänheten att komma ut och ta del av naturen.

De senaste åren (2020–2022) har ungefär hälften av LONA-projekten koppling till friluftsliv. Om man tittar på åtgärdsnivå är det fler åtgärder kopplat till naturvård men ett projekt kan byggas upp av flera olika åtgärder. Åtgärderna i de beviljade projekten syftar många gånger till att stärka kommunernas friluftslivsarbete. År 2020–2022 beviljades inom LONA ordinarie bidrag till totalt 1 368 åtgärder med inriktning på människa och friluftsliv, resterande hade natur- och kulturvärde eller övrigt. De fyra vanligaste friluftsmålen som åtgärderna syftar till är Tillgänglig natur för alla, Tillgång till natur för friluftsliv, Friluftsliv för god folkhälsa samt Attraktiv tätortsnära natur, nämnda i storleksordning. De beviljade projekten omfattar en mängd diversifierade åtgärder som underlättar utövandet av friluftsliv och får ut fler människor i naturen. Åtgärderna kan handla om att anlägga stigar/leder för vandring, kanot eller cykel, underlätta framkomligheten för rullstol och barnvagn, anlägga broar och bryggor, röja vegetation, uppföra vindskydd, bänkar och dass. Allt för att folk ska kunna komma ut och uppleva naturen och bidra till folkhälsan.

Åtgärderna handlar också mycket om att höja kunskapen om friluftsliv och områden genom vägvisning, informationssatsningar så som guidningar och informationsmaterial, inventeringar, framtagande av olika digitala verktyg som kan användas i fält och mycket mer. Många naturskolor har beviljats stöd för att undervisa om naturen och allemansrätten. Ovanstående, ofta väldigt konkreta, åtgärder är en mycket viktig del i att underlätta möjligheten till ett aktivt friluftsliv och ökad folkhälsa. Att erbjuda en mångfald av områden med varierande tillgänglighetsnivå skapar goda förutsättningar för var och en att få tillgång till naturupplevelser och att utöva friluftsliv. Under perioden 2020–2022 har LONA bland annat bidragit till framtagande av över 200 informationsskyltar, och över 170 vandringsleder/stigar och över 60 rastplatser. Dessutom har det beviljats bidrag för över 100 planer, bland annat grönstrukturplaner och friluftsplaner. Dessa planer är en viktig del i det strategiska och långsiktiga arbetet med att säkerställa allmänhetens möjligheter till ett rikt friluftsliv och kommunernas framtida utveckling av områdena. För ytterligare information om åtgärder inom LONA, se avsnitt 3.4.

Under 2022 anordnade Naturvårdsverket tillsammans med SLU CNV ett seminarium. Fokus låg på naturvägledning och utveckling av leder. Dokumentation och inspelningar av föreläsningarna går att hitta på SLU:s Youtube-kanal: Dokumentation: Inspirationsdagar inför LONA-ansökan/ Externwebben (slu.se)

7. Tema Fastighetsförvaltning

Inom området fastighetsförvaltning finansieras Naturvårdsverkets fastigheter och dess byggnader och anläggningar. Skötsel av fastigheter som Naturvårdsverket inte äger bokförs däremot under Skötsel av skyddade områden, och skötsel av naturumbyggnader som Naturvårdsverket inte äger (naturum Blekinge, Färnebofjärden, Getterön, Gotland, Vindelfjällen Ammarnäs och Vindelfjällen Hemavan) bokförs under naturumverksamhet.

Tabell 55. Användning av 1:3-medel inom Tema Fastighetsförvaltning, 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2020 (tkr)	Total förbrukning 2021 (tkr)	Total förbrukning 2022 (tkr)
Tema Fastighetsförvaltning, anslagspost 2			
Fastighetsförvaltning	66 326	99 313	113 727
Investeringar för byggnader och anläggningar	15 147	28 287	57 855
Summa	81 473	127 600	171 582

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av 1:3-medel samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

7.1 Fastighetsförvaltning

Naturvårdsverkets fastighetsförvaltning styrs av förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden såsom nationalparker och naturreservat. På fastigheterna finns ett stort antal byggnader och anläggningar, varav de flesta fyller en stödande funktion för det skyddade områdena. Inom beståndet finns bland annat naturum, entréer, parkeringar, broar och ligghallar för betande djur. Sju av objekten utgörs av statliga byggnadsminnen.

Fastighetsförvaltningen omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning och utförs till stora delar på regional nivå genom uppdragsavtal med uppdragstagare: länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen. Avtalen benämns ”uppdrag om viss fastighetsförvaltning” och under 2022 betalades cirka 23 mnkr i ersättningar för arbetet.

Den ekonomisk förvaltningen omfattar löpande hantering av in- och utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader och anläggningar, arrenden, hyror och nyttjanderätter, budgetering, redovisning med mera. Juridiska förvaltningen avser tecknande av arrendeavtal och andra nyttjanderätter (ingår ej i avtalet med föreningen Laponiatjuottjudus). Den tekniska förvaltningen innebär att uppdragstagaren ansvarar för att drift och underhåll av byggnader och anläggningar fungerar på kort och lång sikt.

Naturvårdsverket har på de fastigheter som vi äger totalt cirka 10 förorenade områden som identifierats i riskklass 1–3. Naturvårdsverket har genom konsultstöd påbörjat plats-specifika undersökningar och utredningar av områdena.

Under år 2022 fördelades 80,1 mnkr till kostnader för byggnadsförvaltning i form av fastighetsschablonen. Fastighetsschablonen ska täcka uppdragstagarnas kostnader för driftmedia (värme, el- och vattenförbrukning), renhållning, reparationer, underhåll, inköp av tjänster som serviceavtal med mera.

7.2 Investeringar för byggnader och anläggningar

Naturvårdsverket har förbrukat cirka 58 mnkr för investeringar i form av ny-, om- eller tillbyggnationer under år 2022. Totalt beviljades trettiofyra investeringsåtgärder varav femton investeringsåtgärder färdigställdes under 2022. Naturvårdsverkets genomförda investeringsprojekt har beslutats utifrån fyra urvalskriterier:

- Investeringsåtgärder för att förbättra byggnader och anläggningars miljöprestanda (vatten, avlopp, dammar, el och energi)
- Investeringsåtgärder i Sveriges nationalparker
- Investeringsåtgärder för naturvårdsskötsel och friluftsliv
- Investeringsåtgärder fastighetsägaransvar (arbetsmiljö, säkerhet med mera)

Färdigställda åtgärder för att förbättra våra byggnaders miljöprestanda har bland annat varit en satsning på uttjänta avloppslösningar där vi installerat en ny avloppsanläggning vid Stendörrens naturum samt nytt avlopp i Ängsö nationalpark. Naturvårdsverket har även färdigställt ett nytt värmesystem i Lacka naturreservat och utfört energibesparingsåtgärder för minskad energiförbrukning (tilläggsisolering av byggnad samt byte av fönster) i Abisko naturum.

Åtgärder som utförts i Sveriges nationalparker för att förbättra tillgängligheten och besöksmottagningen har bland annat varit en ny bro i Skuleskogens nationalpark, ny entré till Resö vid Kosterhavets nationalpark och ny förbättrad huvudentré i Färnebofjärdens nationalpark.

Åtgärder som utförts för att förbättra möjligheterna till naturvårdsskötsel och ökat friluftsliv har bland annat varit ett nytt vagnslider på Aspnäset i Stendörrens naturreservat, tillgängliggörande av nytt utsiktstorn/fågeltorn i Hjälstavikens naturreservat och nytt virkes- och maskinförråd i Andersby naturreservat.

8. Tema Kunskapsstöd och uppföljning

I detta kapitel redovisas insatser som gjorts med hjälp av 1:3-anslaget som bidragit till kunskapsuppbyggnad i vid bemärkelse. Tabellen nedan visar de olika verksamheternas förbrukning, och är ett utsnitt från tabell 19.

Tabell 56. Användning av 1:3-medel inom Tema Kunskapsstöd och uppföljning 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	2020	2021	2022
Tema Kunskapsstöd och uppföljning, anslagspost 2			
Grön infrastruktur m.m.	18 098	26 235	27 842
Genetiska resurser och traditionell kunskap	2 423	4 089	6 400
Inventeringar och kunskapsstöd	44 802	51 609	64 698
Övrigt	12 228	28 353	21 554
Summa	77 551	110 286	120 494
Varav biosfärområden*	3 482	3 984	5 025

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

* Läs mer under avsnitt 10.3.

8.1 Grön infrastruktur m.m.

8.1.1 Kunskapsunderlag för grön infrastruktur och ekosystemtjänster

UTVECKLING AV STYRMEDELSANALYSER FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

I syfte att utveckla metoder och processer för styrmedelsanalyser för biologisk mångfald upphandlades expertstöd från Luleå universitet för att granska framtagna styrmedelsanalyser inom ramen för den fördjupade utvärderingen av miljömålen 2023. Granskningen resulterade i flera förslag till förbättring och utveckling av metoder och av Naturvårdsverkets handledning i samhällsekonomiska analyser. Resultat presenterades på *FORUM för samhällsekonomisk analys* i januari 2023 med 110 deltagare som tjänstemän från olika myndigheter och Regeringskansliet, samt forskare och konsulter.

VI HÄMTAR HEM OCH SPRIDER KUNSKAP FRÅN IPBES

Naturvårdsverket är Sveriges nod för arbetet med den internationella mellanstatliga plattformen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (IPBES) och ansvarar för kontakten med dess sekretariat, deltar på möten samt kommenterar och sprider IPBES-rapporter till en vidare krets nationellt. Naturvårdsverket bidrar i detta med möjligheten för svenska experter att arbeta i olika arbetsgrupper.

Naturvårdsverket organiserade den årliga öppna IPBES-konferensen, på Naturhistoriska riksmuseet i oktober 2022. Detta år med fokus på värdering av ekosystemtjänster samt utveckling av indikatorer för biologisk mångfald på landskapsnivå. Konferensen hade 160 deltagare på museet, 270 följde den i realtid på internet och över 900 såg den i efterhand samma månad.

ÖKADE KUNSKAPER OM GENETISK MÅNGFALD, PALSMYRAR, ÄNGAR OCH BETESMARKER

Inom Naturvårdsverkets arbete med att utveckla miljöövervakning av genetisk mångfald har rapport om skogshare, från SLU Uppsala, respektive om fjäll- och dalripa, från Uppsala universitet, levererats under 2022. Naturvårdsverket har under året också fortsatt arbetet genom sex nya uppdrag för att undersöka genetisk variation samt utveckla metoder för övervakning av mossor, pollinatörer, fåglar, groddjur, smågnagare samt älg. Utförare av projekten är Naturhistoriska riksmuseet, Lunds universitet, Uppsala universitet, SLU Umeå samt Stockholms universitet. Resultaten från undersökningarna färdigställs 2023 och ger underlag till myndighetens fortsatta arbete med att utveckla miljöövervakning av genetisk mångfald i Sverige. Undersökningarna bidrar även till utvecklingen av viltförvaltning och biogeografisk uppföljning samt till uppföljning av miljö kvalitetsmål.

Naturvårdsverket har under året låtit ta fram en rapport om palsmyrar som sammanfattar kunskapsläget för denna unika naturtyp som är starkt hotad av klimatförändringar. Rapporten ska publiceras under 2023.

Naturvårdsverket har under 2022, liksom tidigare, bidragit med finansiellt stöd till Jordbruksverkets arbete med ängs- och betesmarksinventering. Medfinansieringen har möjliggjort ett förbättringsarbete som bland annat innebär bättre underlag till rapporteringen av bevarandestatus enligt art- och habitatdirektivet.

8.2 Genetiska resurser och traditionell kunskap

Inom området genetiska resurser och traditionell kunskap har Naturvårdsverket genom 1:3-anslaget gett stöd till Sametinget samt fortsatt satsat på kunskapsunderlag som tagits fram av SLU CBM. Eftersom SLU CBM har expertkompetens inom flera områden har Naturvårdsverket också hämtat stöd från dem inom flera sakområden, exempelvis inom ramen för regeringsuppdraget för samordning och vägledning för vilda pollinatörer där de tagit fram olika kommunikationsmaterial.

8.2.1 SLU Centrum för biologisk mångfald (CBM) – expertstöd

NATIONELLT ARBETE FÖR TRADITIONELL KUNSKAP OCH SEDVANEBRUK FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Till stöd för utförandet av Sametingets fokalpunktsuppdrag har Naturvårdsverket också uppdragit till SLU CBM att ge Sametinget stöd inom andra kunskapsområden än det samiska.

I slutet av året deltog Naturvårdsverket tillsammans med Miljödepartementet och SLU CBM, i en direktsänd lansering av ett nytt kunskapsmaterial som Sametinget och SLU CBM tagit fram, med syfte att tillgängliggöra och öka kunskaperna om CBD och artiklarna 8j och 10c om traditionell kunskap och sedvanebruk till gagn för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald. Responsen på lanseringen var god.

SVERIGES MEDVERKAN I DEN INTERNATIONELLA PLATTFORMEN IPBES

Expertstöd erhöles från SLU CBM i förberedelserna inför, under och efter förhandlingarna under den mellanstatliga plattformen för biologisk mångfald och ekosystemtjänster (IPBES) 8:e och 9:e digitala plenarmöten. SLU CBM bidrog särskilt i bedömningarna av de rapporter som presenterades, dels en om hållbart nyttjande av biologisk mångfald, dels en om vikten av att beakta olika synsätt på och värderingar av naturen i förvaltning. SLU CBM bidrog också i spridning av dessa bedömningar i mediala sammanhang och under Naturvårdsverkets nationella IPBES-konferens.

KONVENTIONEN OM BIOLOGISK MÅNGFALD

Prioriterat under året har varit Naturvårdsverkets deltagande i arbetet med konventionen om biologisk mångfald (CBD) och Post-2020 global biodiversity framework-processen. Efter två års försening kunde i december 2023 den nya strategiska planen för perioden 2021–2030 antas tillsammans med ett nytt ramverk och målstyrningssystem för CBD. Under 2022 har mötesschemat varit minst sagt hektiskt med ordinarie möten i de underliggande organen SBSTTA (Subsidiary Body on Scientific, Technical and Technological Advice), en undergrupp för den vetenskapliga och tekniska rådgivande gruppen) och SBI (Subsidiary Body on Implementation), en undergrupp för implementeringen, samt tre globala möten med den särskilda arbetsgruppen OEWG (The Open-Ended Working Group), en öppen arbetsgrupp för de nya globala målen och till slut partsmötet COP15 i Montreal, Kanada.

SLU CBM har under året på uppdrag av Naturvårdsverket fortsatt deltagit i en expertfunktion och företrätt Sverige under CBD-möten, samt under OEWG3-4 och COP15 och har även fått förtroende som huvudförhandlare för EU. Detta har också inneburit ett omfattande stöd till årets EU-ordföranden, Frankrike och Tjeckien. Därigenom har SLU CBM genom uppdraget bidragit till det positiva utfallet av förhandlingarna om det nya ramverket.

BERNKONVENTIONEN OCH EU:S ABS-FÖRORDNING

SLU CBM har tillsammans med Naturvårdsverket representerat Sverige under Bernkonventionens partsmöte samt tekniska rådgivande kommitté och bidragit med expertstöd i förhandlingarna om fladdermöss under 2022. SLU CBM har under året även bidragit med stöd till arbetet med den nationella rapporten till Eurobats.

Under 2022 har SLU CBM fortsatt arbeta med projektet om EU:s ABS-förordning och kunskapsspridning om Nagoyaprotokollet bland lärosäten, icke-kommersiella forskningsinstitut och forskningsfinansiärer. Resultaten kommer att tas vidare av Naturvårdsverket så att upprättade nätverk bland lärosätena får en bra grund för fortsatt kunskapsspridning och erfarenhetsutbyte för efterlevnad av förordningen.

NYA KUNSKAPER FÖR ARBETET MED INVASIVA FRÄMMANDE ARTER OCH SKÖTSEL AV KULTURPRÄGLAD NATUR

SLU CBM har under 2022 arbetat med dels en uppdatering av den analys av spridningsvägar för invasiva främmande arter av unionsbetydelse som gjordes 2017, dels gjort samma analys för de arter som tillkommit sedan dess, inklusive en identifiering av de viktigaste spridningsvägarna.

Även under 2022 har SLU CBM bidragit till Riksantikvarieämbetets, Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens samarbetsprojekt *Skötsel av kulturpräglad natur*. Projektet omfattar både kurser i fält och utförliga handledningar. Målgruppen är i första hand personer som arbetar på myndigheter med frågor om skötsel av natur- och kulturmiljöer. SLU CBM är huvudansvariga för att planera och leda kurser, samt att ta fram kunskapssammanställningar och handledningar. Under 2022 planerades och genomfördes tre fältkurser; en om inägomarker i maj, en om nordlig fodertäkt i augusti och en om skogsbete i september. Dessutom färdigställdes en publikation om skogsbeten och bondeskogar.⁸

8.2.2 Stöd till Sametinget för utförandet av nationellt fokalpunktsuppdrag om traditionell kunskap

Naturvårdsverket har i enlighet med regleringsbrevet bidragit med 1 mnkr till Sametingets uppdrag om att vara nationell fokalpunkt för både samisk kunskaps-tradition och annan kunskaps-tradition relaterad till biologisk mångfald. I detta ingår att samordna det nationella arbetet med att uppfylla delar av det svenska genomförandet av FN:s konvention om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD).

Naturvårdsverket har under året medverkat i Sametingets programråd som bildats till stöd för genomförandet av fokalpunktsuppdraget.

8.3 Inventering och kunskapsstöd

I detta avsnitt beskrivs medelsanvändning till kunskapsuppbyggnad, vissa digitala verktyg och expertstöd i olika sammanhang till nytta för Sveriges åtaganden om samverkan och rapportering till EU och internationellt, efterlevnad av lagstiftning inom naturvårdsområdet, miljömålsuppföljning och åtgärdsarbete, exempelvis rörande skyddade områden och åtgärdsprogram för hotade arter.

⁸ Westin, A. Lennartsson, T, Ljung T (2022) Skogsbeten och bondeskogar: historia, ekologi, natur- och kulturmiljövård. Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Tabell 57. Översikt över insatser 2020–2022 inom inventering och kunskapsstöd (tkr).

Verksamhetsområde	2020	2021	2022	Läs mer i nedanstående avsnitt
Våtmarker – inventering och information	3 200	6 050	7 885	8.3.1
Biogeografisk uppföljning*	12 367	14 810	20 910	8.3.2
Fynddatahantering	13 400	15 330	14 360	8.3.3
SLU Artdatabanken kunskapsstöd	9 150	10 264	11 855	8.3.4
Nationella marktäckedata	1 214	500	1 900	8.3.5
NNK, Natura-naturtypskartering	2 968	**	**	8.3.6
Internationell rapportering biologisk mångfald och CAFF	300	460	950	8.3.7 och 8.3.8
RU underlag nya Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet			5 000	8.3.9
RU omprövning av riksintressen för naturvård			4 105	8.3.10
Övrigt	5 403	10 245	16 475	8.4
Summa	48 002***	57 659***	83 440	

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok, utbetalda medel.

* Verksamhetsområdet hanteras även inom SLU Artdatabanken kunskapsstöd.

** Finansierades 2021 och 2022 med 3 mnkr inom 1:14-anslaget.

*** Summorna för 2020 och 2021 skiljer sig jämfört tidigare års redovisningar. De större summorna beror av att vi i årets rapport adderat medelsanvändning för verksamhetsområdet Våtmarker – inventering och information.

8.3.1 Våtmarker – inventering och information

Sedan 2019 pågår arbete med att tillgängliggöra resultaten från den nationella våtmarksinventeringen (VMI). Arbetet räknas som en del av våtmarkssatsningen. När inventeringsarbetet avslutades år 2005 fanns data registrerat digitalt i en databas, men tillhörande bild-/kartmaterial och slutrapporter fanns endast analogt. Databasens information har dessutom varit svårtillgänglig och är i delar felmigrerad. Den analoga informationen har också varit svårtillgänglig och inventeringsrapporterna med resultaten är alltmer sällsynta.

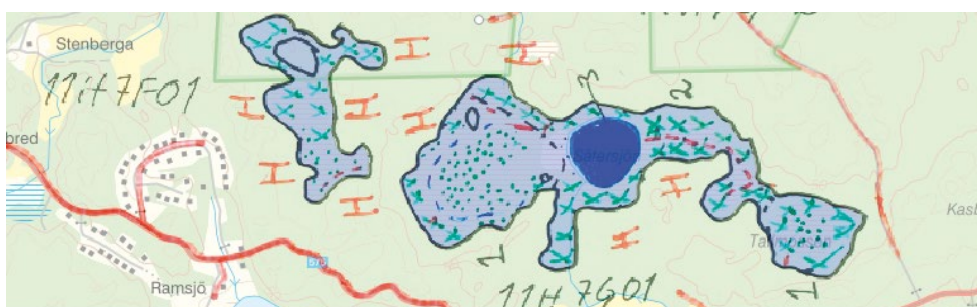
Under perioden 2019–2022 har därför drygt 25 000 objektskisser geokorrigerats och gjorts tillgängliga som rasterskikt. Dessa har också monterats ihop till länsvisa rasterskikt. Huvuddelen av arbetet utfördes 2021–2022 då störst finansiering för verksamheten kunde säkras.

Under 2021 utvecklades en metod för att maskinellt kunna vektorisera ytor i rasterskiktet. Under 2022 började metoden tillämpas i större skala. Detta har medfört att 15 län nu har en stomme till GIS-skikt för sina VMI-objekt. Ett län har ett helt färdigt GIS-skikt för objekten med tillhörande attributdata från databasen. Det nya färdiga skiktet medför en cirka 25 % förbättring över hur objektet är geografiskt placerat jämfört ett GIS-skikt som togs fram 2010 och byggde på manuella gränsöverföringar i flera led. För det länet har också GIS-skikt över delobjekten och ett för vattenytor tagits fram. För ytterligare ett län har förberedande insatser gjorts för att göra ett delobjektsskikt. Även för vektoriseringen har större delen av genomförande utförts under 2022.

Tabell 58. Förbrukade medel till olika åtgärder inom verksamheten våtmark – inventering och information (tkr).

	2020	2021	2022
Digitalisering	3 100	5 400	5 790
Metodutveckling	100	350	
Vektorisering		220	2 045
Databasarbete		80	50
Summa förbrukade medel	3 200	6 050	7 885

Källa: Naturvårdsverkets huvudbok.

Figur 3. Resultat av åtgärder, exempel på nya raster- och vektorskikt. Objektskisser i rasterskikt där vita ytor gjorts.

8.3.2 Biogeografisk uppföljning

Som ett komplement till miljöövervakningen med stöd av 1:2-anslaget genomförs inventeringar och övervakning genom programmet biogeografisk uppföljning. Syftet är att följa upp arters och naturtypers bevarandestatus och därmed tillgodose kraven på rapportering enligt art- och habitatdirektivet. Rapportering gjordes 2019 och nästa sker 2025. Resultaten från inventeringarna är även viktiga för uppföljning av miljö kvalitetsmålen och som beslutsunderlag för det långsiktiga bevarandet av naturtyperna och arterna.

Under 2022 har den biogeografiska uppföljningen genomförts inom samtliga 14 delsystem för naturtyper och artgrupper; fjäll, gräsmarker, skog, stränder, våtmarker, däggdjur (utan fladdermöss), fladdermöss, fjärilar, grod- och kräldjur, kärlväxter, landsnäckor, mossor och lavar, vedlevande leddjur samt vattenlevande ryggradslösa djur (trollsländor, vattenlevande skalbaggar och blodigel).

En bristanalys och översyn efter Sveriges senaste rapportering 2019 visar att den information som tas fram i dagens miljöövervaknings- och uppföljningssystem endast är tillräcklig för de allra vanligaste naturtyperna och arterna. Utveckling genomförs i nära samarbete med övrig miljöövervakning och under 2022 har en ökad medelstillelning möjliggjort ökade insatser för att möta behoven av data inom flera områden.

Programmet Terrester habitatuppföljning (THUF) har i samarbete med miljöövervakningsprogrammet NILS (Nationell inventering av landskapet i Sverige) utvecklat uppföljningen för naturtyper vid havsstränder samt lövskogar och gräsmarker. Den ökade satsningen har resulterat i bättre metodik och en ökad samordning som ger säkrare bedömningar av naturtypernas bevarandestatus och trender.

Vi har fortsatt utveckla uppföljning av ovanliga gräsmarksnaturtyper, bland annat med inriktning på inlandsandmarker. Våtmarksnaturtypen agkärr har inventerats på fastlandet som förberedelse för ett nytt uppföljningsprogram.

Inom delsystemet för kärlväxter knöts floraväktarverksamheten tätare till uppföljningen, vilket bidrog till att säkra datainsamlingen för bland annat rapporteringen enligt art- och habitatdirektivet, utöver nödvändiga underlag för den svenska rödlistan och arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter.

En undersökning av genetisk variation hos mnemosynefjäril och apollofjäril genomfördes i syfte att ge underlag om arternas tillstånd med avseende på populationsstruktur och olika parametrar av genetisk variation som är viktiga för deras långsiktiga överlevnad. Arbetet ger även viktigt underlag till åtgärdsarbete samt utveckling av miljöövervakning av genetisk mångfald.

En större satsning gjordes inom delsystemet för mossor. Ett utvecklingsprojekt som påbörjades 2021 fortsatte genom undersökning av mellanårsvariation hos tre av arterna. Därutöver genomfördes en workshop för att förbättra inventeringsmetodik och instruktioner. En sedan flera år planerad inventering av trubbklockmossa på Stora Alvaret på Öland kunde också genomföras. Arten hotas av igenväxning, och alvarmarkernas karga miljö med långsam igenväxning är därför viktig för arten.

Flera utvecklingsinsatser genomfördes för trollsländor, vattenlevande skalbaggar och blodigel. Äldre lokaler inventerades, vilket ger kunskap om mellanårsvariation och detektionssannolikhet. Prover togs med fällor och/eller eftersök samt med eDNA, för att testa jämförbarheten i metodikerna. En insats genomfördes för att undersöka utbredningen av vattenskalbaggen hårig strimbock, en art som upptäcktes för första gången i Sverige 2018. Arten hittades nu för första gången i sötvattensmiljöer och första gången utanför Norrbottens län. För att uppmuntra spontanrapportering av arter genomfördes även informationsinsatser.

De flesta av Sveriges vedlevande skalbaggar, skinnbaggar och klokrypare som är listade i art- och habitatdirektivet har dålig status, och hotas av brist på död ved och skoglig kontinuitet, samt brist på störning som brand och översvämning. Årets inventering av smal skuggbagge ökade kunskapen om arten betydligt och visar att arten fått bättre status. Hur mycket som beror på det ökade kunskapsläget som inventeringen gav eller på faktiska ökning är svårt att säga, men torrår och skogsbränder har skapat bättre förutsättningar för arten och fått tidigare små minskande förekomster att blomma upp och sprida sig till nya lokaler.

Utförare för biogeografisk uppföljning år 2022 var bland annat SLU Artdatabanken, SLU Institutionen för skoglig resurshushållning, SLU Institutionen för ekologi, Lunds universitet, Stockholms universitet, Naturhistoriska riksmuseet, och länsstyrelserna i Jönköpings, Skåne, Uppsala och Östergötlands län. Ett flertal konsulter har också utfört verksamhet inom programmet.

8.3.3 Fynddatahantering

BIDRAG FÖR FYNDDATAHANTERING

SLU Artdatabanken beviljades totalt 10 mnkr i bidrag till fynddatahantering, drift och förvaltning av Artportalen (inklusive andra linjens support till verksamheten) och arbetet med Rödlistan.

Under 2022 rapporterades drygt 7 miljoner artfynd varav 1,6 miljoner fynd av rödlistade arter. 12 670 fynd var observationer av arter på EU:s förteckning över invasiva främmande arter av unionsbetydelse.

UTVECKLINGSAKTIVITETER

SLU Artdatabanken beviljades 2022 också 4,36 mnkr i bidrag till utvecklingsaktiviteter som ger både Naturvårdsverket och SLU Artdatabanken bättre möjligheter till insamling och tillgängliggörande av artinformation. Samtidigt förbättras och förnyas de underliggande tekniska systemen på SLU Artdatabanken. Förbättringarna förväntas leda till större flexibilitet i systemutvecklingen och enklare förvaltning av systemen.

Genom att vidareutveckla maskinella gränssnitt (APIer) har möjligheten för andra aktörer att bygga egna användargränssnitt för att få tillgång till fynddata, fakta om arter och naturvårdsmetoder stärkts. Förbättringar har också gjorts för en effektivare intern kommunikation mellan systemen.

SLU Artdatabanken har också fortsatt arbetet med att förbättra funktionalitet vid administration av fynd via mobila enheter. Överföring av funktionalitet som kopplar till administration av inrapporterade fynd har samlats i ett responsivt webbgränssnitt. Åtgärden underlättar behovet av hanteringen av de egna fynden, och förväntas bidra till ökad kvalitet och kvantitet av inrapporterade fynd.

Under året genomfördes en förstudie och sedan initialt genomförande för att förbättra funktionalitet vid inrapportering av fynd via mobila enheter i ett responsivt webbgränssnitt. Åtgärden underlättar noggrann inrapportering av fynden i fält för myndigheter och allmänheten, och bidrar till ökad kvalitet av inrapporterade fynd.

En förstudie för att undersöka möjligheten för användarna att kollektivt granska varandras fynddata för att förbättra datakvalitet har också genomförts. Syftet är att synliggöra den datakvalitet som kommer av att användarna annoterar och kollektivt granskar data.

Kartfunktionaliteten i SLU Artdatabankens fyndkartor har utvecklats så att det är möjligt att lägga till ett GIS-skikt med olika prioriterade ytor för projektmedlemmar i Artportalen. Uppdraget har samordnats inom ramen för åtgärdsprogram för hotade åkerogräs.

1:3-anslaget finansierade också ett fortsatt uppdrag med förmågan att bedöma rimligheten hos registrerade artfynd hos SLU Artdatabanken. Funktionaliteten för de rimlighetsregler som finns för fåglar utvecklades och anpassades så att den också går att använda till andra taxa. Förutom ett effektivt stöd för expertverifiering ska arkitekturen på sikt även möjliggöra rimlighetsbedömning/kvalitetssäkring genom till exempel bildigenkänning (pilotversion finns redan på <https://artfakta.se/sokmedbild>), AI eller kollektiv granskning. Uppdraget bidrar till att mer data kan bedömas och att resurser för verifiering kan nyttjas effektivare.

8.3.4 SLU Artdatabanken – kunskapsstöd

SLU Artdatabanken har under året genomfört uppdrag för flera verksamhetsområden på Naturvårdsverket.

INFÖR KOMMANDE RAPPORTERING ENLIGT ART- OCH HABITATDIREKTIVET

I uppdraget till SLU Artdatabanken har det ingått utvecklingsarbete inför kommande rapportering år 2025 enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet. Kommissionen har under året, i dialog med medlemsländerna och experter på EU-nivå (European Environmental Agency, European Topic Centre on Biodiversity, Directorates General Environment), sett över rapporteringsformaten för den kommande rapporteringsperioden 2019–2024 för båda direktiven. De uppdateringar som diskuterats gäller bland annat upplösning på utbredningskartor, rapportering av trender och referensvärden

samt hot- och påverkansfaktorer och åtgärder. De nya rapportformaten antogs under året i EU:s Habitatkommitté för art- och habitatdirektivet och i ORNIS-kommittén för fågeldirektivet. SLU Artdatabanken har levererat kunskapsstöd gällande tekniska frågor om de föreslagna förändringarna samt kunskapsunderlag för rapportering om referensvärden.

Under året levererade SLU Artdatabanken statistiska analyser för utveckling av miljöövervakningen för arterna i art- och habitatdirektivet. Leveranser innehöll även förslag till utvärdering och analyser för bedömning av kvalitet, tröskelvärden och bevarandetilstånd i naturtyper. Här ingick även en omvärldsanalys med fokus på EU:s medlemsländer.

SLU Artdatabanken medverkar i utveckling och genomförande av biogeografisk uppföljning, den verksamhet som kompletterar övrig miljöövervakning med underlag till rapporteringar enligt naturvårdsdirektiven och miljömålsuppföljningen (se vidare 8.3.2 Biogeografisk uppföljning). De har under året fungerat som expertstöd inom samtliga art- och naturtypsgrupper. Inom flera områden har även särskilda inventerings- och utvecklingsinsatser genomförts, vilket bidragit till ett ökat kunskapsunderlag inför kommande rapportering.

SLU Artdatabanken har huvudansvar för att samordna och genomföra uppföljningen av arter i delsystemet för däggdjur, och har under året bland annat arbetat med utveckling av kamerafällor för iller samt metoder för fångst och återfångst av iller. Vidare har de samlat in prover för analys för att upptäcka förekomst av hasselmus, liksom av illerhår för DNA-analys.

Inom uppföljningen av kärlväxter fortsatte inventeringsinsatserna för ovanligare arter och/eller lokaler med få besök i fjällmiljö, däribland grusnarv och fjällkrassing i Norrbottens län. Den treåriga basinventeringen av norna i Jokkmokks kommun gick in på sitt sista år och fokuserade bland annat på att söka efter nya lokaler baserat på habitatmodellering. Under året genomfördes även en del metodutveckling, bland annat för att optimera metodik för att slumpa ut lokaler.

En kartering av inlandssandmarker i kontinental region har genomförts under året. Karteringen kompletterar den kartering som genomfördes i boreal region 2021, och ger underlag för tillståndsbedömning och uppföljning av naturtyperna rissandhed och grässandhed. Uppdrag har också genomförts för att vidareutveckla metod för kartering av kustdynsnaturtyper i Sverige.

UNDERLAG FÖR UTFÄSTELSER FÖR ATT NÅ EU:S BIODIVERSITETSMÅL

Artdatabanken stöttade Naturvårdsverket och HaV i projektet med att ta fram underlag för utfästelser enligt EU:s strategi för biologisk mångfald till Regeringskansliet. Artdatabanken bidrog med underlag i form av förslag för vissa arter, samt redovisning av dessa vid en hearing. De lämnade också synpunkter på de underlag Naturvårdsverket och HaV själva tagit fram.

CBD-INDIKATOR FÖR GENETISK MÅNGFALD

Konventionen om biologisk mångfald (CBD) omfattar tre nivåer; ekosystem, arter och genetisk variation inom arter. I det nya globala ramverket för biologisk mångfald ingår nu efter beslut på COP15 uppföljningsbara mål och indikatorer för genetisk variation, vilket har varit en prioritet och målsättning för Sverige. Under perioden fram till COP16 kommer uppföljningssystemet att utvecklas ytterligare under

en särskilt tillsatt global arbetsgrupp som rapporterar till CBD:s underliggande vetenskapligt-tekniska organ SBSTTA. För att underbygga det fortsatta arbetet med att följa upp tillståndet för den genetiska aspekten av biologisk mångfald under CBD har SLU Artdatabanken på uppdrag av Naturvårdsverket genomfört ett innovativt projekt med syfte att sammanställa, analysera och vidareanvända data från det nationella rödlistningsarbetet som underlag för en föreslagen indikator för genetisk mångfald. Arbetet har genomförts i tät kontakt med ledande experter inom forskningsfältet genetik och biologisk mångfald, bland annat vid Stockholms universitet (SU) som inom ramen för ett nytt uppdrag under 2022 och i fortsatt samverkan har fortsatt det arbete som påbörjats av SLU. Uppdraget har varit framgångsrikt och resulterade i en artikel som antogs för publicering i vetenskaplig tidskrift under våren 2022. SU har under 2022 kompletterat analysen med test av ytterligare organismgrupper och lagt grunden till fortsatt indikatorutveckling under 2023. På längre sikt består framgången framför allt i det kunskaps- och erfarenhetsbidrag Sverige har gett och kommer att ge till det globala arbetet med att utveckla uppföljning för genetisk mångfald inom och utanför konventionen för biologisk mångfald.

INFORMATION OCH ÅTGÄRDER FÖR BEVARANDE AV ARTER OCH NATURTYPER

Naturvårdsverket har uppdragit åt SLU Artdatabanken att fortsatt bidra med expertstöd i arbetet för att bevara arter och naturtyper. Under 2022 har det bland annat rört möjligheterna att restaurera natur på kort och lång sikt (till 2030–2050), med särskilt fokus på de arter och naturtyper som omfattas av EU:s art- och habitatdirektiv. Informationen är användbar på flera sätt, inte minst nationell planering och för att Sverige ska kunna ta ställning till ett förslag om EU-förordning om restaurering av natur som börjat förhandlas under året.

SLU Artdatabanken har även under året medverkat som expertstöd i att ta fram en nationell strategi för natur- och kulturvårdande skötsel av skogar som förvaltas med naturvårdsmål – ett delprojekt inom Miljömålsrådets programområde för grön infrastruktur, och i ett nyligen påbörjat arbete att uppdatera vägledning för naturtyper. Inom vägledningsarbetet har de även genomfört en träff med länsstyrelserna som rörde enbuskmarker och andra gräsmarker. Utvärderingen av dessa träffar visar att de är mycket värdefulla för länsstyrelsernas arbete.

Ett annat exempel på arbete för att förbättra kunskapsläget under 2022 är uppföljning av situationen i några artrika svampskogar till följd av angrepp av granbarkborre.

Uppdrag till SLU Artdatabanken om invasiva främmande arter har under 2022 omfattat dels löpande verksamhet (verifiering, rådgivning), dels expertstöd vad gäller granskning av EU:s riskbedömningar. Intresse från media och olika branscher, särskilt trädgårdsnäringen, har varit stort. Artdatabanken har även sjösatt en regionalisering av verifieringsarbetet i samarbete med länsstyrelserna, samordnat av Naturvårdsverket.

SLU Artdatabanken deltar i och driver den nationella samverkansgruppen för infrastrukturens gräsmarker – ett tvärsektorieellt forum för att stärka den biologiska mångfalden i landskapets ”nya” gräsmarker. Samverkansgruppen har haft flertalet digitala möten under året. Bland annat presenterades regeringsuppdraget om vilda pollinatörer och viktiga samverkansprojekt som rör infrastrukturer. Det har även sammanställts en enkät om gruppens betydelse och deltagarna är nöjda och

lyfter betydelsen av fortsatt samarbete med att utveckla metoder och verktyg som bidrar till att stärka biologisk mångfald i olika typer av gräsmarker, som i vägkanter och kraftledningsgator.

Naturvårdsverket har också uppdragit åt SLU Artdatabanken att under 2022 sammanställa en översikt över åtgärds- och förvaltningsplaner för fåglar, inom internationella avtal och överenskommelser som Sverige ingått. I sammanställningen ingår beskrivningar av gap mellan åtaganden Sverige har gjort och vad som nationellt genomförts i praktiken, inklusive förslag på prioriterade arter och åtgärder för att reducera eventuellt genomförandegap. Baserat på sammanställningen och förslagen kommer Naturvårdsverket under 2023 ta ställning till eventuella ytterligare åtgärder för att genomföra de internationella åtgärds- och förvaltningsplanerna.

VÅTMARKSSATSNINGEN

Under 2022 har Artdatabanken tagit fram information om våtmarker till Naturvårdsverkets temasida för våtmarker bland annat med information om klimatförändringarnas påverkan på våtmark och om arternas koppling till olika våtmarksmiljöer. Dessutom har de sammanställt ett PM som beskriver hot och påverkan samt potential till restaurering för olika våtmarksnaturtyper på länsnivå vilket har använts i arbetet med förslag på utfästelser enligt EU:s biologiska mångfaldsstrategi men som också används som ett underlag för prioritering av våtmarksrestaurering i skyddade områden.

8.3.5 Nationella marktäckedata

Nationella marktäckedata (NMD) är en satellitbaserad vegetations- och marktäckekartering av Sverige som har stor betydelse för bland annat kartering av ekosystemtjänster och det fortsatta arbetet med grön infrastruktur. NMD är ett uppskattat och välanvänt underlag hos flera organisationer. Användningsområdena är väldigt många, till exempel analyser för grön infrastruktur, spridningsmodeller för arter, regional planering, rapportering, uppföljning och olika typer av riskanalyser. Exempel på användning inom olika verksamhetsområden finns samlat på Naturvårdsverkets hemsida.⁹ Inom Naturvårdsverket har NMD under 2022 använts som underlag för de statistiska meddelandena *Skyddad natur*¹⁰ och *Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor och improduktiv skogsmark*.¹¹

För att vidareutveckla NMD och etablera en långsiktig förvaltning arbetade Naturvårdsverket tillsammans med åtta andra myndigheter från 2020 till och med januari 2022 i projektet Agenda för landskapet, där Vinnova stod för 50 % av finansieringen. De samverkande myndigheterna är överens om att fortsätta samarbetet och arbeta vidare med målet att Naturvårdsverket får ett formellt ansvar för NMD och att NMD etableras som nationella grunddata enligt det ramverk som definieras av Myndigheten för digital förvaltning. Myndigheterna är också överens om att arbeta vidare för genomförandet av en nationell uppdatering av NMD under året 2023. Under 2022 har Naturvårdsverket arbetat vidare med metodutveckling fokuserat på kvalitetsförbättringar och automatisering som förberedelse inför ajourhållningen av NMD.

⁹ <https://www.naturvardsverket.se/verktyg-och-tjanster/kartor-och-karttjanster/nationella-marktackedata/exempel-pa-anvandning/>

¹⁰ Sveriges officiella statistik. SCB, Skyddad natur 2021-12-31 MI 41 2021A01

¹¹ Sveriges officiella statistik. SCB, Formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark 2021 MI 41 2021A02

Dessutom genomfördes en testkartering över den norsk-svenska gränsen tillsammans med Miljødirektoratet i Norge som underlag i arbetet med harmonisering av marktäckedata.

Tabell 59. Medel från 1:3-anslaget till NMD och Agenda för landskapet, 2020–2022 (tkr).

NMD/Agenda för landskapet	2020	2021	2022
Finansiering från 1:3-anslaget	335*	500**	1 900***

* Under 2020 stod Naturvårdsverket för totalt 1 mnkr till projektet Agenda för landskapet varav 335 tkr från 1:3-anslaget, 335 tkr från 1:2-anslaget och 335 tkr från 1:14-anslaget. Samma år stod Naturvårdsverket för 494 tkr från 1:14-anslaget till NMD förvaltning.

** Under 2021 stod Naturvårdsverket för 500 tkr till projektet Agenda för landskapet från 1:3-anslaget och 500 tkr från 1:14-anslaget till NMD förvaltning.

*** Under 2022 stod Naturvårdsverket för totalt 2,4 mnkr till NMD varav 1,9 mnkr från 1:3-anslaget och 500 tkr från 1:14-anslaget.

8.3.6 NNK – Natura-naturtypskartering

Alla nya naturreservatsförslag, och även vissa redan bildade reservat, har karterats inom Natura-naturtypskarteringen (NNK-karteringen). Det rör sig om en grundkartering som görs genom analyser av olika underlag, bland annat satellitdata, flygbildstolkning, historiska kartor, geologiska data och artförekomster. Denna grundkartering görs sedan tillgänglig för länsstyrelserna som ges möjlighet att justera avgränsningar och naturtypsklassningar enligt deras kunskaper. Länsstyrelserna kompletterar ofta denna kartering efter fältbesök.

Under 2022 har mer än 200 000 hektar karterats inom 82 objekt. Större delen av denna areal rör en kvalitetshöjning av det tidigare karterade Natura 2000-området Torne- och Kalix älvsystem. Flest antal objekt har karterats i Östergötlands, Stockholms och Hallands län. Förutom den löpande grundkarteringen har det under 2022 till exempel gjorts specialkarteringar för svämnaturtyper i nedre Dalälven och i Bästeträskområdet på Gotland.

Utöver grundkartering har Metrias karteringsgrupp stått för support till länsstyrelserna, och deltagit i möten och workshops. Ett fältarbete har gjorts i Uppsala län för att finslipa karteringskompetens beträffande landhöjningsmiljöer och svämmiljöer samt näringsrik granskog. Inom projektet har det även gjorts en utredning om funktionaliteten av NNK inom länsstyrelsernas nya GIS-program ArcGIS Pro.

8.3.7 Ändrade planer för Arktiska rådet och CAFF

Naturvårdsverket representerar Sverige i Arktiska rådets arbetsgrupp för biologisk mångfald (CAFF) och driver bland annat ett projekt för arktiska våtmarker som en del i den globala klimatanpassningen, samt genom engagemang i det cirkumpolära miljöövervakningsprogrammet (Circumpolar Biodiversity Monitoring Program – CBMP). Allt arbete – och därmed medelsförbrukning – inom Arktiska rådet har förändrats och kraftigt begränsats under året på grund av kriget i Ukraina.

8.3.8 Konventionen för biologisk mångfald (CBD) och Bernkonventionen

Under året har Naturvårdsverket gett bidrag till det globala ungdomsnätverket Global Youth Biodiversity Network (GYBN) som är aktiva i förhandlingsarbetet inom konventionen för biologisk mångfald (CBD). Konventionens arbete finansieras delvis genom bidrag från parterna, där Sverige genom Regeringskansliet tillhör de parter som återkommande har bidragit till de långsiktiga finansieringsprogrammen. Det uppstår dock även behov som inte täcks av dessa övergripande program, till exempel ideella organisationers närvaro på möten behöver täckas upp med kort varsel, särskilt i den situation med många möten på kort tid som har uppstått efter coronapandemin.

Naturvårdsverket har tidigare lämnat bidrag till GYBN för produktion, publicering och översättning av en uppdaterad upplaga av deras lärobok CBD in a Nutshell. Det nya bidraget under 2022 avsåg resor för ungdomsrepresentanter från utvecklingsländer och Norden till partsmötet COP15, där ungdomsnätverket genom aktiv medverkan och uppmärksammade kommunikationsinsatser bidrog till det positiva förhandlingsutfallet.

Bidrag har även beviljats den icke vinstdrivande organisationen International Institute for Sustainable Development (IISD) för publiceringen av Earth Negotiations Bulletin som är en viktig informationskälla under de globala förhandlingarna under CBD. Bidraget syftade till att möjliggöra för IISD att täcka CBD Biodiversity Conference 7–19 december 2022 och publicera dagliga uppdateringar online och i pappersform om förhandlingarnas framsteg liksom en sammanfattande rapport.

Bernkonventionen är beroende av frivilliga bidrag från sina parter för att finansiera genomförande av konventionens arbetsprogram 2022–2023. Prioriterade frågor för konventionen är bland annat arbetet med att utse och administrera så kallade Emerald nätverksområden i partsländer som inte är medlemsstater i EU (motsvarar Natura 2000 inom EU) och arbete med skydd av arter som listas i konventionens appendix som är i behov av skydd/strikt skydd, exempelvis genom framtagande av strategier mot illegalt dödande och fångande av fåglar, arbete mot invasiva arter och strategier för skydd av hotade arter som stör. Det tillfälliga bidraget från Naturvårdsverket till konventionen under 2022 är i linje med den frivilliga bidragsskala som Sverige har åtagit sig enligt resolution 9 (2019) som har antagits av Bernkonventionens Stående kommitté.

8.3.9 Underlag för nya Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet (RU 2021/01160)

Sammanlagt 5 mnkr fördelades till de 12 kustlänsstyrelser som omfattades av ett regeringsuppdrag för att komplettera Sveriges Natura 2000-nätverk i marin miljö. Regeringsuppdraget handlade om att bedöma vissa utpekade IBA-områdets betydelse för bevarande av fåglar enligt fågeldirektivet. IBA står för ”Important Bird Areas” och de utses och avgränsas av organisationen BirdLIFE International. Då dessa områden varierar mycket i areal och geografisk fördelning fördelades medlen med utgångspunkt i detta, så att exempelvis Gotland och Kalmar fick mest. Pengarna har bland annat använts till kompletterande inventeringar som har utförts 2021 och våren 2022. Den 28 oktober 2022 redovisade samtliga 12 länsstyrelser förslag på nya Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet till Naturvårdsverket (tabell 60).

Tabell 60. Antal och areal av IBA-områden som ingick i regeringsuppdraget, per län.

Länsstyrelse	Areal IBA-område (km ²)	Antal IBA-områden
Stockholms län	2 040	2
Uppsala län	205	2
Södermanlands län	173	2
Östergötlands län	470	2
Kalmar län	1 127	4
Gotlands län	1 588	2
Blekinge län	30	1
Skåne län	373	3
Hallands län	217	1
Västra Götalands län	39	1
Gävleborgs län	86	1
Västernorrlands län	10	1
Totalt	6 358	20

8.3.10 Omprövning av vissa riksintressen för naturvård

I Naturvårdsverkets regeringsuppdrag Omprövning av vissa riksintressen för naturvård fördelades sammanlagt 4,12 mnkr till 20 länsstyrelser för att bistå Naturvårdsverket med omprövning av de riksintressen som i ett tidigare regeringsuppdrag till länsstyrelserna (Fi2021/02423) pekats ut som prioriterade för omprövning. Uppdraget handlade om att aktualisera riksintressen för naturvård i områden som bedöms kunna stå i konflikt med bostadsutveckling. I länsstyrelsernas arbete ingick att ta fram förslag på uppdaterad geografisk avgränsning och värdebeskrivningar av riksintresseanspråken samt att inhämta synpunkter från berörda kommuner och andra intressenter. Omprövningarna kommer att beslutas av Naturvårdsverket under 2023.

8.4 Övrigt

8.4.1 Åtgärder mot översvämningsmygg

För att möjliggöra åtgärder mot larver av översvämningsmyggor har 1:3-medel fördelats till länsstyrelserna i Värmlands och Gävleborgs län. Från och med år 2023 är det Länsstyrelsen i Örebro län som fördelar bidrag för åtgärder mot översvämningsmyggor.

Tabell 61. Kostnader för åtgärder mot översvämningsmygg 2020–2022 (tkr).

	2020	2021	2022
Åtgärder mot översvämningsmyggor	3 524	13 768	4 700

Källa: Länsstyrelsen i Värmlands län; 2020: NV-00614-20, NV-03975-20, 2021: NV-05200-21, NV-07804-21, 2022: NV-05566-22. Länsstyrelsen i Gävleborgs län; 2020: NV-03916-20, 2021: NV-04672-21, NV-05959-21, NV-07254-21, 2022: NV-05196-22.

Länsstyrelsen i Värmlands län redovisar att bidraget om 1,2 mnkr utbetalades i sin helhet till Forshaga kommun i september 2022 och hänvisar i övrigt till kommunens dokumentation med avtal, verksamhetsberättelse och fakturor. Forshaga kommun beskriver invånarnas sommar 2022 som behaglig utan någon större kläckning

av larver av översvämningsmyggor då översvämningsar och kraftiga regn uteblev. Tilldelat bidrag användes i sin helhet.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har utifrån uppgifter från Nedre Dalälvens AB redovisat att av de tilldelade 3,5 mnkr, utfördes en mindre bekämpning som berodde på översvämningsar efter lokala regn, till en kostnad av 100 000 kronor. Någon annan bekämpningsinsats mot larver av översvämningsmyggor utfördes inte under 2022 i Nedre Dalälven. I september, efter avslutad bekämpningsäsong återkom länsstyrelsen till Naturvårdsverket och beskrev ett behov av kvarvarande medel om 3,4 mnkr för förberedelser för kommande åtgärder mot översvämningsmyggor. Naturvårdsverket beslutade därefter att oförbrukat bidrag fick behållas av länsstyrelsen med syfte att förbrukas under 2022.

8.4.2 Projekt IT-utveckling hos länsstyrelserna

Under 2022 har länsstyrelsernas förvaltningsobjekt Natur (FO Natur) haft resursbrist både inom IT och i verksamheten eftersom pandemiåret och prioriteringar till följd av den ryska invasionen av Ukraina påverkat prioriteringar inom hela länsstyrelsernas verksamhet. Resursbristen har begränsat FO Naturs möjlighet att uppnå de mål som fanns med i äskandet av 1:3-medel som gjordes till Naturvårdsverket 2022. I dialog med Naturvårdsverket har omfördelningar och prioriteringar gjorts så att efterfrågade utvecklingsinsatser samt rättningar av befintliga system till nytta för både den egna verksamheten och våra kunder ändå genomförts.

Totalt har 2,97 mnkr förbrukats av totalt 4,42 mnkr tilldelade medel under år 2022. För 2020 och 2021 var medelsförbrukningen 2,92 respektive 1,16 mnkr.

UTVECKLA UPPVISNING AV SKYDDAD NATUR

Länsstyrelserna beskriver skyddade områden, som exempelvis naturreservat, på www.lansstyrelsen.se. Under året genomfördes en uppdatering av sidorna om besöksmål genom att strukturen gjordes om för att göra sidorna mer användarvänliga. Målet är att besökare av hemsidan lättare ska kunna ta del av informationen och tar sig ut till våra skyddade områden oavsett var i landet de befinner sig.

1:3-anslaget bidrog med 115 000 kr.

UPPDRAGSPORTALEN – DRIFT OCH FÖRBÄTTRAD FUNKTIONALITET

Verksamhetsstödet "Uppdragsportalen" (UP) togs fram för att ge stöd i uppföljningen av skyddade områden. Uppdragsportalen har utvecklats för att även vara användbar i andra inventeringar/uppföljningar så som rikkärrsinventering, arbete med brandfält samt uppföljning av åtgärder mot IAS. Förutom att på ett strukturerat sätt arbeta med registrering och uppföljning ger stödet möjlighet att skapa och delegera uppdrag till interna eller externa utförare. Utförare som dessutom kan använda stödet i fält. Uppdragsportalen har under längre tid behövt utvecklas i syfte att göra den mer användarvänlig. Genom utvecklad funktionalitet kan användarnas arbete effektiviseras och kvalitén på registrerade data höjas. Eftersom efterfrågad utveckling bedöms omfattande påbörjades 2022 en utredning om tekniskt vägval. Utredningen ska se om det är mest kostnadseffektivt att utveckla det befintliga systemet eller ersätta det med något nytt. Tyvärr har utredningen inte kunnat tas i mål på grund av brist på primärt IT-arkitekter.

Finansieringen från 1:3-anslaget har också använts för att säkra funktionaliteten hos den befintliga UP genom nödvändiga rättningar samt aktiviteter som uppstått i samband med livscykelhantering.

1:3-anslaget bidrog med 234 000 kr.

LÄNSSTYRELSEN SOM ANSVARIG FÖR LONA-TJÄNSTEN – FÖRSTUDIE

Länsstyrelserna fick 2021 frågan om att överta LONA-tjänsten efter att Naturvårdsverket konstaterat att de saknar rättslig grund för att hålla den. LONA-tjänsten är dessutom i behov av utveckling för att möta de aktuella verksamhetsbehoven. Under 2022 har länsstyrelserna med stöd från 1:3-anslaget utrett den rättsliga grunden att tillhandahålla ett verksamhetsstöd för LONA och de behov som myndigheten har kopplat till dagens stöd. Utredningen konstaterade att det huvudsakliga ”problemet” för förvaltningen inte handlade om vem som har det rättsliga stödet och ger dessutom en tydlig bild över handläggares behov och utmaningar. Därmed kompletterar utredningen det underlag som Naturvårdsverket tidigare har tagit fram. En mindre arbetsinsats kvarstår för att färdigställa rapporten, något som bedöms vara klart kvartal 1 2023. Underlaget kan användas i fortsatt dialog om vem som ska förvalta stödet och hur det behöver utvecklas.

1:3-anslaget bidrog med 112 000 kr.

NATURA_TXT: TA FRAM LÖSNINGSSPECIFIKATION FÖR ERSÄTTARE

Naturatext har använts av länsstyrelserna som stöd för framtagande av bevarandeplaner för Natura 2000-områden.

Naturatext hade stora utvecklingsbehov kopplade till tillgänglighet och möjlighet att sammanställa data nationellt. Förändringar i länsstyrelsernas IT-miljö gjorde dessutom att den tekniska plattform systemet byggts med inte längre skulle fungera 2023. Utifrån den korta tiden till att en ny lösning behövde vara på plats, de omfattande förbättringsbehoven och de knappa resurserna togs beslutet att i stället avveckla systemet. Bidraget från 1:3-anslaget användes därmed till att omhänderta data och distribuera den till länen samt avveckla systemet.

1:3-anslaget bidrog med 57 000 kr.

UTVECKLA ÅTERRAPPORTERING/VÅTMARKSDATABAS

För att nå de effektmål som är uppsatta för våtmarkssatsningen 2021–2023 konstaterade länsstyrelserna inför 2022 att de behövde utveckla sitt arbete med återrapportering av våtmarksåtgärder. Under året har därför förvaltningsobjektet tillsammans med Naturvårdsverket:

- Tagit fram och förankrat rutiner för återrapportering av våtmarksåtgärder.
- Påbörjat framtagande av dataproduktspecifikation för våtmarksåtgärder.
- Tagit fram lösningsförslag för IT-stöd för våtmarksrapportering.
- Påbörjat kravställning i enlighet med lösningsförslag.

Arbetet har skapat förutsättningar för att utveckla ett effektivt stöd för återrapportering i ett av länsstyrelsernas befintliga IT-stöd. När stödet är på plats kommer åtgärder på ett effektivt sätt kunna sammanställas och skäras för olika återrapporteringar som ska göras.

1:3-anslaget bidrog till arbetet med 94 000 kr.

VIDAREUTVECKLA VÅTMARKSVERKTYGET

Våtmarksverktygets målgrupp är den som är intresserad av att återskapa eller nyanlägga en våtmark. Verktyget ger den intresserade möjlighet att på ett enkelt sätt sammanställa information relevant för bedömning av ett våtmarksprojekt och dela det med handläggare på berörd länsstyrelse.

2022 har verktyget med hjälp av medel från 1:3-anslaget uppdaterats med aktuella bakomliggande data. Rutinen för uppdatering av den data som användare analyserar sina områden mot har förändrats och är nu funktionell och stabil. Funktionalitet har anpassats för att svara mot kraven enligt GDPR. Verktyget skapar därmed större kvalitet på analyserat område och ger ett bättre underlag till grund för bedömning.

1:3-anslaget bidrog med 73 000 kr.

VERKSAMHETSANALYS KRING FÖRVALTNING AV SKYDDADE OMRÅDEN

Naturvårdsverket genomförde under 2022 en verksamhetsanalys inom området förvaltning av skyddade områden. Länsstyrelserna har deltagit i återkommande workshops under våren samt förankrat relevanta frågor i den egna organisationen. Underlaget kommer vara värdefullt för vidareutvecklingsinsatser och nyutvecklingsinsatser av IT-stöd inom arbetet med skötsel av skyddade områden. Länsstyrelsernas deltagande har finansierats av 1:3-anslaget.

1:3-anslaget bidrog med 3 000 kr.

IT-STÖD INOM ARBETET MED STÖD FÖR ARTDATA

Länsstyrelsernas personal och externa användare använder verktyget "Artsök i webgis" för att söka efter förekomst av arter, arter inom ett angivet område och att med rätt behörighet även få tillgång till skyddad information om arters förekomst. Data hämtas med hjälp av SLU Artdatabankens APIer (SOS-tjänsten) från underliggande databaser. Eftersom SLU Artdatabanken uppdaterade sina APIer under 2022 måste länsstyrelserna uppdatera "Artsök" för att få fortsatt tillgång till data. Utvecklingen kan ske med hjälp av 370 000 kronor i bidrag från 1:3-anslaget.

UTVECKLING AV STÖD DÄR FÄLTPERSONAL KAN REGISTRERA GENOMFÖRDA OCH FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER

IT-stödet för besiktning av viltskador (VAS) skulle vara klart i början av 2022 men kunde inte färdigställas på grund av resursbrist och problem med integration mot andra system. Planerad vidareutveckling kunde därmed inte genomföras utan 195 000 kronor i bidrag från 1:3-anslaget har, i dialog med Naturvårdsverket, använts för att färdigställa VAS.

UTVECKLING AV E-TJÄNST SKYDDSVÄST FÖR HUND

En e-tjänst som förenklar för jägare att söka bidrag till skyddsväst för hund krävställdes av länsstyrelsens verksamhet och utvecklades med 16 000 kronor i bidrag från 1:3-anslaget under det första kvartalet 2022. E-tjänsten vidareutvecklades sedan under återstoden av året med interna länsstyrelsemedel.

UTVECKLING AV E-TJÄNST RAPPORTERING FÄLLD KRONHJORTSKALV

Under 2022 kravställde och utvecklade länsstyrelserna en e-tjänst med möjlighet för jägare som fällt kronhjort på oregistrerad mark eller under skydds jakt på eget initiativ. E-tjänsten minskar det manuella arbetet och gör det enklare att sammanställa ett komplett underlag för antalet fällda kronhjortar. Arbetet kunde utföras med en kombination av egna medel och 8 000 kronor i bidrag från 1:3-anslaget.

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR IT-STÖD INOM ARBETET MED GRÖN INFRASTRUKTUR

1:3-anslaget har också bidragit med 1,27 mnkr till länsstyrelsernas gemensamma stödgrupp för arbetet med grön infrastruktur. Gruppen syftar till att bistå framför allt GI-samordnarna på länsstyrelserna med det nationella stöd som är relevant för att ensa arbetet med grön infrastruktur och driva det framåt. Det innefattar arbete med samverkansyta, geodata, applikationer, resultatpublicering/lagring, kommunikation, kunskapsspridning och omvärldsbevakning.

Gruppen har i bred samverkan med länssamordnare och representanter från nationella myndigheter genomfört följande aktiviteter:

- Förvaltning och utveckling av samverkansytan, geodata och applikationer. Samverkansytan är välanvänd och har utvecklats under året. Utöver löpande förvaltning av samverkansytan har kartberättelsen om grön infrastruktur, som innehåller det nationella kartsiktet med värde-trakter, tillgänglighetsanpassat. En ny manual för geodata anpassat till ArcGIS Pro har tagits fram och ett arbete för att göra namnsättning och märkning av datamängder enhetlig har påbörjats.
- Fortsatt arbetet med standardiserade processer, informationsutbytesformat och gemensamma begreppsdefinitioner. Förslagen till nya begreppsdefinitioner togs, på uppdrag av länsstyrelsernas gemensamma stödgrupp för grön infrastruktur, fram under 2021 av forskare vid Lunds universitet. Arbetet skedde i samverkan med andra forskargrupper och i ett remissförfarande svarade 16 länsstyrelser och tio nationella myndigheter. Svaren har sammanställts och lämnats till Naturvårdsverket för fortsatt bearbetning och beslut.

Genom arbetet har även samordningsvinster med SIS-standarden för naturvärdesinventeringar (NVI) identifierats. Stödgruppen har även påbörjat en översyn av hur grön infrastruktur används inom fysisk planering.

- Deltagande i analys och forskning. Stödgruppen har representerat länsstyrelseperspektivet i flera olika sammanhang: Naturvårdsverkets forskningsutlysning om multifunktionella landskap, referensgruppen för Naturvårdsverkets projekt "Habitatmodellering och nätverksanalys för pollinerare", SLU:s referensgrupper för biologisk mångfald och jordbruksmark inom FOMA (Fortlöpande miljöanalys).
- Kommunikation och omvärldsbevakning. Stödgruppen har under året deltagit i och arrangerat ett flertal olika nationella och regionala samverkansmöten om grön infrastruktur.

Ett vidareutvecklat förslag till en länsstyrelsegemensam kommunikationsstrategi har också tagits fram (strategin kan antas först när Naturvårdsverket har beslutat om begreppen kring grön infrastruktur).

Sex mycket uppskattade så kallade "GI-dropin" med ämnen av betydelse för grön infrastruktur har hållits (30–50 deltagare från länsstyrelser och nationella myndigheter).

Stödgruppen har upphandlat omvärldsbevakning av nio ämnesområden som knyter an till arbetet med grön infrastruktur. Exempelvis EU:s strategi för biologisk mångfald, uppföljning och fortsättning av skogsutredningen, artskyddsutredningen med flera. Omvärldsbevakningen omfattar bland annat trender, tendenser och händelser som påverkar arbetet med den gröna infrastrukturen.

8.4.3 Informationshantering inom naturområdet

INFORMATIONSHANTERING I VÅTMARKSARBETET

Naturvårdsverket har med hjälp av 1:3-anslaget fortsatt finansiera en projektledare och verksamhetsarkitekt för samordning och utveckling av det digitala verksamhetsstödet för våtmarkssatsningen 2021–2023.

Under 2022 har två forum för samverkan etablerats med andra myndigheter. Syftet är att utveckla en gemensam modell för miljöinformationsförsörjning som stöd för olika våtmarksåtgärder. I arbetet under året har en gemensam dataprodukt-specifikation tagits fram som nu testas i åtgärdsrapporteringsprocesserna som respektive myndighet ansvarar för.

Naturvårdsverket har också fått stöd i förändringsarbetet med att etablera satsning på våtmarker för klimat- och miljönytta som en förmåga med långsiktig hållbarhet för myndigheten.

INFORMATIONSHANTERING I ARBETET MED INVASIVA FRÄMMANDE ARTER

Naturvårdsverket har också med hjälp av 1:3-anslaget fortsatt finansiera en projektledare och verksamhetsarkitekt för samordning och utveckling av det digitala verksamhetsstödet för arbetet mot invasiva främmande arter (IAS). Under 2022 har informationsflöden från olika organisationer knutits samman och en prototyp samt kravställning inför systemutveckling av ett analysverktyg på Naturvårdsverket tagits fram. Analysverktyget ska möjliggöra en effektivare och säkrare rapportering, till exempel till EU. Analysverktyget ska även underlätta en bättre uppföljning av verksamheten på nationell nivå vad gäller bekämpningsmetoder, disponering av resurser med mera.

Vidare, under 2022, har även ett digitalt stöd för verifiering av IAS-fynd på regional nivå introducerats hos länsstyrelserna. Samverkansforumet för utveckling och förvaltning av digital förmåga i IAS-verksamheten har vidmakthållits under 2022. Ansvaret att leda detta vidare 2023 har tagits över av linjen.

GEMENSAM HANTERING AV SKYDDSKLASSAD ARTINFORMATION

Under året har Naturvårdsverket, i samverkan med SLU Artdatabanken, länsstyrelserna, Skogsstyrelsen, HaV, Trafikverket och Jordbruksverket och finansiering från 1:3-anslaget, fortsatt arbetet med att åstadkomma en nationell samsyn kring informationsklassning och skyddsåtgärder för information om artfynd. Syftet med initiativet är att bidra till att myndigheter samverkar digitalt, har effektiva verksamhetsprocesser och rättssäker informationshantering. Till exempel genom att säkerställa att relevant information om artfynd finns tillgängliga för de behöriga användarna, att missbruk förhindras och att förtroendet för hanteringen av känslig artinformation stärks. Arbetet fortsätter under 2023.

STANDARDISERAD MODELL FÖR ÅTGÄRDSRAPPORTERING

Under året har en standardiserad begrepps- och informationsmodell skapats för åtgärdsrapportering inom miljöområdet. Modellen skapar förutsättningar för att effektivisera, öka digitaliseringen, och höja kvalitén i informationen. Länsstyrelserna rapporterar åtgärder till Naturvårdsverket inom flera områden, inklusive invasiva främmande arter, våtmarker, ekonomisk rapportering och skötsel av skyddade områden. Informationen från rapporteringen behandlas av Naturvårdsverket och vidareberapporteras till EU och i nationell redovisning. Modellerna som upprättats skapar förutsättningar för en effektivare och mer ändamålsenlig rapportering som bättre möter nationella och internationella krav.

UTVECKLING AV PERSONAS FÖR ARTINFORMATIONSKRAV

En rapport som sammanfattar behoven av artinformation hos typiska användare – så kallade personas – har producerats. Rapporten är en berikning av ett tidigare underlag som fokuserade på myndighetsbehov. Behoven hos allmänheten, intresseorganisationer och forskare har inkluderats. Underlaget kommer bidra till Naturvårdsverkets styrning av utvecklingen av digitala stöd och inom artinformationsområdet. Det skapar förutsättningar för kravställning gentemot Naturvårdsverket och SLU Artdatabanken, så att fortsatt digitalisering på bästa möjliga sätt främjar miljömålen för biologisk mångfald, skydd, och skötsel av naturvärden.

9. Tema Rovdjur och annat vilt

Tabell 62. Användning av 1:3-medel inom Tema Rovdjur och annat vilt, 2020–2022, ap.2 (tkr).

Sakanslagsområde	Total förbrukning 2020	Total förbrukning 2021	Total förbrukning 2022
Tema Rovdjur och annat vilt, anslagspost 2			
Rovdjursförvaltning	26 060	26 784	32 976
Rovdjursinventering och övrig kunskap	73 639	74 788	91 251
Viltförvaltning kunskapsunderlag	7 696	9 342	14 368
Viltförvaltning	3 112	6 176	5 095
Summa	110 507	117 090	143 690

Källa: Del av tabell 19. Länsstyrelsernas förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets huvudbok.

9.1 Rovdjursförvaltning

Under 2022 har Naturvårdsverket fördelat bidrag till samtliga länsstyrelser (förutom Gotland), två rovdjurscenter, samt för åtgärder gällande genetisk förstärkning av vargstammen.

Rovdjursbidraget har fördelats till länsstyrelserna för åtgärder som syftar till att nå rovdjursförvaltningens övergripande och långsiktiga mål. Bidraget är ämnat att användas för åtgärder inom rovdjursförvaltningen som inte täcks av inventerings- eller viltskademedel som länsstyrelserna får separat. I likhet med föregående år har även extra rovdjursbidrag fördelats till alla länsstyrelser (förutom Gotland) i syfte att förstärka arbetet med rovdjursförvaltningen.

Rovdjurscentren har fått bidrag för sina informations- och kunskapsinsatser kring de stora rovdjuren i Sverige. Insatserna ska bidra till det långsiktiga arbetet kring förståelse och acceptans i samhället kring de stora rovdjuren.

De länsstyrelser som verkar inom renskötselområdet har fått bidrag för sitt arbete kring förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur baserat på en toleransnivå för skador inom rennäringen.

Medel var även avsatta för genetisk förstärkning av vargstammen med avseende på det långsiktiga målet att förbättra vargpopulationens inavelsgrad. Dessa medel kan bland annat fördelas till sökande myndighet vid ansökan. Under 2022 var det en länsstyrelse som ansökte och fick medel för extrainsatser kring genetiskt viktiga individer och revir.

RESULTAT

Åtgärder och aktiviteter som genomförts av länsstyrelsen med stöd av rovdjursbidraget har kopplingar till delmålen i de nationella rovdjursförvaltningsplanerna; uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus för de stora rovdjuren, minska skador orsakade av stora rovdjur, öka förtroendet för förvaltningen och motverka illegal jakt. Åtgärderna har även kopplingar till länens regionala rovdjursförvaltningsplaner. Syftet är att bidra till att genomföra rovdjurspolitiken.

Rovdjursbidraget har bland annat finansierat samordnings- och samrådsinsatser för att definiera och bibehålla lämpliga målsättningar för antal och utbredning av rovdjuren i länen och i rovdjursförvaltningsområdena för att gemensamt bidra till de nationella referensvärdena. Detta inkluderar även samråd mellan län om nivåer på licensjakt och enhetlighet vid skydds jakt. Vidare medför rovdjursbidraget att länsstyrelsen kan utföra informations-, kommunikations- och utbildningsinsatser, både i förebyggande syfte och på förekommen anledning. Exempelvis har det genomförts riktade kommunikationsinsatser till skolor, organisationer och andra myndigheter vilket upplevs ge ett tydligt avtryck i en större förståelse och acceptans för förvaltningen.

Information om skadeförebyggande åtgärder samt rovdjurens beteende bidrar till minskad risk för angrepp. Några exempel på hur detta har genomförts under året är utbildningar i upprättande av rovdjursavvisande stängsel samt informationsinsatser kopplade till skadeförebyggande åtgärder för tamdjur och hundar. Informationsinsatserna har bland annat resulterat i ett ökat antal ansökningar om bidrag för skyddsvästar till hundar, rovdjursavvisande stängsel och röjning under rovdjursavvisande stängsel. Andra effekter som noterats är fler rapporteringar av rovdjursobservationer via plattformen/appen Skandobs, vilket har lett till en mer effektiv inventering.

En annan åtgärd är länsstyrelsens jourverksamhet som hanterar akuta rovdjursrelaterade händelser, angrepp och oro. Det kan exempelvis handla om snabba insatser vid angrepp på tamdjur, inköp och underhåll av akututrustning såsom skrämselanordningar, samt rådgivning. Möjligheten att snabbt vara på plats med kunnig personal för att genomföra skadeförebyggande åtgärder, akuta åtgärder vid rovdjursangrepp samt hantering av rovdjur nära människor och bebyggelser är av stor vikt för att minska konflikter med stora rovdjur.

Samverkan över de fysiska och organisatoriska gränserna har också finansierats med hjälp av rovdjursbidraget. Det rör samverkan med bland andra samebyar, intresseorganisationer, kommuner, utbildnings- och forskningsinstitutioner, samt centrala myndigheter. I flera län har rovdjursbidraget även använts till att arbeta med förebyggande åtgärder för att motverka illegal jakt.

Extra bidrag gällande genetisk förstärkning av vargstammen har utbetalats till Länsstyrelsen i Västra Götalands län för utökade arbetsinsatser med anledning av förekomst av genetiskt viktiga vargindivider i länet. Bidraget lämnades för utökade insatser såsom ökad närvaro i området med fältpersonal (bevakning, information, uppsökande med information till djurägare), extra förebyggande åtgärder där behov skulle uppkomma, informationsinsatser för lokal och allmän kännedom om förebyggande åtgärder mot vargangrepp och närgångna vargar, tillgänglighet för större informationsmöten i området och beredskap mot angrepp.

Bidrag eller ersättning för extrainsatser vad gäller genetiskt viktiga individer syftar till att genom extra insatser öka chanserna för att de viktiga individerna ska överleva och bidra till stammens genetiska status. Eskalerade konflikter som inte kan bemötas i tillräckligt hög grad kan i värsta fall leda till illegal jakt. Bidrag gällande arbete med förvaltningsverktyget för förekomst av stora rovdjur baserat på en toleransnivå för skador inom rennaringen har utbetalats till länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrland och Dalarnas län. Länsstyrelsernas huvudsakliga processer omfattar samverkan, samordning och kunskapsfrämjande för utveckling och tillämpning av förvaltningsverktyget. Länsstyrelserna

har tillsammans med samebyarna hållit samråd om rovdjurssituationen, problemområden och skadebilder samt verkat för att samebyarna i större utsträckning ska använda sig av förvaltningsverktyget. Flertalet interna möten mellan handläggare i renskötselområdet har genomförts för att diskutera och utveckla arbetet med förvaltningsverktyget. Vidare har länsstyrelserna fört en dialog med Sametinget och Naturvårdsverket i syfte att ge förslag på förbättringar för att öka förtroendet för och bredda verktygets användningsområden.

Förvaltningsverktyget har använts som underlag i förvaltningsbeslut i de fall det funnits tillgängliga data. Exempelvis har förlustsiffror använts som beskrivning av skadors omfattning. Medlen har även använts till test av förebyggande åtgärder och en mer omfattande studie för att samla in mer kunskap och öka förståelsen gällande örnproblematiken i fjällområden. Baserat på studiernas resultat räknar länsstyrelsen med att kunna ge de första vetenskapligt baserade rekommendationerna för förebyggande åtgärder mot örnangrepp på renkalvar i slutet av 2023.

De två rovdjurscentren har under flera år samverkat under namnet Rovdjurscentrum Sverige. Exempel på samverkan är gemensam webbplats, nyhetsbrev för spridning av kunskap, fortbildningsträffar och rovdjursråd.

En av de största verksamheterna under året har varit arbete med skolinformation via Rovdjursskolan. Utbildningsnivån anpassas utifrån ålder, gruppstorlek och förkunskaper hos deltagarna. En utvärdering är gjord med mycket höga betyg för årets Rovdjursskola. Verksamheten är mycket uppskattad och efterfrågan stor. Fokus under året har även varit att öka tillgängligheten och kunskapen gällande rovdjursforskning. Samarbete och samverkan med organisationer och myndigheter har skett, exempelvis i form av flertal kontakter och dialoger med andra intresseorganisationer samt lärosäten och övriga besökscenter. Deltagande vid digitalt genomförda träffar och konferenser har lett till att säkerställa kvalitén och kunskapsnivån hos både pedagoger och annan personal i informations- och utbildningsverksamheten.

9.2 Övrig viltförvaltning

Olika kommunikations- och vägledningsinsatser har genomförts exempelvis i form av den årliga viltkonferensen för länsstyrelser och andra aktörer inom viltförvaltningen. Medel från 1:3-anslaget har också använts till den internationella organisationen för migrerande våtmarksfåglar (AEWA European Goose Management Platform) vilket bidrar till en samordnad förvaltning av de gåspopulationer som berör Sverige, samt till förvaltningsrelaterade studier för sångsvan respektive trana.

Vidare har anslaget finansierat överenskommelser med Sveriges lantbruksuniversitet (SLU). Överenskommelserna gäller dels test av fångstredskap där effekten är att Naturvårdsverket sedermera kan fatta beslut i de ärenden som kopplar till detta, dels de årliga uppdragen till Viltskadecenter. Leveranserna i överenskommelsen med Viltskadecenter omfattar mestadels stora rovdjur och stora fåglar och handlar i stora drag om samordning och kvalitetssäkring av inventering och populationsutveckling, att tillhandahålla utbildningar för länsstyrelsernas personal och andra aktörer inom svensk viltförvaltning, skadeförebyggande åtgärder samt att bistå med praktiskt stöd och service. Överenskommelsen omfattar även kunskapsinsamling om viltskadestatistik och viltskador samt IT-stöd i viltförvaltningen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har beviljats medel till ett treårigt vildsvins- och dovhjortsprojekt som pågår 2022–2024. Fokus ligger på en ökad samverkan inom förvaltningen för att uppnå målen om minskade skador av klövvilt inom jord- och skogsbruk, samt minskat antal viltolyckor i trafiken där arterna är inblandade. Första året har en projektplan tagits fram och fyra olika uppstartsseminarier genomförts geografiskt jämnt fördelat över länet. Intresset för projektet är stort och responsen har varit positiv från många håll. Projektet ger möjlighet att kunna förmedla de verktyg som behövs för att jägare, lantbrukare och markägare gemensamt ska kunna samarbeta och komma framåt i förvaltningen av dessa arter.

Medel har även gått till SLU som arrangerade ett seminarium om förvaltningen av bäver, 100 år sedan bäverns återkomst. Seminariet samlade olika myndigheter och berörda parter för att samverka och informera om populationen och förvaltningen. En digital plattform skapades för att tillgängliggöra kunskap om arten och dess utbredning i landet.

9.3 Rovdjursinventering och annan kunskap

9.3.1 Inventeringar och metodutveckling

BJÖRN

Björn inventeras genom länsvisa spillningsinventeringar i ett rullande schema och därpå följande populationsberäkningar av björnstammen. Varje län med björn-förekomst inventeras vart femte år. Under 2018 gjordes en nationell populationsuppskattning av björnstammen baserad på länsvisa uppskattningar mellan 2014 och 2017. Under 2020 genomfördes björninventering i Jämtlands och Västernorrlands län, 2021 i Norrbottens län samt 2022 i Dalarnas och Gävleborgs län.

KUNGSÖRN

2020 var första året som inventeringsdata från kungsörnsinventeringen registrerades i databasen Rovbase. År 2021 reviderades metodiken och faktabladet. Vidare genomfördes en pilotstudie för att under 2021 ta reda på om så kallade ljudboxar kan vara en metod för att bekräfta lyckad häckning genom inspelning och analys av ljud från tiggande kungsörnsungar.

VARG

En utökad spillningsinventering genomfördes under inventeringsperioden 2019/2020 i tio län i samverkan med Svenska Jägareförbundet. Under 2021 har instruktionerna för inventering av varg förenklats och gjorts om till färre dokument. Förenklingen väntas leda till mindre risk för feltolkningar och osäkerhet kring gällande metodik, mer överskådliga publikationer, lättare för nya inom systemet att förstå instruktionerna samt för Naturvårdsverket att genomföra framtida ändringar.

JÄRV

Åren 2020–2022 gjordes en särskild satsning i Värmlands, Gävleborgs, Dalarnas, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens samt Norrbottens län för att öka möjligheterna att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA. Resultaten visar på goda förutsättningar att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA i framtiden.

LODJUR

Naturvårdsverket har fortsatt stödja det pilotprojekt som syftar till att utveckla metod för att kunna hitta, samla in och analysera DNA från lodjur, exempelvis i tassavtryck eller urin.

DNA-ANALYSER

DNA-analyser blir en allt viktigare del av rovdjursinventeringen. Resultaten används bland annat för populationsuppskattningar, art- och individidentifiering samt beräkning av släktskap och inavelsgrad. Naturvårdsverket har avtal med tre laboratorier. Naturhistoriska riksmuseet analyserar prover från björn, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU Grimsö) från varg, samt SLU i Umeå från järv och lodjur. Det av Naturvårdsverket och Miljødirektoratet (Norge) samfinansierade projektet Rovquant har utvecklat modeller för att – med hjälp av DNA insamlat från döda individer, hår, spillning, eller urin – kunna fastställa populationernas storlek och fördelning i landskapet. Modellerna öppnar för ny DNA-baserad inventeringsmetodik för björn, järv och varg i framtiden. Under 2020–2022 intensifierade Naturvårdsverket och Sametinget ett samverkansprojekt i syfte att undersöka möjligheten att använda täthetskartor på samebynivå beräknade genom den metod som utvecklats inom Rovquant. Syftet är att beräkna rovdjursättningar för björn och järv på ett alternativt sätt till dagens system som baseras på föryngringar/förekomst. Som ett led i det nordiska samarbetet har Naturvårdsverket fortsatt samarbetet med Finlands Naturresursinstitut (LUKE) med syfte att analysera DNA från finska vargar med svensk metodik. På så sätt ges större möjligheter att snabbt avgöra eventuella vargimmigranternas ursprung.

STATENS VETERINÄRMEDICINSKA ANSTALT (SVA)

Naturvårdsverket har under många år gett SVA i uppdrag att samla in data om de döda rovdjur eller delar av döda rovdjur som till exempel fälls vid jakt eller som på annat sätt påträffas. SVA genomför bland annat obduktioner, hanterar och lagrar prover samt levererar prover för DNA-analyser till ovan nämnda laboratorier. Data om döda rovdjur registreras i Rovbase. Dessa data är viktiga för bland annat populationsberäkningar, övervakning av sjukdomar och dödsorsaksstatistik.¹²

INNOVATION

De innovationsprojekt som beviljades medel 2018 för att med innovativa lösningar utveckla och förenkla fältarbetet i rovdjursinventeringen är nu slutredovisade.¹³ Syftet med utlysningen var att förutom utveckla genomförandet, även öka delaktigheten och samverkan i utvecklandet av nya arbetssätt. Under 2021 genomfördes en uppföljande analys av innovationsutlysningen och rapporten kommer att ligga till grund för nya innovationssatsningar inom viltområdet.

¹² <https://www.sva.se/media/8d9fdd805fb1f23/stora-rovdjur-2021.pdf>

¹³ Ärende NV-01040-18

9.3.2 Resultat och rapporter

De senaste inventeringsresultaten finns sammanfattade på flera olika webbsidor och i publikationer.¹⁴

9.3.3 Rapportering av observationer

Genom den norsk-svenska webbapplikationen Skandobs ges allmänheten möjlighet att bidra med sina observationer till den årliga rovdjursinventeringen. Naturvårdsverket och Rovdata vid Norsk Institutt for Naturforskning arbetar löpande för att utveckla Skandobs. Rapporteringen av rovdjursobservationer via Skandobs har ökat stadigt sedan starten 2013 och uppgår för närvarande till mellan 400 och 1 000 per vecka under vintersäsongen. Antalet personer som använder Skandobs uppgår till mellan 2 000 och 4 500 per vecka under samma period. Norska och svenska myndigheters data samlas i databasen Rovbase som Miljødirektoratet och Naturvårdsverket utvecklar löpande. Sedan Rovbase inrättades har totalt cirka 240 000 rovdjursobservationer, 12 000 skador och 10 000 döda rovdjur registrerats i Sverige. Antalet rovdjursindivider som identifierats med genetiska analyser i Skandinavien uppgår till drygt 24 000.

Naturvårdsverket har ett avtal med Svenska Jägareförbundet gällande rovdjursinventering. Avtalet är förlängt ett år fram till 30 april 2023. Enligt avtalet ska Svenska Jägareförbundet bland annat bygga upp ett rapporteringssystem och främja rapportering via Skandobs samt medverka i områdes- och spillningsinventeringar.

9.3.4 Ökad rapportering från allmänheten

Allmänheten uppmanas att rapportera sina observationer av stora rovdjur och bidrar på så vis till inventeringsarbetet via länsstyrelserna som lägger ut information på sina hemsidor samt via sociala och lokala medier. För att visa värdet av att allmänheten rapporterar in observationer, och för att uppmuntra till fler rapporter, läggs stor vikt vid att återkoppla till de som rapporterar. Flera län rapporterar att observationer från allmänheten är avgörande för att få ett inventeringsresultat av god kvalitet, särskilt i snöfattiga delar av landet. Allmänheten har även gjorts delaktig vid spillningsinsamlingar (varg och björn), samt involverats när länsstyrelserna varit ute på olika typer av publika möten, mässor, informationsträffar med mera.

Så gott som samtliga län rapporterar att viltkameraanvändningen har ökat de tre senaste åren och några län anger att användning av viltkameror och DNA-analyser är helt avgörande för ett bra resultat i framför allt snöfattiga delar av landet. Men även i snörikare delar av landet har viltkameror och DNA-analyser varit viktiga. Fjällänen rapporterar dock att vädret på senare år har försvårat inventeringsverksamheten i fjälltrakterna. Sammantaget är användning av viltkameror ett viktigt komplement som underlättar inventeringsarbetet och flera län gör bedömningen att denna metod tillsammans med DNA-analyser kommer att vara den dominerande inventeringsmetoden i framtiden. Kamerorna används dessutom

¹⁴ Varg: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2997123>

Järv: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/3026507>

Lodjur: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2758904>

Kungsörn: <https://www.nrm.se/download/18.6d4d61d9180cdc948491fea7/1654062801802/Kungs%C3%B6rn2021.pdf>

som hjälpmedel när det gäller förebyggande åtgärder av rovdjursangrepp på tamdjur och vilt i hägn.

En ny kameralongstiftning (kamerabevakningslag (2018:1200)) har gjort det lättare för privatpersoner att använda viltkameror och därmed vara mer delaktiga i inventeringsarbetet. Några län rapporterar att detta medfört att fler rapporter från allmänheten har kommit in. Ett fåtal län rapporterar dock att detta hittills inte fått någon omedelbar effekt på rapporteringsfrekvensen. Om kameraanvändningen medfört att inventeringen blivit kostnadseffektivare råder delade meningar. För att underlätta användningen av viltkameror har Naturvårdsverket publicerat en vägledning för regelverk kring privata viltkameror.¹⁵

Flera län rapporterar även att samarbetet med olika ornitologiska föreningar inom kungsörnsinventeringen har ökat och formaliserats ytterligare.

9.3.5 Användning av inventeringsresultat

Länsstyrelserna redovisar att resultaten används som underlag vid framtagande av miniminivåer, förvaltningsnivåer och förvaltningsplaner, uppföljning av mål gällande gynnsam bevarandestatus för rovdjur, planering av skadeförebyggande åtgärder samt som underlag för beslut om skydds- och licensjakt. Inventeringsresultaten är även underlag för rapporteringen om rovdjur enligt artikel 17 i art- och habitatdirektivet. I renskötselområdet utgör inventeringsresultaten underlag för Sametingets beslut om ersättning till samebyar för rovdjursförekomst samt beslut om bidrag för skadeförebyggande åtgärder. De är även ett viktigt underlag för toleransnivåarbetet. Vid all dialog med allmänhet, tamdjursägare, jägare, intresseorganisationer, forskare med flera är inventeringsresultaten en nödvändig grund. De är även värdefull information för andra områden som berör länsstyrelsernas arbete, exempelvis vid etablering av vindkraftsparker eller vid avverkningsanmälningar. Sammanfattningsvis är en inventering av hög kvalitet mycket viktig för viltförvaltningen och för andra naturresursfrågor.

9.4 Viltförvaltning kunskapsunderlag

Inom ramen för viltstrategin har det under åren 2020–2022 tagits fram ett tjugotal kunskapsunderlag till stöd för viltförvaltningen. Inom ramen för viltstrategin har det under åren 2020–2022 tagits fram ett tjugotal kunskapsunderlag till stöd för viltförvaltningen. Exempel på sådana underlag är de årliga inventeringsresultaten för stora rovdjur. Andra underlag rör arternas ekologi. För varg, järv och lodjur tas det också fram beskattningsmodeller som beskriver hur olika nivåer av jaktuttag kan förväntas påverka populationer. Modellerna är viktiga som vetenskapliga underlag för att säkerställa att populationerna av de stora rovdjuren inte riskerar att hamna under de nationella referensvärdena för respektive art. Vidare har det tagits fram underlag för fortsatt utredning kring ett eventuellt nytt inventerings- och ersättningsystem för järv och björn.¹⁶ Flera underlag som har beställts under 2021 bidrar till arbetet med revideringen av förvaltningsplanen för stora rovdjur som kommer att gälla från 2023–2028. Naturvårdsverket har tecknat treåriga

¹⁵ <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/jakt-och-vilt/viltkamera>

¹⁶ Ärende NV-06882-21 och ärende NV-06567-20

överenskommelser under perioden 2022–2024 för de fyra olika skandinaviska rovdjursprojektens så kallade basverksamhet (björn, lodjur, varg och järv). Syftet med basverksamheten är säkerställa att de långa tidserierna av data för de olika rovdjursarterna upprätthålls och förlängs genom insamling av ytterligare data. Uppdraget syftar också till att säkerställa Naturvårdsverkets och länsstyrelsernas behov av stöd vid genomförandet av förvaltningen av dessa arter både i Sverige och för förvaltningssamarbete med våra grannländer.

Naturvårdsverket har inom ramen för arbetet med viltsjukdomar och i samråd med viltsjukdomsrådet fördelat medel till SVA för projekt som bland annat behandlar avmagringsjuka hos hjortdjur (CWD), afrikansk svinpest (ASF), fågelinfluensa samt undersökningar av förekomst och utveckling av diagnostik för en rad andra viltsjukdomar såsom salmonella hos vildsvin och rävens dvärgbandmask.

Under 2021 och 2022 har Naturvårdsverket genom en överenskommelse med SLU tagit fram årliga populationsskattningar av älg för samtliga älgförvaltningsområden.¹⁷

Under 2022 publicerades en rapport avseende samband som finns mellan populationsnivåer av älg och andra parametrar som används för att utvärdera svensk älgförvaltning. Rapporten innehöll följande delar.

- Samband mellan populationstätheter av älg och älgbetesskador på älgförvaltningsområdesnivå.
- Älgförvaltningsområdenas planers måluppfyllelse.

Länsstyrelsen i Skåne län har under perioden 2020–2022 beviljats medel för att genomföra kronhjortsinventering för att säkerställa en fortsatt god förvaltning av kronhjortens nominatunderart *Cervus elaphus elaphus*.¹⁸

Under 2022 publicerades en rapport avseende nationella och internationella erfarenheter av inventeringsmetoder för vildsvinsskador.¹⁹

¹⁷ <https://www.naturvardsverket.se/499bd5/globalassets/media/publikationer-pdf/7000/978-91-620-7044-1.pdf>

¹⁸ Ärende NV-08078-18

¹⁹ <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/publikationer/7000/978-91-620-7024-3/>

10. Insatser som gynnar kulturarvet

Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor har i grunden ofta en koppling till biologisk mångfald. För att göra det tydligare vilken roll Naturvårdsverket har i att bevara och utveckla kulturvården använder vi begreppet biologiskt kulturarv. Begreppet används uttalat och konsekvent som utgångspunkt för Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor, i såväl landskapet som helhet, som i skyddade områden. Vi använder begreppet bland annat kopplat till naturvård, hävdpräglade miljöer, miljöövervakning samt relevanta miljömål och friluftsmål.

För arbetet med värdefulla områden utgör det biologiska kulturarvet en naturlig och integrerad del av verksamheten. Dels generellt som en aspekt i såväl beslut om formellt skydd och skötselplaner, dels specifikt i form av såväl skydd och förvaltning av kulturhistoriskt värdefulla fastigheter och element som förvaltningen av världsarv och biosfärområden.

10.1 Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet

Inom förvaltningen av skyddade områden läggs mycket resurser på bevarande av hävdade miljöer, där skötselåtgärderna bidrar till bevarande av både natur- och kulturarv. Flera länsstyrelser lyfter särskilt fram att det internt på respektive länsstyrelse finns ett gott samarbete med kulturmiljöfunktionen, exempelvis vad gäller skötseln av fornlämningar och kulturlämningar i skyddade områden.

I det välbesökta kulturresevatet och Natura 2000-området Linnés Råshult har naturförvaltningen samarbetat med kulturmiljöenheten på Länsstyrelsen i Kronobergs län om såväl praktisk skötsel som erfarenheter för att utveckla områdets mycket höga värden. På Länsstyrelsen i Östergötlands län har en ökad satsning på egen fältpersonal gjort det möjligt att samverka med kulturmiljöenheten kring skötsel av länets kulturresevat och några fornvårdsområden på ett kostnads-effektivt sätt.

10.2 Världsarv

Naturvårdsverket har tillsammans med Riksantikvarieämbetet regeringens uppdrag att hantera frågor utifrån Världsarvskonventionen. Naturvårdsverket har ett särskilt ansvar för de två utpekade naturvärldsarven; Laponia och Höga Kusten. Under 2022 stödde Naturvårdsverket arbetet i dessa områden ekonomiskt med sammanlagt 14,5 mnkr. Denna finansiering skapar förutsättningar för att bevara och utveckla världsarven.

Under 2022 har Naturvårdsverket deltagit i det förberedande arbetet med en kommunikationsstrategi samt i förberedelserna för att uppmärksamma att konventionen firar 50 år. Förberedelserna för den periodiska rapporteringen inleddes också under 2022.

Arbetet med en ny gemensam förvaltningsplan för Höga Kusten i Sverige och Kvarkens skärgård i Finland som påbörjades har fortsatt med förhoppningen att beslut om en gränsöverskridande förvaltningsplan kan fattas under 2023.

Arbetet med världsarven bidrar till att deras omistliga värden förvaltas för framtida generationer. Det fortsatt stora antalet besökare har inneburit särskilda utmaningar för berörda parter. Länsstyrelsen har i det sammanhanget varit en mycket viktig aktör som genom särskild finansiering från Naturvårdsverket fortsatt kunnat skapa förutsättningar för att bättre kunna möta utmaningen med ett stort antal besökare.

10.3 Biosfärområden

Biosfärarbetet handlar om att stödja långsiktiga lokala processer för hållbar utveckling som genom sina erfarenheter och resultat kan ge inspiration till andra delar av samhället. Arbetet är nära knutet till genomförandet av Agenda 2030 och ska ses som ett viktigt verktyg i arbetet med att nå dess mål. Ett biosfärområde är ett modellområde för hållbar utveckling. De ingår i Unescos Man and the Biosphere programme (MAB) som utgår från samspelet mellan människan och biosfären.

Det finns sju svenska biosfärområden: Kristianstads Vattenrike, Vänerskärgården med Kinnekulle, Älvlandskapet Nedre Dalälven, Blekinge Arkipelag, Östra Vätterbranterna, Voxnadalen, Vindelälven-Juhttátahka och ett kandidat område; Storkriket (tidigare kallat Vombsjösjönsänkan).

År 2022 användes 5,0 mnkr av 1:3-anslaget till arbetet med biosfärområden, se tabell 56. För 2022 har kostnaden ökat främst på grund av att Storkriket kandidat område tillkommit. Naturvårdsverket stödjer arbetet genom årliga ekonomiska bidrag till fem av områdena samt kandidat området. HaV ger stöd till de två övriga områdena. Genom att bidraget är villkorat med krav på lokal medfinansiering med minst 50 % (i praktiken oftast mycket mer) ger det en uppväxling av Naturvårdsverkets bidrag i det konkreta arbetet. Naturvårdsverkets finansiering av en nationell koordinator bidrar till såväl biosfärprogrammets utveckling som utvecklingen av arbetet i enskilda biosfärområden. Den nationella koordinators roll som en sammanhållande nod är mycket viktig för att lyckas med det nationella biosfärarbetet. Koordinatören är också viktig för det internationella arbetet och genomförandet av projekt samt inhämtning av projektidéer.

Konferensen Mötesplats Biosfär genomfördes den 10–12 oktober som en gemensam hybridkonferens på två fysiska platser, i Kristianstad och i Umeå. Konferensen syftade till att skapa en mötesplats för forskare, beslutsfattare, forskningsfinansiärer, biosfärområden och andra samhällsaktörer för att gemensamt upptäcka möjligheten med biosfärområden som arenor för forskning och innovation relaterad till de globala hållbarhetsmålen.

I slutet av 2022 gjordes en analys av de fem 10-årsutvärderingar som hittills producerats av de svenska biosfärområdena. Det innebär att erfarenheter kan dras ur sammanlagt 50 års biosfärverksamhet och nyttan med biosfärprogrammet underbyggs med konkreta exempel från biosfärområdenas verksamhet. Insatsen resulterar i en rapport, en målgruppsanpassad populärversion, samt två webinarier.

Under 2022 godkändes Älvlandskapet Nedre Dalälvens och Blekinge Arkipelags 10-årsutvärderingar av den globala styrelsen för Biosfärprogrammet (Unesco MAB-ICC). Båda biosfärområdena fick det mycket fina omdömet att ”de håller mycket hög kvalitet och bör därför användas som modell för hela det globala nätverket av biosfärområden”.

Östra Vätterbranterna har under 2022 färdigställt sin 10-årsutvärdering.

Under 2022 genomförde Naturvårdsverket ett pilotprojekt där två utlysningar riktas till biosfärområdena i syfte att stärka deras roll som modellområde för att:

- undersöka hur ett biosfärområde skulle kunna arbeta med gränsöverskridande risk- och sårbarhetsanalyser och klimatanpassning i ett landskapsperspektiv, samt
- undersöka hur olika naturbaserade lösningar som exempelvis skydd och bevarande av värdefull natur, naturbaserade brukningsmetoder i areella näringar, restaurering av vattendrag eller våtmarksområden har påverkat landskapets förutsättningar att stå emot negativa klimatstörningar.

11. Naturnära jobb

Under 2022 har flera myndigheter tillsammans genomfört det sista året i en treårig satsning på naturnära jobb. Satsningen har riktat sig till den som är ny i Sverige, den som varit arbetssökande länge och till unga. Uppdraget har samordnats av Skogsstyrelsen och genomförts tillsammans med länsstyrelserna, Arbetsförmedlingen, SGU och Naturvårdsverket. Satsningen har varit ett regeringsuppdrag som bland annat ska matcha behovet av arbetskraft inom gröna näringar, behovet av fler arbetstillfällen för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden och behovet av natur- och miljövard

Tabell 63. Medelsanvändning inom naturnära jobb 2020–2022, ap.1 och ap.2 (tkr).

Naturnära jobb	2020	2021	2022
Anslagspost 2			
Bidrag till Skogsstyrelsen		18 000	37 400
Bidrag till Länsstyrelsen i Västerbottens län, kommunsatsning		5 700	
Omdisponering av medel, Länsstyrelsen i Gotlands län			100
Bidrag till Centrum för naturvägledning		300	300
Summa	0	24 000	37 800
Anslagspost 1 – länsstyrelsernas disposition			
Naturnära jobb	13 000*	33 000**	14 700***
Total summa på 1:3-anslaget till Naturnära jobb	13 000	57 000	52 500

* För 2020 anges tilldelat belopp och inte faktisk medelsförbrukning.

** Inkluderar en särskild satsning på unga för 10 mnkr.

*** Inkluderar en särskild satsning på unga för 9 mnkr. Medelsanvändningen avser den slutliga användningen för Länsstyrelsen i Västerbottens län. När det gäller uppföljningen av villkoren i regleringsbrevet så sker det i förhållande till besluten från Länsstyrelsen i Örebro län utifrån deras årsredovisning. Dessa siffror kan skilja sig åt eftersom det kan finnas oförbrukade medel från 2021 som bidrar till medelsförbrukningen 2022.

RESULTAT

Det främsta syftet med satsningen har varit att skapa anställningar som är första steget till ett aktivt arbetsliv. Under satsningens alla tre år har också individens kompetensutveckling varit i fokus. Deltagarna i satsningen har varit anställda i arbetslag hos Skogsstyrelsen. Under 2022 disponerade Naturvårdsverket maximalt 40 mnkr för att genomföra satsningen. Av dessa medel använde Naturvårdsverket 37,8 mnkr där nästan allt, 37,4 mnkr, lämnades som bidrag till Skogsstyrelsen för att medfinansiera kostnader för arbetslagen. Skogsstyrelsen redovisar att totalt 833 personer har deltagit i satsningen under alla tre år, varav cirka 37 % kvinnor. Under 2022 var andelen kvinnor 42 %. Av dem som avslutade sin anställning på Skogsstyrelsen före sista september 2022 gick 39 % vidare till anställning eller studier. Motsvarande siffra för 2021 var 27 %.

Som komplement till Skogsstyrelsens arbetslag har ett antal kommuner bedrivit naturnära jobb-verksamhet i egen regi. Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansvarat för satsningen, med stöd av Naturvårdsverket, och genomförde under våren 2021 och 2022 utlysningar där kommuner kunde ansöka om bidrag från Länsstyrelsen i Västerbottens län för egna satsningar. Under båda åren prioriterades deltagare som är unga,

under 25 år. Under 2021 fattades beslut om drygt 10 mnkr till 16 kommunprojekt och 2022 fattades beslut om drygt 14,7 mnkr till 23 kommunprojekt. Under 2022 har kommunernas arbetslag omfattat totalt 249 personer, varav 103 unga. Under 2022 var andelen kvinnor 25 %. Under båda åren har storleken på antalet deltagare per kommun varierat mellan som mest 32 personer och som minst tre personer. Under 2022 har strax över 20 % av deltagarna gått vidare till annat jobb och cirka 60 % har fått olika utbildningar för att stärka sina möjligheter till framtida jobb inom gröna näringar.

Sammanlagt under hela programperioden, 2020–2022, utförde Skogsstyrelsens arbetslag över 3 800 åtgärder. Enligt Skogsstyrelsens visualiseringsverktyg utförde arbetslagen 1 190 åtgärder under 2022, varav en majoritet av åtgärderna, över 55 %, gjordes på uppdrag åt länsstyrelserna. Gräsröjning, gränsmålning och naturvårdande skötsel var de vanligaste åtgärderna totalt sett. Om arbetet har genomförts i ett skyddat område som länsstyrelsen förvaltar eller längs en statlig led har uppgiften oftast registrerats i länsstyrelsernas stöd för att förvalta skyddade områden, Skötsel-dos. Enligt Skötsel-dos (december 2022) har Skogsstyrelsens arbetslag gjort minst 640 åtgärder i skyddade områden under 2022. Det betyder att minst så många åtgärder har arbetslagen gjort i skyddade områden eller längs statliga leder. Åtgärder för friluftsliv, naturtyper och leder har dominerat arbetslagens arbete under både 2021 och 2022.

Projekten i kommunernas regi har utfört de uppgifter och uppnått de resultat som kommunerna angav i sina bidragsansökningar. Samtliga kommuner har redovisat att arbetsuppgifterna medfört positiva effekter för deltagarna genom ökad arbetslivserfarenhet, språkträning, kompetens, hälsa liksom positiva effekter för naturvård och friluftsliv. Enligt 2022 års redovisning till Länsstyrelsen i Västerbottens län uppgav 14 av 22 kommuner att de kommer att försöka fortsätta en satsning på naturnära jobb även utan statligt bidrag.

Naturvårdsverket har också finansierat en fortsatt utbildningsinsats om naturvägledning för nya svenskar. Utbildningen planeras och genomförs av SLU CNV. Under året har SLU CNV hållit en tredagarsutbildning för kommunprojektet i Ragunda. I mitten av december höll SLU CNV en fortbildningsträff för tidigare deltagare och andra aktörer som jobbar med integration genom natur och friluftsliv.

12. Sysselsättningseffekter

Medlen som omsätts genom anslagen 1:14 och 1:3 genererar sysselsättningseffekter som kan uppskattas med hjälp av särskilda beräkningsmetoder. Naturvårdsverket har, på samma sätt som för tidigare års återrapporteringar av sakanslagen, anlitat en konsultbyrå för att utföra sådana beräkningar för 2022 års medelsanvändning.

BAKGRUND

Naturvårdsverket är i sitt regleringsbrev ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter för kvinnor och män som användningen av sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (1:3 och 1:14) ger upphov till. I sin återrapportering av åtgärder för biologisk mångfald 2019–2021 redovisar Naturvårdsverket att åtgärder som genomfördes med anslaget 1:3 år 2021 tog cirka 1 823 årsarbetskrafter i anspråk, medan åtgärder under anslaget 1:14 sysselsatte motsvarande ungefär 600 årsarbetskrafter.

Utöver dessa direkta sysselsättningseffekter gav anslagen även följdarbets-tillfällen i form av exempelvis underentreprenader vid ny- och ombyggnadsprojekt och i samband med juridiska tjänster vid värdering och försäljning av mark. Totalt år 2021 beräknades anslagen ge upphov till cirka 2 850 helårsarbetskrafter, varav 1 021 för kvinnor.²⁰

FEL I FÖREGÅENDE ÅRS BERÄKNINGAR

I samband med årets beräkningar upptäcktes ett fel i föregående års beräkningar för sakanslag 1:14. Andelen av de fördelade medlen som klassats som ”sysselsättnings-skapande” var för hög. Felet berodde på att en för beräkningen avgörande tabell ej uppdaterats korrekt. Med en uppdaterad tabell blir resultatet 97 årsarbetskrafter i stället för 600. Det totala antalet årsarbetskrafter (direkta, indirekta och inducerade effekter för båda sakanslagen) uppgår då till 2 196 i stället för det felaktigt redovisade 2 850.

Korrigerade siffror redovisas i bilaga 2. De korrigerade siffrorna används för jämförelser i årets rapport.

SAKANSLAGEN

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*. Utfallet på anslag 1:14 var år 2022 cirka 1 670 mnkr – en ökning med 5 mnkr jämfört med 2021.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena ska kunna tillgängliggöras på ett tillfredställande sätt. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Utfallet på anslag 1:3 var år 2022 cirka 1 915 mnkr – en ökning med cirka 127 mnkr jämfört med 2021.

²⁰ Naturvårdsverket (2022). Rapport 7041 *Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd och åtgärder för värdefull natur 2019–2021*.

Sammantaget har sakanslagen ökat från 3 453 mnkr till 3 585 mnkr jämfört med 2021, vilket innebär en ökning med knappt 4 %.

SYFTE

Föreliggande studie syftar till att uppskatta storleken på såväl de direkta som indirekta sysselsättningseffekter som följer av användningen av anslagen.

METOD

De vägledningsdokument som konsultbyrån WSP tog fram år 2017 i samband med att nya sysselsättningsmultiplikatorer beräknades har, precis som föregående år, använts för beräkningarna.

BERÄKNINGSRESULTAT – HUR HAR MEDLEN ANVÄNTS ÅR 2022?

Av det totala anslagsbeloppet på 3 585 mnkr har 1 334 mnkr exkluderats från beräkningarna då de inte går att anta att de ger någon effekt på sysselsättningen. Exkluderade medel är sådana som använts till ersättningar vid anspråk av mark såsom fastighetsförvärv eller liknande (intrångsersättningar eller naturvårdsavtal), och som inte leder till någon produktion av varor eller tjänster i vanlig bemärkelse. Denna form av anslagsanvändning kallar vi för finansiella transaktioner, och de finansiella transaktionerna bedöms inte ha några reala effekter på sysselsättning, eftersom de inte utgör något reellt tillskott till ekonomin. Medel för ersättning vid markanspråk utgör en stor andel av sakanslag 1:14 vilket medför att endast en liten andel av sakanslaget har använts som underlag för beräkning av sysselsättningseffekter.

Av sakanslag 1:3 har cirka 2 137 mnkr (112 %) ²¹ använts för ändamål som haft sysselsättningseffekter. För sakanslag 1:14 är motsvarande siffra 118 mnkr (7 %).

I tabell 64 nedan visas sakanslagens förbrukning och de beräknade sysselsättningseffekterna för år 2022. Totalt beräknas anslagen ge upphov till cirka 2 512 helårsarbetskrafter, vilket är 317 fler än föregående år. Ökningen beror framför allt på att mängden sysselsättningsskapande medel i sakanslag 1:3 har blivit större. Sysselsättningseffekten från sakanslag 1:14 är ungefär lika stor år 2022 som år 2021.

Tabell 64. Sakanslagsförbrukning år 2022 med de beräknade sysselsättningseffekterna.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:14
Anslagsförbrukning 2022	1 915,1 mnkr	1 670,0 mnkr
Medel som ger upphov till sysselsättning	2 136,7 mnkr	118,2 mnkr
Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	-218,1 mnkr	1 551,7 mnkr
Medel som utbetalats till internationella organisationer	-3,5 mnkr	-
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	2 115	100
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	268	29
Total sysselsättningseffekt för kvinnor, helårsarbetskrafter	705 (30 %)	65 (50 %)

²¹ Man gick under året cirka 221,6 mnkr plus på finansiella transaktioner. Dessa medel användes sedan i ändamål som påverkar sysselsättningen, vilket resulterar i att summan blir större än det ursprungliga sakanslaget och uppgår till 112 %.

BRANSCHFÖRDELNING

I tabellen nedan visas en uppskattning av hur de utbetalda sakanslagen fördelats i olika branscher. Endast de medel som anses ge upphov till sysselsättning har inkluderats.

För sakanslag 1:3 har majoriteten av beloppet gått till skogsskötsel företag (80,5 %) och likt föregående år gick en stor del av beloppet till posten ”Skötsel – schablonbidrag”. Denna post utgör 879 mnkr (eller 46 %) av beloppet från sakanslaget, vilket är en ökning med 126 mnkr jämfört med 2021.

Av de medel från sakanslag 1:14 som är sysselsättningskapande (finansiella transaktioner exkluderat) har den största delen gått till arbete på myndigheter och länsstyrelser (38,6 %). Den största mottagaren i den branschen är Lantmäteriet och 51 % av beloppet har gått till lantmäteriförrättningar, fastighetsutredningar och fastighetsbestämning. Medel till drift, utveckling och förvaltning av olika databaser uppgår till 29,7 % och 14,4 % av medlen har gått till ekonomisk konsultverksamhet – värdering av mark.

Tabell 65. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2022.^{22,23}

Bransch	1:3 (%)	1:14 (%)
Viltvård; Inventering av rovdjur, mårhundsbekämpning etc.	4,6	0
Skogsskötsel och förvaltning	80,5	0
Byggnation och ombyggnation av naturum, entréer, leder etc.	3,0	0
Drift, utveckling och förvaltning av olika databaser	1,1	29,7
Fastighetsförmedling	0	5,6
Juridisk konsultverksamhet	0	2,8
Ekonomisk konsultverksamhet – Värdering av mark	0	14,4
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	1,3	8,9
Veterinärverksamhet	0,3	0
Myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket m.m.	4,1	38,6
Intresseorganisationers arbete	1,2	0
Vetenskaplig forskning	3,9	0
Totalt	100	100

REGIONAL FÖRDELNING

I tabell 66 nedan visas den uppskattade regionala fördelningen av sakanslag 1:3 och 1:14 för år 2022. En stor del (74 %) av medlen i sakanslag 1:3 har betalats ut till länsstyrelser och motsvarande fördelning har därför använts för att fördela det totala beloppet för sakanslag 1:3 på län. Sakanslag 1:14 har i stället fördelats efter storleken (i kr) på de markersättningar som betalats ut till respektive län under året eftersom det inte finns tillräckligt med underlag på utbetalningar av sakanslaget till länsstyrelsen.

²² Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %.

²³ Tidigare år har även branscherna ”Tryckerier & produktion av material” och ”Arrangemang av mässor, konferenser med mera” redovisats. Mycket små andelar av medlen har fördelats till dessa branscher de senaste 5 åren (0–1 %) och de har därför strukits från årets rapportering.

Sakanslag 1:3 har fördelats relativt jämnt över länen och de flesta län har tilldelats mellan 3 och 7 % av de utbetalda medlen. Västra Götalands län är (precis som föregående år) det län som tilldelats störst del av beloppet, 11,0 %. År 2021 var andelen 9,7 %.

Sakanslag 1:14 är något mer ojämnt fördelat över länen. Västerbottens län tilldelades störst del av beloppet, 14,6 %. Minst del av beloppet tilldelades Gotlands och Uppsala län (0,5 respektive 0,7 %).

Tabell 66. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 år 2022.²⁴

Län	1:3 (%)	1:14 (%)
Stockholms län	5,3	8,8
Uppsala län	3,3	0,7
Södermanlands län	4,2	5,7
Östergötlands län	5,4	4,2
Jönköpings län	3,2	2,3
Kronobergs län	2,7	2,6
Kalmar län	6,8	1,1
Gotlands län	5,0	0,5
Blekinge län	3,2	0,8
Skåne län	8,8	4,8
Hallands län	4,4	2,0
Västra Götalands län	11,0	3,7
Värmlands län	3,7	4,7
Örebro län	3,8	4,2
Västmanlands län	2,6	3,0
Dalarnas län	4,3	9,3
Gävleborgs län	3,8	5,9
Västernorrlands län	3,1	4,3
Jämtlands län	4,7	9,3
Västerbottens län	5,7	14,6
Norrbottnens län	5,1	7,4
Totalt	100,0	100,0

SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER

Sysselsättningsstatistik utgår från befolkningen i arbetsför ålder (16–74 år).²⁵

I tabell 67 och 68 visas den totala sysselsättningseffekten (direkt och indirekt) för sakanslag 1:3 respektive 1:14.

Sysselsättningseffekter redovisas per bransch och typlän, där län har delats in i fyra kategorier baserat på branschstrukturen i länet: Stockholm, tjänstelän, tillverkningslän och län med blandad struktur.²⁶ Samma indelning har använts vid beräkningar av sysselsättningseffekter för rapporteringarna år 2019–2021. En lista med vilka län som tillhör vilken kategori finns i bilaga 1. Andelen kvinnor

²⁴ Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %.

²⁵ RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB

²⁶ Kategorierna är framtagna med hjälp av en klusteranalys där län med liknande branschstruktur grupperats. Dagbefolkningens branschstruktur har hämtats från SCB (RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik).

som arbetar i respektive bransch baseras på statistik för år 2021 från SCB, vilket är den senaste tillgängliga statistiken.²⁷

Likt föregående år beräknas sakanslag 1:3 sysselsätta flest personer i län med blandad struktur följt av tillverkningslänen, därefter följer tjänstelänen och Stockholms län. Majoriteten av de sysselsatta arbetar inom skogsskötsel och förvaltning, följt av intresseorganisationer, viltvård och arbete på myndigheter. Andelen kvinnor som beräknas sysselsättas genom medel från 1:3-anslaget är 30 %, vilket är en lika stor andel som föregående år.

Tabell 67. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2022.²⁸

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor (%)
Viltvård; Inventering av rovdjur	7	22	52	50	132	26
Skogsskötsel och förvaltning	134	432	546	681	1 792	26
Byggindustri – Byggnation av naturum, leder, etc.	4	15	22	27	67	10
Datakonsulter	1	5	9	9	25	44
Fastighetsförmedling	0	0	0	0	0	
Juridisk konsultverksamhet	0	0	0	0	0	
Ekonomisk konsultverksamhet – Värdering av mark	0	0	0	0	0	
Teknisk konsultverksamhet	2	6	11	11	30	44
Veterinärverksamhet	0	1	2	2	6	78
Arbete på myndigheter; länsstyrelser m.m.	5	25	41	36	107	59
Vetenskaplig forskning	3	12	19	21	55	59
Intresseorganisationer	8	39	56	65	169	44
Total sysselsättningseffekt	164	558	759	902	2 384	30
<i>varav direkt sysselsättningseffekt</i>	143	487	680	805	2 115	
<i>varav indirekt sysselsättningseffekt</i>	21	71	79	97	268	

Medlen från sakanslag 1:14 beräknas sysselsätta flest personer i tillverkningslän och län med blandad struktur. Medlen beräknas sysselsätta färre i tjänstelän och Stockholms län. Den största andelen av de sysselsatta arbetar på myndigheter och länsstyrelser följt av datakonsultverksamhet. Av de som sysselsätts beräknas 50 % vara kvinnor.

²⁷ Statistik från den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) i SCB:s statistikdatabas. Datasetet "Förvärvsarbetande 16–74 år med arbetsplats i regionen (dagbefolkning) (RAMS) efter år, näringsgren SNI 2007 och kön, ny tidsserie. År 2019–2021".

²⁸ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen.

Tabell 68. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2022.²⁹

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor (%)
Viltvård; Inventering av rovdjur	0	0	0	0	0	
Skogskötsel och förvaltning	0	0	0	0	0	
Byggindustri – Byggnation av naturum, leder, etc.	0	0	0	0	0	
Datakonsulter	3	6	14	14	37	44
Fastighetsförmedling	0	0	1	1	3	41
Juridisk konsultverksamhet	0	1	1	1	3	44
Ekonomisk konsultvärdering av mark	2	3	7	7	18	44
Teknisk konsultverksamhet	1	2	4	4	11	44
Veterinärverksamhet	0	0	0	0	0	
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser m.m.	5	9	22	20	56	59
Vetenskaplig forskning	0	0	0	0	0	
Intresseorganisationer	0	0	0	0	0	
Total sysselsättningseffekt	11	20	51	47	129	50
varav direkt sysselsättningseffekt	7	15	42	36	100	
varav indirekt sysselsättningseffekt	4	5	9	11	29	

JÄMFÖRELSE ÖVER FLERA ÅR

I tabell 69 och 70 redovisas sakanslagens utfall de senaste fyra åren. I figur 4 redovisas utvecklingen sedan 2017.

År 2022 var både sakanslag 1:3 och sakanslag 1:14 större än vad de var år 2020 och 2021, vilket också återspeglas i det totala antalet sysselsatta. Ökningen i antalet sysselsatta kommer från att den sysselsättningsskapande delen av sakanslag 1:3 har ökat 2022, vilket den även gjorde 2021 och 2020.

För sakanslag 1:14 har andelen sysselsättningsskapande medel som del av det totala sakanslaget minskat något. Sakanslaget har varit betydligt större år 2021 och 2022 jämfört med år 2019 och 2020, men de sysselsättningsskapande medlen är mindre år 2021 och 2022 än de tidigare åren. Trots att anslaget har blivit större har alltså medlens sysselsättningseffekt minskat.

Andelen kvinnor som sysselsatts av medlen har minskat under perioden 2019–2022 för båda sakanslagen. För sakanslag 1:14 ökade andelen kvinnor som sysselsatts av medlen år 2022 jämfört med 2021 eftersom en större summa av de sysselsättningsskapande medlen gick till arbete på myndigheter och länsstyrelser, där andelen kvinnor är högre än i de andra branscherna som medlen har fördelats till.

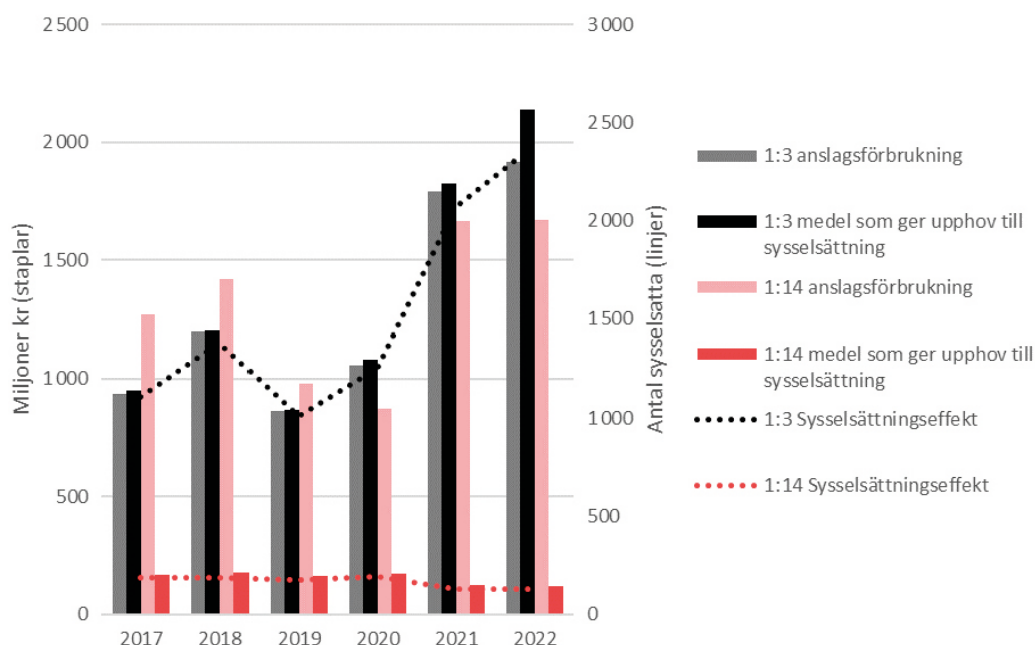
²⁹ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen.

Tabell 69. Sakanslag 1:3. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2022.

År	2019	2020	2021	2022
Anslagsförbrukning	861,8 mnkr	1 058,3 mnkr	1 788,3 mnkr	1 915,1 mnkr
Medel som ger upphov till sysselsättning	867,7 mnkr	1 081,6 mnkr	1 824,1 mnkr	2 136,7 mnkr
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	879	1 094	1 823	2 115
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	132	160	246	268
Total sysselsättningseffekt	1 011	1 254	2 069	2 384
Andel kvinnor	34 %	32 %	30 %	30 %

Tabell 70. Sakanslag 1:14. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2022.

År	2019	2020	2021	2022
Anslagsförbrukning	976,5 mnkr	873,6 mnkr	1 664,7 mnkr	1 667,0 mnkr
Medel som ger upphov till sysselsättning	159,5 mnkr	172,5 mnkr	121,8 mnkr	118,2 mnkr
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	139	152	97	100
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	38	41	29	29
Total sysselsättningseffekt	177	192	126	129
Andel kvinnor	52 %	53 %	48 %	50 %

Figur 4. Anslagsförbrukning i staplar (2017–2022) avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar (2017–2022) avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer (2017–2022) avläses på högra axeln. De svarta staplarna/linjerna tillhör sakanslag 1:3, de röda tillhör 1:14.

REFERENSER

Naturvårdsverket (2022). Återrapportering av skydd och åtgärder för värdefull natur 2019–2021. Naturvårdsverket rapport 7041, Stockholm 2022.

RAMS – Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB. (I Arbetskraftsundersökningen, AKU, är åldersfördelningen 15–74 år).

BILAGA 1: GRUPPERING AV LÄN

Nedan listas samtliga län efter kategori. Kategorierna är framtagna med hjälp av en klusteranalys där län med liknande branschstruktur grupperats. Grupperingen gjordes 2017 med hjälp av "k-means algoritmen". Algoritmen är en statistisk metod som används för att gruppera data i ett givet antal grupper baserat på dess egenskaper.

1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur
Stockholm	Uppsala	Södermanland	Östergötland
	Gotland	Jönköping	Kronoberg
	Skåne	Kalmar	Blekinge
	Jämtland	Halland	Västra Götaland
		Värmland	Västmanland
		Örebro	Västernorrland
		Dalarna	Västerbotten
		Gävleborg	Norrboten

BILAGA 2: KORRIGERING AV 2021 ÅRS BERÄKNINGAR FÖR SAKANSLAG 1:14 Syssestättningseffekter 2021

Tabell 71. Sakanslagsförbrukning år 2021 med korrigerade beräknade syssestättningseffekter för sakanslag 1:14.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:14
Anslagsförbrukning 2021	1 788,3 mnkr	1 664,7 mnkr
Medel som ger upphov till syssestättning	1 824,1 mnkr	121,8 mnkr
Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	-40,1 mnkr	1 542,9 mnkr
Medel som utbetalats till internationella organisationer	4,1 mnkr	-
Direkt syssestättningseffekt, helårsarbetskrafter	1 823	97
Indirekt och inducerad syssestättningseffekt, helårsarbetskrafter	246	29
Total syssestättningseffekt för kvinnor, helårsarbetskrafter	642 (30 %)	61 (48 %)

13. Anslagens spridnings- effekter till externa leverantörer

För att ge en bild av vilka spridningseffekter anslagen 1:3 och 1:14 har till externa leverantörer och näringsliv, presenteras här en sammanställning över hur stor volym kronor som omsatts vid Naturvårdsverket och länsstyrelserna genom beställningar till olika leverantörer under 2022, liksom antalet leverantörer som omsatt dessa medel.

De presenterade uppgifterna är hämtade från myndigheternas konton för köp av tjänster, inköp av varor, reparationer och underhåll med mera.³⁰ Beställningar som gjorts till andra myndigheter, regioner och kommuner har liksom bidrag som lämnats från Naturvårdsverket till andra aktörer än länsstyrelserna exkluderats ur sammanställningen. Inte heller har bidrag som lämnats vidare från länsstyrelserna tagits med. Spridningseffekter som uppkommer till följd av de bidragsverksamheterna ingår därmed inte i sammanställningen.

ANSLAGET 1:3 SKÖTSEL AV VÄRDEFULL NATUR

Tabellen nedan visar uppgifter från respektive myndighet om volymen medel och antalet leverantörer som omsatt dessa medel inom 1:3-anslaget under 2022. En del av de havda kostnaderna har omsatts av ideella föreningar och stiftelser. Dessa uppgifter redovisas i en separat kolumn.³¹

³⁰ Kontonummer med prefix 5* utifrån Ekonomistyrningsverkets baskontoplan för myndigheter.

³¹ Uppgifterna har sorterats fram genom att separera de organisationsnummer som har prefix 8*.

Tabell 72. Antal leverantörer som berörts och volym medel som omsatts under 2022.

Myndighet	Antal leverantörer förutom kommuner, regioner och stift (1:3)	varav antal föreningar och stiftelser	Volym, mnkr (1:3)	varav volym föreningar och stiftelser, mnkr
Naturvårdsverket	284	32	103,4	29,4
Stockholms län	226	9	27,7	0,3
Uppsala län	231	6	19,8	0,5
Södermanlands län	393	22	37,7	1,0
Östergötlands län	448	15	23,3	0,3
Jönköpings län	345	12	22,2	0,2
Kronobergs län	199	7	18,6	0,2
Kalmar län	539	23	60,4	2,0
Gotlands län	344	33	34,8	1,1
Blekinge län	325	16	21,5	0,4
Skåne län	649	23	52,6	1,0
Hallands län	297	17	49,2	0,4
Västra Götalands län	652	35	90,7	45,5
Värmlands län	220	11	20,3	0,7
Örebro län	287	16	38,7	1,1
Västmanlands län	202	10	19,3	0,1
Dalarnas län	509	32	28,4	0,5
Gävleborgs län	327	16	27,7	0,2
Västernorrlands län	431	17	21,1	0,2
Jämtlands län	320	16	25,5	0,2
Västerbottens län	524	39	42,7	1,1
Norrbottens län	310	13	36,5	0,2
Summa (volym kronor)			822,0	86,5

Källa: Se beskrivning i texten hur uppgifterna hämtats. Data finns endast för 2022 eftersom detta är första året som spridningseffekterna analyserades.

Det är svårt att ge en exakt uppgift om antalet leverantörer som totalt sett omsatt anslagsmedlen inom 1:3-anslaget. Detta eftersom det, trots försök till rensning, kan finnas dubletter som inte upptäckts när uppgifter från de olika myndigheternas leverantörsreskontror slagits samman. En försiktig bedömning utifrån sammanställda data visar dock att det totala antalet unika leverantörer till Naturvårdsverket och länsstyrelserna som omsatt medlen inom 1:3-anslaget år 2022 inte understiger 5 850. Av dessa är cirka 300 ideella föreningar och stiftelser medan resterande leverantörer är aktörer inom näringslivet.

Till den ovan nämnda siffran över antalet leverantörer kan dessutom läggas de beställningar som Västkuststiftelsen, vilken sköter förvaltningen av åtskilliga skyddade områden, gör för medel som de erhållit från länsstyrelserna längs västkusten. Enbart för de medel som stiftelsen erhållit från Länsstyrelsen i Västra Götalands län har närmare 500 olika leverantörer anlitas.

En sammanställning av såväl Naturvårdsverkets som länsstyrelsernas och Västkuststiftelsens samtliga leverantörer visar, efter rensning för dubletter, att närmare 6 300 unika leverantörer omsatt medel från 1:3-anslaget under 2022, varav cirka 300 utgjorts av ideella föreningar och stiftelser.

ANSLAGET 1:14 SKYDD AV VÄRDEFULL NATUR

I arbetet med medlen för skydd av värdefull natur anlitas också externa leverantörer av Naturvårdsverket och länsstyrelserna. Under 2022 har minst 190 leverantörer utfört tjänster för anslaget medel, vilket omsatt totalt 75,9 mnkr.

Det är främst Naturvårdsverket som gör beställningar av detta slag, och under 2022 anlidade verket 77 leverantörer, vilket omsatte 69,0 mnkr. Länsstyrelsernas beställningar uppgick till 6,9 mnkr och omfattade sammanlagt 113 leverantörer.

Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning

Tabell 1. Anslaget 1:14 för skydd av värdefull natur 2020–2022 (tkr).	11
Tabell 2. Budget och utfall för anslaget 1:14 åren 2020–2022 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).	12
Tabell 3. Tabellen visar den länsvisa fördelningen av de områden på Sveaskogs mark som har identifierats som lämpliga som ersättningsmark för skyddsvärda områden och som har överförts till ett bolag för vidare hantering inom Sveaskogsprogrammet.	15
Tabell 4. Genomförda åtgärder för 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.	15
Tabell 5. Antal beslutade statliga naturreservat per år (2020–2022) samt antalet beslutade utökningar för 2020–2022, arealer i hektar.	20
Tabell 6. Antal beslutade kommunala naturreservat per år (2020–2022), arealer i hektar.	21
Tabell 7. Totalt antal nybildade reservat (statliga och kommunala) 2020–2022 samt antal utökningar 2020–2022, arealer i hektar.	22
Tabell 8. Antal beslut om statliga naturreservat samt areal för nybildade och utökade naturreservat (hektar) 2020–2022.	23
Tabell 9. Fördelning av marktäcke i naturreservat bildade och utökade under 2020–2022, arealer i hektar, statliga beslut.	23
Tabell 10. Fördelning av marktäcke (enligt Nationella marktäckedata) i naturreservat bildade och utökade under 2020–2022, arealer i hektar, kommunala beslut.	23
Tabell 11. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat, 2020–2022.	24
Tabell 12. Antal naturvårdsavtal 2020–2022 fördelat på huvudsakliga objektkategorier.	25
Tabell 13. Markersättningsslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, 2020–2022, arealer i hektar.	25
Tabell 14. Markersättningsslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr), 2020–2022.	26
Tabell 15. Fördelning av RRF-medel (mnkr) 2021–2022.	26
Tabell 16. Ersättningar till markägare fördelat på olika objektkategorier av skyddade områden (mnkr), 2020–2022.	27
Tabell 17. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr), 2020–2022.	27
Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2020–2022 (tkr).	29
Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, 2020–2022 (tkr).	30
Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, ap.1 och ap.2, per länsstyrelse 2020–2022 (tkr).	31
Tabell 21. Användning av 1:3-medel inom Tema Naturskötsel 2020–2022, ap.2 (tkr).	32
Tabell 22. Kostnader hos länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och Laponiatjuottjudus för skötsel av skyddade områden (tkr), 2020–2022.	33

Tabell 23. Inrapporterade kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder utifrån ekonomisk redovisning av skötselschablonbidrag (tkr).	34
Tabell 24. Area med olika typer av naturvårdsåtgärder 2022 (area i hektar).	35
Tabell 25. Pågående LIFE-projekt 2022 som Naturvårdsverket medfinansierar från 1:3-anslaget.	39
Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2020–2022 (tkr).	39
Tabell 27. Avslutade LIFE-projekt 2022 som Naturvårdsverket har medfinansierat.	39
Tabell 28. Förbrukade medel till inmätning av områdesskyddsgränser (tkr).	41
Tabell 29. Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper 2020–2022.	42
Tabell 30. Länsstyrelsernas kostnader för arbetet med åtgärdsprogram (tkr).	43
Tabell 31. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).	44
Tabell 32. Medelsanvändning för projekt inom LONA ordinarie (tkr).	46
Tabell 33. Antal beviljade LONA-projekt 2020–2022 (LONA ordinarie, ej våtmark- eller pollineringsprojekt), samt antal åtgärder och kommuner som ansökt om LONA-medel.	47
Tabell 34. Antalet avslutade åtgärder inom LONA ordinarie med slutår 2020–2022 fördelade på olika åtgärds-kategorier. Projekten kan ha startat tidigare.	47
Tabell 35. Användning av 1:3-medel inom Tema Våtmark, 2020–2022, ap.2 (tkr).	51
Tabell 36. Antal och areal av våtmarksåtgärder för skyddade områden under 2022.	54
Tabell 37. Antal och areal av våtmarksåtgärder 2022 för arter och naturtyper med åtgärdsprogram (ÅGP). Siffrorna inkluderar inte de åtgärder inom skyddade områden som även gynnar ÅGP.	54
Tabell 38. Naturvårdsverkets beslutade medel till länsstyrelserna och länsstyrelsens beviljade projekt för LONA våtmarksprojekt (2020–2022).	55
Tabell 39. Antal avslutade åtgärder i LONA våtmarksprojekt (2020–2022), med startår från 2018. Åtgärdstyper som är genomförda endast en gång är inte medtagna i tabellen.	56
Tabell 40. Antal pågående åtgärder med start 2020–2022 i LONA våtmarksprojekt. Tabellen ger en ögonblicksbild av vilka typer av åtgärder som genomförs inom LONA våtmarker. Bara åtgärder som genomförs mer än 4 gånger visas.	56
Tabell 41. Användning av 1:3-medel inom Tema Pollinering, 2020–2022, ap.2 (tkr).	58
Tabell 42. Beviljade och avslutade projekt 2020–2022.	59
Tabell 43. Jämförelse av totala kostnader för åtgärder 2020–2022 (tkr).	60
Tabell 44. Jämförelse av total areal där åtgärder för vilda pollinatörer inom ÅGP-verksamheten genomförts 2020–2022 (hektar).	61
Tabell 45. Användning av 1:3-medel inom Tema Tillgänglighet till naturen 2020–2022, ap.2 (tkr).	62
Tabell 46. Användning av 1:3-medel inom lavinprognoser 2020–2022, ap.2 (tkr).	65
Tabell 47. Länsstyrelsemas och föreningen Laponiatjuottjudus faktiska medelsanvändning för det statliga ledssystemet i fjällen (tkr).	66
Tabell 48. Genomförda upprustningsåtgärder av statliga ledssystemet i fjällen 2015–2022.	66
Tabell 49. Beviljade bidrag, belopp och utfall 2022 (tkr). 2022 är första året bidraget betalas ut.	68
Tabell 50. Medel till naturum 2020–2022.	69

Tabell 51. Antal besökare i naturum 2020–2022.	69
Tabell 52. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag för skötsel av skyddade områden – friluftsliv, 2020–2022, (tkr).	70
Tabell 53. Andel statligt skyddade områden som det finns information för i öppna data.	74
Tabell 54. Antal besök i Sveriges nationalparker och på https://www.sverigesnationalparker.se 2020–2022.	75
Tabell 55. Användning av 1:3-medel inom Tema Fastighetsförvaltning, 2020–2022, ap.2 (tkr).	78
Tabell 56. Användning av 1:3-medel inom Tema Kunskapsstöd och uppföljning 2020–2022, ap.2 (tkr).	80
Tabell 57. Översikt över insatser 2020–2022 inom inventering och kunskapsstöd (tkr).	84
Tabell 58. Förbrukade medel till olika åtgärder inom verksamheten våtmark – inventering och information (tkr).	85
Tabell 59. Medel från 1:3-anslaget till NMD och Agenda för landskapet, 2020–2022 (tkr).	91
Tabell 60. Antal och areal av IBA-områden som ingick i regeringsuppdraget, per län.	93
Tabell 61. Kostnader för åtgärder mot översvämningsmygg 2020–2022 (tkr).	93
Tabell 62. Användning av 1:3-medel inom Tema Rovdjur och annat vilt, 2020–2022, ap.2 (tkr).	100
Tabell 63. Medelsanvändning inom naturnära jobb 2020–2022, ap.1 och ap.2 (tkr).	111
Tabell 64. Sakanslagsförbrukning år 2022 med de beräknade sysselsättningseffekterna.	114
Tabell 65. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2022.	115
Tabell 66. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 år 2022.	116
Tabell 67. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2022.	117
Tabell 68. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2022.	118
Tabell 69. Sakanslag 1:3. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2022.	119
Tabell 70. Sakanslag 1:14. Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2019–2022.	119
Tabell 71. Sakanslagsförbrukning år 2021 med korrigerade beräknade sysselsättningseffekter för sakanslag 1:14.	120
Tabell 72. Antal leverantörer som berörts och volym medel som omsatts under 2022.	122
Tabell 73. Insatser för tätortsnära natur på länsstyrelserna 2022.	137

Figur 1. Andel statligt skyddade områden där det genomförts friluftslivsåtgärder under 2020–2022.	73
Figur 2. Diagrammet visar antal besök i de olika nationalparkerna och antal på besök på respektive nationalparks sida på hemsidan www.sverigesnationalparker.se .	75
Figur 3. Resultat av åtgärder, exempel på nya raster- och vektorskikt. Objektskisser i rasterskikt där vita ytor gjorts.	85
Figur 4. Anslagsförbrukning i staplar (2017–2022) avläses på vänstra axeln. Medel som ger upphov till sysselsättning i staplar (2017–2022) avläses på vänstra axeln. Total sysselsättningseffekt som linjer (2017–2022) avläses på högra axeln. De svarta staplarna/linjerna tillhör sakanslag 1:3, de röda tillhör 1:14.	119
Figur 5. Diagrammet visar den samverkan som länsstyrelserna gemensamt planerar eller genomför såväl lokalt (via kommunerna), regionalt och nationellt, med olika aktörer 2022. Andel av länsstyrelserna.	136

Bilaga 2. Nya naturreservat 2022

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
AB	Färsna	2022-09-26	Kommun	80,45	80,45		
AB	Kursöskogen Södra	2022-02-24	Länsstyrelse	2,05	2,05		
AB	Lohärads Prästgård	2022-03-14	Länsstyrelse	15,15	15,15		
AB	Mjölnekärrskogen	2022-11-14	Länsstyrelse	23,75	23,75		
AB	Mälarskogen	2022-06-01	Kommun	69,4	62,23	7,17	
AB	Rinkebyskogen	2022-03-14	Kommun	263,7	261,79	1,91	
AB	Ryssbergen	2022-02-21	Kommun	13,54	13,54		
AB	Skarpnäs	2022-06-20	Kommun	239,81	219,69	18,61	1,51
C	Dansarberg	2022-01-17	Länsstyrelse	138,58	138,57		0,01
C	Fjällnora	2022-06-13	Kommun	195,31	178,96	16,35	
C	Gula stigen	2022-09-19	Kommun	160,33	160,33		
C	Nyborg	2022-10-11	Länsstyrelse	14,93	14,93		
C	Odenslätt	2022-04-11	Länsstyrelse	176,79	176,79		
C	Ångbyskogen	2022-06-01	Kommun	78,91	78,91		
D	Klövberget	2022-11-14	Länsstyrelse	44,46	44,46		
D	Skogsbyås	2022-09-26	Länsstyrelse	61,45	61,45		
D	Åboravinen	2022-09-26	Länsstyrelse	74,13	64,34	9,79	
D	Örstignäs	2022-04-12	Kommun	276,75	143,35		133,4
E	Askedal	2022-12-16	Länsstyrelse	25,77	25,77		
E	Gamlebofjärdens naturreservat	2022-10-21	Länsstyrelse	157,96	144,27	0,07	13,62
E	Kammarbergen	2022-06-17	Länsstyrelse	52,65	41,01	11,64	
E	Ramundersborg	2022-12-07	Länsstyrelse	58,24	57,86	0,38	
E	Sand-Drögen	2022-10-21	Länsstyrelse	43,69	43,03	0,66	
E	Skullebo	2022-10-21	Länsstyrelse	15,98	15,98		
E	Torstorpeskogen	2022-06-17	Länsstyrelse	61,74	61,73	0,01	
E	Övre Glottern	2022-12-07	Länsstyrelse	121,78	80,96	40,82	
F	Djupaskuran-Lillån	2022-06-28	Länsstyrelse	81,58	81,58		
F	Furulid	2022-03-28	Kommun	93,87	93,87		
F	Hökesån-Hallebo	2022-12-06	Länsstyrelse	49,04	49,04		
F	Junebäckens källor	2022-11-24	Kommun	198,8	197,94	0,86	
F	Karstorp vid Gagnån	2022-12-07	Länsstyrelse	4,15	4,15		
F	Lufsebäcken	2022-06-28	Länsstyrelse	8,86	8,86		
F	Rödjan	2022-06-28	Länsstyrelse	20,67	15,83	4,84	
G	Krokstorp	2022-05-25	Länsstyrelse	24,46	24,46		
G	Sydvästra Sirkön	2022-12-14	Länsstyrelse	149,56	78,58	70,98	
H	Pauliströmsåns nedre dalgång	2022-06-22	Länsstyrelse	174,32	136,14	38,18	
H	Tändsticksberget	2022-06-20	Kommun	15,05	14,98	0,06	0,01
I	Hamrar	2022-12-14	Länsstyrelse	44,66	39,91		4,75
I	Hejdebyhöjden	2022-04-12	Länsstyrelse	104,11	104,11		
I	Svalings	2022-10-05	Länsstyrelse	36,68	36,68		
K	Lommaflyet	2022-11-09	Länsstyrelse	45,83	43,91	1,92	

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Beslutsmyndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
K	Mörrumsåns nedre dalgång	2022-11-22	Länsstyrelse	156,75	131,5	25,25	
M	Bjersjöholms ädellövskog	2022-04-28	Länsstyrelse	119,96	118,01	1,95	
M	Hovdala	2022-06-02	Länsstyrelse	319,99	308,32	11,67	
M	Norra Ripa Sandar	2022-09-01	Länsstyrelse	49,69	49,36	0,33	
M	Uddarp	2022-12-15	Länsstyrelse	41,97	41,97		
M	Vittskövle sandmark	2022-05-05	Länsstyrelse	7,92	7,92		
M	Århultsbäcken	2022-04-28	Länsstyrelse	54,66	54,53	0,13	
M	Örnabjär	2022-12-15	Länsstyrelse	12,75	12,75		
M	Övedskloster	2022-11-24	Länsstyrelse	52,85	52,83	0,02	
N	Prästaskogen	2022-09-28	Länsstyrelse	38,59	33,57	5,02	
N	Uvbjär	2022-02-23	Länsstyrelse	17,22	17,22		
N	Yamossen	2022-03-04	Länsstyrelse	183,72	176,16	7,56	
O	Degermossen och Store mosse	2022-01-14	Länsstyrelse	1 223,86	1 223,86		
O	Gåshult	2022-06-22	Kommun	32,16	30,27	1,89	
O	Hårssjön-Rambo mosse	2022-03-30	Länsstyrelse	472,79	420,26	52,53	
O	Härskogen	2022-11-11	Länsstyrelse	363,11	174,1	189,01	
O	Kroktjärnet	2022-11-14	Länsstyrelse	3,42	2,85	0,57	
O	Lena borg	2022-01-24	Länsstyrelse	38,08	38,08		
O	Lerstugesjön	2022-01-24	Länsstyrelse	94,17	91,84	2,33	
O	Pålsbo	2022-04-19	Länsstyrelse	88,86	88,85	0,01	
S	Bergviks Udde	2022-03-31	Kommun	11,81	9	2,81	
S	Bålberget	2022-03-31	Kommun	17,21	17,21		
T	Kvinnerstatorp	2022-04-20	Länsstyrelse	23,53	23,52	0,01	
T	Limstensgruvorna	2022-04-20	Länsstyrelse	17,41	17,41		
T	Midsommarberget	2022-06-22	Kommun	5,73	5,54	0,19	
T	Mossaberget	2022-11-28	Länsstyrelse	211,89	210,96	0,93	
T	Rasbackstjärn	2022-11-28	Länsstyrelse	25,37	21,86	3,51	
T	Rällsälven och Bredsjöbäcken	2022-11-28	Länsstyrelse	73,73	71,76	1,97	
U	Holmen	2022-12-20	Länsstyrelse	4,36	3,03	1,33	
U	Långviken	2022-03-16	Länsstyrelse	102,13	99,9	2,23	
U	Rosstorp	2022-12-20	Länsstyrelse	54,49	54,49		
W	Fjället	2022-09-23	Länsstyrelse	88,16	87,73	0,43	
W	Harpickön	2022-09-23	Länsstyrelse	108,99	107,86	1,13	
W	Olars näs	2022-11-01	Kommun	11,32	11,25	0,07	
W	Södra Blecksberget	2022-12-20	Länsstyrelse	34,1	34,1		
X	Björkfallsbrännan	2022-05-12	Länsstyrelse	132,47	131,18	1,29	
X	Körbruksberget	2022-05-12	Länsstyrelse	117	116,92	0,08	
X	Nötbergets norra	2022-05-12	Länsstyrelse	56,02	56,02		
X	Nötbergets södra	2022-05-12	Länsstyrelse	30,3	30,3		
X	Tolockbäcken	2022-10-31	Länsstyrelse	21,92	17,2	4,72	
X	Ångrabrännan	2022-12-12	Länsstyrelse	462,48	461,48	1	
X	Örnbergstjärnarna	2022-11-07	Länsstyrelse	96,32	94,33	1,99	
Y	Fanöns naturreservat	2022-10-19	Länsstyrelse	83,71	83,56		0,15

Län	Namn	Beslutsdatum (bildande)	Besluts- myndighet	Total areal (hektar)	Landareal (hektar)	Sjöar och vattendrag (hektar)	Hav (hektar)
Y	Klocksklipparna	2022-09-27	Länsstyrelse	103,23	103,23		
Y	Mjällådalens naturreservat	2022-07-12	Länsstyrelse	405,3	389,5	15,8	
Y	Slättbränna- Stormyran	2022-02-15	Länsstyrelse	758,84	756,81	2,03	
Z	Björnhammarberget	2022-12-19	Länsstyrelse	236,17	227,06	9,11	
Z	Björnvikbodarna	2022-04-25	Länsstyrelse	216,51	188,26	28,25	
Z	Nysundberget	2022-06-27	Länsstyrelse	47,07	47,05	0,02	
Z	Sälsjöhållan	2022-12-05	Länsstyrelse	1 285,42	1 251,53	33,89	
AC	Gubbträskbäcken	2022-03-03	Länsstyrelse	233,98	231,55	2,43	
AC	Malören – Vånören	2022-03-09	Länsstyrelse	2 539,97	269,74	6,61	2 263,62
AC	Närmstberget	2022-12-08	Länsstyrelse	196,14	189,03	7,11	
AC	Södra Gardfjället	2022-05-13	Länsstyrelse	38 886,02	37 135,49	1 750,53	
BD	Granselet	2022-06-13	Länsstyrelse	189,82	189,3	0,52	
BD	Låssbäcken	2022-06-13	Länsstyrelse	17,01	16,71	0,3	
BD	Norrkullen	2022-10-31	Länsstyrelse	78,86	78,86		
BD	Stårbatjvare	2022-06-13	Länsstyrelse	2 645,41	2 573,73	71,68	
				56 521,66	51 630,10	2 474,49	2 417,07

Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2022

Nedanstående är hämtat från det sista ändringsbeslutet för år 2022, daterat 2022-12-22³²

1:3 Åtgärder för värdefull natur (Ramanslag)

<i>Disponeras av Naturvårdsverket</i>	1 938 035
ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m. (ram)	1 938 035
<i>Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län</i>	123 000
ap.1 Åtgärder för värdefull natur – del till länsstyrelsen i Örebro (ram)	123 000

Villkor för anslag 1:3

ap.1 Åtgärder för värdefull natur – del till länsstyrelsen i Örebro

1. Anslagsposten disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län och ska fördelas ut till samtliga länsstyrelser. Länsstyrelsen i Örebro län ska redovisa anslagspostens användning till Naturvårdsverket.
2. Anslagsposten får användas för kostnader vid länsstyrelserna för arbete och åtgärder som avser friluftsliv, regionala handlingsplaner för grön infrastruktur, invasiva främmande arter, pollinatörer, våtmarker och samordning av åtgärder för värdefull natur. Medlen ska fördelas enligt beslutad fördelningsnyckel.
3. Högst 9 000 000 kronor får användas för kostnader som avser en särskild satsning på naturnära jobb riktade mot unga.

ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m.

1. Anslagsposten får användas för kostnader samt visst arbete vid länsstyrelserna som avser skötsel, fastighetsförvaltning, byggnadsinvesteringar, samt uppföljning och övervakning av nationalparker, naturreservat, områden som ingår i eller föreslås ingå i nätverket Natura 2000, andra områden med områdesskydd, Kungliga nationalstadsparken, världsarv och Ramsarområden. En särskild satsning ska göras på skötsel av naturreservat med högst 100 000 000 kronor. Anslagsposten får även användas för kostnader för arbete med biosfärområden inklusive bidrag till kommuner och Stockholms universitet.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser arbete med artbevarande, artskydd, grön infrastruktur, inklusive regionala handlingsplaner, vilt- och rovdjursförvaltning, strategin för svensk viltförvaltning, rovdjursinformation inklusive bidrag till Rovdjurscentrum Sverige, inventering och kunskapsstöd vad gäller arter och naturtyper samt annan övervakning. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna och för arbete vid Sveriges lantbruksuniversitet,

³² Ändringsbeslut 2022-12-22 Myndighet Naturvårdsverket – Ekonomistyrningsverket (esv.se)

bl.a. Artdatabanken inklusive Artportalen, samt för visst arbete med rovdjursinventeringar hos berörda samebyar. Anslagsposten får även användas för bidrag till de länsstyrelser, kommuner och stiftelser som är huvudmän för naturum och för verksamhet i naturum.

3. Anslagsposten får användas för arbetet med att förebygga och förhindra introduktion och spridning av invasiva främmande arter.
4. Anslagsposten får användas för kostnader samt visst arbete vid länsstyrelserna som avser friluftsliv, inklusive att samordna och leda arbetet med att förverkliga regeringens friluftslivspolitik samt kommunikation och utbildning inom naturvårdsområdet. Anslagsposten får även användas för bidrag till ideella organisationer som arbetar med att sprida information om rättigheter och skyldigheter som följer av allemansrätten.
5. Anslagsposten får användas för kostnader för det statliga ledsystemet i fjällen samt för andra vandringsleder där staten är huvudman, där en särskild satsning ska göras på högst 70 000 000 kronor. Därutöver kan medlen även användas för bidrag till organisationer som förvaltar och utvecklar vandringsleder för vilka staten inte är huvudman. Vidare får anslagsposten användas för etablering och drift av ett lavinprognosprogram för den svenska fjällkedjan, verksamhet inom ramen för Fjällsäkerhetsrådet och Nationella snöskoterrådet samt för samebyarnas arbete att ta fram och genomföra terrängkörningsplaner. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål. Anslagsposten får även användas för bidrag till lokala fjällsäkerhetskommittéer för fjällsäkerhetsarbete.
6. Anslagsposten får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt enligt 1 § 1–6 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna och Naturvårdsverket avseende samma ändamål. Högst 31 000 000 kronor får användas som en särskild satsning för att förstärka förutsättningar för vilda pollinatörer. Anslagsposten får även användas för bidrag till länsstyrelserna för att förstärka förutsättningar för vilda pollinatörer.
7. Högst 250 000 000 kronor får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt för att restaurera och anlägga våtmarker, inklusive förberedelsearbete, enligt 1 § 7 och 8 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt eller som bidrag till länsstyrelserna för att restaurera och anlägga våtmarker. Skogsstyrelsen får från anslagsposten rekvirera högst 70 000 000 kronor för genomförande av uppdrag att genomföra åtgärder för att återväta utdikade våtmarker i skog. Vidare får högst 5 000 000 kronor användas för bidrag till Skogsstyrelsen för rådgivningen till skogsägare vad gäller att återväta tidigare dikade eller torrlagda våtmarker. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna, Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning (SGU) och SMHI för arbete med våtmarker enligt förordningen (2003:598).
8. Anslagsposten får användas för bidrag till Statens veterinärmedicinska anstalt för eventuella akuta åtgärder – utförda efter samråd med Naturvårdsverket – i arbetet med att följa och analysera utvecklingen av sjukdomstillstånd hos vilda djurpopulationer.

9. Anslagsposten får användas för bidrag till Centrum för biologisk mångfald för arbete som avser lokal och traditionell kunskap. Till Sametinget får utbetalas 1 000 000 kronor för uppdraget som fokuspunkt för traditionell kunskap enligt konventionen för biologisk mångfald (CBD).
10. Anslagsposten får användas för bidrag till föreningen Laponiatjuottjudus för förvaltningen av världsarvet Laponia enligt Laponiaförordningen (2011:840) och för bidrag till Stiftelsen Tyrestaskogen för förvaltning av Tyresta nationalpark enligt nationalparksförordningen (1987:938).
11. Anslagsposten får användas för arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter, särskilt insatser för att genomföra programmen. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål. Anslagsposten får även användas för bidrag till de organisationer som bidrar till att genomföra programmen.
12. Intäkter från fastighetsuthyrning, arrenden, naturvårdsskötsel m.m. får användas i verksamheten inom ramen för anslaget ändamål.
13. Anslagsposten får användas för bidrag till länsstyrelser, kommuner och Statens veterinärmedicinska anstalt för att finansiera åtgärder för begränsning av massförekomst av översvämningsmyggor.
14. Anslagsposten får även användas för utgifter för medlemsavgifter och stöd till internationella organisationer som främjar arbetet med biologisk mångfald. Anslagsposten får även användas för bidrag till utländska myndigheter eller organisationer som genomför arbete som gagnar det svenska arbetet med biologisk mångfald, rovdjur eller fjällsäkerhet.
15. Högst 40 000 000 kronor av anslagsposten får användas för åtgärder inom naturvård, biologisk mångfald och friluftsliv som skapar gröna jobb.
16. Av anslagsposten får högst 5 000 000 kronor användas för regeringsuppdrag om att göra en fördjupad bedömning av vissa områdens betydelse för bevarandet av fåglar enligt fågeldirektivet (dnr M2021/01160).

1:14 Skydd av värdefull natur (Ramanslag)

<i>Disponeras av Naturvårdsverket</i>	1 670 700
ap.1 Skydd värdefull natur – till NV (ram)	820 700
ap.3 Skydd värdefull natur – till NV – RRF (ram)	850 000
<i>Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län</i>	49 800
ap.2 Skydd värdefull natur – till Länsstyrelsen i Örebro (ram)	49 800

Villkor för anslag 1:14

ap.1 Skydd värdefull natur – till NV

1. Anslagsposten får användas för ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken inom Naturvårdsverkets ansvarsområde.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser förvärv och avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, särskilt skogar och marina områden.
3. Anslagsposten får användas för statsbidrag till kommuner och kommunala stiftelser för skydd av värdefulla naturområden.
4. Anslagsposten får användas för kostnader som avser värdering, förhandling och förrättning efter prövning i varje enskilt fall i samband med skydd av värdefulla naturområden enligt miljöbalken, kostnader för arbete, utredningar och inventeringar som ger underlag för detta skydd, förslag till utpekande till nätverket Natura 2000 (inklusive arbete med bevarandeplaner) samt sådana övriga kostnader och kostnader för visst arbete vid länsstyrelserna som hör samman med skydd av värdefulla naturområden.
5. Högst 35 000 000 får användas för genomförande av ett program med ersättningsmarker från Sveaskog.
6. Intäkter från försäljning av fastigheter ska tillföras anslaget.

ap.2 Skydd värdefull natu – till Länsstyrelsen i Örebro

Anslagsposten för användas för att genomföra programmen för skydd av tätorts-nära natur, länsstyrelsernas kostnader för områdesskydd samt för en tillfällig insats för att slutföra ärenden och fatta beslut om naturreservat i syfte att minska länsstyrelsernas ärendebalanser vad avser skydd av värdefulla naturområden, särskilt för de ärenden där markersättningen är helt löst.

ap.3 Skydd värdefull natur – till NV – RRF

För anslagsposten gäller de villkor som anges i punkterna 1 och 2 för anslagspost 1. Införandet av anslagspost 3 innebär att utgifter redovisade mot anslagspost 1 i stället ska redovisas mot denna anslagspost upp till den tilldelade nivån. Redovisningen syftar till att särskilja användning av medel hänförlig till EU:s facilitet för återhämtning och resiliens (RRF).

Medlen på anslagsposten ska användas i enlighet med Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/241 av den 12 februari 2021 om inrättande av faciliteten för återhämtning och resiliens (RRF).

Rapporteringskrav för medlens användning utöver vad som anges i regleringsbrevet framgår av regeringsbeslut med uppdrag till Naturvårdsverket den 30 september 2021.

Bilaga 4. Naturvårdsverkets återrapportering av läns- styrelsernas uppdrag om att samordna och leda det regionala friluftslivsarbetet

Redovisning av länsstyrelsernas arbete med friluftsliv 2022.

Naturvårdsverket har i uppdrag att bevara och utveckla förutsättningarna för friluftslivet i Sverige, samordna arbetet och samverka med andra aktörer samt följa upp friluftsmålen och lämna förslag till hur målen ska nås. Genom att anordna regelbundna samordningsträffar, kompetensutvecklingsinsatser, referensgrupper och kommunikationsinsatser skapar Naturvårdsverket förutsättningar för erfarenhets- och informationsutbyte mellan länsstyrelser, och mellan länsstyrelser och andra aktörer som kommuner, organisationer samt andra nationella myndigheter.

LÄNSSTYRELSENAS UPPDRAG OM FRILUFTSLIV

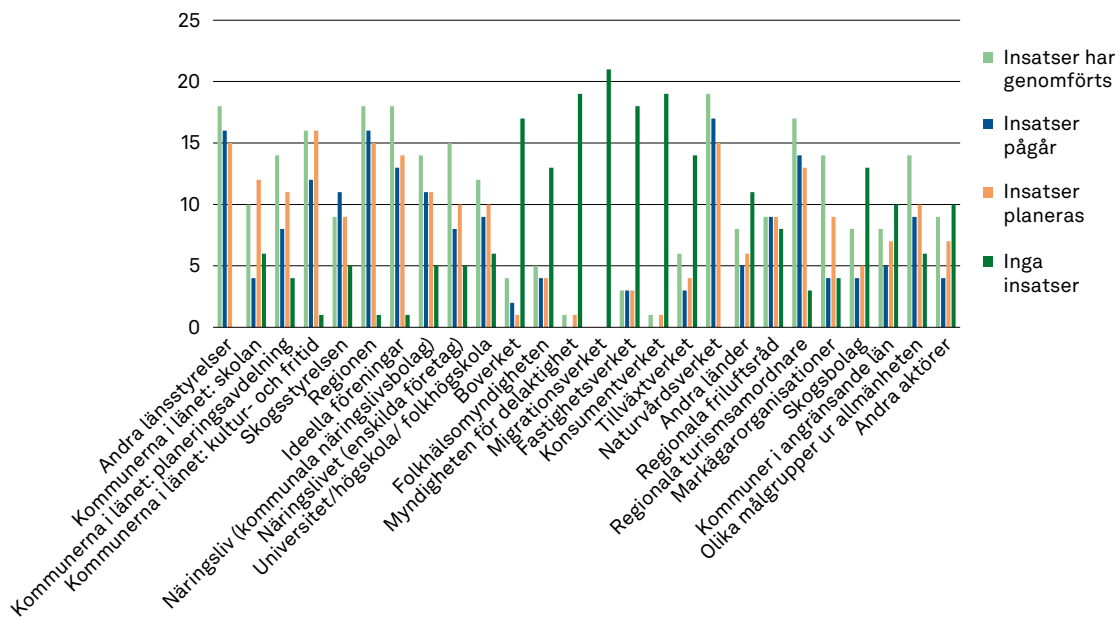
För nionde året har länsstyrelserna i uppdrag att samordna och leda det regionala arbetet med friluftspolitikerna samt stärka arbetet med tätortsnära natur. Sedan 2015 finansieras uppdraget bland annat av medel från anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Naturvårdsverket tillhandahåller instruktioner och verktyg för återrappor- teringen av uppdraget. Nedan redovisas en sammanställning av länsstyrelsernas redovisning.

SAMORDNA OCH LEDA FRILUFTSLIVSARBETET

En viktig del i det uppdrag som länsstyrelsernas har är att jobba inom verksamheten och en annan viktig del är att nå ut till organisationer, kommuner, näringslivet och andra myndigheter.

I arbetet med att samordna och leda det regionala friluftslivsarbetet har 90 % av länsstyrelserna valt att tillsätta en tjänst med ansvar för att genomföra uppdraget, vilket är samma nivå som 2021. Som stöd i sin samverkansroll har fler länsstyrelser än året innan inrättat en intern samordningsgrupp. En femtedel av länsstyrelserna anger att den interna samordningen fungerar väl och cirka fyra femtedelar anser att den kan utvecklas. Det är något lägre siffror än 2021. Den interna samordningen av friluftslivsfrågor sker exempelvis via informationsmöten, dialogmöten och i olika grupper som består av representanter från avdelningar som har koppling till uppdragets huvudinriktningar för friluftsliv (landsbygdsutveckling, samhällsplanering och naturvård). De något lägre siffrorna kan bero på att året innan var det Friluftslivets år vilket föranledde stor intern samverkan.

Även 2022 har länsstyrelsernas samverkan varit väl utvecklad med lokala aktörer som kommunernas olika förvaltningar samt föreningslivet. Fler länsstyrelser än tidigare år har anordnat en eller flera träffar för kommunerna. Under 2021 utvecklades samverkan med regioner och detta har fortsatt även 2022. Dock har något färre konferenser anordnats 2022 i förhållande till 2021, då Friluftslivets år genomfördes. Samverkan med nationella myndigheter med ansvar för friluftslivsfrågor har fortfarande varit begränsad och det finns möjlighet till utveckling, vilket också varit fallet de senaste åren.

Figur 5. Diagrammet visar den samverkan som länsstyrelserna gemensamt planerar eller genomför såväl lokalt (via kommunerna), regionalt och nationellt, med olika aktörer 2022. Andel av länsstyrelserna.

INSATSER 2022

Det regionala samordningsuppdraget redovisas inom tre områden; *samhällsplanering*, *utvecklings- och tillväxtarbete* samt *naturvård*, men eftersom tätortsnära natur är särskilt utpekad i regeringsuppdraget så redovisas det också separat nedan. Under året har en rad åtgärder genomförts för att öka förutsättningarna för fler människor att utöva friluftsliv. Åtgärder för att stärka arbetet med tätortsnära natur återkommer under alla områden. I området samhällsplanering inkluderas regionala handlingsplaner, åtgärder om planeringsunderlag och stöd till kommunerna i samhällsplaneringen. I området utvecklings- och tillväxtarbete ingår folkhälsa samt landsbygdsutveckling och besöksnäring. I området naturvård lyfts främst tillgänglighet, insatser riktade mot barn samt hållbarhetsåtgärder. Nedan redovisas ett urval av genomförda åtgärder 2022 och de förväntade effekterna.

TÄTORTSNÄRA NATUR

Regeringsuppdraget pekar särskilt ut tätortsnära natur som ett insatsområde. Sammanfattningsvis visar redovisningen att många insatser görs eller planeras för att stärka tillgången och tillgängligheten till tätortsnära natur. Många arbetar med underlag

och stöd till kommunerna. LONA-bidrag för att ta fram underlag om tätortsnära natur har beviljats av 15 länsstyrelser och flera är på gång.

Många län arbetar med att ta fram regionala planeringsunderlag om friluftsliv där tätortsnära natur inkluderas. Få arbetar dock för att säkerställa tillgången till tätortsnära friluftsområden, utan detta görs mestadels genom att stötta kommunerna.

Tabell 73. Insatser för tätortsnära natur på länsstyrelserna 2022.

	Insatser har genomförts	Insatser pågår	Insatser planeras	Inga insatser
Ökat tillgången genom bevarande, utveckling och nyskapande av tätortsnära natur	13	9	8	4
Stöttat kommuner att bilda tätortsnära naturreservat	15	12	5	3
Beviljat LONA-medel för att ta fram underlag om tätortsnära natur	15	12	4	0
Tagit fram regionalt kunskapsunderlag om tätortsnära natur som är viktiga för friluftslivet	9	5	6	7
Tagit fram en plan för att säkerställa tillgången till tätortsnära friluftsområden	2	3	4	14
Följt upp närheten till tätortsnära områden som är viktiga för friluftslivet i länet	4	4	5	13
Stöttat kommuner att ta fram planer	11	9	8	5
Förmedlat kunskap och goda exempel på hur planeringen av den fysiska miljön kan bidra till fysisk aktivitet och hälsosamma val	14	4	5	6
Arbetat med riksintressen för friluftsliv (tätortsnära)	10	4	1	8

SAMHÄLLSPLANERING

Länsstyrelserna har gjort insatser för friluftsmålen genomslag i samhällsplaneringen genom:

Åtgärd Förbättrade underlag om friluftsliv

Under 2022 har 8 av 21 länsstyrelser tagit fram regionala strategier för arbetet med friluftsliv, vilket är fler än året innan (7 av 21) och flera har uppdaterat befintliga strategier. Många arbetar också med att förbättra det regionala planeringsunderlaget för friluftsliv, eller stöttar kommunerna med att kartlägga friluftslivsvärden eller ta fram planer.

Effekt: Regionala handlingsplaner ger ökad genomslagskraft för friluftslivsarbetet internt på länsstyrelserna genom kunskap om enheternas olika roller. De skapar en tydlighet och struktur för arbetet på regional nivå. Friluftslivets aktörer vet hur arbetet bedrivs och vad länsstyrelserna planerar. Regionala planeringsunderlag och strategier för friluftsliv stimulerar också framtagandet av kommunala underlag och planer. Länsstyrelserna menar att kommunerna själva lyft fram att handlingsplanen kan vara ett stöd för politisk påverkan, för deras eget strategiarbete och för hur de kan utveckla det egna friluftslivsarbetet. Allt fler kommuner vill satsa på att ta fram kommunala grön- och friluftsplaner, vilket också LONA-bidragen bidrar till.

Åtgärd Dialog och kunskapshöjande insatser

Många länsstyrelser har gjort insatser för att öka kunskapen om allemansrätten hos tjänstepersoner på kommunal nivå och på så sätt stärka arbetet med tillgång till

allmansrättslig tillgänglig mark. Alla länsstyrelser har dialoger, nätverksträffar och informationsmöten för att stärka kunskapen om värdet av friluftsliv och vikten av att synliggöra dessa i samhällsplaneringen. Ett län har etablerat ett regionalt och kommunalt friluftsråd i syfte att samordna friluftslivsarbetet.

Effekt: Effekterna är ökad medvetenhet hos kommunerna om vikten av tillgång till natur för friluftsliv, folkhälsa och social hållbarhet. Allemansrättsinformationen minskar riskerna för att allemansrätten urholkas och att tillgången på natur för friluftsliv minskar.

UTVECKLINGS- OCH TILLVÄXTARBETE

Länsstyrelsen har gjort insatser för friluftsmålens genomslag i utvecklings- och tillväxtarbete genom:

Åtgärd Förvaltning och regional utveckling av vandringsleder

Flera av länsstyrelserna arbetar aktivt med förvaltning av vandringsleder, anläggning av nya leder och organiseringen av dessa, vilket ligger i linje med regeringens satsning på vandringsleder och Naturvårdsverkets förslag om organisering av dessa. Tre länsstyrelser har också sökt och fått bidrag från Naturvårdsverket för att skapa regional organisering av vandringsleder.

Effekt: Förbättrad infrastruktur för friluftslivet vilket skapar möjlighet för fler att vara ute i naturen. Välskötta och trygga leder sänker trösklarna för flera att komma ut i naturen, både för medborgare och besökare. Arbetet leder också till ökade möjligheter för turismutveckling där vandring med natur- och kulturupplevelser är basen.

Åtgärd Natur på recept

Flera länsstyrelser har lyft folkhälsoperspektivet som drivkraft i arbetet. Två länsstyrelser arbetar aktivt med regioner och kommuner för att utveckla konceptet natur på recept. Syftet är en förbättrad folkhälsa i länen genom att utveckla verktyg för att öka tillgängligheten och att tillvarata naturens förmåga att bidra till ökad fysisk och psykisk hälsa. Insatsen bidrar också till att utveckla och stärka konceptet fysisk aktivitet på recept (FaR®). Genom att ta fram information om nyttan med rörelse, naturens positiva påverkan på hälsa, kartor över promenadslingor som är anpassade för olika målgrupper och människor med olika funktionsvariationer samt intressanta ur ett natur- och kulturperspektiv, skapas ett stöd för vårdcentraler och sjukhus att använda i vården.

Effekt: Fler människor får möjlighet att vistas i naturen, vilket bidrar till en förbättrad folkhälsa. Genom hälsoslingor och promenadslingor har man underlättat för tillfälliga eller mer långvariga besökare på sjukhusen att komma ut på hälsofrämjande promenader och upptäcka besöksvärda natur- och kulturmiljöer. Även boende och personal i anslutning till sjukhuset stimuleras till vardagsmotion och att upptäcka nya miljöer. Att ta fram informationsmaterial om promenadslingor, som kan lämnas ut tillsammans med FaR, kan bidra till bättre hälsa och underlätta och återaktualisera fysisk aktivitet på recept. Genom arbetet har man också nått nya målgrupper för friluftslivet, och skapat förutsättningar för ett enkelt och nära friluftsliv med låga trösklar.

Arbetet leder också till större kunskap och förmåga att använda naturen inom vården.

Åtgärder Samverkan för turismutveckling och hållbara transporter

Många län arbetar för att skapa förbättrade förutsättningar för turismen där natur- och kulturupplevelser är grunden. Två länsstyrelser redovisar insatser för att främja samverkan mellan aktörer för turismutveckling. Länsstyrelserna, regioner och turismdestinationsbolag verkar för att utveckla transporter och besöksmål, bland annat genom nya bussturer till naturreservat och möjligheter att uppleva natur- och kulturvärden utan bil.

Effekt: Offentliga aktörer har ett utvecklat samarbete gällande friluftsliv- och besöksnäringens infrastrukturen för att göra områden mer tillgängligt för besökare. Fler reser kollektivt i stället för med bil och personer som inte har tillgång till bil får möjlighet att ta sig till attraktiva besöksmål för friluftsliv.

Åtgärd Informationsnod för fiske

Ett län har utvecklat en informationsnod för fiske. Syftet är att bidra till förbättrad information för fritidsfiskare och fisketurister i länet och ett långsiktigt hållbart fiske och friluftsliv i anslutning till länets vatten, samt att bidra till att öka länets intäkter från fisketurism. Länsstyrelsen har utvecklat en webbplats där fritidsfiskare och fisketurister kan hitta samlad information om länets fiskevatten och annan information som underlättar och förbättrar fiskeupplevelsen (exempelvis fisketips, boendemöjligheter, tillgänglighet, fiskekortsförsäljning, kontaktuppgifter till fiskevårdsområdesföreningar, båtuthyrning med mera).

Effekt: Tillgängligheten till fisket i länets fiskevatten har förbättrats för såväl fritidsfiskare som fisketurister. Den sammantagna fiskeupplevelsen har förbättrats eftersom fiskare kan hitta samlad information om fisket via webbplatsen. Turistbyråer, destinationsbolag och företagare inom besöksnäringen nyttjar informationsnodens informationsmaterial och rådgivande funktion för att hjälpa fritidsfiskare och fisketurister som ska besöka länets fiskevatten. Det framtagna informationsmaterialet används som kompetensutveckling för företagare inom besöksnäringen och underlättar för den som vill börja rikta sig mer mot fiskande kunder/besökare.

NATURVÅRD

Länsstyrelserna har planerat och genomfört insatser för friluftsmålen genomslag i naturvårdsarbetet genom:

Åtgärd Tillgänglig natur

Många länsstyrelser har intensifierat arbetet med att tillgängliggöra naturen för olika målgrupper genom konkreta insatser för fysisk tillgänglighet och förbättrad information. Målet har varit att öka tillgängligheten i skyddade områden samt utöka informationen om tillgängligheten i skyddade områden. Flera länsstyrelser har tillsammans med civilsamhället och tillgänglighetskonsulter besökt reservat och analyserat nuläget och bedömt möjliga åtgärder. En länsstyrelse redovisar att de tagit fram en tillgänglighetsstrategi för skyddad natur i länet och en annan att man tagit fram ett program för friluftsanordningar i reservaten för att underlätta arbetet med tillgänglighet och anordningar.

Effekt: Bättre tillgänglighet till och i skyddad natur. Fler människor med olika förutsättningar får möjlighet att besöka naturreservat. Även ökad samverkan med funktionsrättsaktörer i civilsamhället.

Åtgärd Insatser för barns vistelse i natur

Några länsstyrelser redovisar särskilt insatser som riktar sig till att öka möjligheten för barn att uppleva natur. En länsstyrelse har drivit ett projekt riktat till skolan. Länsstyrelsen har där finansierat två naturpedagoger under hösten 2022 för att genomföra friluftsdagar i åk 3–6 tillsammans med lärarna. Syftet var bland annat att visa enkla aktiviteter som kan genomföras med en klass utomhus. Mellan den 24 oktober till den 16 december fick 40 klasser = 886 elever uppleva en friluftsdag. Långsiktigt är målet att fler lärare tar med sig klassen ut i naturen.

En annan länsstyrelse har samarbetat med civilsamhället för att informera om att allemansrätten kan vara begränsad i skyddad natur och att det är olika i olika naturreservat samtidigt som barnen får ett lekfullt uppdrag och lär sig mer om naturreservatet. Under året har det tagits fram fem stycken skogsmullekartor i tätortsnära naturreservat i samverkan med Friluftsrådet och kommuner. Förutom kartor har även ett samlat kommunikationsmaterial med poster, översiktskarta och skyltar tagits fram. Genom att lyfta fram tätortsnära naturreservat i närheten av skolor finns även material för förskolor/skola att använda.

Effekt: Större kunskap hos pedagoger om hur man kan ta ut barn i naturen samt vad man kan göra på ett enkelt sätt. I förlängningen kommer fler barn ut i naturen under skoltid och får ökad kunskap om natur, allemansrätt och friluftsliv. En effekt är större insikt och förståelse för allemansrätten och hur den fungerar i naturreservat. Kartor bidrar även på ett lekfullt sätt till att upptäcka naturen och få en förståelse för hur man tar ansvar och visar hänsyn. Kartorna bidrar till ökad samverkan mellan olika aktörer – länsstyrelse, civilsamhället, kommun och regionen.

Åtgärd Sustainability and Environmental Education in Outdoor Sports (SEE-Project, EU-finansierat projekt)

Flera länsstyrelser har internationellt utbyte och en länsstyrelse redovisar samarbetet i ett EU-projekt. Syftet med projektet är att stärka naturskyddet och öka miljöengagemanget genom beteendeförändring samt att utveckla pedagogik och metoder inom friluftslivsaktiviteter. Inom projektet genomförs workshops och kunskapshöjande insatser genom erfarenhetsutbyte och nya pedagogiska verktyg och samarbeten för att öka medvetenheten om miljö- och hållbarhetsfrågor.

Effekt: Beteendeförändringar som ska bidra till att friluftslivet blir mer hållbart. Ökad kunskap leder till förändrade val och mindre miljöpåverkan av friluftslivsaktiviteter.

Åtgärd Nya beslut om skyddad natur

Flera länsstyrelser redovisar att de planerar för friluftsliv i nya skyddade områden, inklusive nya nationalparker, samt reviderar gamla beslut om naturreservat. Båda insatserna bidrar till att stärka friluftslivets värden i de skyddade områdena och att säkerställa att både naturvärden och friluftsliv bevaras och utvecklas i de skyddade områdena.

Effekt: Förbättrade möjligheter att bevara och utveckla områden för både naturvård och friluftsliv. Förbättrade möjligheter för människor nu och i framtiden att besöka skyddad natur och ta del av natur- och kulturupplevelser. Även utvecklade möjligheter för naturvägledning och naturturism samt ökad förståelse för natur och miljö.

Bilaga 5. Länsstyrelsernas arbete med vilda pollinatörer

LÄNSSTYRELSESNAS REDOVISNINGAR AV ARBETE FÖR VILDA POLLINATÖRER, AP.1 ANSLAG 1:3 BUDGETÅRET 2022

Stockholms län

Inom ramen för uppdraget att arbeta för att stärka förutsättningar för vilda pollinatörer i landskapet har vi under året arbetat med information, kompetensutveckling och praktiska åtgärder i och utanför skyddade områden.

Vi har ordnat kompetensutveckling för länets naturförvaltarnätverk om vilda bin och andra pollinatörer i sandmiljöer, om pollinatörer i skogen samt om hur alternativ gräsyteskötsel kan gynna pollinatörer. Temaskyltar som togs fram 2021 har tryckts upp och skickats ut till aktörer i länet som gjort åtgärder för att gynna pollinatörer. I anslutning till två sandtytor som restaurerades 2021 har en inventering utförts och pluggplantor av pollinatörsvänliga växter har planterats ut tillsammans med naturnära jobb. I flera reservat har skötseln av före detta åkermark setts över och i ett fall har skötsel för mer blomning kommit till.

Bidrag för pollinatörsfrämjande åtgärder har beviljats för anläggning av bibäddar i bostadsområden i södra Stockholm och pluggplantor av pollinatörsväxter har planterats i centrala Edsbro.

Tillsammans med LRF och Hushållningssällskapet har vi ordnat föreläsningar och delat ut bidrag till fröer för blommande åkerremсор till lantbrukare i länet. En artikel har också skrivits i den tidning som länsstyrelsen skickar ut till alla länets lantbrukare. Arbetet med den interna pollineringsgruppen har fortsatt liksom dialogen med länets övriga naturförvaltare.

Det har under hela projektet funnits ett stort intresse och engagemang bland kommun-ekologer och andra aktörer i länet och kompetensutveckling som anordnats har varit välbesökt och uppskattad.

Uppsala län

I Uppsala län har pollineringsuppdraget i år bidragit till att finansiera en samordnare för pollineringsuppdraget. Tid har lagts på att ge stöd till och regionalt publicera det nationella planeringsunderlaget som tagits fram för vildbin (sandiga boplatser och örtrika gräsmarker). Detta underlag har använts för att leta efter boplatser i sydvända lerslänter i odlingslandskap i länets sydliga kommuner. Bland annat har 15 nya lokaler påträffats för margsandbi och fransgökbi inom åtgärdsprogrammet för vildbin och småfjärilar på torräng.

Några åtgärdsprogram för hotade arter som fått stöd från pollineringsarbetet är mosippa, svartfläckig blåvinge och klöversobermal.

På Marma skjutfält har pollineringsprojektet genomfört en naturvårdsbränning tillsammans med förvaltningen. Plantor har drivits upp (timjan, åkervädd, gullviva och käringtand) genom Pratensis AB, som har planterats ut där de har bedömts göra störst nytta. Bland annat har timjanpopulationen förstärkts för svartfläckig blåvinge kring Hjälstaviken. Svartfläckig blåvinge har fått stöd med biogeografisk uppföljning samt genom att handleda ett examensarbete om fjärilen och dess myror.

I odlingslandskapet har 60 lantbrukare fått stöd till att anlägga blomremсор genom Hushållningssällskapet. Dialogen om att göra kommunala åtgärder för pollinering har främst skett genom LONA pollineringsarbetet. År 2022 har ett nytt projekt antagits och tre slutredovisats med goda resultat. Pollineringsarbetet har även stöttat det regionala ”färdplansarbetet”, som innebär att uppmuntra aktörer i länet att anta så kallade hållbarhetslöften för biologisk mångfald. Detta innebär att aktörer gör åtaganden på fyra år som leder till en stärkt biologisk mångfald i länet. I det här arbetet har pollineringsuppdraget särskilt lyft åtgärder på golfbanor och i grustäcker. Projektet har även färdigställt ett förslag till åtgärds- och skötselplan för Friiberghs golfbana.

Regionalt har medel använts för att kommunicera pollinering och bra åtgärder för pollinatörer. Några sådana insatser har varit att lyfta fram bin som lever på blåklockor, att poängtera värdet av att tänka på pollinatörer i skogsbruket, hur man konstruerar en humleholk och hur man bygger ett fungerande bihotell. Åtgärdsprogram för hotade arter som gynnar pollinatörer har identifierats. Vi har en hemsida med pollinering, och med underlag som stöttar den som vill göra mer åtgärder.

Södermanlands län

Under 2022 har länsstyrelsen arbetat med att ge både kommuner och allmänheten råd om insatser för att gynna vilda pollinatörer. Rådgivning och diskussion kring konkreta åtgärder har även utförts på plats hos markägare och i reservat.

Som exempel på publika åtgärder kan nämnas fortsatt arbete med demonstrationsområdet ”Artriket” i Stendörrens naturreservat där vi ger exempel på, och information om, åtgärder som gynnar vilda pollinatörer. Flera temadagar har här arrangerats med guidade vandringar och information bland annat om anläggning av ängar och vilda pollinatörer samt möjlighet att bygga egna bihotell.

Länsstyrelsen i Södermanlands län vill särskilt lyfta satsningen på demonstrationsområdet ”Landskap för en rikare mångfald”. Projektet är störst i länet både räknat i yta, antal åtgärder och målgrupp. ”Landskap för en rikare mångfald” involverar hittills fyra markägare med en sammanhängande areal av över 3 000 hektar skogs- och jordbruksmark. Dessa markägare har engagerats för att utföra pollineringsgynnande åtgärder och agera demonstrationsområde med bland annat information via skyltar, guidade visningar, interaktiva stigar och web-innehåll. Detta arbete kommer fortsätta kommande år.

Länsstyrelsen har under 2022 haft ett fortsatt samarbete med Hushållningssällskapet kring vilda pollinatörer i odlingslandskapet där 30 markägare fått blomsterfröblandning och sammanlagt odlat 15 hektar blommande areal. Utvärderingar har visat att det varit populärt och framgångsrikt. Andra praktiska insatser som röjning, sandning och skrapningar har också genomförts. Arterna svartpälshäbi och rödtoppehäbi är båda på konstaterad framgång i länet. Vårdväxtförstärkning och extensivt bete verkar här ha haft en gynnsam effekt.

Pollineringsuppdraget har varit väl integrerat med länsstyrelsens grön infrastrukturarbete. Bland annat har vi tillsammans med samhällsplanerare, friluftssamordnare och handläggare för invasiva arter organiserat en kommunträff om Vardagsnära natur som fick bred uppslutning av kommunala samhällsplanerare, kommunbiologer med flera.

Östergötlands län

De kommunikationsinsatser som Länsstyrelsen i Östergötlands län genomfört har framför allt bestått av medverkan i olika media, samt i form av föredrag till olika målgrupper. Som exempel kan nämnas flera inslag i lokal media om lyckade skötselinsatser för hotade vildbin, samt samarbeten med markägare och andra viktiga aktörer kring detta. Vidare har det faktum att kronärtsblåvinge sannolikt har dött ut från landet rönt mycket stor uppmärksamhet, även i riksmidia. Detta har ökat allmänhetens medvetenhet om den negativa trenden för vilda pollinatörer. De föredrag som har hållits har framför allt handlat om vildbins ekologi och hot, samt hur länsstyrelsen jobbar med insatser för dem. Föredrag har hållits såväl för lokala föreningar, som andra länsstyrelser och vid ett webinarium riktat mot lantbrukare och lantbruksrådgivare. Vi har också publicerat en rapport om länsstyrelsens arbete med stortapetserarbi under tio år. Rapporten presenterar resultat och erfarenheter som är värdefulla även vid insatser för andra vildbin.

Vad gäller andra konkreta åtgärder så har Länsstyrelsen i Östergötlands läns arbete med vilda pollinatörer till stor del fokuserat på skötsel- och restaureringsåtgärder på särskilt värdefulla platser för vildbin. Skötsel- och restaureringsåtgärder för vilda pollinatörer har genomförts på drygt 30 platser i länet under 2022, med tonvikt på kalktorrängar och sandmarker i slättbygd och blomrika torrängsmiljöer i skogsbygderna. Det handlar om såväl traditionella skötselåtgärder (röjning, slåtter, stängsling för att möjliggöra och anpassa bete, naturvårdsbränning), som mer okonventionella metoder (schaktning, utläggning av sandbäddar, utplantering av ängsväxter). Vi har flera exempel på insatser som snabbt resulterat i nyetableringar av rödlistade biarter. Detta gäller framför allt nyskapande av livsmiljöer genom schaktning av vegetationsskikt och plantering av arternas pollenväxter, vilket tycks vara ett mycket effektivt sätt för att skapa nya eller utökade habitat.

För att nå framgång med skötsel- och restaureringsinsatser krävs en god samverkan med berörda markägare och andra berörda aktörer. Vi har till övervägande del fått positiv respons från berörda markägare där de flesta har varit beredda att upplåta delar av sin mark till skötselinsatser. Vissa markägare har varit väldigt intresserade och engagerade och kommit med egna initiativ till åtgärder. Det vi sett som en framgångsfaktor för en god samverkan är att träffa markägaren/aktören fysiskt på plats och berätta om naturvärdena och vilka åtgärder som vore värdefulla att göra. Avgörande är då att få personen att känna stolthet över arterna och förstå att eventuella insatser är frivilliga och att de inte behöver ha en negativ påverkan på ordinarie markanvändning. Vad gäller intern samverkan så har denna framför allt skett genom löpande kontakter med kollegor inom olika verksamhetsområden, till exempel rådgivning till lantbrukare, skötsel av naturreservat, efterbehandling vid täktverksamhet och handläggning av ärenden enligt miljöbalken.

Under året har flera inventeringar genomförts, framför allt med syftet att följa upp skötselåtgärder. Vid dessa, samt genom spontant rapporterade fynd från allmänheten, kan vi konstatera att stortapetserarbetet uppvisar en mycket positiv trend i länet. Vi har även funnit det starkt hotade silvergökbiet på en ny plats och

återfunnit det inom ett område där det befarades vara utdött. Slutligen återupptäcktes svartpälsbiet i länet vid en inventering av den hotade fjärilen fetörtsblåvinge. Svartpälshi har inte observerats i länet sedan 1950-talet.

Jönköpings län

Som en del i den regionala miljöövervakningen har länsstyrelsen med hjälp av konsult genomfört en inventering av vilda pollinatörer på två lokaler i tio eko-rutor i länet. Liknande inventeringar har även genomförts i ett urval av områden på Skara stifts mark, i tolv fornvårdsområden och i sex områden inom ett av länets VIP-områden i Vetlanda kommun. Detta i samarbete med Skara stift, kulturmiljöenheten på länsstyrelsen och ÅGP. Resultaten väntas i slutet av året. Länsstyrelsen har även hjälpt Svenska kraftnät med stöd inför deras upphandling av inventering av vilda pollinatörer i en av deras kraftledningsgator som uppföljning på åtgärder som genomfördes 2018. En uppföljning och åtgärdsplanering har genomförts i några av de områden som inventerades på Linköpings stifts mark år 2021. Under början av året fick vi inventeringsresultaten från fjolårets inventeringar. I dessa kunde man bland annat se ett nytt artfynd för länet nämligen alvarsandbi. Utöver detta kunde vi även se nya lokaler för flera andra arter.

I början på året genomfördes det gräsbränningar på fyra lokaler i länet i samverkan med skötselenheten samt lantbruksrådgivarna som har kurser riktat till lantbrukare och markägare. En av gräsbränningarna genomfördes på en av länets tre demoängar för anlagd ängsmark. En annan av gräsbränningarna genomfördes på Ryfors golfbana och är en del av ett GI-projekt där även insådd av fröer och plantering av pluggplantor gjordes under år 2021.

Länsstyrelsen har informerat om vilda pollinatörer för klubbchefer på golfbanor i Småland, Östergötland och Blekinge och för Förbundet Sveriges Småbrukare. En yngre målgrupp har fått information genom en föreläsning om pollinatörer på Vittra skola för cirka 70 elever.

Länsstyrelsen har bjudit in till fyra fältträffar med fyra olika golfklubbar, anordnat två kommunträffar för sammanlagt 7 av länets kommuner i samverkan med verksamheten för grön infrastruktur. Vi har även deltagit på tre bygdeträffar där vi har bjudit in boende i bygden för att bland annat informera om vilda pollinatörer men även andra natur- och kulturvärden i bygden, genomfört två fältvandringar på två av våra demoängar. På en av bygdeträffarna som genomfördes på fastigheten där en av demoängarna finns, deltog bland annat Skogsstyrelsen samt områdesskydd, kulturmiljö, landsbygdsutveckling och landenheten från länsstyrelsen. Sedan har vi även deltagit på vårfestival i Smålands trädgård i Vetlanda kommun samt på Röttledagen utanför Gränna i Jönköpings kommun. Uppdraget har även varit med och medfinansierat Hela Sverige Blommar som startades i länet 2022. Goda exempel har även spridits via LONA-gruppen till alla kommuner i länet.

Länsstyrelsen har haft ett bra samarbete mellan pollineringsuppdraget och lantbruksrådgivarna. Vid intresse delas mindre fröpåsar med svenska ängsfröer ut i samband med rådgivningar för skötsel av ängs- och betesmarker, vilket är mycket uppskattat. Vi har omarbetat och tryckt om en folder om vilda pollinatörer som Länsstyrelsen i Värmlands län har tagit fram samt en folder som handlar om hur man kan gynna vilda pollinatörer på kyrkogårdar som Länsstyrelsen i Skåne län har tagit fram. Den sistnämnda ska skickas ut till länets församlingar tillsammans med en folder om belysningens påverkan på biologisk mångfald som Länsstyrelsen i Västra Götalands län har tagit fram.

Kronobergs län

Länsstyrelsen har under året arbetat med konkreta insatser som direkt förbättrar förutsättningarna för länets pollinatörer. Vi har även lagt vikt vid kommunikationsåtgärder som vi hoppas bidrar till den biologiska mångfalden även på sikt.

Årets konkreta insatser har bland annat bestått av avsvälning av grönytor och sådd av frön; till exempel olika arter fibblor, ärtväxter och åkervädd. Tillsammans med Alvesta kommun har länsstyrelsen bidragit till pollineringsfrämjande åtgärder i ett före detta sandtag. Lilla Vallens koloniförening har fått bidrag till fröer, plantor och bihotell samtidigt som länsstyrelsens sakkunniga har informerat om pollinatörsfrämjande åtgärder. I samarbete med Skogsstyrelsen har länsstyrelsen tillverkat bihotell som placerats i länets kommuner.

Kommunikationsåtgärderna har innehållit information om hur länsinvånare kan agera för att främja biologisk mångfald och grundläggande fakta för den som vill bidra, till exempel genom att anpassa sin trädgård eller andra marker hen råder över. Kanaler för kommunikationen har varit dagstidningar, sociala medier, föredrag och besök samt avslutningsvis framtagning av en broschyr som länsinvånare kan ta del av via webben eller i tryckt form.

Syftet med dessa åtgärder har varit att förbättra förutsättningarna för länets pollinatörer, särskilt vilda bin. Flera av de konkreta åtgärderna har haft den dubbla effekten att de inneburit någon form av direkt nytta för pollinatörer samtidigt som de till exempel genom att vara synliga lämnat avtryck genom att vara inspirerande exempel för andra.

Kalmar län

Den största delen av anslaget till vilda pollinatörer har finansierat tre heltidstjänster som arbetat med samordning av Länsstyrelsen i Kalmar läns arbete med pollinatörer. Detta arbete har bland annat resulterat i följande åtgärder:

- Produktion av en utställning till länets naturum på Öland som var tillgänglig för allmänheten under säsongen. Utställningen innehöll informativa FAQ om vilda bin, kortfilmer om Vildbiprojektet, en digital tacomiddag, en modell av ett bibe under marken i genomskärning med mera.
- Broschyren ”Våra vilda bin – små men livsviktiga” som baserades på utställningen i naturum.
- Guidningar om sandåtgärder och vilda bin i vårt åtgärdsområde i Rälla, Öland.
- Bidrag till projektet Hela Sverige Blommar.
- Inventering av gaddsteklar på utvalda lokaler.
- Filmvisningskväll och diskussion av filmen ”Earth muted” av Mikael Kristersson, en dokumentärfilm som utspelar sig i en dalgång i Kina, där jordbrukarna försöker livnära sig på ett ekosystem som är på väg mot kollaps. Allmänheten och särskilt inbjudna berörda aktörer i samhället.
- Nyhetsbrev till kommunekologer och parkförvaltningar, ”vårda våra grönytor” om omställning till ängsskötsel.
- Produktion av informationsfolder ”Biologisk mångfald i solcellsparken”, samarbete med RISE-projektet Eko-Sol.
- Föreläsning och debatt om vildbin för Naturskyddsföreningen, Öland.

- Föreläsning för allmänheten av Mats Runesson på Pratensis, om hur man anlägger och sköter en äng.
- Föreläsning för allmänheten av Ola Jennersten om ”Pollinatörer i trädgården”.
- Föreläsning för samhällsförening i Eknäs om ”Pollinatörernas nytta och framtid”.
- Föreläsning i Halltorps församlingshem om ”Pollinatörernas nytta och framtid”.
- Föreläsning för Kalmar energi Moskogen Kretslopp sydost om ”Pollinatörernas nytta och framtid”.

Deltagande i handläggning av ansökningar, rådgivning till kommuner, upprättande av åtgärdsförslag.

Åtgärder har utförts inom länsstyrelsernas VIP-projekt i hotspots-områdena Ölands östra sandfält, Ölands nordvästra sandfält, Ölands sydvästra sandfält, Nybroåsen, Kalmar väst/Trekanten och Övre Emådalen. Under VIP-projektets tre år har vi gjort åtgärder i 85 områden på sammanlagt 185 hektar. Detta arbete redovisas i separat redovisning. Parallellt med åtgärderna inom VIP har vi under året även genomfört restaureringar i sandiga marker på norra Öland inom projektet ”Skapa och restaurera sandmarker och torrängar” (projektstöd från Landsbygdsprogrammet). Dessa åtgärder omfattar totalt 38 hektar där olika åtgärder som bedöms gynna pollinatörer genomförts, till exempel röjning, avverkning, återinförsel av hävd, grävning för att blotta sand samt sådd och plantering av ängsväxter.

Åtgärder för hotade pollinatörer har genomförts i reservaten:

- Rälla–Ekerum
- Slagdala (på remiss)
- Svartbäcksmåla (kommunalt)

Gotlands län

Vi har satt upp skyltar om grävande bin och bibäddar på strategiska platser där åtgärder utförts.

Dagfjärilsevenemang i form av två fältvandringar och en föreläsning i samarbete med Lunds universitet med medel från Dagfjärilsprojekt samt pollinatörssatningen har genomförts där sammanlagt cirka 60 personer deltog i vandringarna och 20 personer vid föreläsningen. Efterfrågan för återkommande evenemang var stor.

Dagfjärilar på Gotland, fälthandbok, kom ut med miljö -och artbeskrivningar om dagfjärilsarter på Gotland. Finansierad av Dagfjärilsprojekt.

En broschyr ”Värna Väddklint” har tryckts och spridits om väddklintens betydelse och vad man kan göra för att hjälpa de arter som lever på den.

Flera gånger medverkade vi i radion och i en lokal nyhetssida med informations-spridning om insatserna, om pollinatörer, biarter, fjärilar och deras livsmiljöer. Ett av inslagen handlade om att sprida budskapet om fröinsamlingen och varför det är viktigt att vi inte köper frön från fastlandet när det gäller vilda arter.

Tre gånger under året publicerade länsstyrelsen pollineringsrelaterade inlägg på Facebook. Informationen handlade om att berätta om vilka nyttor ett bihotell kan bidra med – inklusive beskrivning hur man bygger ett, om åtgärden som utfördes i Stånga, information om dagfjärilsboken, fjärilar och dagsfjärilsövervakning.

Vi har även fortsatt sprida vykort som tagits fram tidigare med information om vilda pollinatörer samt hur man bygger bihotell.

Blekinge län

Under 2022 gjordes inga konkreta åtgärder inom projektet, utan fokuset låg på kunskapshöjande och informationsspridande insatser. Nedan följer en lista på de insatser som gjorts:

- Tre webinarier om vilda pollinatörer ordnades för tre olika målgrupper: naturvårdsentreprenörer, trädgårdsentusiaster och grundskolelärare. Föreläsningarna anpassades efter målgrupperna men i grunden avhandlades vildbins ekologi och biologi, hävdgynnad flora, invasiva arter och tips på åtgärder för att gynna vilda pollinatörer.
- I april-juni tog länsstyrelsens samordnare för pollineringsuppdraget tillsammans med samordnaren för invasiva arter fram en informationsfolder för trädgårdsägare. Foldern innehåller en lista med pollinatörsvänliga växter samt en risklista på växter som är eller kan bli invasiva i Blekinge. Totalt 3 000 exemplar av foldern har tryckts upp och delats ut vid evenemang som länsstyrelsen deltagit på.
- Under månaderna maj, juni och juli har en upphandlad konsult inventerat dagfjärilar och naturvårdsintressanta vildbin på tio lokaler runt om i Blekinge. Lokalerna har tagits fram tillsammans med samordnaren för grön infrastruktur som gjort en GIS-analys av värdekärnor för sand, gräsmarker samt ädellöv utifrån grön infrastruktur-perspektiv. Inventeringen resulterade i att fyra nya arter för Blekinge hittades, parksandbi, gläntgökbi, silverfläckad sorgfluga och sotkindad brynblomfluga.
- Under hela året har en upphandlad konsult arbetat med att ta fram en sammanställning över Blekinges dagfjärilar, vildbin och blomflugor.
- I juni deltog länsstyrelsens samordnare på naturum under Världsmiljödagen där information delades ut om vilda pollinatörer. Tillsammans med samordnaren för invasiva arter delades information även ut på trädgårdsmässan ”I Love Garden” i augusti.
- Under året har även informationsspridning och rådgivning varit en viktig del. I våra sociala medier publicerades information om vilda pollinatörer i samband med pollineringsveckan och internationella bi-dagen. Rådgivning har efterfrågats av privatpersoner, Svenska kyrkan och en golfklubb.

Skåne län

Länsstyrelsen i Skåne län har drivit arbetet som ett internt projekt på länsstyrelsen tillsammans med GI, LONA, ÅGP, naturvård och landsbygd samt mot slutet även kulturmiljövården, där vi förankrat behovet av och genomfört åtgärder internt och externt. Dialogmöten har genomförts med olika regionala aktörer (se nedan). Länsstyrelsen i Skåne län har även medverkat i de nationella samordningsmötena samt suttit som länsstyrelsernas representant i myndighetsnätverket inom pollineringsuppdraget och bland annat bidragit med synpunkter till de två kommunrapporter som SLU CBM tar fram åt Naturvårdsverket.

Inom pollineringsuppdraget har behovet av samverkan varit extra betydelsefullt eftersom alla kan göra något för pollinatörerna och åtgärder behövs i hela landskapet. Vi vill framför allt lyfta samverkan med Lunds universitet (se nedan) och samverkan med Trafikverket och kraftbolagen som bidragit till kunskapsutbyte om vilda pollinatörer, verksamheternas möjligheter till skötsel och åtgärder längs infrastrukturernas gräsmarker i Skåne. Sammanlagt har tio regionala dialogmöten genomförts med

Trafikverket, E.ON, Svenska kraftnät, Fortifikationsverket, Försvarmakten med flera, varav flera möten samordnats med GI. Dessutom sker löpande dialog med andra länsstyrelser och biexperter i länet.

Beslut har tagits om LONA pollineringsprojekt under 2022. Ett LONA-projekt på Ljungbyhed demonstrerade sina åtgärder genom en så kallad ”story map”. Det som för allmänheten varit mest tydligt i landskapet är de blommande åkerkanterna i projektet ”Hela Skåne blommar”, ett projekt genom HIR (Hushållningssällskapets Individuella Rådgivning) där pollineringsuppdraget gett bidrag till utsäde för tredje året i rad.

Ny kunskap om aktuell forskning har förmedlats i samverkan med Lunds universitet genom elva frukostseminarier med enskilda forskare sedan hösten 2021. Dessa seminarier har haft mellan 100 och 200 deltagare per föreläsning från hela landet. Under ett flertal föredrag har information om vilda pollinatörer förmedlats bland annat under FIHM:s verksamhetsdag (Försvarets Inspektörer för Hälsa och Miljö), lantbruksmässan i Borgeby, Falsterbo Bird Show, på nationell Biosfärkonferens och årlig träff med Skånes 33 kommuner. På Regementets dag (med cirka 25 000 besökare) hade vi informationsbord och under Pollineringsveckan genomfördes en informationskampanj om vilda pollinatörer tillsammans med naturum på Stenshuvuds nationalpark.

Under 2022 har tidigare framtaget informationsmaterial spridits. En ny folder om bryn och gläntor har tagits fram tillsammans med Skogsstyrelsen samt två nya kortfilmer på temat slättlandskapet och blomning över hela säsongen. Information har delats via fyra olika nyhetsbrev till kommuner och lantbrukare samt på hemsidan och sociala medier.

Sammanlagt har 25 riktade rådgivningar getts till kyrkogårdsförvaltningar, golfbanor och lantbrukare samt tre olika kurser till lantbrukare med entomolog Mikael Sörensson.

Under en serie workshoppar med inbjudna föreläsare och fältbesök har vi kommit i gång med att samla lokala fröer som sedan sprids direkt eller odlas upp till pluggplantor för lokal utplantering. Tillsammans med experter har metodikbeskrivning och insamlingsprotokoll utarbetats för fröinsamling och dessa dokument kan användas för att standardisera fröinsamling framöver. Samverkan med några kommunala växthus runt odling av vilda växter för senare återintroduktion har testats och arbetssättet kommer att fortsätta även efter 2022.

I samarbete med GI genomfördes ett projekt där svartfläckig blåvinge och dess värdväxt backtimjan karterades i Vombsänkan. Syftet var att se var i landskapet blomrikedomen är bristfällig (i detta fall backtimjan) och var den skulle kunna gynnas eller förstärkas.

Hallands län

Under 2022 har fokus varit på rådgivning och informationsspridning. Därför arrangerade vi flera olika träffar och seminarier för att inspirera aktörer i samhället att genomföra åtgärder som gynnar vilda pollinatörer. Vi genomförde ett webinarium riktat mot golfbanor med cirka 40 deltagare från hela landet.

Vi arrangerade en träff för skogsförvaltare i ett av våra naturreservat för att lyfta pollinatörer i skog. De cirka 30 deltagarna representerade Skogsstyrelsen, Väst kuststiftelsen, länsstyrelsen och flera av länets kommuner.

För att inspirera till förändrad grönyteskötsel anordnade vi en träff på en golfbana där flera kommuner och fastighetsbolag deltog för att diskutera hur vi kan förbättra livsmiljöerna för vilda pollinatörer inom tätorter. Under hösten erbjöds rådgivning till alla länets pastorat vilket resulterade i flera besök på olika kyrkogårdar. Totalt nådde vi ut till 33 personer som på olika sätt var inblandade i skötseln av 21 olika kyrkogårdar. Många var mycket positiva och planerar att genomföra åtgärder under kommande år.

För att nå ut till vägföreningar producerade vi en enkel film som tar upp hur man kan sköta vägranter för att gynna vilda pollinatörer. Filmen kommer att användas och spridas under våren 2023. Parallellt med detta har vi i samverkan med GI jobbat för att knyta samman biogasanläggningar med kommuner och vägföreningar för att få till rötning av gräsklippen från vägarna. Satsning på rådgivning kring åtgärder inom kraftledningsgator och solcellsparker har startats upp. I och med att pollineringsuppdraget upphör är det osäkert hur dessa projekt kommer drivas vidare. Vi har även deltagit i flera aktiviteter som vi inte själva arrangerat som till exempel träffar för kommunekologer, kyrkogårdsförvaltningar och lantbrukare.

Västra Götalands län

Satsningar på information, vägledning och kommunikation har genomförts. Upprepade föreläsningar på grönyte- och trädgårdsutbildningar på Angereds gård och Gunnebo slott. Dessa har varit mycket uppskattade och efterfrågats även 2023, trots att uppdraget tar slut. Föreläsningarna har genomförts av samordnare för pollineringsuppdraget tillsammans med samordnare för invasiva främmande arter.

- Länsstyrelsens hemsida har uppdaterats och informationsblad om åtgärder för pollinatörer i grönytor, tätorter, villaområden och sandiga marker har tagits fram.
- En ny broschyr om vilda bin som har tryckts under våren 2022, samt en andra tryckomgång under hösten 2022 på grund av stor efterfrågan.

Under hösten/vintern 2022 kommer en växtguide anpassad till Västra Götaland. Växtguiden riktar sig bland annat till kommuner, fastighetsägare och andra aktörer och ger förslag på arter som gynnar vilda pollinatörer i olika offentliga miljöer som perennplanteringar, parker och anlagda ängar.

Länsstyrelsen har beviljat bidrag till projektet Hela Västra Götaland blommar under två säsonger.

Under hösten/vintern 2022 pågår ett samarbete mellan Länsstyrelsen i Västra Götalands län och pollinera Sverige i syfte att ta fram en ”pollineringslåda”, det vill säga ett utbildningsmaterial till länets grundskolor.

Värmlands län

Länsstyrelsen har inom regeringsuppdraget med att stärka förutsättningarna för vilda pollinatörer arbetat i väsentlig grad med nedanstående åtgärder. Därutöver har förts en kontinuerlig dialog och samverkan med andra aktörer/verksamheter både externt och internt på länsstyrelsen. Länsstyrelsen har deltagit i de månatliga samordnarmötena med Naturvårdsverket. Fem medarbetare har arbetat i mer eller mindre hög grad med uppdraget.

Information och evenemang. 1) Information via sociala medier om det starkt hotade humlepälsbiet som 2021 återupptäcktes i Värmland för första gången sedan 1950-talet, och som 2022 resulterade i två nya lokaler vid gamla lagårdsväggar på flera mils avstånd från varandra; 2) Inom LONA pollinering beviljades Karlstads

kommun medel till ett projekt med utomhusutställning som syftar till att öka kunskapen om vilda pollinatörer; 3) Reportage i P4 Värmland om betydelsen av skogsängar för bland annat brun gräsfjäril och många andra vilda pollinatörer; 4) Två guidningar för Stora Enso med information om riktad generell hänsyn för att gynna bland annat vilda pollinatörer och vedinsekter vid skogsbruk i sandtallskog; 5) Föreläsning om bland annat vilda pollinatörer och ÅGP-insekter för kurs naturvårdsbiologi vid Karlstads universitet.

Rådgivning. 1) Samråd med länsstyrelsens tákthandläggare om naturvårdsanpassad efterbehandling av en artrik grustäkt på Hållerudsheden, Munkfors kommun, för att gynna bland annat ovanliga vildbin; 2) Samverkan med Karlstads kommun om åtgärder för att friställa grova sälgar och efterträdare inom ett artrikt område vid St. Vänsberg för att gynna diverse pollinatörer, respektive längs Klarälvsbanan vid Edsgatan för att gynna bland annat det sårbara dvärgsandbiet; 3) Rådgivning till Karlstads kommun och reservatsbildare från länsstyrelsen inför restaurering och reservatsbildning av artrik skogsäng med bland annat brun gräsfjäril vid Torsked, Karlstads kommun; 4) Samråd med markägare för bevarande av humlepälsbiet vid tre lagårdsvägar i västra Värmland; 5) Rådgivning till Stora Enso, med snitsling av trädgrupper, som del i riktad generell hänsyn för att gynna bland annat vildbin genom att skapa gläntor och optimala grupper av evighetsträd vid skogsbruk i sandtallskog.

Restaurering och nyskapande av livsmiljöer. Anvisa grävmaskin för att bibehålla och skapa boplatser för bland annat solitära bin och rovsteklar på dels större sydvända sandtytor, dels solexponerad död tallved, genom att rotfälla helträd och toppbryta till högstubbar, inom cirka 15 hektar av tidigare alltför skuggig sandtallskog inom tre naturvårdsavtal i Brattforshedens naturvårdsområde.

1) Uppgrävning av blomsterlupin inom tidigare restaurerad sandig ängsmark vid Ängåsen nära Klarälven i Hagfors kommun, där flera medarbetare från länsstyrelsen deltog, för att gynna bland annat ÅGP-arterna storfibblebi och guldsandbi samt många andra vilda pollinatörer; 2) Skrivande av remissyttrande för relevanta delar av skötselplan för kulturresevatet Brattfors flygfält (Krigsflygfält 16), för att gynna bland annat vildbin, rovsteklar och fjärilar genom anpassad slåtter inom en cirka 100 hektar stor sandig torräng; 3) Planering inför fortsatt bete och slåtter för att gynna bland annat guldsandbi inom den gamla gården Finntorp i Årjängs kommun; 4) Färdigställande av naturvårdsavtal för trumgräshoppa med följearter, i samarbete med reservatsbildare från länsstyrelsen, för att säkerställa lämplig skötsel av sandig ängsmark vid Skinnerud i Kristinehamns kommun, som rymmer bland annat nio rödlistade arter av fjärilar och vildbin, inklusive många vilda pollinatörer.

Dalarnas län

I Dalarnas län har följande gjorts inom uppdraget att arbeta med vilda pollinatörer under 2022:

- Deltagande i samarbetsprojektet Hela Sverige blommar. Tretton lantbrukare deltog vilket resulterade i 7,6 hektar blommande åkerremсор samt 1,4 hektar sammanhängande yta av flerårig blommande åker. Två notiser om projektet skrevs i tidskriften Landsbygdsnytt.
- Rövning på äldre örtrik vall med förekomst av bland annat brun gräsfjäril.
- Inventering och uppföljning av brun gräsfjäril, vädnettjäril och knyttingsäckmal genom bland annat håvning samt färgfällor som komplettering för tidigare års inventering av gaddsteklar.

- Information och uppföljning av skötselåtgärder för lokal med storfibblebi.
- Vegetationsinventering i kraftledningsgator för större hänsyn vid ledningsägarnas skötsel.
- Slätter på cirka 25 blomrika ängsmarker spridda över Dalarna.
- Undersökt möjlighet för bekämpning av blomsterlupin i artrik lokal av gaddsteklar.
- Rådgivning för skötsel i några skyddade områden som är speciellt viktiga för pollinatörer.
- Skapat förutsättningar för att fortsätta arbetet med vilda pollinatörer inom länsstyrelsens övriga verksamheter.
- Pressmeddelande skickades i samband med publicering av rapporten Gaddsteklar och andra pollinatörer i Dalarnas län och resulterade i inslag i P4 Dalarna. Rapporten kommer användas som underlag av bland annat kommuner och i fortsatt arbete med GI inom länet. Utskick till cirka 120 markägare som berörs av inventeringen.
- Utskick av e-mail och foldrar till länets 23 kyrkogårdsförvaltningar samt 32 ridklubbar.
- Tre föreläsningar om pollinatörer och biologisk mångfald för elva olika kyrkogårdar i Falu kommun samt Sveriges kyrkogårds- och krematorieförbund, totalt cirka 150 personer.
- Två nätverksträffar med länets kommunekologer, varav en med fältträff i Ludvika. Även tips på föreläsningar och information har kommunicerats under året.
- Information om vilda pollinatörer har spridits via hemsidan, kalendarier, sociala medier och tidigare inspelad föreläsning från naturum Siljansnäs. Även externt i samband med fältdag om naturbeten samt internt vid fältdag om naturvårdsbränningar.
- Återupptagit arbete med *Liebladet*, ett informationsblad om ängar och kulturmiljöer.

Gävleborgs län

Av beviljade medel till samordning av pollineringsuppdraget i Gävleborgs län har medel prioriterats till inventering av gaddsteklar under 2022. Resultaten för inventeringen 2022 har inte redovisats. Rapport, som även kommer innehålla resultat från inventering 2021, kommer vara klar under vintern 2022–2023. Rapporten kommer ta ett samlat grepp om länsfaunan av gaddsteklar och beskriver viktiga biotoper för gaddsteklar, historik av inventering och projektets inventeringsinsats.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har betalat ut bidrag till Hushållningssällskapets projekt Hela Sverige blommar. Projektet går ut på att öka andelen blommande och nektarrika miljöer i jordbrukslandskapet. Intresserade jordbrukare har till Hushållningssällskapet anmält intresse för att så blommande och nektarrika växter. Hushållningssällskapet har delat ut ett- eller fleråriga fröblandningar till deltagande jordbrukare för att så ut i fältkanter, trädor eller andra lämpliga miljöer i jordbrukslandskapet. En kortare nyhet om arbetet med att gynna pollinatörer vid Gävle slott publicerades sommaren 2022 på Länsstyrelsen i Gävleborgs läns webbplats och Facebook. Nyheten fick bra genomslag i sociala medier och skapade medialt intresse.

Rapporten *Utarmning och utdöende – tillståndet för rödlistade dagfjärilar och bastardsvärmare*, publicerad av SLU Artdatabanken 2022, fick stort intresse i media. Rapporten uppmärksammades bland annat i Sveriges Radio P4 Gävleborg där Länsstyrelsen i Gävleborgs län medverkade i ett radioinslag om fjärilarnas tillstånd och lägesbild i Gävleborg.

Svartpältsbi, som är rödlistad (NT) har under 2022 observerats i Gävle. Observationen i Gävle utgör därmed det nordligaste kända fyndet i landet.

Västernorrlands län

Under 2022 fortsatte inventeringen av insekter med malaisefällor. På grund av materialbrist blev dock inventeringslokalerna färre än tidigare år. Resultatet från 2021 års inventering med färgskålar levererades och visade på några nya arter för länet. Där fanns både arter som inte tidigare upptäckts så här långt norrut och några arter som inte tidigare hittats i Sverige. Bland annat återfanns gräsflugan *Opomyza nigriventris* (Opomyzidae) som tidigare närmast är känd från Finland, Estland och Ryssland.

Under sommaren 2022 genomfördes också en hel del bekämpning av blomsterlupin tillsammans med arbetet mot invasiva arter för att gynna ÅGP-arten violett guldvinge i artrika vägkanter.

De kommunikationsinsatser som gjorts under 2022 har varit att delta på Nolia trädgårdsmässa med en monter ihop med Jämtland, Västerbotten och Norrbotten. I montern presenterades både åtgärder för att gynna vilda pollinatörer men det fanns också information om invasiva främmande arter. Montern blev mycket välbesökt och materialet om vilda pollinatörer och vad man kan göra för att gynna dessa var mycket populärt.

I februari besökte länsstyrelsens GI-samordnare och samordnare för pollinatörsuppdraget Samhällsnämnden i Härnösand för att informera om hur kommunen kan bidra till gynnandet av vilda pollinatörer och värdet av detta.

På naturum Höga Kusten anordnades också en mindre utställning med temat biologisk mångfald där pollinerarnas ekosystemtjänster uppmärksammades särskilt. Utställningen hängde uppe hela säsongen och gör så fortfarande.

Västmanlands län

Kommunikations- eller andra kunskapshöjande insatser

- Ett skyltmaterial bestående av åtta skyltar med olika pollinatörsanknutna teman är under produktion. Tanken är att skyltarna skall vara generellt hållna och kunna placeras var för sig eller längs en pollinatörsslinga.
- En generellt hållen folder om pollinatörer och pollinering är också på gång. Foldern skall kunna placeras i ställ på olika platser eller delas ut vid bibliotek, kommunhus, turistinformation etc.
- Ett seminarium om biologisk mångfald i och skötsel av vägkanter hölls. Förmiddagen var teoretisk med inbjudna föredragshållare från Naturskyddsföreningen, Trafikverket och Calluna AB. Under eftermiddagen gjordes fältbesök vid olika vägkanter på Ängsö.
- En föreläsning av Ola Jennersten om pollinatörer och biologisk mångfald i trädgårdar anordnades för allmänheten.
- En växtlista på lämpliga pollinatörsväxter togs fram och idéer om bihotellsdesign dryftades med elever vid ABB-gymnasiet i Västerås i samband med uppstarten av deras specialarbete.

Tio större bihotell tillverkades för utsättning på exponerade platser i länet.

- Strömsholms naturreservat: En ”demonstrationsäng” på cirka 200 m² anlades vid utsiktsplattformen. Matjorden skrapades först av ned till moränen, därefter planterades 800 pluggplantor av svenska ängsväxter och en torrängsblandning såddes. Dessutom såddes en större mängd frön av ängsskallra för att försöka kontrollera kvickrot med flera roto-gräs. På besöksplattformen kommer det senare att sättas upp en informationsskylt om ängsmarkernas betydelse för biologisk mångfald. I samma reservat skrapades grässvålen av en sandig väglänt. En sandig vägkant i närheten av slottet besåddes med ängsfrö och en buskridå grävdes bort för ökad solexponering. En sandlimpa lades också ut i reservatets södra del.
- Riddarhyttan: På en gammal flygraka belägen på sandmo schaktades sand upp i två sandlimpor. Därefter planterades 2 600 pluggplantor av åkervädd. Förhoppningen är att de nya födo- och bostadsresurserna skall locka till sig guldsandbin som upptäcktes i området i fjol.
- Lågbolund: I ett nedlagt grustag såddes torrängsblandning och planterades 200 pluggplantor.
- Sala Golfklubb: Ängsfröblandning såddes på fyra områden om sammanlagt cirka 2 000 m². Fyra bihotell sattes upp och fyra sandlimpor anlades. Under våren 2023 kommer en rad olika informationsskyltar sättas upp.
- Asköviken: Ett bihotell sattes upp vid naturskolan.

Externt har samverkan skett med Sala Golfklubb, där de har stått för arbetet och länsstyrelsen för material. En samverkan med Naturskyddsföreningen har inletts inom ramen för deras satsning ”Världens längsta blomsteräng”.

Nya arter för Västmanland: praktmånblomfluga (*Eumerus grandis*), rödtoppebi (*Melitta tricincta*).

Örebro län

Länsstyrelsen har inte genomfört nya kommunikationsinsatser under 2022 efter att broschyren ”Hjälp våra vilda bin” och foldern ”Biologisk mångfald på golfbanan” togs fram och delades ut under 2021.

Som kunskaphöjande insats kan nämnas att Naturvårdsverkets projekt ”Habitatmodellering och nätverksanalys för pollinerare” har testats i samarbete med två pågående LONA-projekt i länet.

Länsstyrelsen har haft kontakt med kommuner och markägare om LONA-ansökningar och har anlitat en konsult för att fortsätta pollineringsprojektet kring sand- och grustäkter på Kilsåsen norr om Örebro. I samband med det kommer det i november att genomföras en informationsträff med markägare och verksamhetsutövare. Även en informationsskylt har tagits fram om arbetet med sandiga miljöer som kommer att placeras där det gjorts åtgärder längs Kilsåsen.

Arbetet med pollinering och vilda pollinatörer har fått ett ordentligt uppsving med flera engagerade aktörer.

Under pollineringsuppdraget har länsstyrelsen beviljat sammanlagt 22 LONA pollineringsprojekt inom tio av länets tolv kommuner. När det gäller fynd av arter så har det under projekttiden konstaterats att guldsandbi (NT) är spridd över ett större område i sydöstra länsdelen, liksom artens boparasit silvergökbi (VU) som tills nyligen inte var observerad i länet. Svartpälsbi (NT) har länge ansetts utdöd i länet, men 2021 återfanns den i Kumla kommun och har därefter hittats på ytterligare tre fyndplatser i Örebro län.

Jämtlands län

Inom länsstyrelsens arbete med pollinatörsuppdraget genomfördes även i år en golfvandring. Denna gång på Åre golfbana i samverkan med Jämtland-Härjedalens golfförbund. Redan genomförda och planerade anpassningar för att gynna pollinatörer i och utanför banan samverkades.

Inventering av pollinerande insekter på fastighet som ägs av Swedavia har genomförts under sommaren. Resultatet är under sammanställning. Syftet med inventeringen är att ta fram underlag för fortsatt arbete med att gynna biologisk mångfald och särskilt pollinerande insekter inom fastigheten som omfattar både skogs-, strand- och gräsmarksmiljöer.

Inventering av violett guldvinge genomfördes på Frösö golfbana som en följd av fjolårets golfbanevandring där. Resultatet används som underlag i deras plan för att gynna biologisk mångfald.

Möte med potatisodlare utanför Gällö i frågan om LRF:s arbete med frågor rörande biologisk mångfald och vilda pollinatörer. Möte med företrädare för ett av länets lantbruksgymnasium. Samtal med landsbygdsutvecklare med inriktning på växtodling om skolundervisning, fältförsök åt externa aktörer som bland andra SLU. Till exempel har eleverna anlagt en skalbaggsås och placerat ut en halmbal där insekter kan bygga bon. I kursen Naturbruk får eleverna läsa om biologisk mångfald samt bygga insekts hotell.

Studiebesök inom Jämtkrogens fjärilslandskap, som förvaltas av skogsbolaget SCA i samarbete med bland andra länsstyrelserna i Jämtland och Västernorrland, där SCA har skapat ett habitat där flera sällsynta fjärilsarter som trolldrumvätern är beroende av växtarten trolldruva som larven lever på. SCA har bland annat huggit ur flera kilometerlånga vägar i skogslandskapet för att gynna tillväxten av trolldruva som växer i området. SCA sköter en del av sina vägkanter med slätter. Detta för att skapa ett habitat där den violetta guldvingen trivs.

Kommunbesök i länets åtta kommuner för att informera om vilda pollinatörer och ställa frågor kring hur kommunerna arbetar när det kommer till att främja pollinatörer.

Seminarium den 6 december 2022 om vilda pollinatörer och dess betydelse för biologisk mångfald och livsmedelsförsörjningen samt presentation av goda exempel från kommun och länsstyrelse. Seminariet samlade cirka 20 deltagare samt digitala deltagare från länen i norra Sverige.

Gräsmarksbränning på Frösö golfbana genomfördes i början av sommaren för att gynna nektarbärande växter och i förlängningen pollinerande insekter. Sälgar lämnades vid avverkning av ett skogsbestånd där huvudsyftet var att gynna ÅGP-arten smällvedel.

Arbetet med en regionalt anpassad lista över nektarkällor att gynna i och kring golfbanor har skett i samverkan med Jämtlands botaniska sällskap. Listan är inte publicerad ännu.

Västerbottens län

Under våren 2022 publicerades en artikel i tidningen Norrbruk vilken går ut till alla sökande av jordbruksstöd i Västerbotten och Norrbotten. Den innehöll röjningstips för biologisk mångfald i odlingslandskapet med ett extra fokus på sälgens unika värde för vilda pollinerare.

I april samverkade pollinerings- och IAS-samordnare från länsstyrelserna i Västerbotten, Jämtland, Norrbotten och Västernorrland kring en stor informationsinsats i en egen monter på Nolia Trädgård. Tillsammans med samma länsstyrelser hölls även samverkansmöten med Norrmejerier och Hushållningssällskapet kring bland annat

naturbeten samt jordbrukares blommande åkerkanter där vi genom uppdraget hjälpt till med kostnader för fröinköp.

Tidigt på sommaren genomfördes fältvandringar för jordbrukare kring vallodling där åtgärder för vilda pollinerare på åkern och i kantzonerna fanns med i programmet.

Dialog med SFV och av dem anlidade yrkesträdgårdsmästare i Residensträdgården renderade under sommaren i ett flertal faktiska åtgärder för att gynna vilda pollinatörer, bland annat minskat gräsklippande och mer blommande äng, nyanläggande av solrosrabatter samt en sandbädd för vilda bin. Detta uppmärksammades med intervju med landshövdingen i lokalradio. Svenska kyrkans kyrkogårdsförvaltning i Umeå har både digitalt och via en fältdag på fyra av kyrkogårdarna fått rådgivning kring åtgärder för biologisk mångfald och inte minst pollinerare. Det har resulterat i att kyrkan genomfört ett flertal faktiska skötselåtgärder under 2022 och att de avsatt särskild budgetpost för fortsatt artgynnande åtgärder kommande år. Med vilda pollinatörer som tema sände Naturmorgon på midsommardagen från bland annat Röbbäcks skogskyrkogård där länsstyrelsens pollineringsamordnare samt forskare från Umeå universitet deltog.

Samverkan med ÅGP, GI, Skellefteå kommun, Skellefteå Kraft och Martinssons sågindustri fortsatte runt området Bygdeträsket i Skellefteå kommun, ett äldre jordbrukslandskap med utpekade höga gräsmarksvärden. En lieslätterkurs hölls för att öka intresset för att hävda gräsmarkerna. Även den låsbräkenrika slalombacken i Bygdsiljum besöktes.

Metria levererade i april en GIS-analys med habitatmodellering kring var sand- och blomrika områden, som kan antas vara extra viktiga för vilda bin, finns i länet. Den analysen samt den rapport som Umeå universitet levererade 2020 kommer under slutet av 2022 att sammanställas i en publik och lättläst rapport över kunskapsläget kring vilda pollinerare i Västerbotten samt var man kan lära mer. Detta med syfte att underlätta för kommuner, fastighetsbolag, jordbrukare och andra förvaltare av gräsmarker att hitta rätt marker att jobba med åtgärder i.

Flera digitala föredrag har arrangerats under 2022 inom Norrlandslänens samverkansgrupp: bland annat ett med temat blomflugor.

Uppsökande verksamhet och stöttande rådgivning till kommunernas LONA-samordnare samt deras kontakter har gett flera fina projektansökningar där bland annat Vännäs kommun beviljats LONA pollineringsmedel för att inventera och utvärdera skötseln av sina egna gräsytor i god samverkan med naturskola, skola och föreningsliv.

Norrbottnens län

Eftersom kunskapsnivån inte minst i Norrbotten är låg gällande förekomst av olika insektsarter och vilka insekter som är viktiga pollinatörer, har Länsstyrelsen i Norrbottens län under året fortsatt inventeringsinsatserna där vi haft flera fällor utplacerade på kalvfäll, i fjällbjörkskog, olika barrskogar, myrmark samt flera slätterängar/odlingsmarker.

I samverkan med vårt arbete med åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP) har Länsstyrelsen i Norrbottens län genomfört inventering i lokaler med äldre, lövrik barrskog. Förutom flertalet ovanliga och rödlistade insektsarter påträffades även flera arter nya för länet och till och med nya för landet, bland annat blomflugan *Brachyopa zhelochovtsevi*.

Pollineringsuppdraget har delfinansierat analys av fångstmaterial från 2021-års inventering från tio malaisefällor i olika miljöer i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län. Station Linné på Öland har analyserat de insamlade proverna med en ny så kallad hybridmetod där molekylärgenetiskt arbete kombineras med klassiskt, manuellt sorterings- och bestämningsarbete av personal med hög taxonomisk kompetens. Detta resulterar i artlistor som även fastställer abundansen och fenologi för tusentals arter samtidigt som alla de insamlade exemplaren finns kvar intakta för vidare analys. De preliminära resultaten är uppseendeväckande, dels eftersom de påvisar förekomsten av över 1 000 (!) olika insektsarter på varje lokal, dels för att många av de bestämda arterna är nya för landet, och andra med största sannolikhet till och med helt nya för vetenskapen. Samtliga referensexemplar, kopplade till alla de unika sekvenserna, är bevarade. Arbetet kommer därmed även generera ett mycket viktigt bidrag till befintliga globala, digitala bibliotek med artspecifika DNA-sekvenser. Resultaten kommer efter årsskiftet att redovisas i en rapport från Station Linné.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har medfinansierat projekt Hela Sverige blommar i Norrbotten och Västerbotten, med Hushållningssällskapet Norrbotten-Västerbotten som projektledare, där syftet är att jordbrukare ska anlägga blomremсор i jordbrukslandskapet.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har genomfört kommunikationsinsatser via inlägg på sociala medier, där vi bland annat informerat om biologisk mångfald. Vi har även, tillsammans med Länsstyrelsen i Västerbottens län, publicerat artikel i tidningen Norrbruk, om röjningstips för att gynna vilda pollinerare och andra arter. Norrbruk är en tidning för aktiva inom lantbruk och landsbygd.

Kontinuerliga samverkansmöten mellan länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland, Västernorrland, Dalarna, Gävleborg och Värmland har genomförts, där vi löpande diskuterat aktuella gemensamma frågeställningar och olika samverkansprojekt.

Återrapportering av medelsanvändning och resultat för skydd av och åtgärder för värdefull natur 2020–2022

Redovisning enligt 8 b § förordningen (2012:989)
med instruktion för Naturvårdsverket

I förordningen (2012:989) med instruktion till Naturvårdsverket anges att myndigheten senast den 31 mars varje år ska redovisa arbetet med naturvård och biologisk mångfald. Redovisningen ska redogöra för medelsanvändning och resultat för naturvård och biologisk mångfald avseende arbetet med skydd av och åtgärder för värdefull natur, statistik om naturreservatsärenden och sysselsättningseffekter samt arbetet med genomförandeplanen för nationalparker.

Rapporteringen bygger på länsstyrelsernas redovisning, Naturvårdsverkets underlag samt data från VIC Natur och andra databaser. På uppdrag av Naturvårdsverket har en studie utförts om sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen, och den återfinns i kapitel 12 i rapporten.